

18

REVUE PRO PRÁVO A TECHNOLOGIE

Ústav práva a technologií Právnické fakulty Masarykovy univerzity

ROČNÍK 9 / ROK 2018 / ČÍSLO 18

REVUE.LAW.MUNI.CZ

LL.M. v právu informačních a komunikačních technologií

Moderní odborné vzdělávání, atraktivní zaměření

Mezinárodně uznávaný program LL.M. v právu informačních a komunikačních technologií je úzce zaměřené dvouleté postgraduální studium určené pro zájemce o právní aspekty informačních a komunikačních technologií. Cílovou skupinou programu jsou praktikující právníci všech právních profesí se zájmem o informační a komunikační technologie. Díky volitelnému propedeutickému modulu je program určen též zájemcům bez právního vzdělání - IT specialistům, manažerům v oboru ICT, bezpečnostním expertům, vedoucím pracovníkům veřejné správy aj.

Elitní pracoviště a odborníci s mezinárodním renomé

– předpoklad kvalitního vzdělávání

Program LL.M. je odborně zajišťován a garantován **Právníkou fakultou Masarykovy univerzity** a za jeho realizaci odpovídá **Ústav práva a technologií**. Tento ústav byl na Právníké fakultě zřízen v roce 2010 jako první odborné pracoviště v České republice zaměřené na výzkum a výuku v oblastech právní úpravy pokročilých technologií. Během své existence si ústav vybudoval v oboru práva informačních a komunikačních technologií mezinárodní renomé a stal celoevropsky uznávanou institucí. Vedle vědecké a pedagogické činnosti ústav úzce spolupracuje s českými a evropskými justičními orgány, bezpečnostními sbory, státními orgány, špičkovými advokátními kancelářemi a poradenskými společnostmi.

Obsah a zaměření programu – moderní informační a komunikační technologie a jejich právní aspekty, úzká specializace

Právo informačních a komunikačních technologií se dotýká řady oblastí soukromého a veřejného práva. Neopomenutelný je též jeho evropský a mezinárodní rozměr. Moduly studijního programu jsou zaměřeny tak, aby reflektovaly aktuální praktické problémy právní regulace vývoje a použití pokročilých informačních a komunikačních technologií. Cílem programu je předat maximum znalostí a praktických dovedností z tohoto vysoce specializovaného oboru.

Personální zabezpečení

Odborným garantem programu je **Radim Polčák**, vedoucí Ústavu práva a technologií. Výuku v programu zajišťují členové Ústavu práva a technologií a zástupci dalších odborných pracovišť Právníké fakulty a Fakulty informatiky Masarykovy univerzity. Na výuce se ve značné míře podílejí též špičkoví odborníci z právní praxe. Mezi lektory programu jsou: **Josef Donát** (ROWAN LEGAL), **Tomáš Gřivna** (PrF UK), **Stanislav Kadečka** (PrF MU), **Petr Klement** (NSZ), **František Korbel** (Havel & Holásek), **Vašek Matyáš** (FI MU), **Michal Petr** (UPOL), **František Púry** (NS), **Michal Ryška** (KS Brno), **Marián Svetlík** (C4E) a další (úplný seznam vyučujících na www.llm.law.muni.cz).

Cena

Cena za semestr je stanovena následovně:

- pro absolventy právnických fakult: 37 500 Kč (bez DPH)
- pro ostatní zájemce: 40 500 Kč (bez DPH) – cena zahrnuje odborný kurs propedeutického základu pro neprávnický

Povinné moduly

Akademické psaní a právní kontext
Normativní systémy v kyberprostoru
Soukromé právo ICT
Veřejné právo ICT
Ochrana soukromí a osobních údajů
Duševní vlastnictví on-line
Elektronické důkazy
Softwarové právo
Kyberkriminalita
Právo e-commerce
Informační technologie v právní praxi

Volitelné moduly

Kryptografie a bezpečnostní technika
Právo kybernetické bezpečnosti
On-line řešení sporů
Elektronické informace a dokumenty v praxi
eGovernment a eJustice
Evropské a mezinárodní právní informační systémy

Další informace

Podrobné informace o programu naleznete na www.llm.law.muni.cz, případně je poskytně **Bc. Jana Cacková** (+420 549 498 531, Jana.Cackova@law.muni.cz)

REVUE PRO PRÁVO A TECHNOLOGIE

ROČNÍK 9 | ROK 2018 | ČÍSLO 18

DISKUZE

Miroslava Pavlíková, Miroslav Mareš: Techniky robotické propagandy na sociální síti Twitter.....	3
Jan Tomíšek: Jaký je ideální model odpovědnosti za autonomní systém?.....	29

ANOTACE

František Kasl: Povaha sdělení o zamítnutí výmazu osobních údajů.....	55
D. Galajdová, F. Kasl, P. Loutocký, J. Míšek, T. Novotná, J. Zibner, V. Žolnerčíková: Přehled aktuální judikatury II/2018.....	65

TÉMA

Jan Kober, Ján Matejka, Petr Aubrecht, David Brůha: Historické právní informace a jejich databázové zpřístupnění (východiska, obecné otázky a případová studie).....	93
Tereza Novotná: Utajované patenty.....	141

Revue pro právo a technologie

Odborný recenzovaný časopis pro technologické obory práva a právní vědy zařazený na Seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v České republice a v databázi ERIH PLUS.

Recenzovány jsou příspěvky v sekci Diskuze a Téma.

Vychází dvakrát ročně. Toto číslo vyšlo 31. 12. 2018.

ISSN 1804-5383 (Print), ISSN 1805-2797 (Online), Ev. č. MK ČR E 19707

Vydává Masarykova univerzita, Žerotínovo nám. 9, 601 77 Brno, ČR, IČ 00216224

Šéfredaktor a kontaktní osoba: JUDr. Matěj Myška, Ph.D., Ústav práva a technologií Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Veveří 70, 611 80 Brno, ČR, tel: +420 549 494 751, fax: +420 541 210 604, e-mail: revue@law.muni.cz | www.revue.law.muni.cz

Zástupce šéfredaktora: Ing. Mgr. František Kasl

Redakce: JUDr. Jakub Harašta, Ph.D., Mgr. MgA. Jakub Míšek

Tajemnice redakce: Anna Štefanidesová

Editorky: Anna Štefanidesová, Anna Blechová

Redakční rada: doc. JUDr. Radim Polčák, Ph.D. (čestný předseda), JUDr. Zuzana Adamová, Ph.D., prof. JUDr. Michael Bogdan, B.A., LL.M., jur. dr. (Lund), JUDr. Marie Brejchová, LL.M., JUDr. Jiří Čermák, doc. JUDr. Bc. Tomáš Gřivna, Ph.D., doc. JUDr. Josef Kotásek, Ph.D., JUDr. Bc. Zdeněk Kučera, Ph.D., Mgr. Ing. Zbyněk Loebl, LL.M., JUDr. Ján Matejka, Ph.D., prof. RNDr. Václav Matyáš, M.Sc., Ph.D., JUDr. Matěj Myška, Ph.D., Mgr. Antonín Panák, LL.M., Mgr. Bc. Adam Ptašník, Ph.D., JUDr. Danuše Spáčilová, JUDr. Eduard Szattler, Ph.D., JUDr. Tomáš Ščerba, Ph.D.

Grafická úprava: Mgr. Martin Loučka, JUDr. Matěj Myška, Ph.D.

Tisk: POINT CZ, s.r.o., Milady Horákové 20, 602 00 Brno

Vydání tohoto čísla časopisu Revue pro právo a technologie bylo financováno z projektu „Právo a technologie VI“, MUNI/A/1015/2017.

Časopis © Masarykova univerzita, 2018

POKYNY PRO AUTORY

Revue pro právo a technologie je specializovaným odborným recenzovaným časopisem, který je zaměřen na technologické obory práva a právní vědy.

Časopis je zařazen od 1. 1. 2015 na Seznam recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v ČR a od 24. 6. 2015 do databáze ERIH PLUS.

Příspěvky zaslané do sekcí Téma a Diskuze jsou anonymně posuzovány minimálně dvěma nezávislými recenzenty a konečné rozhodnutí o publikaci příspěvků zaslaných do všech sekcí je v kompetenci redakční rady. Orientační doba recenze je jeden měsíc. Články neprochází jazykovou korekturou.

Příspěvky se podávají prostřednictvím redakčního systému dostupného na adrese www.revue.law.muni.cz.

DOPORUČENÝ ROZSAH PŘÍSPĚVKŮ:

Sekce Téma:	30 – 80 normostran
Sekce Diskuze:	5 – 30 normostran
Sekce Anotace:	2 – 10 normostran
Sekce Recenze:	1 – 5 normostran

(včetně mezer, poznámek pod čarou a seznamu použitých zdrojů)

CITAČNÍ STANDARD

Použité prameny je nutné citovat v souladu s citační směrnicí ČSN ISO 690:2011.

Způsob citování a praktické příklady jsou dostupné v interpretacích normy ISO 690:2011, které jsou dostupné např. na www.ezdroje.muni.cz/prehled/zdroj.php?lang=cs&id=441.

Na jednotlivé prameny se odkazuje v textu číslem poznámky psané horním indexem (metoda průběžných poznámek).

TERMÍNY PRO DODÁNÍ PŘÍSPĚVKŮ

Do letního čísla: 31. března

Do zimního čísla: 30. září

Časopis se hlásí k politice otevřeného přístupu realizovaného zlatou cestou.

Časopis a příspěvky jsou dostupné na webových stránkách časopisu www.revue.law.muni.cz za veřejně dostupných licenčních podmínek Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International (dostupné on-line na adrese <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>).

Příspěvky jsou přebírány do příslušných elektronických právních informačních systémů společností Wolters Kluwer ČR, a. s. (ASPI), Nakladatelství C. H. BECK, s. r. o. (beck-online.cz) a ATLAS consulting spol. s r. o. (CODEXIS).

Detailní informace ohledně publikačního procesu, struktury a formálních náležitostí příspěvků, recenzního řízení a autorských práv jsou dostupné v sekci „Pro autory“ na webu časopisu www.revue.law.muni.cz resp. Vám je na vyžádání ráda sdělí redakce (kontaktní e-mail: revue@law.muni.cz).

<https://doi.org/10.5817/RPT2018-2-1>

TECHNIKY ROBOTICKÉ PROPAGANDY NA SOCIÁLNÍ SÍTI TWITTER

MIROSLAVA PAVLÍKOVÁ¹, MIROSLAV MAREŠ²

ABSTRAKT

Předkládaný text diskutuje techniky robotické propagandy používané na sociální síti Twitter s cílem závěrečného návrhu typologizace, který by mohl představovat základ pro budoucí případové studie věnující se tématu. Techniky jsou klasifikovány na základě reálných případů, zejména jejich aplikace v období významných politických událostí jako jsou volby, ale i běžného politického boje. Práce zároveň probírá právní aspekty této techniky internetové propagandy a shrnuje nedostatky v rozsahu současného práva.

KLÍČOVÁ SLOVA

robotická propaganda, Twitter, dezinformace, astroturfing, hijacking hashtags

ABSTRACT

The article discusses techniques of robotic propaganda on the social network Twitter. The main aim is to formulate classification as a basis for further case studies and research. The categorization of techniques of robotic propaganda is based on real cases; primarily the operations during important political events such as elections or everyday political competition. The article also examines

¹ Mgr. Miroslava Pavlíková, doktorandka, Katedra politologie, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita, Brno, Ph.D. student, Department of Political Science, Faculty of Social Studies, Masaryk University, Brno, Czech Republic, E-mail: pavlikova.myrka@gmail.com

² Prof. JUDr. PhDr. Miroslav Mareš, Ph.D., Katedra politologie, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita, Brno, Department of Political Science, Faculty of Social Studies, Masaryk University, Brno, Czech Republic, E-mail: mmareš@fss.muni.cz

legal aspects of this technique and summarizes its shortcomings from the contemporary legal perspective.

KEYWORDS

robotic propaganda, Twitter, desinformation, astroturfing, hijacking hashtags

PODĚKOVÁNÍ

Tento článek byl zpracován v rámci projektu Grantové agentury Masarykovy univerzity „Manipulativní techniky propagandy v době internetu (MUNI/G/0872/2016)“

1. ÚVOD

Cílem robotické propagandy je vytvářet obsah či konsenzus v rámci politických témat pomocí automatické aktivity. Jako nejmenší aktér této formy ovlivňování myšlení je označován *bot* (od slova robot), který vytváří iluzi skutečného uživatele sociální sítě se svým politickým názorem. Bhat a Phadte (2017) popisují, že je tato forma propagandy využívána na obou stranách politického spektra.³ Dle dostupných informací o případech použití robotické propagandy lze též konstatovat, že je nástroj využíván různými politickými režimy pro dosahování různých politických cílů.

Robotickou propagandu můžeme z obecného hlediska považovat za prostředek k ovlivňování myšlení mas, které může vést k naplňování politických cílů nedemokratických subjektů. To z ní dělá nebezpečný nástroj pro svobodné společnosti a je důležité mu věnovat pozornost jak z hlediska akademické klasifikace, tak následné formulace protiopatření.

Následující text si v této souvislosti klade za cíl identifikovat v současné době používané techniky *propagandistických botů*, a to s konkrétním zaměřením na sociální síť Twitter a příklady použití během skutečných politických kampaní ve světě. Zároveň budou diskutovány i vybrané právní aspekty identifikovaných technik.

³ BHAT, Ash a Rohan PHADTE. An Analysis of Propaganda Bots on Twitter. In: Medium [online]. 31. 10. 2017 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/ZEz4qc>

Z dosavadního akademického výzkumu je nejvýraznější projekt Oxford Internet Institute s názvem *The Computational Propaganda Research Project* (COMPROP)⁴, který se zaměřuje na výzkum manipulace veřejného mínění pomocí botů na sociálních sítích, zejména s orientací na případy zemí, které prochází turbulentními politickými obdobími (volby, protesty). Nedílnou součástí současného výzkumu je užívání softwarů, které boty a jejich obsah detekují. Důležitou roli hrají též mediální výstupy, které informují o specifických případech využití robotické propagandy v rozličných geografických oblastech.

Právní aspekty doposud – alespoň podle zjištění autorů – nejsou podrobněji zpracovány. V zásadě lze na problematiku aplikovat soudobá zjištění z diskusí o právních aspektech nenávisti a případně i hybridních kampaní v internetovém prostředí a z debat o právních aspektech robotizace.⁵

2. TEORIE

Následující část vymezuje oblast výzkumu a teoretická východiska. Téma práce je zakotveno v diskuzi o současné podobě informační války. Informační válka, či pejorativně propaganda, může být vysvětlena jako ovlivňování smýšlení mas, jež je součástí rivality mezi odlišnými civilizačními systémy. Ta je realizována v informačním prostoru prostřednictvím zvláštních způsobů kontroly informačních zdrojů.⁶ Jelikož je operační doménou této formy „války“ kyberprostor, je vývoj silně ovlivněn dynamickým technologickým rozvojem, který je dnes pro tuto oblast charakteristický. Robotická forma informační války je tak demonstrací současných trendů v integraci nejmodernějších technologií a politického boje s cílem ovlivňovat myšlení populací.

⁴ Oficiální stránka dostupná zde: <http://comprop.oii.ox.ac.uk/>

⁵ HOLDER, Chris. Vikram KHURANA, Joanna HOOK, Gregory BACON a Rachel DAY: Robotics and law: Key legal and regulatory implications of the robotics age (Part I of II). *Computer Law & Security*, Vol. 32, Issue 4, (2016) 557–576.

⁶ PAVLÍKOVÁ, Miroslava. *Kybernetický boj mezi Ruskem a Ukrajinou v rámci ukrajinského konfliktu. Obrana a strategie*. Brno: Univerzita obrany, 2016, 16(1), 77–94. ISSN 1214-6463.

Pro pochopení kontextu studie je nutné klasifikovat slovní spojení *propagandistický bot*, stejně jako *troll*, který se dá považovat za jeho předchůdce. V kontextu práce je spojení možné chápat jako nástroj robotické propagandy či jednotku, která reprezentuje současné trendy informační války.

2.1 PROPAGANDISTIČTÍ TROLLOVÉ

Propagandistický trolling odkazuje k aktivitě, kdy skutečné osoby pod falešnými účty vytvářejí na sociálních sítích obsah, který koresponduje s ideologií zadavatele. Trollové jsou motivováni finančním ohodnocením či šířením politické myšlenky. V mediální a akademické sféře se používá též označení “kremelští trollové”, odkazujíc tak k uživatelům vytvářejícím obsah na základě zadání ruské vlády, anebo *hybridní trolling*, se kterým operuje NATO Stratcom Centre v rámci souvislosti nástroje s konceptem hybridní války.⁷

První charakteristika propagandistických trollů odpovídá pracovníkům ruské *Internet Research Agency*, která se měla podílet na informačním boji v rámci ukrajinské krize, informační války v Pobaltí nebo i amerických prezidentských voleb.⁸

Pro náš geografický prostor jsou nejvýznamnější aktivity právě těchto kremelských či proruských trollů. Ovšem přítomnost tohoto nástroje informační války rozhodně není doménou Ruské federace. Například v Číně operuje tzv. “*50 cent army*”, která je tvořena provládními trolly sdílejícími obsah za malou úplatu (odtud 50 cent).⁹

⁷ NATO Stratcom Centre. *Internet trolling as a Hybrid Warfare Tool: the Case of Latvia: Results of Study*. Riga: Latvia, 2015.

⁸ CHEN, Adrian. The Agency. In: *The New York Times* [online]. 2015, 7. 6. 2015 [cit. 2018-04-19]. Dostupné z: <https://goo.gl/CieRKH>

⁹ FARRELL, Henry. The Chinese government fakes nearly 450 million social media comments a year. This is why. In: *The Washington Post* [online]. 19. 5. 2016 [cit. 2018-04-19]. Dostupné z: <https://goo.gl/NEBZ1u>; STERBENZ, Christina. China Banned The Term '50 Cents' To Stop Discussion Of An Orwellian Propaganda Program. In: *Business Insider* [online]. 2014, 17. 10. 2014 [cit. 2018-04-19]. Dostupné z: <http://www.businessinsider.com/chinas-50-cent-party-2014-10>

2.2 PROPAGANDISTIČTÍ BOTI

Stukal, Sanovich, Bonneau a Tuck (2017)¹⁰ označují propagandistické boty jako důležitou součást dezinformační či cenzurní strategie mnoha moderních autokracií. Jedná se o automatizované účty na sociálních sítích, které primárně interagují mezi sebou nebo ostatními účty na základě témat dotýkajících se veřejné politiky, politických krizí nebo voleb. V souvislosti s boty se můžeme také setkat s termínem *botnet*, který je kombinací slov “robot” a “network” (v přek. síť) a popisuje několik propojených počítačů a programy, které komunikují přes různá zařízení a vykonávají určité úkony. V akademickém diskurzu se vyskytuje také označení „sociální boti“, odkazující k simulaci chování běžných uživatelů na sociálních sítích.¹¹

Záměrem propagandistických botů, je stejně jako u trollů, působit dojem reálného uživatele pro uživatele ostatní a snáze tak šířit politickou zprávu.¹² Zásadním rozdílem mezi trolly a boty je pak schopnost botů automaticky sdílet obsah, a to několikanásobně.¹³ Boty lze považovat za vývojově pokročilejší formu trollů.

2.3 HYBRIDNÍ BOTI

V rámci vymezení je možné zařadit i třetí kategorii online politického trollingu, a to boty hybridní. Odkazují k přechodu mezi účtem ovládaným skutečným uživatelem a automaticky ovládaným botem.

Monaco (2017)¹⁴ hovoří o neúplné automatizaci, která se odvozuje od intervencí lidských uživatelů do chování botů. Stukal, Sanovich, Bonneau

¹⁰ STUKAL, Denis, Sergey SANOVICH, Richard BONNEAU a Joshua A. TUCKER. *Detecting Bots on Russian Political Twitter*. 2017. Dostupné také z: <https://www.liebertpub.com/doi/pdfplus/10.1089/big.2017.0038>; KOLLANYI, Bence, Philip N. HOWARD a Samuel C. WOOLLEY. *Bots and Automation over Twitter during the Third U. S. Presidential Debate*. COMPROM DATA MEMO 2016.3, 2016. Dostupné také z: <https://goo.gl/Qar5yt>

¹¹ BRACHTEN, Florian. *Strategies and Influence of Social Bots in a 2017 German state election – A case study on Twitter*. Hobart, Australia: Australasian Conference on Information Systems, 2017, 12 s. Dostupné také z: <https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/1710/1710.07562.pdf>

¹² Resource for Understanding Political Bots. In: *The Computational Propaganda Project: Algorithms, Automation and Digital Politics* [online]. 2017 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/rXMMW6>

¹³ STUKAL, ref. 10.

a Tuck (2017)¹⁵ zase zmiňují případy, kdy dochází k přepínání mezi účtem ovládaným automaticky a skutečným uživatelem. V těchto případech pak může být problematické studovat chování botů a z hlediska internetových poskytovatelů regulovat jejich činnost.

3. VYMEZENÍ VÝZKUMU

Oblast výzkumu se zaměřuje pouze na sociální síť Twitter. Pomocí krátkých úderných textů, funkce *hashtagů* a možnostem snadného sdílení je ideálním prostředkem k šíření politických zpráv či ideologických apelů. V období arabského jara se stal zejména v médiích oblíbený výraz „twitterové revoluce“ z důvodu mobilizace protestujících přes tuto sociální síť.¹⁶

Jednotlivé techniky robotické propagandy na Twitteru budou identifikovány a popisovány na základě otevřených zdrojů, zejména mediálních článků, které se v rámci jednotlivých případů výskytu v různých zemích zmiňují o technikách této propagandy nebo ji na základě popisu indikují. Tento zdroj je v současnosti jediným, který nabízí podrobné informace o projevech robotické propagandy. Akademické práce se věnují zejména detekci botů a vytváření nástrojů.

Při sběru dat bylo postupováno pomocí techniky sněhové koule; jednotlivé techniky byly identifikovány a posléze vyhledávány internetovými vyhledávači na základě odkazů a zmínek v mediálních člancích, příspěvcích či popisech kampaní. Názvy technik byly přebírány z článků, konstruovány na základě popisu nebo převzaty z teorie propagandy či politického marketingu (např. *astroturfing*). Konečný počet technik byl určen ve chvíli, kdy již autoři nenacházeli nové či významem zaznamenané techniky. Vzhledem době napsání článku (červenec 2018) a dynamičnosti tématu však au-

¹⁴ MONACO, Nicholas J. Computational Propaganda in Taiwan: Where Digital Democracy Meets Automated Autocracy: Working Paper No. 2017.2, *Project on Computational Propaganda*. University of Oxford, 2017. Dostupné také z: <https://goo.gl/h99Cyf>

¹⁵ STUKAL, ref. 10.

¹⁶ STEPANOVA, Ekaterina. The Role of Information Communication Technologies in the “Arab Spring”: Implications Beyond the Region. *Ponars Eurasia Policy Memo* [online]. 5/2011, (59) [cit. 2018-04-19]. Dostupné z: http://pircenter.org/kosdata/page_doc/p2594_2.pdf

toři nemohou v současnosti vyloučit existenci dalších významnějších technik.

Sběr informací nebyl časově ani geograficky omezen. Studie se zaměřuje na různé režimy, politické události i aktéry. Výstupem je přehled současně používaných technik robotické propagandy společně s případovými studii a základní analýzou, která se zaměřuje na aktéry, kteří dané techniky využívají a cíle, k jakým směřují. Následně jsou diskutovány právní aspekty robotické propagandy, a to v rámci práva vnitrostátního i mezinárodního.

Výsledný přehled může sloužit jako základ pro tvorbu typologie či dalších studií, které se technikám robotické propagandy věnují. Může být též nástrojem pro snazší analýzu případů použití robotické propagandy v budoucnu, neboť s jejím zařazením do politických kampaní je nutné do budoucna stále více počítat.

3.1 GENEZE BOTŮ JAKO NÁSTROJE INFORMAČNÍ VÁLKY

Proces a důvody zapojení robotizovaných účtů do online propagandy můžeme ilustrovat na příkladu Ruské federace. Vedle tradice zapojení informační války do strategických dokumentů země¹⁷ je tento příklad vhodný také z důvodu geografické blízkosti a bezprostředního kontaktu se středoevropským regionem.

Současně je nejznámějším projevem ruské informační války činnost dezinformačních a tendenčních médií. Samotné šíření dezinformací může mít několik forem; od klasického zpravodajství státních médií až po autorské články na blozích nebo fanouškovské stránky na sociálních sítích. V posledních letech se však hovoří i o specifitějších formách, kam se řadí i činnost tzv. “trollích farem”. Právě použití těchto trollů prošlo rychlou evolucí, na jejichž konci stojí současná podoba robotizované propagandy na sociálních sítích.

Pracoviště kremelských trollů v ruském Olginu, kteří velebí Vladimíra Putina, démonizují Alexeje Navalného a USA, poprvé popsala Alexandra Garmažapova pro server Novaja Gazeta. Trollové zde (a jak posléze ukázaly

¹⁷ Zejm. Vojenská doktrína Ruské federace či Doktrína informační bezpečnosti Ruské federace.

další reportáže investigativních žurnalistů) i na jiných místech Ruské federace pracovali ve třísměnném provozu za pevně danou měsíční mzdu.¹⁸ Tito zaměstnanci byli rekrutováni z mládežnických prokremelských organizací s původním cílem bojovat proti barevné revoluci v Moskvě. Základním úkolem těchto v podstatě řadových zaměstnanců bylo za určitý časový úsek napsat daný počet tendenčních komentářů pod zpravodajské články, na sociální síť nebo blogy. Trollové dostávali každý den jasná zadání, ke kterým tématům se vyjadřovat a jaký diskurz při tom používat.¹⁹

Západu zpřístupnil příběh o kremelských trollech poprvé New York Times Magazine v roce 2015.²⁰ Cíle trollů byly definovány jako šíření dezinformací, podpora kremelské politiky a zabránění mobilizace opozice.²¹ Ač byli trollové z počátku vztahováni zejména k Ukrajině, v následujících měsících a letech se začalo hovořit o jejich existenci v Pobaltí, střední Evropě a později i USA. S geografickým rozšířením přišla i změna tematického pokrytí a změna charakteru jednotlivých trollů. Jessika Aro (2015)²² popisuje trolly současnosti jako sofistikovanější a tím pádem mnohem nebezpečnější. Že jsou trollové stále relevantním tématem, dokazují případy jejich výskytu v rámci amerických či francouzských prezidentských voleb (např. Collins 2016, Shahan 2017, Smith 2017).²³

¹⁸ GARMAŽAPOVA, Aleksandra. Gdě život trolli. I kto ich kormit. In: *Novaja gazeta* [online]. 2013 [cit. 2017-06-08]. Dostupné z: <https://goo.gl/iNJ7GR>

¹⁹ SOŠNIKOV, Andrej. Stolica političeskogo trollinga. In: *Moj rajon* [on-line]. Sankt-Petěrburg: MR7 — Novosti Petěrburga, 2015 [cit. 2016-03-23]. Dostupné z: <http://goo.gl/mgp4Mc>

²⁰ CHEN, Adrian. The Agency. In: *The New York Times* [on-line]. [cit. 2016-03-23]. Dostupné z: <http://goo.gl/qfjird>

²¹ NEAL, Samantha. Reporter who investigated Russian ‘trolling’ shares experiences, weighs in on hacking in presidential election. In: *StopFake* [online]. 2017 [cit. 2017-06-08]. Dostupné z: <https://goo.gl/c3NAtw>

²² ARO, Jessika. Yle Kioski investigated: This is how pro-Russia trolls manipulate Finns online—Check the list of forums favoured by propagandists. In: *Kioski.yle.fi* [online]. 2015 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <http://kioski.yle.fi/omat/troll-piece-2-english>

²³ COLLINS, Ben. A Twitter Bot Is Beating Trump Fans. In: *The Daily Beast* [online]. 2016 [cit. 2017-06-08]. Dostupné z: <https://goo.gl/DjeEKC>; SHANAN, Zachary. Beware Of Trump Trolls & Fake Supporters — From Russia, D. C., & Elsewhere. In: *Clean Technica* [online]. 2017 [cit. 2017-06-08]. Dostupné z: <https://goo.gl/5nfYgX>; SMITH, Jack. The Kremlin paid Russian trolls to wage information warfare on behalf of Donald Trump. In: *Mic* [online]. 2017 [cit. 2017-06-08]. Dostupné z: <https://goo.gl/WBRpOZ>

Poté, co se však používání trollů stalo pro Kreml příliš nákladným vzhledem k efektivitě (jeden financovaný troll ovládal cca 10 účtů), rostla na důležitosti potřeba automatizace, které nahrály nově dostupné a finančně nenáročné technologie. Místo jedné osoby ovládající omezený počet účtů mohla robotizace počty několikrát znásobit. Boti byli nejdříve používáni jako doplněk trollingu s cílem sdílet jejich obsah. V současnosti, zejména na sociální síti Twitter, získávají dominanci. Nejoblíbenější sociální síť Facebook je stále více vázána na osobnostní entity s alespoň základním popisem, kdežto Twitter působí více odosobněně, a je tak ideálnější doménou pro boty a šíření krátkých a úderných příspěvků. S ohledem na vývoj robotizované propagandy se dá předvídat, že poroste sofistikovanost a přiblížování se botů skutečným uživatelům. Boti budou moci lépe cílit na druhé uživatele, budou schopni lépe simulovat emoce a i s pomocí pokročilých technik bude složité je odhalit.²⁴

4. TECHNIKY PROPAGANDISTICKÝCH BOTŮ

Jednou ze základních technik botů na Twitteru je klasická tvorba obsahu a jeho sdílení. Z krátké historie robotické propagandy jsou pro náš geografický prostor nejvýznamnější aktivity ruských botů, kam se ve většině popsanych případů řadí klasické sdílení titulků článků nebo prosté odkazy na jiné webové stránky, což implikuje snahu o manipulaci pořadí ve vyhledávacích.²⁵ Vedle těchto technik, které využívají základní techniky nabízené Twitterem pro běžné uživatele (publikování příspěvků, sdílení, sledování, „to se mi líbí“), je propagandističtí boti upravují, vylepšují a kombinují s vidinou dosažení svých strategicko-politických cílů.

Následující část je přehledem v současnosti se vyskytujícími technikami propagandistických botů na sociální síti Twitter. Techniky byly popsány na základě dostupných informací o případech výskytu robotické propagandy v rámci celého světa. Každá popsaná technika je doplněna případem z praxe. Popsané techniky mohou sloužit jako základ pro možnou typologii

²⁴ SANOVICH, Sergey. *Computational Propaganda in Russia: The Origins of Digital Misinformation: Working Paper No. 2017.3*. Computational Propaganda Project [online]. Oxford University, 2017 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/434m9v>

²⁵ STUKAL, ref. 10, s. 312.

technik robotické propagandy a identifikaci nových případů výskytu. Je-li se jedná o fenomén aktuálně probíhající a zřejmě nedosahující vrcholu svých možností, výčet je pouze orientační a ne absolutní. Lze předpokládat, že se nové techniky neustále objevují a objevovat budou.

Techniky jsou řazeny dle abecedy, nikoliv podobnosti. Ta je diskutována níže.

4.1 ASTROTURFING

Astroturfing je známá propagandistická či marketingová metoda, jejímž cílem je vyvolat falešnou pozitivní spontánní reakci na daný politický názor. Názor či reakce, která je sdílena boty, pak vytváří dojem, že vznikla v rámci uživatelů “zdola” (tzv. *grassroots*). Astroturfing je vlastně opakem současných spontánních kampaní na Twitteru, které lze identifikovat pod nejoblíbenějšími *hashtagy* (např. #Resist, #WomensMarch, #NotMyPresident, #TakeAKnee). Astroturfing můžeme též označit jako v současnosti nejpoužívanější techniku botů na Twitteru, neboť většinu následujících je možné pod ni zařadit.

V praxi funguje tak, že politik, strana, hnutí nebo stát použije boty, kteří automaticky vytvářejí u určité ideje nebo myšlenkového postoje iluzi popularity, které vděčí *grassroots*.²⁶ Ve skutečnosti je uměle vytvořena skupinou s politickým zájmem a injektována mezi běžné uživatele.²⁷ Znaky astroturfingu u aktivit botů nacházíme například během kampaně o Brexitu, kde boti vytvářeli dojem rozsáhlé podpory odchodu z EU.

²⁶ SPRUDS, Andris, Anda ROŽUKALNE a Klavs SEDLENIEKS. *Internet Trolling as a Hybrid Warfare Tool: the Case of Latvia*. Riga: NATO STRATCOM CENTRE Latvia, 2016.

²⁷ ZHANG, Jerry, Darrell CARPENTER a Myung KO. *Online Astroturfing: A Theoretical Perspective: Completed Research Paper*. Conference: Conference: 19th Americas Conference on Information Systems, AMCIS 2013 - Hyperconnected World: Anything, Anywhere, Anytime, 2013; TAMPLIN, Harley. Brexit Twitter bots posted 65,000 messages then vanished after EU referendum. In: *Metro* [online]. 21. 10. 2017 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/gxrf2C>; LEE, Georgina. Here's what we know about alleged Russian involvement in Brexit. In: *Channel 4* [online]. 16. 11. 2017 [cit. 2018-11-29]. Dostupné z: <https://bit.ly/2DRzzIm>

4.2 CHEERLEADING

Technika *cheerleadingu* (v přek. roztleskávání, rozveselení) je charakteristická pozitivním obsahem. Na rozdíl od jiných propagandistických technik se nevěnuje nepříteli a nepokouší se jej negativně rámovat. Stovky botů se tak mohou pozitivně vyjadřovat o vládách, jednotlivcích nebo institucích a šířit myšlenky mezi další uživatele. Jako důsledek mohou ostatní uživatelé nabývat dojmu, že existuje významná podpora pro určitou politickou myšlenku či ideologii. Cheerleading je typický je pro čínské boty, kteří pozitivně vykreslují vládnoucí stranu a čínskou politiku. Obsah sdílený čínskými trolly nebo boty namísto argumentací či negativně emocionálně zabarvených příspěvků propaguje vládní politiku.²⁸ Jedná se pravděpodobně o součást vládní strategie s dlouhodobou tradicí, do které spadá i regulace internetového obsahu a podpora režimních postojů.²⁹ Přitom se dá hovořit spíše o *poloautomatizované* propagandě, či jak bylo vysvětleno v teoretické části: hybridních botech, neboť každý příspěvek, který je sdílen či jinak zpracováván boty, je obsahově vždy kontrolován skutečnou osobou řízenou vládou.³⁰

4.3 DIGITAL GASLIGHTING

Technika *digital gaslighting* (digitálního plynového osvětlení) kombinuje pravdy a nepravdy. Jedná se o manipulativní techniku, jež propaguje nepravdivý obsah a zároveň nutí jedince zpochybňovat i to, co znal dříve. K jejímu naplnění a využití potenciálu kyberprostoru je třeba propracované koordinace robotických účtů. Při *digital gaslightingu* boti působí zároveň na jednotlivce i skupiny a snaží se prolomit jejich společné vnímání reality.³¹

²⁸ FARELL, ref. 9.

²⁹ ILLING, Sean. China is perfecting a new method for suppressing dissent on the internet. In: Vox [online]. 14. 11. 2017 [cit. 2018-03-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/TpTy2G>

³⁰ FARELL, ref. 9.

³¹ SHAFFER, Kris. Truthy Lies and Surreal Truths: A Plea for Critical Digital Literacies. In: Hybrid Pedagogy [online]. 8.12 2016 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <http://hybridpedagogy.org/truthy-lies-surreal-truths/>; MORGAN, Jonathon. Sockpuppets, Secessionists, and Breitbart: How Russia May Have Orchestrated a Massive Social Media Influence Campaign. In: Data for Democracy [online]. 31. 4. 2017 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/VYDEmB>

Příkladem či přímo důsledkem je například obecně šíření a dopad falešných zpráv, zejména v souvislosti s ruskými falešnými účty ve spolupráci s pro-ruskými či ruskými státními zpravodajskými portály (RT, Sputnik News).

4.4 FRAME BRIDGING

Jedná se o nástroj využívající potenciálu hashtagů a manipulaci s nimi. V tomto případě aktér kombinuje různá témata a hashtagy s cílem propojit nesouvisející rámce. V jednom příspěvku například použije tři hashtagy a spojí tak “*dva nebo více spřízněné, ale dříve nepropojené rámce*”, jak popisují “frame bridging” Snow, Rochford, Worden a Benford (1986).³² Jako příklad uvádí marxismus a ekologii, ze kterých vznikají ekologicko-marxistické rámce.

Technika byla v rámci robotické propagandy popsána na základě japonského případu, konkrétně při propagaci ultranacionalistických názorů, kdy byly pomocí hashtagů spojovány nacionalistické rámce napříč různě extrémních či umírněných frakcí ve straně LDP (Liberálně demokratická strana, v orig. *Džijú minšu tó*). Cílem je zaměření se na témata, slogany nebo hashtagy, které jsou nebo mají potenciál být populární na Twitteru a tedy viditelné pro běžné uživatele.³³ Výsledkem je pak rozmazávání ideologických rozdílů mezi jinak soupeřícími stranami s různou mírou radikálnosti v programu.

4.5 HIJACKING HASHTAGS

Slovní spojení v překladu odkazuje k unášení hashtagů či jejich přivlastňování. Technika může být také označena marketingovým termínem *bandwagon effect*. Hashtagy mají v celkovém fungování Twitteru významnou roli; ke značce # přidružené spojení v příspěvcích spojuje jednotlivá témata, myšlenky nebo skupiny. S ohledem na světové aktuality se ob-

³² SNOW, David A., E. Burke ROCHFORD, Steven K. WORDEN a Robert D. BENFORD. Frame Alignment Processes, Micromobilization, and Movement Participation. *American Sociological Review*. 1986, 51(4), 464-481.

³³ SCHAFER, Fabian, Stefan EVERT a Philipp HEINRICH. Japan's 2014 General Election: Political Bots, Right-Wing Internet Activism, and Prime Minister Shinzo Abe's Hidden Nationalist Agenda. *Big Data* [online]. 2017, 5(4), 294-309 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/wvVoo8>

jevují a zase mizí oblíbené hashtagy, pod kterými uživatel nalezne ty nejnovější příspěvky. Za rok 2017 patřily k nejoblíbenějším hashtagům #Resist, #MAGA³⁴ a #ImpeachTrump.³⁵

Hijacking hashtags v kontextu internetové propagandy odkazuje k využívání populárních hashtagů trolly nebo boty se strategicko-politickým cílem. Obsah příspěvku vůbec nemusí odpovídat použitému hashtagu.³⁶ Falešné účty jejich užitím chtějí získat popularitu a viditelnost. Pokud příspěvky botů sdílí účet s autoritou, institucí nebo obecně větším dosahem, obsah příspěvků botů získává na pomyslné legitimitě.

Boti mohou v rámci techniky sdílet odkazy na tendenční média, šířit falešné zprávy nebo pouze dosáhnout větší penetrace mezi twitterovou populaci. Šířený obsah příspěvku je pak schopen vyznívat úplně odlišným způsobem než většina ostatních a naprosto deformovat hlavní zprávu, která za vznikem hashtagu³⁷ stojí.

Techniku si osvojil již ISIS v době svého mocenského růstu a investic do internetové propagandy (2014) nebo pro-režimní syrští boti během arabského jara, kteří koordinovaně využívali hashtagy původně sdílené stranou protestu.³⁸

Známým příkladem použití hijacking hashtags jsou aktivity tzv. *pro-Trump botů*, aktivních během prezidentské kampaně v USA 2016. Tehdy docházelo k sdílení hashtagů na podporu Hillary Clintonové (např. #imwithther) boty vyjadřujícími sympatie Donaldu Trumpovi.³⁹ Podobné zkušenosti má i Mexiko. #RompeElMiedo byl sdílen skupinou novinářů a lid-

³⁴ Zkratka pro *Make America Great Again* (v přek. „udělejme Ameriku znovu skvělou“); volební slogan Donalda Trumpa.

³⁵ MACHIN, Jennifer. From Trump to chicken nuggets, Twitter's most popular tweets and accounts of 2017. In: *Mashable* [online]. 5. 12. 2017 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/5FFFg4>

³⁶ WOOLLEY, Samuel C. a Douglas R. GUILBEAULT. Computational Propaganda in the United States of America: Manufacturing Consensus Online: Working Paper No. 2017.5, *Computational Propaganda Project*. University of Oxford, 2017.

³⁷ Dle Woolleyiho a Guilbeaulta (ref. 37) jsou k technice náchylnější méně populární hashtagy.

³⁸ MICHAEL, Katina. Bots Trending Now: Disinformation and Calculated Manipulation of the Masses. *IEEE Technology and Society Magazine* [online]. 2017 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/phKkou>

skoprávních aktivistů s cílem upozornit na porušování lidských práv během protestů v Mexiku. Po několika minutách byl hashtag obsazen boty.⁴⁰

Jedním z příkladů použití techniky hijacking hashtags se stal provoz na Twitteru po střelbě v únoru 2018 na střední škole v americké Floridě. Populární hashtagy jako #shooter, #NRA, #shooting, #Nikolas, #Florida či #teacher byly používány v příspěvcích robotizovaných účtů s původem v Rusku. Před událostmi na Floridě ty stejné účty polemizovaly ohledně vyšetřování R. S. Mullera III. ve věci ruského vměšování do prezidentských voleb v roce 2016.⁴¹ V podstatě tak došlo k výměně jednoho tématu citlivého pro USA za druhý. Velká část sdílených příspěvků boty neměla s reakcí na útok nic společného, zbývající diskutovala vztah mezi rasou a zbraněmi, inklinaci útočníka ke skupině Antifa nebo nedůvěru k policii či státním institucím.⁴²

4.6 POISONING HASHTAGS

Poisoning hashtags (v překladu otrávení hashtagu) se dá považovat za variantu hijacking hashtags. Boti přímo hashtagy vytváří a koordinovaně se snaží zvyšovat jejich popularitu, a to často na úkor hashtagů jiných, které mají zrovna na Twitteru popularitu. Příkladem je Saudská Arábie, která používá tzv. “online flies” (*online mouchy*) k vládní propagandě či v informační válce proti Kataru. Cílem techniky je zde zvýšit viditelnost vládní propagandy, a to nejen na vlastním území, ale i za hranicemi. Tato stra-

³⁹ MARKOFF, John. Automated Pro-Trump Bots Overwhelmed Pro-Clinton Messages, Researchers Say. In: *The New York Times* [online]. 2016, 17. 11. 2016 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/kB7YgX>

⁴⁰ PORUB, J. M. How Mexican Twitter Bots Shut Down Dissent: Peñabots, hashtag poisoning, and fake trends have stifled communication in Mexico. In: *Motherboard* [online]. 2015, 24. 5. 2015 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/xoG46J>

⁴¹ FRENKEL, Sheera a Daisuke WAKABAYASHI. After Florida School Shooting, Russian ‘Bot’ Army Pounced. In: *New York Times* [online]. 19. 2. 2018 [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: <https://goo.gl/Qwbb1x>

⁴² O den později boti, kteří získali popularitu použitím populárních hashtagů, připojili k příspěvkům hashtag #falseflag, vykreslujíc tak celou střelbu jako neexistující a pouze vykonstruovanou americkou vládou kvůli odvrácení pozornosti. FRENKEL, ref. 42.

tegie probíhá v Saudské Arábii současně s rozsáhlou politikou regulace svobodného internetu.⁴³

4.7 SWEEPING SURVEILLANCE

Jak ukazuje příklad z Číny, boti slouží také jako prostředek špionáže a následné cenzury. Prvotním cílem botů je identifikace obsahu, který je např. politicky citlivý nebo nesouhlasný s hlavní ideologií. Identifikace probíhá například podle generování zpráv s klíčovými slovy nebo hashtagy. Poté, pokud k tomu má sledující prostředky, dochází k regulaci obsahu. Pro uplatnění techniky je tedy nutná samotná intervence poskytovatele. Sweeping Surveillance se tak dá v této podobě vztáhnout zejména na Čínu a její sociální síť Sina Weibo, která je čínským ekvivalentem Twitteru. 13 % tweetů, které byly identifikovány jako politické, bylo smazáno. Tweety byly vybrány na základě klíčových slov, které odpovídaly seznamu zakázaných termínů. Příkladem je “Tibet”, “Falun Gong” a “demokracie”.⁴⁴

4.8 ZAHLCENÍ A ZASTRAŠOVÁNÍ

Technika je založena na útoku na konkrétní uživatele Twitteru. Příkladem je zahlcení profilu uživatele stovkami botů, kteří zmáčknou tlačítko *follow* anebo sdílejí posty uživatele. Uživatel se tak ztrácí v množství požadavků a upozornění. Techniku lze přirovnat ke klasickému zastrášování (v orig. *intimidation*). Nástroj tak může být použit k zastrášení nebo regulaci činnosti konkrétních uživatelů, kteří se vyjadřují nebo zapojují do politických diskuzí či jsou jinak útočníkovi nepohodlní. Dle Zeynep Tufekci z University of North Carolina se jedná o novou formu cenzury.⁴⁵

Známým příkladem využívání této techniky jsou útoky pro-ruských botů. Při protestech a násilných útocích v americkém Charlottesville ve stá-

⁴³ Saudi bots use ‘hashtag poisoning’ to spread propaganda. In: *The Penninsula* [online]. 2018, 5. 2. 2018 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/BDKvHG>

⁴⁴ MICHAEL, Katina. Bots Trending Now: Disinformation and Calculated Manipulation of the Masses. In: *Technology and Society* [online]. 28. 7. 2017 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/CKfg1z>

⁴⁵ TUFECKI, Zaynep. It's The (Democracy-Poisoning) Golden Age Of Free Speech. In: *Wired* [online]. 2018, 16. 1. 2018 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/djpsmF>

tě Virginia se tisíce botů s ruskou stopou účastnily masivního zahlcení účtů konkrétních uživatelů požadavky (sledování, sdílení). Jindy byla použita proti leaderovi australské Liberální strany Tonymu Abbotovi, jehož účet získal za krátký časový úsek tisíce nových followerů.⁴⁶

Shrnující tabulka

Technika	Cíl	Příklad užití
Astroturfing	Vytvoření falešné spontánní reakce.	kampaň o Brexitu
Cheerleading	Vytvoření pozitivního obrazu.	čínská vláda
Digital Gaslighting	Nucení zpochybňovat již známou realitu.	Rusko, pro-ruští aktéři
Frame bridging	Spojování nesouvisejících rámců kvůli zviditelnění.	japonské pravicové frakce během kampaně do parlamentu
Hijacking hashtags	Zneužití populárních hashtagů pro zviditelnění svého obsahu.	pro-Trump boti během prezidentské kampaně v USA 2016 Mexiko během vnitrostátní krize Rusko nebo pro-ruští aktéři během protestů v Charlottesville a střelbě na Floridě
Poisoning hashtags	Infiltrace alternativními hashtagy pro snížení relevance obsahu nepřítele a propagaci svého.	vláda v Saudské Arábii
Sweeping Surveillance	Odstraňování obsahu nepřítele/odpůrce.	čínská vláda
Zahlcení a zastrašování	Vystrašení nepřítele/odpůrce.	Rusko nebo pro-ruští aktéři během protestů v Charlottesville odpůrci strany Tonyho Abbota v Austrálii

⁴⁶ MICHAEL, ref. 45.

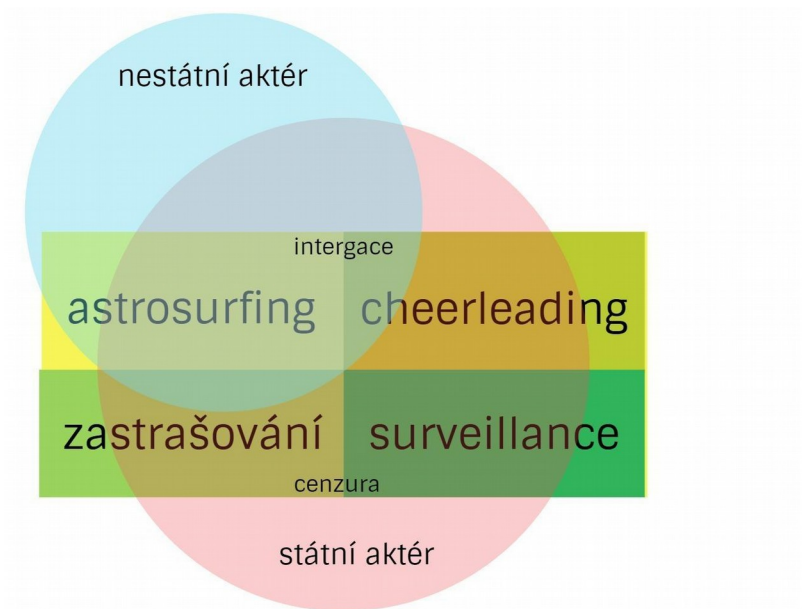
4.9 CENZURA VERSUS INTEGRACE

Na základě zmíněných technik se nabízí varianta jejich zařazení pod obecnější kategorie podle základního charakteru. Vymežíme si dvě kategorie, a to první s názvem *integrace* a druhou s názvem *cenзуra*.

První kategorie je založena na technikách, jejichž základním cílem je infiltrace mezi ostatní uživatele a šíření požadované politické myšlenky. Sem zařazujeme techniky jako je *astroturfing*, *hijacking hashtags*, *poisoning hashtags*, *digital gaslighting* a *cheerleading*. Do kategorie cenзуra pak zařadíme techniky, jejichž primárním cílem je regulace jiného obsahu. Z vypsaných nástrojů sem počítáme *sweeping surveillance* a *zahlcování a zastrašování*.

Rozvržení může sloužit také jako indikátor typu aktéra, který dané techniky používá. Techniku jako *sweeping surveillance*, která vyžaduje spolupráci zadavatele s poskytovatelem sociální sítě, což je většinou stát nebo vláda, řadíme k aktérovi státního charakteru. Na druhou stranu například *astroturfing* a podobné metody mohou být při dostatečné koordinaci efektivní i pro nestátní aktéry, různé politické skupiny, podporovatele nebo jednotlivce v kyberprostoru.

Popsanou diskuzi a afilii jednotlivých technik k zadavateli popisuje následující grafika:

Zdroj: vlastní zpracování

4.10 EFEKTIVITA A VÝHLED DO BUDOUCNA

Z výčtu technik výše vyplývá, že jedním z podstatných faktorů úspěšnosti propagandistických botů je penetrace mezi skutečné uživatele a vyvolání interakce. Z většiny popsanych technik je viditelná snaha o pro-tlačení témat, hesel, hashtagů nebo změny rámování témat mezi co nejvíce uživatelů a zvýšení jejich popularity.

Tyto cíle jsou poté závislé na schopnosti koordinace botů a jejich technické vyspělosti či sofistikovanosti. Jedním ze znaků sofistikovanosti technik botů je například tzv. *mikrotargeting*, tedy přesné cílení. Praktickým příkladem je profilování cílů prostřednictvím společnosti Cambridge Analytica, která zneužila data uživatelů Facebooku k vytvoření přesně zacílené kampaně (např. v USA, při Brexitu nebo v Keni).

Dle NATO Stratcom směřuje poslední vývoj robotizované propagandy k snaze o co největší koordinaci a propracovanější cílení.⁴⁷ Podle Chessena (2017)⁴⁸ leží budoucnost souhrnně v tzv. MADCOMU - integraci umělé inteligence do komunikačních nástrojů. Velkou roli bude hrát schopnost učení (v orig. *deep learning*), které umožní co nejlépe simulovat lidské emoce. Dle výzkumníků z oxfordské univerzity by mohlo být jednou z budoucích technik botů s propracovanou schopností simulovat lidské emoce zneužívání identit zesnulých uživatelů, tzv. „*grief exploitation*.“⁴⁹

S rostoucími schopnostmi botů je třeba pracovat se sofistikovanými nástroji na jejich odhalení. Ideální je v tomto ohledu multidisciplinární přístup, zapojení akademické sféry zabývající se počítačovou propagandou a IT pracovníků schopných vyvinout software fungující na principu učení. Velká část boje proti robotické propagandě leží na samotných provozovatelích sociálních médií a jejich ochotě investovat do odhalování a následného potírání falešných účtů. Posledním bodem je prezentace zodpovědného a opatrného přístupu k informacím na internetu pro občany, na kterém by se měli podílet sami nebo ve spolupráci akademická sféra, nevládní organizace a stát samotný.

5. PRÁVNÍ ASPEKTY ROBOTICKÉ PROPAGANDY NA TWITTERU

Z právního hlediska je třeba u několika technik robotické propagandy na Twitteru zaměřit pozornost na obsah, který může mít relevanci vzhledem k deliktnímu jednání v občanském, správním či trestním právu (za určitých situací i v mezinárodním právu veřejném), u zahlcení a zastrašování je pak možné klasifikovat takové jednání za deliktní samo o sobě.

Z hlediska vnitrostátního práva ČR se v případě robotické propagandy může při naplnění obsahových podmínek deliktu jednat např. u *astrotur-*

⁴⁷ *Robotrolling* [online]. NATO Strategic Communications Centre of Excellence, 2018 [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: <https://www.stratcomcoe.org/robotrolling-20181>

⁴⁸ CHESSEN, Matt. *The MADCOM Future*. Washington: Atlantic Council, 2017. ISBN 978-1-61977-394-3.

⁴⁹ *Digital remains should be treated like physical ones*. In: University of Oxford [online]. 18. 4. 2018 [cit. 2018-04-19]. Dostupné z: <https://bit.ly/2TXJXDU>; ÖHMAN, Carl a Luciano FLORIDI. *An ethical framework for the digital afterlife industry*. Macmillan Publishers, 2018. Dostupné také z: <https://goo.gl/Vppzw1>

fingu či u *digital gaslightingu* o neoprávněný zásah do osobnosti člověka podle § 81 a § 82 Občanského zákoníku⁵⁰, o přešupek proti občanskému soužití podle § 7 zákona o některých přešupcích⁵¹ či o spektrum tzv. trestných činů z nenávisi dle platného trestního zákoníku⁵², případně – zvláště u zahlcení a zastrašování – o trestný čin dle § 354 „Nebezpečné pronásledování“, zvláště pak písm. c)⁵³. Použití robotické propagandy lze tedy z právního hlediska v případech, kdy dojde ke spáchání občansko-právního, správně-právního či trestního deliktu umístěním primárního protiprávního obsahu klasifikovat jako jisté sekundární specifické umocňování dopadů takového činu. Hmotně-právní posouzení primárního úkonu (např. poškozování práv osoby dle OZ či jako trestný čin pomluvy) pak může být doplněno o posouzení větší závažnosti díky využití astrosurfingu (např. ve smyslu přitěžující okolnosti dle § 42 písm. m) trestního zákoníku - tedy spáchání činu ve větším rozsahu). Takovéto hmotně-právní posouzení pochopitelně klade značné nároky na důkazní prostředky a z procesně-právního hlediska je třeba identifikovat a usvědčit toho, kdo robotickou kampaň ve vazbě na protiprávní obsah uskutečnil.

U všech technik robotické propagandy je důležité z právního hlediska stanovit odpovědnost za výslednou činnost. Tu v rámci vnitrostátního práva bude mít osoba či osoby, která či které příslušnou propagandu ideově a technicky (s vědomím jejího účelu) iniciovaly, ať již přímo nebo prostřednictvím spoluúčasti (pokyny, výpomoc apod.). Může se pochopitelně jednat o zahraniční fyzické i právnické osoby. V případě, že by na delikt ní jednání nereagoval provozovatel, mohl by nést odpovědnost i on,

⁵⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění.

⁵¹ Zákon č. 251/2016 Sb., o některých přešupcích.

⁵² KALIBOVÁ, Klára. *Trestná činnost z nenávisi de lege lata a de lege ferenda - některé hmotné právní aspekty*. Brno, 2017. Disertační práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Vladimír Kratochvíl.

⁵³ V základní skutkové podstatě „Kdo jiného dlouhodobě pronásleduje tím, že vytrvale jej prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak kontaktuje, a toto jednání je způsobilé vzbudit v něm důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob jemu blízkých, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti.“ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění. V praxi by se obtížně prokazovala zmíněná důvodná obava v souvislosti s twitterovou komunikací.

v ČR dle § 3, 5 a 6 zákona o některých službách informační společnosti.⁵⁴ U deliktů předpokládajících úmyslné zavinění by bylo třeba prokazovat, že k deliktu nedošlo chybou v nastaveném algoritmu robotické propagandy (např. pokud by se v rámci frame bridgingu začaly propojovat rasistické a antisemitské stránky, aniž by to bylo původním účelem autorů programu).

Z hlediska mezinárodního práva veřejného se mohou vyskytnout prvky odpovědnosti v případě, že protiprávní robotickou propagandu na sociální síti Twitter organizuje, uskutečňuje anebo toleruje stát nebo jiný subjekt mezinárodního práva. Nicméně přesné určení deliktního jednání podle mezinárodního práva je u tzv. hybridních válek či hybridních hrozeb sporné.⁵⁵ Za nejbližší rámec k právní analýze chování na sociálních sítích jako je Twitter by se dal považovat rámec stejný jako u psychologických operací. Těm se v souvislosti s právem věnuje mj. *tallinský manuál*⁵⁶, který konstatuje, že se aktivity v kyberprostoru neodehrávají v právním vakuu a oba státní aktéři mají svá práva a povinnosti na základě mezinárodního práva. Manuál z roku 2013 i jeho aktualizace⁵⁷ operují při hodnocení operací v kyberprostoru s „užitím síly“, u kterého, ač neexistují jasná vymezení, je hodnocena míra podobnosti s nekybernetickými operacemi. Nicméně typ operací, jako je robotizovaná propaganda, tuto podmínku zřejmě splňovat nebude, ač manuál zmiňuje například možné narušení suverenity nebo princip neintervence, které mohou pod užití síly spadat. V konečném důsledku je však nejspolehlivější informace, že tallinský manuál 2.0 není zá-

⁵⁴ VÝBORNÝ, Štěpán. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2013.

⁵⁵ CILEVIČS, Boriss: *Legal challenges related to the hybrid war and human rights obligations* [online]. Committee on Legal Affairs and Human Rights. Parliamentary Assembly. Council of Europe, 14. 3. 2018 [cit. 2018-07-30-]. Dostupné z <https://goo.gl/NL61ky>

⁵⁶ SCHMITT, Michael N. *Tallinn manual on the international law applicable to cyber warfare: prepared by the international group of experts at the invitation of the NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence*. New York: Cambridge University Press, 2013. ISBN 978-1107613775.

⁵⁷ SCHMITT, Michael N. *Tallinn manual 2.0 on the international law applicable to cyber operations*. Second edition. New York, NY, USA: Cambridge University Press, 2017. ISBN 9781316630372.

konem, ale pouze expertní diskuzí, která může budoucí podobu práv v kyberprostoru inspirovat.⁵⁸

6. ZÁVĚR

Robotická propaganda se vyskytuje během politických kampaní napříč geografickými hranicemi, politickými režimy nebo aktéry. Její postupně se vyjevující techniky ukazují, že je možné ovlivňovat myšlení uživatelů i s omezenými prostředky. Zároveň však směřují k stále větší snaze o dosažení úrovně sofistikace, která odpovídá nejnovějším výzvám technologického vývoje.

Předkládaná studie představila několik technik robotické propagandy na sociální síti Twitter, které se vyskytly například v rámci politické kampaně před americkými prezidentskými volbami, japonských parlamentních voleb, protestů v Charlottesville, střelby na Floridě anebo dlouhodobé vládní kampaně v Číně. Předložené techniky mohou sloužit jako kategorie pro případné studie zabývající se dalším použitím tohoto druhu propagandy v nejrozličnějších zemích, režimech nebo systémech. Při dostatečném množství dat a případů je možné vytvořit na základě kategorií typologii technik robotické propagandy na Twitteru, či i na jiných sociálních sítích. Vzhledem k charakteru domény, která je typická svou dynamičností, můžeme konstatovat, že se budou objevovat stále nové techniky.

Výzvou pro sociální sítě a vlády je potírání těchto technik a volba správných nástrojů. Pokud bude růst sofistikovanost robotické propagandy, vlády budou muset vynaložit srovnatelné prostředky k adekvátní regulaci. V této souvislosti zůstanou diskutovanými také etické roviny a hranice mezi potíráním a cenzurou, ke které, jak jsme se přesvědčili v textu, mohou být používání i boti samotní. Za reálným vývojem zatím zaostává formulace a výklad právních norem vztahujících se k danému jednání, nicméně základní právní rámec pro postih deliktů z tohoto jednání vyplývajících na

⁵⁸ NICOLAS, Ashley C. Taming the Trolls: The Need for an International Legal Framework to Regulate State Use of Disinformation on Social Media. *The Georgetown Law Journal Online*. 18 (107), 36-62.

státní i mezinárodní úrovni existuje; ač ve velké míře na úrovni expertní diskuze.

7. SEZNAM LITERATURY

- [1] ARO, Jessika. Yle Kioski investigated:: This is how pro-Russia trolls manipulate Finns online - Check the list of forums favoured by propagandists. In: Kioski.yle.fi [online]. 2015 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <http://kioski.yle.fi/omat/troll-piece-2-english>
- [2] BHAT, Ash a Rohan PHADTE. An Analysis of Propaganda Bots on Twitter. In: Medium [online]. 31. 10. 2017 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/8cDs7t>
- [3] BRACHTEN, Florian. *Strategies and Influence of Social Bots in a 2017 German state election – A case study on Twitter*. Hobart, Australia: Australasian Conference on Information Systems, 2017, 12 s. Dostupné také z: <https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/1710/1710.07562.pdf>
- [4] NATO Stratcom Centre. Internet trolling as a Hybrid Warfare Tool: the Case of Latvia: Results of Study. Riga: Latvia, 2015.
- [5] CHEN, Adrian. The Agency. In: The New York Times [online]. 2015, 7. 6. 2015 [cit. 2018-04-19]. Dostupné z: <https://goo.gl/xtbM8t>
- [6] CHESSEN, Matt. The MADCOM Future. Washington: Atlantic Council, 2017. ISBN 978-1-61977-394-3.
- [7] CILEVIČS, Boriss: Legal challenges related to the hybrid war and human rights obligations [online]. Committee on Legal Affairs and Human Rights. Parliamentary Assembly. Council of Europe, 14. 3. 2018 [cit. 2018-07-30-]. Dostupné z <https://goo.gl/nCu3HZ>
- [8] COLLINS, Ben. A Twitter Bot Is Beating Trump Fans. In: The Daily Beast [online]. 2016 [cit. 2017-06-08]. Dostupné z: <https://goo.gl/AC6MZ4>
- [9] FARRELL, Henry. The Chinese government fakes nearly 450 million social media comments a year. This is why. In: The Washington Post [online]. 19. 5. 2016 [cit. 2018-04-19]. Dostupné z: <https://goo.gl/NEBZ1u>
- [10] FRENKEL, Sheera a Daisuke WAKABAYASHI. After Florida School Shooting, Russian 'Bot' Army Pounced. In: NY Times [online]. 19. 2. 2018 [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: <https://goo.gl/6HfESa>
- [11] GARMAŽAPOVA, Aleksandra. Gdě žívuť trolli. I kto ich kormit. In: Novaja gazeta [online]. 2013 [cit. 2017-06-08]. Dostupné z: <https://goo.gl/iNJ7GR>
- [12] HOLDER, Chris. Vikram KHURANA, Joanna HOOK, Gregory BACON a Rachel DAY: Robotics and law: Key legal and regulatory implications of the robotics age (Part I of II). Computer Law & Security, Vol. 32, Issue 4, (2016) 557–576.
- [13] ILLING, Sean. China is perfecting a new method for suppressing dissent on the internet. In: Vox [online]. 14. 11. 2017 [cit. 2018-03-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/kM3ccs>
- [14] *Doktrína informační bezpečnosti Ruské federace*. Ministerstvo zahraničí Ruské federace, 2016. Dostupné také z: <https://bit.ly/2tVlJgX>

- [15] KALIBOVÁ, Klára. *Trestná činnost z nenávisti de lege lata a de lege ferenda - některé hmotně právní aspekty*. Brno, 2017. Disertační práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Vladimír Kratochvíl.
- [16] KOLLANYI, Bence, Philip N. HOWARD a Samuel C. WOOLLEY. Bots and Automation over Twitter during the Third U. S. Presidential Debate. COMPROP DATA MEMO 2016.3, 2016. Dostupné také z: <https://goo.gl/uPQjKC>
- [17] LEE, Georgina. Here's what we know about alleged Russian involvement in Brexit. In: *Channel 4* [online]. 16.11.2017 [cit. 2018-11-29]. Dostupné z: <https://bit.ly/2DRzzIm>
- [18] MACHIN, Jennifer. From Trump to chicken nuggets, Twitter's most popular tweets and accounts of 2017. In: *Mashable* [online]. 5. 12. 2017 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/ZTf4CB>
- [19] MARKOFF, John. Automated Pro-Trump Bots Overwhelmed Pro-Clinton Messages, Researchers Say. In: *The New York Times* [online]. 2016, 17. 11. 2016 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/aUcqDS>
- [20] MICHAEL, Katina. Bots Trending Now: Disinformation and Calculated Manipulation of the Masses. *IEEE Technology and Society Magazine* [online]. 2017 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/YLjeNX>
- [21] MONACO, Nicholas J. Computational Propaganda in Taiwan: Where Digital Democracy Meets Automated Autocracy: Working Paper No. 2017.2, Project on Computational Propaganda. University of Oxford, 2017. Dostupné také z: <https://goo.gl/R2JcX1>
- [22] MORGAN, Jonathon. Sockpuppets, Secessionists, and Breitbart: How Russia May Have Orchestrated a Massive Social Media Influence Campaign. In: *Data for Democracy* [online]. 31. 4. 2017 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/XicVVL>
- [23] NEAL, Samantha. Reporter who investigated Russian 'trolling' shares experiences, weighs in on hacking in presidential election. In: *StopFake* [online]. 2017 [cit. 2017-06-08]. Dostupné z: <https://goo.gl/c3NAtw>
- [24] NICOLAS, Ashley C. Taming the Trolls: The Need for an International Legal Framework to Regulate State Use of Disinformation on Social Media. *The Georgetown Law Journal Online*. 18 (107), 36-62.
- [25] ÖHMAN, Carl a Luciano FLORIDI. *An ethical framework for the digital afterlife industry*. Macmillan Publishers, 2018. Dostupné také z: <https://goo.gl/Vppzw1>
- [26] PAVLÍKOVÁ, Miroslava. Kybernetický boj mezi Ruskem a Ukrajinou v rámci ukrajinského konfliktu. *Obrana a strategie*. Brno: Univerzita obrany, 2016, 16(1), 77-94. ISSN 1214-6463.
- [27] PORUB, J. M. How Mexican Twitter Bots Shut Down Dissent: Peñabots, hashtag poisoning, and fake trends have stifled communication in Mexico. In: *Motherboard* [online]. 2015, 24. 5. 2015 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/go8G9E>

- [28] Resource for Understanding Political Bots. In: The Computational Propaganda Project: Algorithms, Automation and Digital Politics [online]. 2017 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/1uYCbT>
- [29] Robotrolling [online]. NATO Strategic Communications Centre of Excellence, 2018 [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: <https://www.stratcomcoe.org/robotrolling-20181>
- [30] SANOVICH, Sergey. Computational Propaganda in Russia: The Origins of Digital Misinformation: Working Paper No. 2017.3. Computational Propaganda Project [online]. Oxford University, 2017 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/NPF5vk>
- [31] SCHAFER, Fabian, Stefan EVERT a Philipp HEINRICH. Japan's 2014 General Election: Political Bots, Right-Wing Internet Activism, and Prime Minister Shinzo Abe's Hidden Nationalist Agenda. *Big Data* [online]. 2017, 5(4), 294-309 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://www.liebertpub.com/doi/pdfplus/10.1089/big.2017.0049>
- [32] SCHMITT, Michael N. *Tallinn manual on the international law applicable to cyber warfare: prepared by the international group of experts at the invitation of the NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence*. New York: Cambridge University Press, 2013. ISBN 978-1107613775
- [33] SCHMITT, Michael N. *Tallinn manual 2.0 on the international law applicable to cyber operations*. Second edition. New York, NY, USA: Cambridge University Press, 2017. ISBN 9781316630372.
- [34] SHAFFER, Kris. Truthy Lies and Surreal Truths: A Plea for Critical Digital Literacies. In: *Hybrid Pedagogy* [online]. 8.12 2016 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/gxADwH>
- [35] SHANAN, Zachary. Beware Of Trump Trolls & Fake Supporters — From Russia, D. C., & Elsewhere. In: *Clean Technica* [online]. 2017 [cit. 2017-06-08]. Dostupné z: <https://goo.gl/8yJ88p>
- [36] SMITH, Jack. The Kremlin paid Russian trolls to wage information warfare on behalf of Donald Trump. In: *Mic* [online]. 2017 [cit. 2017-06-08]. Dostupné z: <https://goo.gl/WBRpOZ>
- [37] SOŠNIKOV, Andrej. Stolica političeskogo trollinga. In: *Moj rajon* [on-line]. Sankt-Petěrburg: MR7 — *Novosti Petěrburga*, 2015 [cit. 2016-03-23]. Dostupné z: <http://goo.gl/mgp4Mc>
- [38] SNOW, David A., E. Burke ROCHFORD, Steven K. WORDEN a Robert D. BENFORD. Frame Alignment Processes, Micromobilization, and Movement Participation. *American Sociological Review*. 1986, 51(4), 464-481.
- [39] SPRUDS, Andris, Anda ROŽUKALNE a Klavs SEDLENIEKS. *Internet Trolling as a hybrid warfare tool: the case of Latvia*. Riga: NATO STRATCOM CENTRE Latvia, 2016.
- [40] STEPANOVA, Ekaterina. The Role of Information Communication Technologies in the “Arab Spring”: IMPLICATIONS BEYOND THE REGION. *PONARS Eurasia Policy Memo* [online]. 5/2011, (59) [cit. 2018-04-19]. Dostupné z: http://pircenter.org/kosdata/page_doc/p2594_2.pdf

- [41] STERBENZ, Christina. China Banned The Term '50 Cents' To Stop Discussion Of An Orwellian Propaganda Program. In: Bussiness Insider [online]. 2014, 17. 10. 2014 [cit. 2018-04-19]. Dostupné z: <https://goo.gl/hXNCX1>
- [42] STUKAL, Denis, Sergey SANOVICH, Richard BONNEAU a Joshua A. TUCKER. Detecting Bots on Russian Political Twitter. 2017. Dostupné také z: <https://goo.gl/DdxeDY>
- [43] TAMPLIN, Harley. Brexit Twitter bots posted 65,000 messages then vanished after EU referendum. In: Metro [online]. 21. 10. 2017 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/BGQjwU>
- [44] TUFECKI, Zaynep. It's The (Democracy-Poisoning) Golden Age Of Free Speech. In: Wired [online]. 2018, 16. 1. 2018 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/CRjLXA>
- [45] *Vojenská doktrína Ruské federace*: No. Pr.-2976. 2015. Dostupné také z: <https://ru-semb.org.uk/press/2029>
- [46] VÝBORNÝ, Štěpán. *Nenávisťný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2013.
- [47] WOOLLEY, Samuel C. a Douglas R. GULBEAULT. *Computational Propaganda in the United States of America: Manufacturing Consensus Online: Working Paper No. 2017.5, Computational Propaganda Project*. University of Oxford, 2017.
- [48] Zákon č. 89/2012 Sb. *Občanský zákoník, v platném znění*.
- [49] Zákon č. 251/2016 Sb., *o některých přestupcích*.
- [50] ZHANG, Jerry, Darrell CARPENTER a Myung KO. *Online Astroturfing: A Theoretical Perspective: Completed Research Paper*. Conference: Conference: 19th Americas Conference on Information Systems, AMCIS 2013 - Hyperconnected World: Anything, Anywhere, Anytime, 2013

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>).

<https://doi.org/10.5817/RPT2018-2-2>

JAKÝ JE IDEÁLNÍ MODEL ODPOVĚDNOSTI ZA AUTONOMNÍ SYSTÉM?

JAN TOMÍŠEK¹

ABSTRAKT

Príspevek se venuje praktickým otázkám odpovědnosti za škody způsobené autonomními systémy, u nichž je obtížná předvídatelnost a prevence škod a rovněž obtížné určení příčiny vzniku konkrétní škody s ohledem na konstrukci systémů a množství datových vstupů. Na základě analýzy ideálního modelu odpovědnosti za takové systémy je diskutována stávající úprava odpovědnosti za provoz zvláště nebezpečný a odpovědnosti za vady výrobku dle občanského zákoníku. Odpovědnost za provoz zvláště nebezpečný je vyhodnocena jako vhodný model odpovědnosti provozovatele systému a je navrhováno její doplnění systémem povinného pojištění. Ve vztahu k odpovědnosti za vady výrobku je pak navrhováno rozšíření liberačních podmínek a rozšíření odpovědnosti na vady softwarových autonomních systémů.

KLÍČOVÁ SLOVA

umělá inteligence; odpovědnost; autonomní systém

ABSTRACT

This paper deals with practical issues of liability for damages caused by autonomous systems where it is (considering design of the relevant systems and the vo-

¹ Autor je externím doktorandem na Ústavu práva a technologií Právnické fakulty MU a advokátem v advokátní kanceláři ROWAN LEGAL. Článek nevyjadřuje názory žádné ze jmenovaných institucí. Autor děkuje anonymnímu recenzentovi za podnětné připomínky k tomuto textu. Vznik článku byl podpořen z projektu specifického výzkumu Masarykovy univerzity MUNI/A/1015/2017. Kontaktní e-mail: tomisek@rowanlegal.com

lume of data inputs) difficult to predict and prevent a damage and also difficult to determine the cause of the specific damage. Based on an analysis of the ideal liability model for such systems, current rules laid down in Czech Civil Code regarding liability for dangerous facility and product liability are discussed. Regime of liability for dangerous facility is found suitable as a liability model for autonomous system and it is proposed to be supplemented by a compulsory insurance system. With regard to product liability, it is proposed to broaden conditions for liability liberation and extend accountability to the defects of purely software autonomous systems.

KEYWORDS

artificial intelligence; liability; autonomous system

1. ÚVOD

Autonomní systémy a umělá inteligence čím dál častěji poutají pozornost právníků. Důkazem je řada publikací v českých právnických periodických k tomuto tématu z poslední doby.² Rozpětí možných přístupů k tématu je přitom široké. Na jednu stranu se můžeme setkat s diskuzemi o umělé inteligenci jako třetím typu osoby s nutností vlastní právní subjektivity, a to zejména v kontextu možného rozvoje vlastního vědomí v autonomních systémech,³ což lze spíše považovat za problém vzdálené budoucnosti.

Na druhé straně spektra stojí ryze praktické diskuze o modelech odpovědnosti za autonomní systémy, s jakými se dnes můžeme běžně setkat, nebo se s nimi budeme moci setkat v nejbližší budoucnosti, jako jsou např. autonomní vozidla či softwarové systémy nahrazující člověka při komuni-

² Srov. např. POLČÁK, R. Odpovědnost umělé inteligence a informační útvary bez právní osobnosti. In: V. ZOUFALÝ. XXVI. Karlovarské právnícké dny. Praha: Leges, 2018. s. 535-554. Dále srov. KRAUSOVÁ, A. Status elektronické osoby v evropském právu v kontextu českého práva. *Právní rozhledy*, 2017, č. 20, s. 700 a násl. KOLAŘÍKOVÁ, L. Odpovědnost (za) robota aneb právo umělé inteligence. *Bulletin advokacie*. 2018, č. 3. s. 11-19. MIKEŠ, S. Právo ve věku inteligentních strojů. *Bulletin advokacie*. 2018, č. 4. s. 17-22. MIKEŠ, S. Vybrané otázky odpovědnosti za škodu způsobenou autonomním vozidlem. *Právní rozhledy*. [online] 2018, č. 13-14. [cit. 14. 8. 2018]. Citováno dle beck-online.cz

³ Srov. MIKEŠ, S. *Bulletin advokacie*, 2018, op. cit. s. 18.

kačních úlohách.⁴ K širokému rozpětí svých stanovisek směřují i právotvorné orgány.⁵

Tento příspěvek má ambici se zařadit ke druhé citované skupině a pragmaticky analyzovat, jak by měl vypadat model soukromoprávní odpovědnosti za újmu způsobenou autonomním systémem, který není nadán schopností vlastního sebeuvědomění, ale je schopen pracovat bez zásahu člověka buď pod jeho dohledem, nebo bez tohoto dohledu.

Příkladem takového systému je autonomní vozidlo, na němž jsou ilustrovány typické vlastnosti takového systému. Předmětem tohoto příspěvku však není řešení speciální právní úpravy provozu dopravních prostředků, ale diskuze obecného modelu soukromoprávní odpovědnosti. Zohledněny jsou proto rovněž ryze softwarové systémy bez hmotné složky. Předmětem diskuze v rámci příspěvku naopak není odpovědnost veřejnoprávní (zejména správněprávní a trestní).⁶

Část 2 příspěvku tvoří analýza pojmu autonomní systém a identifikace jeho vlastností, které mají dopad do odpovědnostního modelu. V části 3 jsou pak na základě těchto vlastností identifikovány požadavky na ideální odpovědnostní model. V rámci části 4 jsou diskutovány jednotlivé relevantní odpovědnostní instituty dle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ObčZ“), aplikovatelné na újmu způsobenou autonomním systémem. Zejména je diskutována odpovědnost za provoz zvláště nebezpečný a odpovědnost za vady výrobku. Na základě této diskuze jsou v části 5 činěny návrhy *de lege ferenda*.

V závěru příspěvku autor shrnuje, že pro spravedlivou kompenzaci osob, jimž autonomní systém způsobí újmu, je třeba odpovědnost za takovou

⁴ Srov. POLČÁK, 2018, op. cit. MIKEŠ, Právní rozhledy, 2018.

⁵ Srov. usnesení Evropského parlamentu ze dne 16. února 2017 obsahující doporučení Komise o občanskoprávních pravidlech pro robotiku (2015/2103(INL)), zejména body Z až AI a 49 až 57 řešících primárně odpovědnosti, oproti bodu 58 navrhuujícímu status elektronické osoby.

⁶ K tomu srov. např. SOKOL, T.; SMEJKAL, V. Trestněprávní aspekty robotiky - část I. *Právní prostor* [online]. 6. 9. 2018 [cit. 15. 12. 2018]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/trestnepravni-aspekty-robotiky> a SOKOL, T.; SMEJKAL, V. Trestněprávní aspekty robotiky - část II. *Právní prostor* [online]. 2. 10. 2018 [cit. 15. 12. 2018]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/trestnepravni-aspekty-robotiky-cast-ii>

újmou modelovat jako objektivní, alokovanou na provozovatele autonomního systému, čemuž odpovídá úprava odpovědnosti za provoz zvláště nebezpečný dle ObčZ. Odpovědnost za vady výrobku by ve vztahu k autonomním systémům měla být rozšířena na software, ale limitována na případy, kdy původce příslušného autonomního systému neprovede opatření, která mohl rozumně učinit pro prevenci újmy. Tento model odpovědnosti by dle názoru autora měl být doplněn systémem povinného pojištění a krytí nepojištěných škod, obdobně jako u motorových vozidel.

2. AUTONOMNÍ SYSTÉM

Typickým příkladem autonomního systému relevantního pro tento příspěvek je autonomní vozidlo. Očekáváme, že takové vozidlo bude samostatně vykonávat určité svěřené úkoly, např. přepravovat osoby a věci z místa na místo, doplňovat palivo, resp. zásoby energie apod. V současnosti takové úkoly může vykonávat pod dohledem člověka, v blízké budoucnosti pak bez jeho dohledu. Neočekáváme však, že by v nejbližší budoucnosti autonomní vozidlo mělo vlastní iniciativu, uvědomovalo si sebe sama a mohlo si úkoly stanovovat samo. Jeho chování tak bude vždy funkcí výchozího vloženého softwaru a získaných dat.

Prvním významným znakem autonomního systému je proto jeho nízká kontrolovatelnost a obtížné zabránění nepředvídanému nežádoucímu chování. Pokud určitý systém pracuje skutečně autonomně, jeho vlastník či provozovatel (zjednodušeně řečeno ten, kdo ho „vypustil do světa“), zpravidla nemůže kontrolovat, jakým datovým vstupům bude vystaven. Například majitel autonomního vozidla nemůže ovlivnit, jaká bude podoba a obsah dopravního značení, se kterým se vozidlo setká.⁷ Tyto datové vstupy přitom nemusí ovlivnit jen aktuální chování autonomního systému (např. vozidlo může způsobit dopravní nehodu na základě chybného či úmyslně upraveného dopravního značení), ale také jeho chování v budoucnu.

⁷ Takové dopravní značení je přitom možné použít k útoku působícímu nežádoucímu chování autonomního vozidla. Srov. EVTIMOV, Ivan, a kol. *Robust Physical-World Attacks on Deep Learning Models*. *arXiv.org* [online]. Upraveno 10. 4. 2018 [cit. 14. 8. 2018].

Pro chování vozidla však budou významná nejen data získávaná vozidlem během jednotlivé jízdy (např. o chování dalších vozidel a stavu vnějšího prostředí), ale také data získaná v minulosti a zpracovaná metodou tzv. strojového učení.⁸ Pomocí strojového učení je chování autonomního systému modelováno veškerými předchozími daty zpracovanými tímto systémem (resp. jejich relevantní podmnožinou).

Příkladem může být strojové učení vozidla v zemi, kde chodci striktně respektují světla na semaforu. Na základě strojového učení za takto specifických podmínek může vozidlo způsobit dopravní nehodu v jiné zemi, kde chodci červené světlo na semaforu vnímají spíše jako doporučení se na přechodu lépe rozhlédnout. Vozidlo totiž nebude předpokládat, že by chodec po dobu, kdy svítí červené světlo, mohl vstoupit do vozovky, a proto nepojede s náležitou opatrností. Chování samotných chodců během procesu strojového učení je přitom opět mimo kontrolu vlastníka, resp. provozovatele.⁹

Druhým významným znakem autonomního systému je obtížnost určení příčiny jeho nežádoucího chování, a to díky množství datových vstupů a strojovému učení. Pokud např. autonomní vozidlo prudce zabrzdí a způsobí srážku s vozidlem za ním, může být obtížné určit, zda příčinou prudkého brždění byl některý z mnohých aktuálních datových vstupů (např. konkrétní zmanipulovaná dopravní značka či varování, že jiné autonomní vozidlo se blíží zpoza rohu), nastavení vozidla výrobcem, nastavení jeho obsluhou, nebo nastavení vzniklé strojovým učení.

Díky strojovému učení autonomní systém současně neustále koriguje svůj způsob reakce na určité vstupy, tyto korekce se však neukládají formou pravidla či algoritmu srozumitelného pro člověka, ale např. posi-

⁸ Blíže srov. např. ALPAYDIN, E. *Introduction to machine learning*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press. 2014.

⁹ Radim Polčák v tomto směru uvádí příklad autonomního systému společnosti Microsoft nazvaného Tay, jehož úlohou bylo vytvářet příspěvky na sociální síť Twitter, které bude sdílet co nejvíce uživatelů. Při několika pokusech o jeho nasazení však došlo k tomu, že v reakci na dostupný obsah na dané sociální síti a také cílené jednání některých jejích dalších uživatelů začal systém vytvářet nenávistné příspěvky, aniž by k tomu společnost Microsoft jakkoli zavdala. Srov. POLČÁK, 2018, op. cit., s. 538. Obecně k problému omezené kontroly nad autonomním systémem pak srov. tamtéž s. 539 a násl.

lováním nebo oslabováním určitých vazeb v neuronové síti. Následně proto nemusí být zřejmé, proč na určité vstupy reagoval systém určitým způsobem, a které minulé datové vstupy vedly k vytvoření konkrétního reakčního modelu.

V kontextu výše uvedeného příkladu nemusí být například zřejmé, jak se autonomní vozidlo naučilo předpokládat, že na červenou chodci zásadně nevstupují do vozovky – zda příčinou byl nevhodný „trénink“ jeho výrobcem, resp. dodavatelem,¹⁰ používání v atypickém provozu nebo prostě běžné chování lidí v určité oblasti, kde bylo vozidlo legitimně provozováno.¹¹

Autonomní vozidlo tak dobře ilustruje typické znaky autonomního systému, relevantní pro analýzu a diskuzi vhodného odpovědnostního modelu, tj. nízkou kontrolovatelnost a obtížnost určení příčiny nežádoucího chování. Předmětem diskuze v tomto příspěvku však není odpovědnost za autonomní vozidla jako taková, neboť ta zpravidla podléhají specifické regulaci.¹² Pro korektní analýzu a diskuzi je třeba pojem autonomní systém vnímat v jeho plné šíři, která zahrnuje též systémy bez hmotné složky, tj. systémy ryze softwarové. Typickým příkladem zde může být autonomní systém splující roli burzovního makléře.

Bylo by přitom chybou se domnívat, že softwarový systém je méně nebezpečný než systém, který svou hmotnou složkou může způsobit hmotou újmu. Příklad autonomního systému realizujícího transakce na burze zde není tolik ilustrativní, pokud si však představíme autonomní systém zajišťující řízení jaderné elektrárny, mimo jiné např. na základě dat z energetické distribuční soustavy, je srozumitelnější, že případná újma je s újmou způsobenou systémem s hmotnou složkou přinejmenším srovnatelná.

¹⁰ Je běžné, že autonomní systém je před zahájením svého obvyklého provozu nejprve „trénován“ na cvičných datových vstupech, aby se na nich naučil odpovídající reakce a podle nich byl schopen reagovat adekvátně na obdobné vstupy.

¹¹ K obdobnému argumentu o obtížné analýze příčin určitého jednání srov. POLČÁK, 2018, op. cit., s. 539.

¹² Srov. např. VÁCHAL, A. Česko dohání Německo a Kalifornii v autonomním řízení. Do sněmovny míří novela, která povolí samořiditelná auta. *IHNED.cz* [online]. 14. 6. 2018 [cit. 14. 8. 2018]. K bližší diskuzi odpovědnosti za autonomní vozidla srov. MIKEŠ, 2018, č. 13-14, op. cit.

S ohledem na to, že autonomní systém může být systémem ryze softwarovým a u softwarového systému lze jen stěží hovořit o výrobě a výrobcí, jsou v dalším výkladu výrobce autonomního systému s hmotnou složkou a tvůrce softwarového systému označováni souhrnně jako původce autonomního systému.

3. POŽADAVKY NA MODEL ODPOVĚDNOSTI

3.1 PREVENTIVNÍ PŮSOBENÍ

Při hledání vhodného modelu odpovědnosti za autonomní systém je třeba mít na paměti skutečnost, že nastavení odpovědnosti za újmu má významný vliv na chování subjektů příslušných odpovědnostních vztahů. Tento vliv může být pozitivní a vést k bezpečnějším a kvalitnějším autonomním systémům a minimalizaci celkové újmy vzniklé společnosti působením autonomních systémů. Současně však může být i negativní, pokud odradí subjekty odpovědnostních vztahů od jinak společensky přínosných aktivit, které jsou spojeny s příliš vysokým rizikem vzniku povinnosti k náhradě újmy (např. pokud budou vývoj či distribuce jinak prospěšného autonomního systému spojeny s rizikem náhrady újmy a toto riziko nepůjde krýt pojištěním odpovědnosti za škodu).¹³

Pozitivní působení směrem k bezpečnějším a kvalitnějším produktům a službám vzniká tam, kde je původce daného autonomního systému za něj činěn odpovědným. Z ekonomického hlediska se racionálně chovající původce bude snažit maximalizovat svůj zisk ze šíření daného autonomního systému, přičemž případná náhrada újmy tento zisk snižuje. Proto bude původce vynakládat úsilí a prostředky, aby pravděpodobnost nastoupení povinnosti k náhradě újmy snížil, a to až do okamžiku, kdy dodatečné preventivní opatření má náklady vyšší, než o kolik by se snížila možná nahrazená újma vážená její pravděpodobností.¹⁴

V tomto kontextu je však třeba si uvědomit, že pokud by odpovědnost původce byla absolutní a žádná opatření nebyla dostatečná k tomu, aby se

¹³ Srov. HUBBARD, 2014, op. cit., s. 1833.

¹⁴ Srov. HUBBARD, 2014, op. cit., s. 1812 a násl.

jí původce zprostil, pak by tato ekonomická motivace k investicím do preventivních opatření vůbec nenastoupila. To nelze považovat za žádoucí výsledek.

Pokud by naopak odpovědnost původce autonomního systému byla v určitém případě omezena či dokonce vyloučena, mělo by takové nastavení stimulační účinek ve vztahu k vývoji a šíření nových autonomních systémů, protože jeho původce by nebyl zatížen rizikem odpovědnosti a s ním souvisejícími náklady. Na druhou stranu by se stejně jako v případě absolutní odpovědnosti snížila či zcela vytratila motivace původce k vynakládání prostředků na rozumná opatření bránící vzniku újmy.¹⁵

V kontextu výše uvedené analýzy by proto ideální model odpovědnosti měl alokovat odpovědnost za škodu vzniklou autonomním systémem na jeho původce do té míry, aby byl motivován činit preventivní opatření proti vzniku škod do té míry, kdy je ekonomičtější prevence než řešení vzniklých škod. Odpovědnost původce autonomního systému by neměla být absolutní a nezávislá na investicích do prevence, neměla by však být současně vyloučena.

3.2 ROZLOŽENÍ ODPOVĚDNOSTI MEZI PŮVODCE A PROVOZOVATELE

Významnou otázkou je, zda má být případná odpovědnost alokována původci či provozovateli autonomního systému, pokud takový systém způsobí újmu. Původce autonomního systému má nejlepší znalost o jeho fungování a situacích či podmínkách, ve kterých může autonomní systém újmu způsobit. Na druhou stranu nemusí mít původce autonomního systému podrobnou znalost o tom, jakým způsobem může být daný autonomní systém jeho provozovatelem použit a jaká újma s daným způsobem použití může být spojena.

Jak uvádí Polčák, na straně původce bude potenciální odpovědnost v praxi nejčastěji řešena pojištěním odpovědnosti za škodu,¹⁶ přičemž výše pojistného se bude odvíjet od předpokládané výše možné újmy a promítat do pořizovací ceny autonomního systému. S ohledem na omezenou znalost

¹⁵ Srov. HUBBARD, 2014, op. cit., s. 1869 a násl.

¹⁶ Srov. POLČÁK, 2018, op. cit., s. 542.

možného způsobu využití může být stanovení této předpokládané výše újmy obtížné a původce systému bude muset počítat s nejhorším scénářem. Výsledkem může být výrazné navýšení pořizovací ceny autonomního systému kvůli výši pojistného, ačkoli náklady na pojištění by na straně provozovatele mohly být se znalostí konkrétního způsobu použití výrazně nižší. Takové navýšení pak může limitovat využití jinak prospěšných a finančně dostupných autonomních systémů.

Zohlednit je proto třeba konkrétní postavení původce a provozovatele autonomního systému. V případě softwarového autonomního systému, jehož původcem bude nezávislý vývojář či menší společnost, ale provozovatelem renomovaná finanční instituce, je z hlediska kompenzace poškozeného pravděpodobně vhodnější odpovědnost provozovatele. Naopak v případě autonomního hlasem ovládaného domácího asistenta, jehož původcem je významný výrobce spotřební elektroniky a který je určen primárně pro využití spotřebiteli, je naopak vhodnější, aby poškozený měl možnost hojit se přímo na původci systému.

V prvním případě navíc může být původce tvůrcem relativně obecného systému určeného obecně pro komunikaci se zákazníky a automatizaci zákaznických procesů a může to být konkrétní finanční instituce, která rozhodne, že daný systém použije např. pro poradenství klientům o vhodných investičních produktech. Takový způsob použití může při špatné radě vést k významné újmě na straně klienta finanční instituce, aniž by taková újma na straně původce obecného systému byla předvídatelná. Naopak v druhém případě bude pro příslušného výrobce spotřební elektroniky relativně dobře předvídatelné, jakým způsobem budou spotřebitelé příslušný systém používat, a tedy pro něj bude předvídatelná i hrozící újma.

Je tedy patrné, že původce autonomního systému by neměl být z odpovědnosti zcela vyňat, protože je v dobrém postavení, aby možné škodě předešel, a v některých případech též aby posoudil odpovídající rizika a adekvátně se proti nim pojistil. Těžiště odpovědnosti by však dle názoru autora mělo ležet na provozovateli systému, který je nejlépe schopen posoudit rizikovost daného způsobu použití a podle něj náležitě vybrat vhodný auto-

nomní systém s odpovídajícím bezpečnostním profilem, nebo dokonce rozhodnout, že v daném případě není vůbec vhodné autonomní systém použít.

Teprve jako druhotné opatření by měla nastupovat odpovědnost původce autonomního systému pro případ, že v daném případě nebude pro poškozeného efektivní hojit se na provozovateli systému, popř. újma poškozenému vznikla jednoznačně nedostatečnou prevencí na straně původce. Taková práva by poškozený měl mít možnost proti původci uplatňovat přímo. V případech, kdy provozovatel systému nahradí poškozenému škodu, které mohl původce systému rozumně předejít, by současně provozovatel měl mít regres proti původci.

3.3 KOMPENZACE POŠKOZENÝCH

Vedle preventivního motivačního působení odpovědnostního systému nelze odhlížet od jeho významného cíle, a to je adekvátní kompenzace poškozených.¹⁷ Vznikne-li poškozenému újma vlivem činnosti autonomního systému, neměla by nastat situace, kdy poškozený za tuto újmu nebude kompenzován, vyjma rozsahu, v jakém se na vzniku újmy sám poškozený podílel.

Výše popsané vlastnosti autonomního systému, kdy je obtížné vzniku újmy předejít a současně určit její příčinu, vedou k závěru, že subjektivní model odpovědnosti nemůže být v tomto směru dostatečný. Poškozený by totiž v řadě případů nebyl schopen prokázat zavinění žádného subjektu, který by jej mohl potenciálně kompenzovat. Model odpovědnosti za autonomní systém by tedy měl být postaven na objektivním principu.

Jelikož okruh možných příčin vzniku újmy způsobené autonomním systémem je široký, bude-li jeden subjekt odpovědnostních vztahů učiněn objektivně odpovědným, nastanou v praxi případy, kdy tento odpovědný subjekt nebude tím, kdo ve skutečnosti škodu způsobil. V takovém případě by měl mít odpovědný subjekt možnost se dále hojit v rámci regresních vztahů.

Současně je třeba odpovědností model nastavit tak, aby odpovědný subjekt byl skutečně schopen poškozené adekvátně kompenzovat. V tomto

¹⁷ Srov. HUBBARD, 2014, op. cit., s. 1811.

směru je tedy nutné objektivní odpovědnost alokovat vždy na dostatečně ekonomicky silný subjekt (např. s ohledem na jeho předpokládaný ekonomický prospěch z šíření či použití autonomního systému), nebo objektivní odpovědnost doplnit jiným institutem garantujícím kompenzaci, např. povinným pojištěním odpovědnosti.

Různorodost ekonomického postavení subjektů odpovědnostních vztahů v oblasti autonomních systémů již byla diskutována v části 3.2 tohoto příspěvku. V tomto kontextu se jeví jako vhodné umožnit poškozenému hojit se na ekonomicky silném subjektu v daném konkrétním případě vzniku újmy (např. na původci autonomního systému, neprovedl-li adekvátní preventivní opatření proti vzniku újmy) a současně systém doplnit povinným pojištěním pro ostatní případy.

3.4 PRÁVNÍ JISTOTA

Motivačním faktorem pro subjekty odpovědnostech vztahů není jen samotná alokace odpovědnosti, ale také míra právní jistoty ohledně této alokace. Rozhodování původce, zda bude autonomní systém šířit, resp. provozovatele, zda jej uvede do provozu, bude ovlivněno nejen tím, že za určitou újmu budou s jistotou odpovídat, ale také potenciální odpovědností, která je nejistá. I taková odpovědnost musí být racionálním subjektem při ekonomické kalkulaci zohledněna.

Stejně tak se tato potenciální odpovědnost promítne do kalkulace pojistného pro pojištění odpovědnosti, popř. může dokonce vést k tomu, že určitá činnost bude z hlediska rizik nepojistitelná. Tato skutečnost pak ovlivní pořizovací cenu autonomního systému, příp. může způsobit, že daný autonomní systém vůbec nebude jeho původcem šířen.¹⁸

Ideální model odpovědnosti za autonomní systém by proto subjektům odpovědnostních vztahů měl poskytovat dostatečnou právní jistotu o tom, který subjekt a za jakých okolností bude za újmu způsobenou autonomním systémem činěn odpovědným. V důsledku takového nastavení budou moci subjekty odpovědnostních vztahů nastavit adekvátní preventivní opatření,

¹⁸ Srov. POLČÁK, 2018, op. cit., s. 542.

popř. si zajistit odpovídající pojištění, které bude dostupnější a méně nákladné než ve stavu právní nejistoty.

3.5 POUŽITÍ OPEN SOURCE KOMPONENT

Při hledání ideálního odpovědnostního modelu je třeba také brát v potaz, že autonomní systémy jsou dnes často budovány s využitím existujících komponent třetích stran. Některé (jinak vysoce komplexní) úlohy se při vývoji zejména softwarové části autonomních systémů do značné míry opakují, proto je efektivní pro ně použít již dostupná řešení. Příkladem mohou být knihovny funkcí pro strojové učení. Tyto komponenty mohou být pořízeny v rámci běžných dodavatelsko-odběratelských vztahů, ale často jsou využívána také bezplatně dostupná řešení v podobě *open source* softwaru.¹⁹ Újma způsobená autonomním systémem přitom může vzniknout právě selháním takové komponenty třetí strany.

Odpovědnostní model by měl tedy umožňovat v odůvodněných případech přenesení odpovědnosti původce autonomního systému na původce komponenty, jež svým selháním újmu zapříčinila. V případě běžných dodavatelsko-odběratelských vztahů by mělo jít o běžné regresní přenesení odpovědnosti, přičemž odpovědnost původce komponenty by měla být konstruována obdobně jako odpovědnost původce celého systému, tj. se zohledněním, zda byla na straně původce komponenty učiněna dostatečná preventivní opatření.

Uplatnění tohoto standardu v případě *open source* komponent by však bylo nepřiměřené. Jakkoli vývoj *open source* softwaru může být komerční aktivitou, případný komerční benefit tvůrce takového softwaru se realizuje např. v rámci poskytování podpory k danému softwaru, poskytování dodatečných záruk na základě zvláštních smluvních ujednání apod. Samotný *open source* software je za běžných podmínek bezplatně dostupný potenciálně neomezenému okruhu osob. Pokud tedy původce autonomního systému použije pro jeho tvorbu *open source* software, může tak učinit bez vě-

¹⁹ Srov. SCHERER, 2016, op. cit., s. 370 a násl.

domí a bez finanční kompenzace tvůrce tohoto softwaru, postačí pouze, že dodrží příslušné licenční podmínky.²⁰

Open source software současně velmi často nemá jednoho konkrétního tvůrce, ale je vytvářen komunitou, z níž každý člen může do tvorby daného softwaru přispět relativně malým dílem, ale kombinací těchto příspěvků může vzniknout vada softwaru vedoucí ve výsledku k újmě způsobené autonomním systémem. V takovém případě může být obtížné určit, jaká konkrétní osoba danou vadu zavinila a měla by být odpovědná za výslednou škodu.

Z výše popsanych důvodů by odpovědnostní model měl rozlišovat, zda tvůrce příslušné komponenty měl z jejího použití v rámci daného autonomního systému komerční prospěch, resp. zda k danému použití došlo v návaznosti na jeho komerční aktivity, nebo nikoli. Pokud újmu způsobí komponenta šířená mimo komerční aktivity původce, pak by měla jeho odpovědnost být vyloučena mimo případy, kdy újma vznikne z jeho hrubé neobalosti či úmyslně.

3.6 PROCESNÍ OTÁZKY

V neposlední řadě nelze pominout, že systém soukromoprávní odpovědnosti, ačkoli je hmotněprávním institutem, se prakticky realizuje v civilním, popř. trestním procesu, který může na uplatnění nároku klást větší či menší překážky. Odpovědnostní nárok, který je po hmotněprávní stránce jednoznačně opodstatněný, tak může být relativizován příliš vysokými procesními nároky na jeho uplatnění, např. nutností složitého dokazování.²¹

Ideální model odpovědnosti by tedy poškozeným měl umožňovat opodstatněné nároky uplatnit relativně snadno. Vědomí, že odpovědnostní systém takové uplatnění umožňuje, pak bude zpravidla vést odpovědné osoby k tomu, aby poškozené kompenzovaly samy, bez nutnosti soudního uplatnění nároku, vzhledem k nižším transakčním nákladům mimosoudního řešení. Současně by však tento model odpovědnosti neměl připouštět

²⁰ K podmínkám použití *open source* softwaru blíže srov. MYŠKA, M., TOMÍŠEK, J. Práva k datům a software. In: POLČÁK, R. a kol. *Právo informačních technologií*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. s. 195.

²¹ Srov. HUBBARD, 2014, op. cit., s. 1828.

příliš snadné uplatnění nároků, aby neotevíral cestu neopodstatněným žalobám zatěžujícím odpovědné osoby.²²

4. ODPOVĚDNOST ZA AUTONOMNÍ SYSTÉM DE LEGE LATA

4.1 ODPOVĚDNOST ZA PROVOZNÍ ČINNOST

De lege lata lze přepokládat, že na odpovědnost provozovatele za autonomní systém by byl aplikován § 2924, popř. 2925 ObčZ, tedy odpovědnost za škodu z provozní činnosti, popř. za škodu provozem zvláště nebezpečným. Působnost odpovědnosti za škodu z provozní činnosti je relativně limitovaná díky svému omezení na škody z činnosti výdělečné. Pokud by autonomní systém byl použit jako zařízení k výdělečné činnosti (např. obsluha na zákaznické lince pojišťovny), odpovídal by za škodu vzniklou z jeho provozu provozovatel dané činnosti bez ohledu na zavinění, ovšem pouze pokud by škoda měla podstatu v samotné činnosti²³ (např. pokud by autonomní systém nezaznamenal nahlášenou pojistnou událost).

Vyloučení aplikace příslušného odpovědnostního institutu by bylo možné, pokud by bylo prokázáno, že škoda nevyplývá z povahy provozované výdělečné činnosti²⁴ (například, že autonomní systém na zákaznické lince finanční instituce poskytl klientovi chybné informace o počasí, ač příslušná instituce takovou informační službu zjevně neposkytuje a autonomní systém pouze získal data požadovaná zákazníkem někde na internetu). Liberace provozovatele by pak byla možná, pokud by prokázal, že vynaložil veškerou možnou péči, kterou po něm lze rozumně požadovat, aby ke škodě nedošlo. Takový důkaz by byl možný např. v případě, kdy by provozovatel systém náležitě vybral, patřičně jej vybavil pro výkon dané činnosti (typicky náležitým tréninkem nad relevantními daty) a podnikl přiměřená

²² Srov. POLČÁK, 2018, op. cit., s. 553.

²³ Srov. VOJTEK, P. Náhrada újmy z provozních činností (vybrané otázky). *Soudní rozhledy*. [online]. 2015, č. 6, [cit. 14. 8. 2018] s. 202 a násl.

²⁴ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2009, sp. zn. 25 Cdo 2429/2007 in VOJTEK, 2015, op. cit., s. 202 a násl.

preventivní opatření (např. poučením zákazníků, že nekomunikují se živým operátorem apod.).²⁵

Naproti tomu v případě škody způsobené provozem zvláště nebezpečným se výdělečný charakter příslušné činnosti nevyžaduje. Postačí, že škoda vznikne z provozu, u kterého nelze předem rozumně vyloučit možnost vzniku závažné škody ani při vynaložení řádné péče. Je přitom otázkou, kdy může být autonomní systém považován za takový provoz. Dle judikatury provozem zvláště nebezpečným je rovněž „faktická existence zařízení vyvolávajícího vedlejší škodlivé účinky přírodní síly tímto zařízením využívané, jestliže tyto účinky nejsou v daných podmínkách plně ovladatelné a je s nimi spojen vysoký stupeň pravděpodobnosti vyvolání vážných škod v okolí.“²⁶

S ohledem na výše analyzované charakteristiky autonomních systémů (zejména omezenou možnost jejich kontroly) bude znak neovladatelnosti ve většině případů jejich praktického nasazení naplněn. Zda je autonomní systém schopen vyvolávat vážné škody, a zda jsou tyto škody pravděpodobné i při vynaložení rozumné péče,²⁷ pak bude záležet na konkrétním typu autonomního systému a jeho aplikaci. Například u robotického vysavače nejspíše nebude jeho běžné použití znamenat vysoké nebezpečí vzniku škod. Pokud však půjde o výše zmiňovaný autonomní systém obsluhující klienty na zákaznické lince, zde díky jeho limitované „inteligenci“ zřejmě nepůjde i při náležitě péči zcela vyloučit, že se systém dopustí v komunikaci s volajícím chyby a způsobí mu tím újmu.²⁸

V takové situaci pak nastupuje povinnost nahradit škodu způsobenou zdrojem zvýšeného nebezpečí. Vhodným měřítkem zvýšeného nebezpečí je zde dle názoru autora porovnání se škodou, která by vznikla, pokud by na daném místě působil člověk, resp. systém obsluhovaný člověkem. Pokud by

²⁵ Tím však není vyloučena objektivní odpovědnost provozovatel ze smlouvy nebo dle zvláštních předpisů.

²⁶ Srov. rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 31. 10. 1995, sp. zn. 6 Cdo 52/94 in VOJTEK, 2015, op. cit., s. 202 a násl.

²⁷ Srov. VOJTEK, 2015, op. cit., s. 202 a násl.

²⁸ Jak uvádí Vojtek, ačkoli ObčZ ve vztahu k provozní činností hovoří o škodě, je třeba dovozovat, že se odpovědnost vztahuje i na nemajetkovou újmu. Srov. VOJTEK, 2015, op. cit., s. 202 a násl.

v dané situaci způsobil újmu i provoz nezaložený na autonomním systému (např. při telefonické objednávce by ani lidský operátor nerozpoznal, že zákazník má na mysli jiné zboží a došlo by k chybné objednávce), pak by se odpovědnost za provoz zvláště nebezpečný neměla aplikovat. Pokud by však člověk nejspíše újmě v daném případě předešel (např. by rozpoznal, že zákazník nejspíš nechce tisíc kusů daného zboží, ale jen deset, a že chybná informace vznikla jen nízkou kvalitou telefonního hovoru), pak by již příslušný odpovědnostní institut měl být aplikovatelný.²⁹ Autor se zde přitom přiklání k názoru Hubbarda, že s ohledem na jistou technologickou skepsi by se soudy spíše přikláněly ke kvalifikaci autonomního systému jako provozu a *priori* nebezpečného.³⁰

Liberace z odpovědnosti za škodu vzniklou provozem zvláště nebezpečným je přitom možná pouze v případě, že příslušnou újmu způsobil vyšší moc nebo že ji způsobil vlastní jednání poškozeného nebo neodvratitelné jednání třetí osoby, tedy například, že přiměřeně zabezpečený autonomní systém byl napaden a ovlivněn vnějším útočníkem způsobem naplňujícím znaky trestného činu.

4.2 ODPOVĚDNOST ZA VĚC

Krausová, Kolaříková i Mikeš v kontextu autonomních systémů zvažují také aplikovatelnost odpovědnosti za škodu, kterou věc způsobil sama od sebe dle § 2937 ObčZ.³¹ Tento institut se aplikuje, pokud škoda vznikne ze samotné podstaty věci a odpovědnost nese ten, kdo nad věcí měl mít dohled, popř. vlastník. Liberace je možná, pokud jinak odpovědná osoba prokáže, že náležitý dohled nad věcí nezanedbala. Krausová přitom spatřuje problém při aplikaci tohoto institutu v určení, kdy škoda vznikla z příčiny uvnitř autonomního systému a kdy z vnějšího podnětu (např. chybných dat), a dále v otázce určení míry povinného dohledu.³² Mikeš rovněž spatřuje problém ve standardu povinného dohledu, který může být

²⁹ obdobně k odpovědnosti za vady výrobku srov. HUBBARD, 2014, op. cit., s. 1858.

³⁰ Srov. HUBBARD, 2014, op. cit., s. 1833.

³¹ Srov. KRAUSOVÁ, 2018, op. cit., KOLAŘÍKOVÁ, 2018, op. cit., s. 14 a násl. MIKEŠ, 2018, Bulletin advokacie, op. cit., s. 20.

³² Srov. KRAUSOVÁ, 2018, op.cit.

u autonomních systémů nedosažitelný a dále v potenciálně problematickém určení provozovatele, resp. vlastníka.³³

Podmínkou aplikace tohoto institutu je však samotné podřazení autonomního systému pod pojem věci. To nebude problematické u autonomních systémů s hmotnou složkou, nicméně jak již bylo uvedeno v části 2 tohoto příspěvku, významnou část autonomních systémů budou v budoucnu tvořit systémy softwarové, přičemž software nelze bez dalšího dle ObčZ považovat za věc.³⁴ Přitom zde není prostor ani pro analogickou aplikaci § 2937 na věci nehmotné, jelikož § 2895 ObčZ připouští objektivní odpovědnost jen v případech stanovených zákonem.

Další problém lze shodně s Krausovou a Mikešem spatřovat ve stanovení požadované míry dohledu, resp. v tom, že u plně autonomních systémů není toto kritérium efektivně aplikovatelné. Pokročilý stupeň autonomie systému totiž spočívá právě v tom, že tyto systémy pro svůj běžný provoz nevyžadují dohled.³⁵ Ve výsledku tedy tento institut může být aplikovatelný na omezený okruh případů škody způsobené autonomním systémem s hmotnou složkou, který zjevně není určen k použití bez dohledu, a kde bude možné prokázat, že škodu způsobil tento systém sám od sebe (bez vnější příčiny). Podle názoru autora však bude tento okruh případů oproti šíři aplikace odpovědnosti za škodu způsobenou provozní činností, resp. provozem zvláště nebezpečným, relativně úzký.

4.3 ODPOVĚDNOST ZA VADY VÝROBKU

Na původce autonomního systému by de lege lata byl nejspíše aplikován institut odpovědnosti za vady výrobku podle § 2939 ObčZ. Jeho limitem je již výše diskutovaný převážně softwarový charakter autonomních systémů, neboť institut odpovědnosti za vady výrobku dle ObčZ se aplikuje pouze na

³³ Srov. MIKEŠ, Bulletin advokacie, 2018, op. cit., s. 20.

³⁴ K diskuzi kvalifikace nehmotných statků jako věcí a předmětů vlastnictví ve smyslu ObčZ srov. MYŠKA, M., TOMÍŠEK, J, 2018, op. cit. s. 119.

³⁵ Srov. HUBBARD, 2014, op. cit., s. 1845.

věci movité. Na software nelze aplikovat ani evropskou směrnici, ze které § 2939 vychází.³⁶

Přesto bude existovat řada autonomních systémů, které znaky výrobku dle § 2939 splní. V takovém případě by odpovědnost nastoupila v případě škody vzniklé tím, že by daný systém nebyl tak bezpečný, jak to od něho lze rozumně očekávat, se zřetelem ke všem okolnostem a zejména ke způsobu, jakým je na trh uveden nebo nabízen, k předpokládanému účelu, jemuž má sloužit, jakož i s přihlédnutím k době, kdy byl uveden na trh.³⁷ Okruh odpovědných osob je přitom široký a zahrnuje výrobce, společně a nerozdílně s ním dovozce, a toho, kdo výrobek označil svým jménem, ochrannou známkou nebo jiným způsobem. Dodavatel pak může být rovněž odpovědný, pokud poškozenému neposkytne informace o dodavateli či dovozci,³⁸ a odpovědnost může krýt i výrobce součásti systému.³⁹

Liberace je přitom možná na základě více okolností upravených v § 2942 ObčZ. Podmínky liberace jsou však formulovány relativně úzce a z odpovědnosti vylučují v první řadě nekomerční aktivity. V praxi by komerčně působící výrobce autonomního systému, nebo jeho součásti, musel prokázat, že si škodu způsobil poškozený sám⁴⁰, škoda vznikla vadou objevenější se až po uvedení systému na trh⁴¹ nebo že mu stav vědeckých a technických znalostí v době, kdy uvedl systém na trh, neumožnil zjistit jeho vadu.⁴² Pokud by se mu nepodařilo prokázat žádnou z těchto skutečností, neměl by možnost se z odpovědnosti liberovat, přestože by vynaložil nejvyšší možné úsilí k tomu, aby jím vytvářený systém byl maximálně bezpečný, a přestože by neměl možnost škodě zabránit jinak než tím, že by daný systém vůbec nevedl na trh.

³⁶ Srov. ALHEIT, K. The applicability of the EU Product Liability Directive to software [online]. *Comparative and International Law Journal of Southern Africa*, 2001, roč. 34, č. 2. s. 201. Alheit dochází k závěru, že se na software tato směrnice aplikuje, ovšem na základě nesprávného argumentu, že software se svým během v počítači stává hmotnou věcí.

³⁷ Srov. § 2941 odst. 1 ObčZ.

³⁸ Srov. § 2940 ObčZ.

³⁹ Srov. § 2942 odst. 3 ObčZ.

⁴⁰ Srov. § 2942 odst. 1 ObčZ.

⁴¹ Srov. § 2942 odst. 2 písm. b) ObčZ.

⁴² Srov. § 2942 odst. 2 písm. e) ObčZ.

5. ODPOVĚDNOST ZA AUTONOMNÍ SYSTÉM DE LEGE FERENDA

Z výše předložené analýzy plyne, že stávající model odpovědnosti dle ObčZ do značné míry naplňuje požadavky na ideální model odpovědnosti za autonomní systém. Odpovědnost je primárně alokována na provozovatele autonomního systému podle pravidel odpovědnosti za provoz zvláště nebezpečný. Poškození tak budou mít vždy k dispozici subjekt, na kterém se mohou hojit ve vztahu k vzniklé újmě. Současně však odpovědnost provozovatele není absolutní a v odůvodněných případech je možná jeho liberace.

Sekundárně se pak poškozený může hojit na původci autonomního systému, pokud daný autonomní systém lze považovat za výrobek z hlediska pravidel odpovědnosti za vady výrobku. Této odpovědnosti se může dovolávat též provozovatel autonomního systému, který je sám poškozeným (např. pokud činností autonomního systému na zákaznické lince finanční instituce vznikne újma samotné finanční instituci), a ten provozovatel, který podle pravidel objektivní odpovědnosti nahradil škodu poškozenému, ačkoli ji způsobil původce systému. Automaticky je přitom z odpovědnosti vyloučena újma vzniklá z nekomerčních aktivit původce.

Diskutabilní však je, zda systém odpovědnosti za vady výrobku působí na původce autonomních systémů dostatečně preventivně a zde je správně nastaven procesní standard dokazování. Krausová a Mikeš poukazují na to, že právní režim odpovědnosti za vady výrobku umožňuje příliš širokou liberaci výrobce a může ponechat poškozené bez adekvátní kompenzace.⁴³ V úvahu je však třeba vzít širokou odpovědnost provozovatele autonomního systému. Díky ní by situace, kdy poškozený nebude kompenzován, měla nastávat jen výjimečně a v odůvodněných případech, protože se poškozený bude moci běžně hojit na provozovateli autonomního systému, a to i v případě, kdy se výrobce tohoto systému ze své odpovědnosti liberuje. Problém potenciálně široké liberace tak zůstává relevantní pouze ve vztahu k případu, kdy je poškozený současně provozovatelem systému, a ve vztahu

⁴³ Srov. Krausová, 2017, op. cit. a Mikeš, 2018, Právní rozhledy, op. cit.

k regresi provozovatele, který kompenzoval poškozeného, vůči výrobci systému.

Dle názoru autora je však tento problém ryze potenciální a právní režim odpovědnosti za vady výrobku je naopak pro výrobce příliš přísný. Důvodem je nastupující povinnost krýt škody, kterým nemůže výrobce zabránit ani s náležitou péčí a úsilím. Do značné míry nepředvídatelný charakter chování autonomního systému je totiž jeho inherentním, a naopak žádoucím znakem.⁴⁴ Lze tak dovozovat, že každý výrobce autonomního systému si musí být s ohledem na stav techniky vědom, že systém může působit škody, a tím je vyloučeno, aby se z odpovědnosti za vadu autonomního systému jako výrobku liberoval tím, že vadu nemohl zjistit s ohledem na stav vědeckých a technických znalostí v době, kdy uvedl výrobek na trh.

Pokud by tedy nebyl výrobce v konkrétním případě schopen prokázat zavinění poškozeného, ani prokázat, že se systém „naučil“ závadnému chování na určitých datech až po uvedení na trh, pak by nesl za příslušnou škodu odpovědnost, bez ohledu na rozsah jím vynaložených investic do preventivních opatření. Takové nastavení odpovědnosti by mohlo celkově demotivovat výrobce autonomních systémů od uvádění příslušných systémů na trh, ale současně také od investic do preventivních opatření, a to z důvodu vědomí, že odpovědnost za škodu ponесou bez ohledu na to, kolik do prevence investují.

Naopak v případech, kdy původce autonomního systému bude zcela vyňat z odpovědnosti za jeho vady jako vady výrobku (primárně proto, že by šlo o ryze softwarový systém), může vznikat situace nespravedlivá pro poškozené, resp. provozovatele systémů, protože zde odpovědnost bude ponechána běžnému modelu subjektivní odpovědnosti s důkazním břemenem na poškozeném, popř. provozovateli regresně uplatňujícím odpovědnostní nárok. Poškozený i provozovatel budou přitom zpravidla mít značný problém prokázat zavinění na straně výrobce s příčinnou souvislostí ke vzniklé škodě, a to s ohledem na složitou či zcela nemožnou analýzu příčin chování autonomního systému. Výrobce současně nebude dostatečně motivován k provádění preventivních opatření, bránících vzniku škod.

⁴⁴ Srov. SCHERER, 2016, op. cit., s. 366.

Z těchto důvodů dle názoru autora současná úprava odpovědnosti za vady výrobku nenaplní požadavky na přiměřenou alokaci odpovědnosti za autonomní systém. Na původce autonomních systémů nepůsobí dostatečně preventivně, když je na jednu stranu činí de facto absolutně odpovědnými u systémů s hmotnou složkou a na druhou stranu nedostatečně odpovědnými u softwarových systémů. V případě softwarových systémů není rovněž zajištěna dostatečná kompenzace provozovatelů autonomních systémů, příp. samotných poškozených, protože by u nich pro založení odpovědnosti tvůrce softwaru bylo nutné prokázat jeho zavinění.

Pravidla odpovědnosti za vady výrobku by se proto měla ve vztahu k autonomním systémům změnit ve dvou směrech. Prvním je rozšíření liberálních důvodů výrobce, resp. dovozce autonomního systému, pokud prokáže, že k předejití škodě vynaložil veškerá rozumná opatření. Tento standard by umožnil právně akceptovat skutečnost, že autonomní systém může s vědomím výrobce jednat nepředvídaně a působit škody, a současně by motivoval výrobce autonomních systémů k jejich adekvátnímu zabezpečení.

Druhým směrem je pak rozšíření takto konstruované odpovědnosti za vady i na softwarové autonomní systémy. Toto nastavení by jednak působilo preventivně na tvůrce takovýchto softwarových systémů a současně umožňovalo poškozeným, resp. provozovatelům v případě vzniku škody způsobené takovým systémem, získat kompenzaci, pokud škodě mohl rozumně předejít původce. Zachována by zde přitom měla být liberace komerčních aktivit, jež by chránila tvůrce *open source* software.

Systém stojící primárně na odpovědnosti provozovatele autonomního systému by pak měl být doplněn povinným pojištěním odpovědnosti tohoto provozovatele. Bez tohoto prvku by v praxi nejspíše nastávala řada případů, kdy by poškození nebyli spravedlivě kompenzováni pro nedostatek prostředků na straně provozovatele (a současně omezení odpovědnosti výrobce), neboť újma způsobená výše diskutovanými autonomními systémy může být značná, vč. např. újmy na zdraví a ztrát na životech.

Paralelně se systémem pojištění by pak logicky měl vzniknout garanční fond pro krytí nepojištěných škod, které však spadnou do rozsahu příslušné

objektivní odpovědnosti provozovatele. Prevence nepřiměřeného objemu výplat z garančního systému s sebou však nese nutnost monitorovat, zda jsou relevantní systémy adekvátně pojištěny, a zavést sankce pro případ, že systém řádně pojištěn nebude. Nutnou podmínkou tohoto monitorování však není registrace všech autonomních systémů u instituce, která by proaktivně a plošně monitorovala, zda jsou pojištěny. Naopak zde může být pro začátek dostatečná namátková kontrola v relevantních oblastech, kde mohou autonomní systémy působit, a teprve v případě konkrétních negativních zkušeností by měla být zavedena robustnější opatření. Povinnost registrovat autonomní systémy by totiž mohla znamenat nepřiměřenou zátěž pro provozovatele a opět vytvářet bariéru pro jejich uvádění do provozu.

Významným praktickým problémem by pak nepochybně bylo stanovení výše pojistného.⁴⁵ V případech, kde se běžně pracuje s povinným pojištěním, jako je provoz motorových vozidel, je určení výše pojistného rizika, a od něj se odvíjející výše pojistného, relativně typizovanou úlohou. V případě autonomních systémů by musely být minimálně zpočátku tyto parametry stanovovány na individuální bázi pro každé jednotlivé nasazení autonomního systému. Na druhou stranu tento přístup otevírá cestu ke zohlednění okolností konkrétního způsobu použití autonomního systému, které se mohou pro jeden typ systému významně lišit, a výrobce by je nebyl schopen při sjednávání pojištění na své straně efektivně reflektovat.

Jak přitom správně podotýká Polčák, problematika odpovědnosti za autonomní systémy není specifická pro Českou republiku a s ohledem na předpokládanou distribuci těchto systémů napříč vnitřním trhem Evropské unie by zde bylo na místě upravit tuto problematiku sekundárním právem Evropské unie. Polčák v tomto směru navrhuje úpravu obdobnou omezení odpovědnosti poskytovatelů služeb informační společnosti, a to ve vztahu k výrobcům autonomních systémů, doplněnou garančním fondem pro krytí škod, pro něž nebude odpovědných osob. Taková úprava by přitom dle něj byla možná formou přímo účinného předpisu, tj. nařízení. Tento návrh zdů-

⁴⁵ Srov. SCHERER, 2016, op. cit., s. 1812 a násl.

vodňuje mj. tím, že není realistické do heterogenních právních ráďů členských států zavádět nové, konstruktivní prvky odpovědnosti.⁴⁶

Jak plyne z výše předložené diskuze, autor se ztotožňuje s potřebou dílčího omezení odpovědnosti vývojářů autonomních systémů. Takový model však nebude funkční bez harmonizované objektivní odpovědnosti jejich provozovatelů. Samotné krytí škod garančním fondem s příspěvků výrobců by dle názoru autora nepůsobilo motivačně na provozovatele, aby vybírali pro praktické nasazení bezpečné systémy. V modelu objektivní odpovědnosti provozovatele, doplněném o povinné pojištění, by tuto motivaci vytvářela předpokládaná spoluúčast pojištěného na pojistném plnění. Současně by se příliš široká odpovědnost výrobců mohla negativně promítnout do pořizovacích cen autonomních systémů, neboť výrobci (a jejich pojistitelé) by mohli jen obtížně předvídat způsoby použití systémů (a tedy celkový objem možné újmy) a přispívat by museli za všechny systémy uváděné na trh, bez ohledu na jejich reálné uvedení do provozu.

Z toho důvodu považuje autor konstruktivní prvky odpovědnosti za autonomní systémy, obdobné naší domácí odpovědnosti za škodu z provozní činnosti nebo provozu zvláště nebezpečného, za nezbytné. Jejich zavedení formou nařízení by přitom nebylo možné s ohledem na hrozící terminologickou nejednotnost a neprovázanost ve vztahu k obecné úpravě odpovědnosti, která se mezi členskými státy Evropské unie značně odlišuje. Z toho důvodu by bylo vhodnější harmonizovat tuto oblast směrnicí, která by také současně modifikovala stávající úpravu odpovědnosti za vady výrobku a upravila i problematiku povinného pojištění provozovatelů.⁴⁷ Je však třeba podotknout, že oproti řešení, které předkládá Polčák, tento návrh řeší pouze otázku odpovědnosti soukromoprávní, nikoli správní či trestní.

⁴⁶ Srov. POLČÁK, 2018, op. cit., s. 546.

⁴⁷ Ve vztahu k povinném pojištění obdobně jako Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/103/ES o pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel a kontrole povinnosti uzavřít pro případ takové odpovědnosti pojištění. In: *EUR-Lex* [online].

6. ZÁVĚR

S autonomními systémy je, s ohledem na jejich závislost na datových vstupech mimo kontrolu provozovatele a s ohledem na technologie strojového učení, spojeno riziko nemožnosti určit příčinu jimi způsobené škody a zprostředkovaně nemožnosti určit, kdo škodu zavinil. Pro spravedlivou kompenzaci osob, jimž autonomní systém způsobí újmu, je třeba odpovědnost za takovou újmu modelovat jako objektivní. Těžiště této odpovědnosti by mělo ležet na provozovateli autonomního systému, který má nejlepší znalost o konkrétním způsobu použití autonomního systému. Tyto požadavky naplňuje stávající úprava odpovědnosti za provoz zvláště nebezpečný dle ObčZ, která je na autonomní systémy aplikovatelná, v českém právu tedy není pro autonomní systémy nutné zakotvovat zcela nový odpovědnostní režim.

Sekundární odpovědnost by měla ležet na původci autonomního systému, ta by však neměla být absolutní, aby působila motivačně směrem k provádění preventivních opatření. Těmto požadavkům se blíží úprava odpovědnosti za vady výrobku dle ObčZ. Stávající úpravu by však bylo ve vztahu k autonomním systémům vhodné omezit umožněním liberace v případě, kdy výrobce prokáže, že k prevenci škody vynaložil maximální úsilí, a naopak rozšířit její působnost i na ryze softwarové autonomní systémy. Tyto modifikace jsou dle názoru autora schopny zajistit přiměřenou motivaci na straně původce systému k zavádění efektivních preventivních opatření, aniž by riziko odpovědnosti současně odrazovalo od vývoje *a priori* nebezpečných, ale společensky přínosných systémů. Poškozený by přitom neztratil možnost spravedlivé kompenzace díky objektivní odpovědnosti provozovatele.

Systém objektivní odpovědnosti by pak bylo vhodné doplnit systémem povinného pojištění a krytí nepojištěných škod, obdobně jako u motorových vozidel. Překážkou může být stanovení výše pojistného, které nebude ze začátku možné typizovat a bude třeba jej určovat jednotlivě pro každý případ.

Takový systém odpovědnosti, resp. jejího omezení a povinného pojištění by bylo vhodné na evropské úrovni zavést formou směrnice, jelikož úprava

nařízením by zde byla jen stěží funkční s ohledem na terminologická i jiná specifika národních právních úprav civilní odpovědnosti a také s ohledem na již stávající úpravu odpovědnosti za vady výrobku evropskou směrnicí.

7. SEZNAM LITERATURY

7.1 PRÁVNÍ PŘEDPISY A JUDIKATURA

- [1] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2009, sp. zn. 25 Cdo 2429/2007.
- [2] Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 31. 10. 1995, sp. zn. 6 Cdo 52/94.
- [3] Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/103/ES o pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel a kontrole povinnosti uzavřít pro případ takové odpovědnosti pojištění.
- [4] Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

7.2 MONOGRAFIE A ČASOPISECKÉ ČLÁNKY

- [5] ALHEIT, K. The applicability of the EU product liability directive to software. *Comparative and International Law Journal of Southern Africa* [online]. 2001, roč. 34, č. 2, s. 188-209 [cit. 14. 8. 2018]. ISSN 0010-4051. Dostupné z: https://journals.co.za/content/cilsa/34/2/AJA00104051_212
- [6] ALPAYDIN, E. *Introduction to machine learning*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press. 3. vydání, 2014, 605 s. ISBN 9780262028189.
- [7] EVTIMOV, Ivan, a kol. *Robust Physical-World Attacks on Deep Learning Models*. *arXiv.org* [online]. Upraveno 10. 4. 2018 [cit. 14. 8. 2018]. Dostupné z: <https://arxiv.org/abs/1707.08945>
- [8] HUBBARD, F. Patrick. "Sophisticated Robots": Balancing Liability, Regulation, and Innovation. *Florida Law Review* [online]. 2014, roč. 66, č. 5, s. 1803-1872 [cit. 14. 8. 2018]. Dostupné z: https://scholarship.law.ufl.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://scholar.google.cz/scholar?hl=cs&as_sdt=0%2C5&q=sophisticated+robots&btnG=&httpsredir=1&article=1204&context=flr
- [9] KOLAŘÍKOVÁ, L. Odpovědnost (za) robota aneb právo umělé inteligence. In: *Bulletin advokacie* [online]. 2018, č. 3, s. 11-19. [cit. 14. 8. 2018]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/odpovednost-za-robota-aneb-pravo-umele-inteligence?browser=full>
- [10] KRAUSOVÁ, A. Status elektronické osoby v evropském právu v kontextu českého práva. *Právní rozhledy* [online]. 2017, č. 20, s. 700 a násl. [cit. 14. 8. 2018] Dostupné v beek-online.cz: <https://www.beek-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptem-brg5pxa4s7giyf6427g4yda&groupIndex=0&rowIndex=0>
- [11] MIKEŠ, S. Právo ve věku inteligentních strojů. *Bulletin advokacie*. 2018, č. 4, s. 17-22. ISSN 1210-6348

- [12] MIKEŠ, S. Vybrané otázky odpovědnosti za škodu způsobenou autonomním vozidlem. *Právní rozhledy* [online]. 2018, č. 13-14. s. 471. [cit. 14. 8. 2018] Dostupné v beck-online.cz: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembrhb-pxa4s7gezv6mjul5zv6nbxge&groupIndex=0&rowIndex=0>
- [13] MYŠKA, M., TOMÍŠEK, J. Práva k datům a software. In: POLČÁK, R. a kol. *Právo informačních technologií*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. s. 118-157. ISBN 978-80-7598-045-8.
- [14] POLČÁK, R. Odpovědnost umělé inteligence a informační útvary bez právní osobnosti. In: V. ZOUFALÝ. *XXVI. Karlovarské právnícké dny*. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-289-9, s. 535-554
- [15] SCHERER, M. U. Regulating artificial intelligence systems: Risks, challenges, competencies, and strategies. *Harvard Journal of Law & Technology* [online]. 2016, roč. 26, č. 2 [cit. 14. 8. 2018]. Dostupné z: <http://euro.ecom.cmu.edu/program/law/08-732/AI/Scherer.pdf>
- [16] Váchal, A. Česko dohání Německo a Kalifornii v autonomním řízení. Do sněmovny míří novela, která povolí samořiditelná auta. *IHNED.cz* [online]. 14. 6. 2018 [cit. 14. 8. 2018]. Dostupné z: <https://archiv.ihned.cz/c1-66168060-cesko-dohani-nemecko-a-kalifornii-v-autonomnim-rizeni-do-snemovny-miri-novela-ktera-povoli-samoriditelna-auta>
- [17] VOJTEK, P. Náhrada újmy z provozních činností (vybrané otázky). *Soudní rozhledy* [online]. 2015, č. 6, s. 202 a násl. [cit. 14. 8. 2018]. Dostupné v beck-online.cz: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seamdocumentId=nrptembrgvpxg4s7gzpx-gxzsgaza&groupIndex=0&rowIndex=0>

7.3 OSTATNÍ

- [18] Usnesení Evropského parlamentu ze dne 16. února 2017 obsahující doporučení Komise o občanskoprávních pravidlech pro robotiku (2015/2103(INL)) *Evropský parlament* [online]. [cit. 14. 8. 2018]. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2017-0051+0+DOC+XML+V0//CS>

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>).

<https://doi.org/10.5817/RPT2018-2-3>

POVAHA SDĚLENÍ O ZAMÍTNUTÍ VÝMAZU OSOBNÍCH ÚDAJŮ¹

FRANTIŠEK KASL²

Soud: Nejvyšší správní soud
Věc: 9 Azs 49/2018-50
Datum: 9. 8. 2018
Dostupnost: nssoud.cz

1. PŘEDMĚT SPORU

V jednom z prvních rozhodnutí Nejvyššího správního soudu (dále též jen „Soud“), které reflektuje nově účinný evropský právní rámec ochrany osobních údajů, byla vyjasněna povaha sdělení, kterými je subjekt údajů ze strany orgánu veřejné správy informován o zamítnutí žádosti o výmaz (likvidaci³) zpracovávaných osobních údajů. Přestože se Soud ve věci zabýval

¹ Tento příspěvek vznikl v rámci projektu “INtroduction of the data protection reFORM to the judicial system” (INFORM). Projekt je financován z Justice Programme (2014-2020) Evropské unie na základě Grantové dohody č. 763866. Obsah příspěvku představuje pouze názory autora a je jeho výlučnou odpovědností. Evropská komise nepřijímá žádnou odpovědnost za užití informací, které jsou v příspěvku obsaženy. *The current publication is created within the project “INtroduction of the data protection reFORM to the judicial system” (INFORM). The project is funded by the European Union’s Justice Programme (2014-2020) under Grant Agreement no. 763866. The content of this publication represents the views of the author only and is his sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.*

² Mgr. Ing. František Kasl je prezenčním doktorským studentem na Ústavu práva a technologií Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Kontaktní e-mail: frantisek.kasl@mail.muni.cz.

³ Dosavadní právní úprava dle zákona č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů v relevantních ustanoveních § 20 a 21 odst. 1 písm. a) užívala pojem likvidace osobních údajů, dle současné právní úpravy jde o výmaz osobních údajů.

do jisté míry specifickým sdělením na základě § 83 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky (dále jen „Zákon o Policii České republiky“), z odůvodnění lze dle názoru autora dovozovat širší možnou aplikaci obsažených závěrů.

Jádnem sporu bylo zamítnutí likvidace osobních údajů zpracovávaných Policií České republiky vztahujících se k osobě stěžovatele. Prvotním impulsem bylo odepření vstupu do Francouzské republiky dne 26. 6. 2017 z důvodu vedení stěžovatele v Evidenci nežádoucích osob (dále jen „ENO“) a v Schengenském informačním systému druhé generace.⁴ 3. 7. 2017 se stěžovatel obrátil na Policii České republiky s žádostí o poskytnutí informace o zpracovávaných osobních údajích a o jejich okamžitou likvidaci. V reakci formou sdělení ze dne 4. 9. 2017 byla žádost mmj. kvalifikována jako žádost dle tehdy účinného § 21 odst. 1 písm. b) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, který byl od 25. května nahrazen nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679, obecné nařízení o ochraně osobních údajů (dále jen „Obecné nařízení“) a současně také jako žádost dle specifické úpravy v Zákoně o Policii České republiky.⁵ Sdělení dále obsahovalo informace o zpracovávaných osobních údajích o stěžovateli a lhůtě pro jejich likvidaci. Žádosti o okamžitou likvidaci osobních údajů nebylo vyhověno s odůvodněním, že důvody zařazení dále trvají a vyhovění žádosti by ohrozilo plnění úkolů Policie České republiky.⁶

2. PROCESNÍ HISTORIE PŘÍPADU

Stěžovatel vyhodnotil zamítavé sdělení a samotný zápis své osoby do ENO jako nezákonný zásah a v tomto směru podal správní žalobu proti nezákonnému zásahu k Městskému soudu v Praze. Soud žalobu zamítl jako nedůvodnou, jelikož neshledal provedený zápis do ENO za projev svévole správního orgánu.⁷ Trvání důvodů zařazení soud ověřil nahlédnutím do

⁴ Bod 2 anotovaného rozhodnutí.

⁵ Bod 3 anotovaného rozhodnutí.

⁶ Bod 4 anotovaného rozhodnutí.

⁷ Bod 6 anotovaného rozhodnutí.

části spisu vyloučené z nahlížení. Proti rozsudku Městského soudu podal stěžovatel kasační stížnost.

3. POSOUZENÍ POVAHY SDĚLENÍ NEJVYŠŠÍM SPRÁVNÍM SOUDEM

Nejvyšší správní soud identifikoval při přezkumu širšího okruhu podmínek řízení ve správním soudnictví, které je povinen zkoumat z úřední povinnosti, závažné pochybení Městského soudu a uplatnil tedy výjimku pro odchýlení se od rozsahu předmětu posouzení daného stěžovatelem v kasační stížnosti.⁸

Soud shledal za nezbytné zabývat se v tomto směru nejprve povahou předmětného sdělení, kterým bylo stěžovateli ze strany Policie České republiky oznámeno, že se nevyhovuje jeho žádosti o okamžitý výmaz (likvidaci) zpracovávaných osobních údajů. Zdůraznil přitom své dřívější judikaturní závěry, ze kterých vyplývá, že jiné právní prostředky než žalobou proti rozhodnutí lze uplatnit, pouze pokud tento prostředek není dostupný.⁹ Z vyžádaných přípisů stran sporu vyplynulo, že se obě shodují v přesvědčení, že předmětné sdělení nenaplnuje požadavky na formu rozhodnutí.¹⁰ Soud však zdůraznil svou předcházející judikaturu, ve které se zabýval obdobnou právní otázkou o povaze přípisu orgánu veřejné moci. V rozsudku ze dne 25. 6. 2014, č. j. 1 Aps 15/2013-33, který se týkal žádosti o výmaz či opravu záznamu v Schengenském informačním systému na základě dřívější právní úpravy,¹¹ odkázal Soud stěžovatele před podáním žaloby ke správnímu soudu k podání žádosti o výmaz (likvidaci) záznamu k Policii České republiky a následně, v případě negativního rozhodnutí, využít právní prostředek ochrany žaloby proti rozhodnutí.¹² Daný stěžovatel sice postupoval podle instrukcí Nejvyššího správního soudu, po obdržení zamí-

⁸ Bod 16 anotovaného rozhodnutí.

⁹ Bod 26 anotovaného rozhodnutí.

¹⁰ Body 17 a 18 anotovaného rozhodnutí.

¹¹ Úmluva k provedení Schengenské dohody ze dne 14. 6. 1985 mezi vládami států Hospodářské unie Beneluxu, Spolkové republiky Německo a Francouzské republiky o postupném odstraňování kontrol na společných hranicích. Viz bod 21 anotovaného rozhodnutí.

¹² Bod 22 anotovaného rozhodnutí.

tavého sdělení od Policie České republiky a negativně vyřízeného podnětu k přezkumu ze strany Úřadu pro ochranu osobních údajů však přesto podal ke správnímu soudu žalobu na ochranu před nezákonným zásahem spočívajícím v trvání záznamu nyní již v Schengenském informačním systému druhé generace. Nejvyšší správní soud v této věci vynesl rozsudek dne 7. 10. 2016, č. j. 8 As 37/2016-31, kde bylo opětovně zdůrazněno, že podstatné pro posouzení dané věci bylo předně určení povahy zamítavého sdělení Policie České republiky. Soud uvedl, že „[u]vedené písemné sdělení nemělo formu správního rozhodnutí a nebylo takto ani označeno (srov. § 69 odst. 1 správního řádu). Přesto bylo podle obsahu úkonem správního orgánu, který má účinky rozhodnutí. Žalovaná jej učinila v rámci své působnosti v oblasti veřejné správy vůči stěžovateli jako adresátu, sdělení se týkalo zcela určitého předmětu řízení (zpracování osobních údajů evidovaných v SIS) a bylo způsobilé negativně zasáhnout stěžovatelovu právní sféru. Obdobné platí i pro sdělení Úřadu pro ochranu osobních údajů (jež je součástí spisu městského soudu), který na návrh stěžovatele přezkoumal postup žalované.“¹³ Procesně přípustná právní obrana je tedy i vůči tomuto typu sdělení skrze žalobu proti rozhodnutí dle § 65 zákona č. 150/2002 Sb., Soudní řád správní (dále jen „Soudní řád správní“). V anotovaném rozhodnutí shledal Soud evidentní podobnost s výše citovaným rozsudkem a dovodil, že se tedy musí uplatnit i shodné závěry ohledně povahy úkonu správního orgánu.¹⁴

4. ARGUMENTACE SOUDU VE PROSPĚCH POVAHY ROZHODNUTÍ

Soud zdůraznil, že skutečnost, že sdělení Policie České republiky není výsledkem správního řízení dle určitého procesního předpisu, neznamená, že se nejedná o rozhodnutí v rámci žalobní legitimace pro žalobu proti rozhodnutí správního orgánu na základě § 65 odst. 1 Soudního řádu správního. Zde Soud odkázal na usnesení svého rozšířeného senátu ze dne 10. 7. 2018, č. j. 9 As 79/2016-41, kde označil rozhodnutí za „[...] do určité míry

¹³ Část citace odůvodnění rozhodnutí č. j. 8 As 37/2016-31. Viz bod 24 anotovaného rozhodnutí.

¹⁴ Bod 25 anotovaného rozhodnutí.

*formalizovaný projev vůle správního (dohledového) orgánu, který obsahuje zákonem stanovené náležitosti.*¹⁵ Formální znaky, kterým je na místě dle Soudu věnovat pozornost, zahrnují i) předepsanou a formalizovanou podobu, obsahující obvykle výrok a odůvodnění; ii) vydání úkonu v rámci formalizovaného postupu, ačkoliv nemusí jít o postup dle správního řádu; iii) pořizování dokumentace o průběhu a výsledku procesu vytváření úkonu; a iv) oznámení výsledku účastníkům řízení.¹⁶ U sdělení Policie České republiky Soud shledal naplnění těchto čtyř znaků. Řízení je do určité míry formalizované úpravou v § 83 odst. 1 a 2 Zákona o Policii České republiky a samotné sdělení má určité stanovené náležitosti, předně záhlaví, odůvodnění a poučení o možnosti obrátit se na Úřad pro ochranu osobních údajů, na základě § 83 odst. 5 Zákona o Policii České republiky. Sdělení je adresováno konkrétní osobě a o jeho postupu vytváření existuje určitá dokumentace.¹⁷

Soud se také snažil vypořádat s pozicí stěžovatele, že o rozhodnutí se nemůže jednat z důvodu deklaratorní povahy sdělení. Zde zaujal postoj, že toto v praktickém důsledku zamítavé rozhodnutí o žádosti o výmaz (likvidaci) osobních údajů sice představuje stvrzení již existujícího faktického stavu, správní orgán jím však autoritativně rozhodl o žádosti stěžovatele, což jej z pohledu Soudu kvalifikuje jako rozhodnutí.¹⁸

5. OTÁZKA VYČERPÁNÍ ŘÁDNÝCH OPRAVNÝCH PROSTŘEDKŮ

Na závěr se Soud vyjádřil i k otázce vyčerpání řádných opravných prostředků v kontextu takto identifikovaného rozhodnutí. Na základě předchozí analýzy pravomocí Úřadu pro ochranu osobních údajů svým rozšířeným senátem v usnesení ze dne 4. 9. 2012, č. j. 1 As 93/2009-273, je stížnost či podnět k Úřadu pouhým prostředkem směřujícím k uplatnění jeho dozorčí

¹⁵ Viz také bod 28 anotovaného rozhodnutí.

¹⁶ Viz usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 7. 2018, č. j. 9 As 79/2016-41, jak citováno v bodě 28 anotovaného rozhodnutí.

¹⁷ Bod 29 anotovaného rozhodnutí.

¹⁸ Bod 30 anotovaného rozhodnutí.

pravomoci, se kterým se nepojí další účinky návrhu na zahájení řízení.¹⁹ Nejedná se tedy o řádný opravný prostředek.

Situaci v tomto směru nemění ani nově účinné Obecné nařízení.²⁰ Nadto, jelikož se nejedná o rozhodnutí vydané ve správním řízení, jak explicitně stanoví § 83 odst. 6 Zákona o Policii České republiky, a zákonná úprava nestanoví žádné specifické řádné opravné prostředky, se může subjekt údajů při zamítavém sdělení Policie České republiky ohledně výmazu (likvidace) jeho zpracovávaných osobních údajů následně obrátit přímo na správní soud s žalobou proti rozhodnutí správního orgánu dle § 65 Soudního řádu správního.²¹

Nejvyšší správní soud nepřehlédl ani nově relevantní aplikaci směrnice (EU) č. 2016/680.²² K transpozici by mělo v nejbližší době dojít zákonem o zpracování osobních údajů, resp. doprovodným zákonem změnovým.²³ Zrušení § 83 Zákona o Policii České republiky a přesunutí úpravy do zákona o zpracování osobních údajů však v současné podobě neznají koncepční změny, které by zneplatnily výše uvedené závěry.²⁴

6. DISKUSE

Rozhodnutí přináší významné a poměrně jednoznačné stanovisko Nejvyššího správního soudu do diskuse ohledně povahy zamítavých sdělení veřejnoprávních orgánů k žádostem o výmaz (likvidaci) osobních údajů na základě práva subjektu údajů dle dosavadního § 21 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, resp. dle nově přímo účinného článku 17 Obecného nařízení a souvisejícího § 21 při-

¹⁹ Bod 38 anotovaného rozhodnutí.

²⁰ Bod 37 anotovaného rozhodnutí.

²¹ Bod 39 anotovaného rozhodnutí.

²² Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2016/680 ze dne 27. dubna 2016, o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů příslušnými orgány za účelem prevence, vyšetřování, odhalování či stíhání trestných činů nebo výkonu trestů, o volném pohybu těchto údajů a o zrušení rámcového rozhodnutí Rady 2008/977/SVV.

²³ Stav projednávání sněmovního tisku 138 Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, vládního návrhu zákona o zpracování osobních údajů, je k dispozici na: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?t=138&o=8>

²⁴ Bod 40 anotovaného rozhodnutí.

pravovaného zákona o zpracování osobních údajů, kterým dochází k transpozici směrnice (EU) č. 2016/680. Je zřejmé, že Soud zastává stabilní názor, že v případě Policie České republiky má takovéto sdělení povahu rozhodnutí a tuto povahu si, pokud nedojde k zásadní změně formulace § 21 vládního návrhu zákona o zpracování osobních údajů v dosud stále probíhajícím legislativním procesu, tento úkon jak výše uvedeno má udržet i do budoucna.²⁵

Přestože se právu na žádost o likvidaci osobních údajů dostalo značné pozornosti v obou předních komentářích k dosavadní právní úpravě dle zákona č. 101/2000 Sb., ani Novák,²⁶ ani Kučerová a kol.²⁷ se k otázce formy zamítavých sdělení k žádostem subjektů údajů o likvidaci zpracovávaných osobních údajů nevyjadřují. V kontextu proměny zákonné úpravy problematiky ochrany osobních údajů díky účinnosti Obecného nařízení je však významnější pokusit se vyvodit důsledky, které má výklad Soudu v anotovaném rozhodnutí na současnou a nadcházející právní úpravu.

Úprava v připravovaném zákoně o zpracování osobních údajů se aplikuje na širší okruh subjektů, než jen Policii České republiky. V návaznosti na navrhované znění § 16 se v zásadě uplatní na všechny záležitosti týkající se zpracování osobních údajů potřebného pro plnění úkolů a výkon pravomocí zákonem stanovených orgánů za účelem předcházení, vyhledávání a odhalování trestné činnosti, stíhání trestných činů, výkonu trestů a ochranných opatření, zajišťování bezpečnosti České republiky nebo zajišťování veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti, včetně pátrání po osobách a věcech. Tento okruh činností zahrnuje mimo jiné též vedení trestního řízení v rámci trestního soudnictví. Jelikož je úprava navrhovaného § 21 srovnatelná s dosavadním § 83 Zákona o Policii České republiky, je na místě mimo jiné závěr, že lze, přinejmenším do budoucna, aplikovat výklad, že zamítavá sdělení trestních soudů ve věci výmazu osobních údajů účastníků trestního řízení jsou svou povahou rozhodnutí, proti kterým je k

²⁵ Bod 40 anotovaného rozhodnutí.

²⁶ NOVÁK, Daniel. *Zákon o ochraně osobních údajů a předpisy související. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 263–274.

²⁷ KUČEROVÁ, Alena et al. *Zákon o ochraně osobních údajů: Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 278–287.

dispozici právní obrana formou žaloby proti rozhodnutí dle § 65 Soudního řádu správního.

V tomto ohledu je na místě též posuzovat, zda se obdobný závěr neuplatní i u zpracování osobních údajů ostatními soudy v rámci jiných procesních forem soudního řízení. Předmětné navrhované ustanovení § 21 zákona o zpracování osobních údajů, které vychází z článku 16 směrnice (EU) č. 2016/680 totiž převážně obsahově vychází z článku 17 Obecného nařízení. Zde je na místě zohlednit, že národní úprava umožňuje přiměřeně omezit či odložit povinnosti soudu jako správce údajů při uplatnění tohoto či dalších práv subjektu údajů, pokud by tím byla nepřiměřeně ohrožena nezávislost soudnictví či soudního řízení.²⁸ Toto omezení či odložení by však dle autora anotace fakticky nemělo mít vliv na formu výsledného sdělení, ale pouze na jeho obsah, konkrétně odůvodnění zamítnutí. Jak uvádí Nulíček a kol., v případě zamítnutí žádosti subjektu údajů o výmaz dle tohoto ustanovení je na místě, aby správce subjekt údajů včas a řádně o tomto zamítnutí informovat, přičemž součástí této informace je také odůvodnění zamítnutí a poučení o právu podat stížnost k Úřadu pro ochranu osobních údajů dle článku 77 Obecného nařízení či se bránit u soudu dle článku 79 Obecného nařízení.²⁹ Jak dále uvádí Vítek, důkazní břemeno ohledně oprávněnosti zamítnutí připadá správci,³⁰ je tedy v souladu se zásadou odpovědnosti správce vyjádřenou ve článku 5 odst. 2 Obecného nařízení, aby správce dokumentoval důvody zamítnutí a mohl je tak následně doložit. To lze ostatně dovodit i z komentáře Nulíčka a kol., když upozorňují, že výjimky opravňující správce k zamítnutí žádosti o výmaz je nutno vykládat restriktivně s ohledem na kritérium nezbytnosti zpracovávaných údajů³¹ a s přihlédnutím k prokazatelnosti objektivní potřeby daných údajů

²⁸ Článek 23 odst. 1 písm. f) Obecného nařízení, jak implementováno navrhovaným § 10 odst. 1 písm. e) zákona o zpracování osobních údajů.

²⁹ NULÍČEK, Michal et al. *GDPR / Obecné nařízení o ochraně osobních údajů: Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 232.

³⁰ VÍTEK, Dominik. Článek 17. In: PATTYNOVÁ, Jana; SUCHÁNKOVÁ, Lenka; ČERNÝ, Jiří. *Obecné nařízení o ochraně osobních údajů (GDPR): Data a soukromí v digitálním světě*. Praha: Leges, 2018, s. 176 a 180.

³¹ Viz také rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 20. května 2003 ve spojených věcech C-465/00, C-138/01 a C-139/01, Österreichischer Rundfunk.

pro naplnění zásady minimalizace zpracovávaných údajů dle článku 5 odst. 1 písm. c) Obecného nařízení.³² Z tohoto výkladu aplikovatelné právní úpravy lze dovozovat, že kritéria stanovená Nejvyšším správním soudem v anotovaném rozhodnutí pro povahu rozhodnutí o zamítnutí výmazu osobních údajů ze strany Policie České republiky jsou přenositelná na srovnatelné úkony soudů. I zde totiž dochází (i) k dodržení, byť částečně, formalizované podoby obsahující označení soudu, výrok, odůvodnění a poučení; (ii) k vydání sdělení v důsledku postupu, který má do určité míry prokazatelně stanovenou podobu a pravidla pro posouzení žádosti; (iii) k uchování dokumentace o tomto procesu, která následně slouží k doložení oprávněnosti zamítnutí; a (iv) k adresnému oznámení výsledku žadatelům.

Pokud by pak představená myšlenková linie autora anotace měla být dovedena dále, je na místě se ptát, jaké důsledky má přijetí formy rozhodnutí pro tato zamítavá sdělení soudu na průběh řízení, ke kterému se rozporované zpracovávané osobní údaje vztahují. Podstatným parametrem řízení, který odlišuje řízení proti rozhodnutí dle § 65 Soudního řádu správního od výše stěžovatelem zvolené alternativy v podobě řízení o ochraně před nezákonným zásahem dle § 82 a násl. Soudního řádu správního, je možnost přiznat žalobě na návrh žalobce odkladný účinek dle § 73 Soudního řádu správního. Přiznání tohoto účinku sice záleží na uvážení správního soudu a je podmíněno vyjádřením žalovaného (tedy soudu v původním řízení) a přiměřeným odůvodněním, přesto se jedná o další procesní nástroj, který se nabízí účastníkům původního řízení k iniciaci procesních průtahů. Dále je na místě zmínit, že úspěšné uplatnění žaloby proti rozhodnutí bude mít za důsledek zrušení předmětného zamítavého rozhodnutí o jejich výmazu, to však nemusí nutně znamenat vadu původního řízení. Pokud správní soud shledá nedostatky v odůvodnění či formálních aspektech rozhodnutí původního soudu, je dle názoru autora přiměřenou nápravou vzniklé situace vydání opravného zamítavého roz-

³² NULÍČEK, Michal et al. *GDPR / Obecné nařízení o ochraně osobních údajů: Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 233.

hodnutí, nikoliv řádný či mimořádný opravný prostředek v dotčeném řízení.

Ze zmíněného vyplývá, že se přenesení závěrů anotovaného rozhodnutí na rozhodování soudů o výmazu jimi zpracovávaných osobních údajů může negativně projevit na plynulosti a průběhu soudních řízení. Přednesený závěr autora anotace je však pouhou argumentační extrapolací stanoviska soudu a nelze tedy bez dalšího závazně předpokládat, že se v praxi v této podobě uplatní. Pro jednoznačné potvrzení či vyvrácení je nutné vyčkat případné další rozhodovací praxe v této otázce.

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>).

<https://doi.org/10.5817/RPT2018-2-4>

PŘEHLED AKTUÁLNÍ JUDIKATURY II/2018

DOMINIKA GALAJDOVÁ, FRANTIŠEK KASL, PAVEL LOUTOCKÝ, JAKUB MÍŠEK, TEREZA NOVOTNÁ, JAN ZIBNER, VERONIKA ŽOLNERČÍKOVÁ

URÁŽKA NA INSTAGRAMU A OCHRANA OSOBNOSTNÍCH PRÁV

Soud: Evropský soud pro lidská práva
 Věc: 24703/15
 Datum: 7. 2. 2018
 Dostupnost: hudoc.echr.coe.int

Egill Einarsson, veřejně známý islandský komik, spisovatel a novinář, byl na podzim 2011 obviněn, že se dopustil znásilnění. Státní zástupce vyšetřování zastavil pro nedostatek důkazů. V říjnu 2012 vyšel s Einarssonem rozhovor v celostátním magazínu, ve kterém se provokativně vyjadřoval k celé kauze. Ve stejný den zveřejnila na síti Instagram osoba X Einarssonovu upravenou fotografii s nápisem „Fuck you rapist bastard“. X se mylně domníval, že obrázek je neveřejný, a následně jej publikovaly noviny Vísir.¹ Einarsson po X neúspěšně požadoval, aby fotografii z účtu odstranil, omluvil se a zaplatil sankci za zásah do osobnostních práv.

Einarssonovu žalobu Obvodní soud v Reykjavíku zamítl s odkazem na povahu veřejné debaty a toho, že žalobce je veřejně známá osoba, a navíc se k dané věci nevybíravě vyjadřoval.² Tento závěr potvrdil Nejvyšší soud. Einarsson se proto obrátil na ESLP. Tvrdil, že Island nedokázal dostatečně ochránit jeho právo na soukromí ve smyslu čl. 8 Úmluvy, protože po rozsudku Nejvyššího soudu ho teď každý může označovat za sexuálního nási-

¹ Body 9–10 anotovaného rozhodnutí.

² Bod 13 anotovaného rozhodnutí.

lníka, ačkoli žádný takový trestný čin nespáchal.³ ESLP se zabýval otázkou, zda v daném případě došlo k zachování rovnováhy mezi právy chráněnými čl. 8 a čl. 10 Úmluvy.

ESLP s odkazem na svoji předchozí rozhodovací činnost (zejména případy *Axel Springer a Von Hannover II*) vycházel ze základních kritérií pro poměrování střetu práv chráněných čl. 8 a čl. 10. Nejprve hodnotil a konstatoval veřejnou známost Einarssona a jeho aktivní zapojení v debatě o sexuálním násilí, která byla jeho soudním procesem značně podnícena, a ve které dále dobrovolně vystupoval.⁴ Stejně tak ESLP souhlasil s hodnocením, že napadená zveřejněná informace mohla být legitimní součástí této veřejné debaty.⁵ K formě publikace ESLP připomněl své předchozí rozhodnutí *Delfi AS* a konstatoval, že informace publikovaná online může mít větší dopad a důsledky než informace publikovaná tiskem.⁶ Povahou publikace prostřednictvím sociální sítě se soud více nezabýval. Klíčovým bodem případu se stalo rozlišení mezi faktickým tvrzením a hodnotovým soudem. Zatímco národní soudy považovaly napadené tvrzení za hodnotový soud, ESLP jej určil za faktické tvrzení, a to zejména s odkazem na časovou blízkost jeho publikace od ukončení trestního řízení.⁷

Vzhledem k výše uvedenému ESLP konstatoval porušení čl. 8 Úmluvy.

³ Bod 25 anotovaného rozhodnutí.

⁴ Body 43-44 anotovaného rozhodnutí.

⁵ Bod 45 anotovaného rozhodnutí.

⁶ Bod 46 anotovaného rozhodnutí.

⁷ Bod 51 anotovaného rozhodnutí.

LHŮTA PRO PODÁNÍ DOVOLÁNÍ E-MAILEM

Soud: Nejvyšší soud České republiky
Věc: 23 Cdo 3214/2017
Datum: 27. 2. 2018
Dostupnost: nsoud.cz

Původní spor mezi žalobcem a žalovanými (pozdějšími dovozatelkami) se týkal negatorní žaloby na zdržení se šíření a propagace mobilních domů.

Městský soud v Praze v prvním stupni rozhodl ve prospěch žalobce. Žalované se odvolaly k Vrchnímu soudu v Praze, který část výroků soudu prvního stupně potvrdil a část z nich zrušil a věc v tomto rozsahu vrátil soudu, který rozhodoval v prvním stupni k dalšímu řízení. Rozsudek odvolacího soudu byl doručen právnímu zástupci žalovaných do datové schránky dne 3. 10. 2016. Proti té části rozsudku odvolacího soudu, kterou tento soud potvrdil výroky soudu prvního stupně, podaly žalované e-mailem dovolání prostřednictvím svého právního zástupce datované 5. 12. 2016 s doloženým časem odeslání 23:58 hod., což byl poslední den zákonné lhůty k podání dovolání. Dovolání bylo však doručeno do e-mailové schránky Nejvyššího soudu až dne 6. 12. 2016 v 00:00:47 hod.

Nejvyšší soud se zabýval otázkou zachování lhůty pro podání dovolání v případě, že bylo odesláno e-mailem ve lhůtě, nicméně soudu dorazilo až po uplynutí zákonné lhůty pro podání dovolání.

Procesní lhůty občanskoprávního procesu upravuje § 240 odst. 1) a odst. 2) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen o.s.ř.). Počítání lhůt obecně je upraveno v § 57 odst. 2) a odst. 3) o.s.ř.

Nejvyšší soud v odůvodnění zmiňuje nejednotnou rozhodovací praxi Ústavního soudu a sám se ztotožňuje s těmi závěry Ústavního soudu, které považují dojití dovolání po uplynutí lhůty za zmeškání lhůty, a to i v případě, že bylo dovolání odesláno před uplynutím lhůty. Ústavní soud zde argumentuje tím, že lhůtu nelze vykládat z materiálního hlediska a že plynutí času je skutečností nezávislou na soudním rozhodnutí. Dále se Nejvyšší soud ztotožňuje se závěry Ústavního soudu nepovažující provozovatele e-

mailové schránky za držitele poštovní licence či za jiný orgán, který má povinnost podání doručit. Nejvyšší soud dále dodává, že pokud je dovolatelkami zvolena pro doručování služba soukromé osoby, tak případné vady v doručování plynoucí z této volby nese také tato strana.

Nejvyšší soud se v odůvodnění ztotožnil s těmito závěry Ústavního soudu a dovolání odmítnul pro opožděnost.

DORUČOVÁNÍ DO DATOVÉ SCHRÁNKY ZŘÍZENÉ NA SOUKROMOU OSOBU

Soud: Nejvyšší soud České republiky
Věc: 20 Cdo 3887/2017
Datum: 24. 4. 2018
Dostupnost: nsoud.cz

Povinný, vůči němuž bylo, jako vůči fyzické osobě podnikající, vedeno exekuční řízení, měl zřízenou datovou schránku jen jako fyzická osoba “nepodnikající”. Exekuční titul tak byl exekučním soudem zaslán prostřednictvím poštovních služeb na adresu sídla povinného, kde ovšem nebyl zastížen.

Povinný takové doručení (a nastalou fikci doručení) nepovažoval za účinné a postupně v dovolání uvedl, že zákon o elektronických úkonech nestanovuje, do které datové schránky mají být soudní písemnosti fyzické osobě doručovány (jestli do datové schránky zřízené fyzické osobě nebo do schránky zřízené podnikající fyzické osobě).

Nejvyšší soud se tak zabýval tím, jestli bylo možno doručení prostřednictvím poštovních služeb brát jako účinné nebo jestli bylo nutno primárně doručovat do datové schránky fyzické osoby (bez ohledu na “rolí”), pokud byla danému subjektu zřízena.

Nejvyšší soud v této otázce nejprve analyzoval předchozí rozhodovací praxi a odkázal především na své stanovisko pléna PlsN 1/2015. Právě v souvislosti s předchozími rozhodnutími, a také vzhledem k tomu, že zákon o elektronických úkonech v případě fyzické osoby striktně rozlišuje da-

tovou schránku fyzické osoby a datovou schránku podnikající fyzické osoby, zdůraznil, že fyzická osoba může být současně držitelem více datových schránek. Dále uvedl, že při doručování je nezbytné rozlišovat typ datové schránky. Pro dodržení postupu pro doručování stanoveného zákonem tak musí být doručováno do takového typu datové schránky, který odpovídá příslušné roli adresáta v daném řízení.

Nejvyšší soud uzavřel, že pokud má daná osoba (povinný) zřízenou jen datovou schránku jako fyzická osoba a je jí při tom doručována písemnost jako fyzické osobě podnikající, je nutno jí v tomto případě doručovat prostřednictvím pošty (respektive způsobem odlišným od doručování do datové schránky) a nikoli do datové schránky zřízené fyzické osobě „nepodnikající“. Zvolený způsob doručování exekučního titulu tak byl v daném případě správný.

OCHRANA ZEMĚPISNÉHO OZNAČENÍ SCOTCH WHISKY A OZNAČENÍ VÝROBKU GLEN BUCHENBACH

Soud: Soudní dvůr Evropské unie
Věc: C-44/17 (Scotch Whisky Association)
Datum: 7. 6. 2018
Dostupnost: curia.europa.eu

Žalovaný uváděl na trh whisky s označením „Glen Buchenbach“, vyráběnou palírnou v Německu. Štítek na lahvích této whisky obsahoval mimo jiné následující údaje: „Waldhornbrennerei“ (palírna Waldhorn) „Glen Buchenbach“, „Swabian Single Malt Whisky“ (švábská single malt whisky), „Deutsches Erzeugnis“ (německý výrobek).⁸ Žalobce Scotch Whisky Association (dále jen „SWA“) dohlíží na ochranu obchodu se skotskou whisky ve Skotsku i v zahraničí. SWA podala k zemskému soudu v Hamburku žalobu, kterou se domáhala, aby žalovaný přestal uvádět na trh whisky, u níž se nejedná o skotskou whisky, pod názvem „Glen Buchenbach“, a to z důvodu,

⁸ Bod 10 anotovaného rozhodnutí.

že užívání tohoto názvu je v rozporu s nařízením č. 110/2008⁹, které chrání zeměpisná označení mezi nimiž je uvedeno i označení „Scotch Whisky“.

Zemský soud uvedl, že pro posouzení opravného prostředku uplatněného žalovaným je rozhodující výklad čl. 16 písm. a) až c) nařízení č. 110/2008¹⁰. Z tohoto důvodu rozhodl soud přerušit řízení a položit soudnímu dvoru několik předběžných otázek týkajících se výkladu pojmů „nepřímého obchodního použití“, „připomenutí“ a „jiného lživého nebo klamavého údaje“ v souvislosti s ochranou zeměpisného označení dle nařízení č. 110/2008.

Dle soudního dvora „nepřímé obchodní použití“ předpokládá, že se označení objevuje v dodatkových marketingových nebo informačních nástrojích, jako je např. reklama na výrobek. Z tohoto důvodu by čl. 16 písm. b) nařízení č. 110/2008 pozbyl svůj účinek, pokud by se již písmeno a) tohoto článku vykládalo širokým způsobem tak, že by bylo použitelné, jakmile by sporný název u relevantní veřejnosti vyvolal jakoukoli myšlenkovou asociaci se zapsaným zeměpisným označením.¹¹ Toto ustanovení musí být vykládáno v tom smyslu, že k prokázání existence „nepřímého obchodního použití“ musí být sporný prvek používán ve formě, která je totožná s tímto označením či foneticky nebo vzhledově podobná. K druhé otázce soudní dvůr uvedl, že se pojem „připomenutí“ vztahuje na situaci, kdy výraz použitý k označení výrobku zahrnuje část chráněného označení tak, že setká-li se spotřebitel s názvem výrobku v mysli se mu vybaví obraz

⁹ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 110/2008 ze dne 15. ledna 2008 o definici, popisu, obchodní úpravě, označování a ochraně zeměpisných označení lihovin a o zrušení nařízení Rady (EHS) č. 1576/89 (dále jen „nařízení č. 110/2008“).

¹⁰ Znění čl. 16 písm. a) až c) nařízení č. 110/2008: „Aniž je dotčen článek 10, jsou zeměpisná označení zapsaná v příloze III chráněna proti: a) jakémukoli přímému nebo nepřímému obchodnímu použití pro výrobky, na které se zápis nevztahuje, jsou-li tyto výrobky srovnatelné s lihovinou zapsanou pod tímto zeměpisným označením nebo pokud používání tohoto označení těžší z dobré pověsti zapsaného zeměpisného označení; b) jakémukoli zneužití, napodobení nebo připomenutí, a to i tehdy, je-li uveden skutečný původ výrobku nebo je-li zeměpisné označení přeloženo nebo doprovázeno výrazy jako „jako“, „typu“, „stylu“, „značky“, „s příchutí“ nebo podobnými výrazy; c) jakémukoli jinému lživému nebo klamavému údaji o provenienci, původu, povaze nebo základních vlastnostech výrobku použitému v jeho popisu, obchodní úpravě nebo označení, který by mohl vyvolat mylný dojem, pokud jde o původ výrobku;...“

¹¹ Bod 34 anotovaného rozhodnutí.

výrobku, jehož označení je chráněno.¹² Zároveň soudní dvůr stanovil, že zjištění fonetické a vzhledové podobnosti sporného názvu výrobku s chráněným zeměpisným označením nepředstavuje nezbytnou podmínku pro prokázání „připomenutí“.¹³ Jedná se totiž pouze o jedno z kritérií, které musí vzít vnitrostátní soud v úvahu při posuzování. Z toho vyplývá, že není vyloučeno, aby se o „připomenutí“ jednalo i v případě, že taková podobnost chybí. Kromě výše uvedených kritérií soudní dvůr uvedl, že musí být případně zohledněno i kritérium „pojmové blízkosti“ existující mezi výrazy v různých jazycích, jelikož tato blízkost může být rovněž takové povahy, že může vyvolat v mysli spotřebitele obraz výrobku, jehož zeměpisné označení je chráněno. Nadto k prokázání „připomenutí“ není namíste zohlednit kontext, do něhož je sporný prvek zasazen (upřesnění skutečného původu výrobku). V závěru soudní dvůr uvedl, že čl. 16 písm. c) nařízení č. 110/2008 rozšiřuje rozsah ochrany tím, že zahrnuje i „jakýkoli jiný údaj“, tedy informace poskytované spotřebitelům, které jsou uvedeny v popisu, obchodní úpravě nebo označování dotčeného výrobku, a ač nepřipomínají chráněné zeměpisné označení, jsou kvalifikovány jako „lživé nebo klamavé“.¹⁴ Soudní dvůr odkázal na stanovisko generálního advokáta, kdy dosažení cílů ochrany zeměpisných označení by bylo ohroženo, kdyby tato ochrana mohla být omezena okolností, že vedle „lživého nebo klamavého údaje“ jsou uvedeny i doplňující informace. Toto by znamenalo uznání možnosti užití chráněného označení za podmínky, že je doplněno o přesné informace.

¹² Rozsudek ze dne 21. ledna 2016, *Viiniverla*, C-75/15, EU:C:2016:35.

¹³ Bod 49 citovaného rozhodnutí.

¹⁴ Bod 65 anotovaného rozhodnutí.

BARVA NENÍ TVAR

Soud: Soudní dvůr Evropské unie
Spojené věci: C-163/16 (Louboutin a Christian Louboutin)
Datum: 12. 6. 2018
Dostupnost: curia.europa.eu

Christian Louboutin podal v roce 2009 přihlášku ochranné známky Beneluxu, kterou Úřad Beneluxu pro duševní vlastnictví v roce 2010 zapsal. Ochranná známka spočívala v červené barvě (Pantone 18-1663TP) umístěné na podrážce boty, přičemž obrys boty nebyl součástí známky, ale jeho účelem bylo zvýraznit její umístění. Společnost Van Haren pak během roku 2012 prodávala obuv s červenou podrážkou, čímž podle Louboutina zasáhla do jeho práv z ochranné známky.¹⁵

Louboutin žaloval Van Haren u nizozemských soudů pro porušení práv vyplývajících z dané ochranné známky. Soudy postupně konstatovaly neoddělitelnou spjatost červené barvy s podrážkou boty, schopnosti spotřebitelů identifikovat danou obuv jako obuv žalujícího a významnost barvy na podrážce pro rozhodování o její koupi.¹⁶ S ohledem na nejasný výklad pojmu část výrobku a tvar v tomto kontextu však soud v Haagu (Rechtbank Den Haag) položil předběžnou otázku.

Soudní dvůr Evropské unie byl tázán, zda je pojem „tvar“ ve smyslu čl. 3 odst. 1 písm. e) bodu iii) směrnice 2008/95/ES omezen na trojrozměrné vlastnosti výrobku, jako jsou jeho obrysy, rozměry nebo objem (s možným trojrozměrným vyjádřením), nebo zahrnuje i další vlastnosti výrobku (jejichž trojrozměrné vyjádření není možné), jako například barvu.

Soudní dvůr při výkladu upozornil na význam pojmu „tvar“ v souladu s obvyklým smyslem v běžném jazyce a s ohledem na daný kontext případu.¹⁷ Po konstatování výkladu Evropské komise, která chápe tvar jako soubor linií nebo obrysů vymezuujících výrobek v prostoru, Soudní dvůr

¹⁵ Body 6-11 anotovaného rozhodnutí.

¹⁶ Body 15 a 16 anotovaného rozhodnutí.

¹⁷ Bod 21 anotovaného rozhodnutí.

zhodnotil, že pokud má ochranná známka chránit pouze použití barvy na daném místě výrobku, takové označení není tvořeno výlučně tvarem.¹⁸

Soudní dvůr tak uzavřel, že označení spočívající v barvě použité na podrážce boty s vysokým podpatkem, jako je označení dotčené ve věci v původním řízení, není tvořeno výlučně „tvarem“ ve smyslu směrnice.¹⁹

Rozhodnutí reaguje na postupné tendence o extenzivní výklad základních definičních pojmů v oblasti duševního vlastnictví. Vedle toho, že pomáhá řešit další z výkladových nuancí, ukazuje, že v případě definičních znaků v oblasti průmyslových práv Soudní dvůr zastává restriktivní pozici.

VÝROBCE ELEKTRINY JE V POSTAVENÍ DISTRIBUTORA VE VZTAHU K ELEKTRINĚ POUŽÍVANÉ PRO VLASTNÍ SPOTŘEBU

Soud: Soudní dvůr Evropské unie

Věc: C-90/17 (Turbogás)

Datum: 27. 6. 2018

Dostupnost: curia.europa.eu

Předmětem sporu společnosti Turbogás provozující v Portugalsku elektrárnu bylo malé množství vyrobené elektřiny, které je následně spotřebováváno při procesu výroby.²⁰ V roce 2014 proběhla u Turbogás kontrola daňového a celního úřadu, který vyměřil za tuto elektřinu nedoplatek. Úřad argumentoval absencí prohlášení o uvolnění elektřiny ke spotřebě podle portugalského zákona o spotřebních daních.²¹

Na návrh Turbogás byl ustaven rozhodčí soud.²² Ten položil předběžné otázky SDEU, neboť má za to, že vyřešení sporu závisí na výkladu čl. 21 odst. 5 třetího pododstavce směrnice o zdanění energetických produktů a elektřiny²³.

¹⁸ Bod 24 a násl. anotovaného rozhodnutí.

¹⁹ Bod 27 anotovaného rozhodnutí.

²⁰ Body 12–14 anotovaného rozhodnutí.

²¹ Bod 16-17 anotovaného rozhodnutí.

²² Bod 19 anotovaného rozhodnutí.

Předmětný článek stanoví: „Subjekt vyrábějící elektřinu pro vlastní použití se považuje za distributora. Bez ohledu na čl. 14 odst. 1 písm. a) mohou členské státy osvobodit malé výrobce elektřiny od daně, pokud jsou zdaněny energetické produkty [použité] pro výrobu této elektřiny.“²⁴ Obsahem první předběžné otázky je, zda je předpokladem pro osvobození, aby byl distributor „malým výrobcem“. Druhá předběžná otázka míří na to, zda má vliv skutečnost, že Turbogás je velkým výrobcem energie na celostátní úrovni, když je jako součást procesu spotřebována jenom malá část vyráběné energie.²⁵

SDEU otázky přeformuloval na posouzení, zda předmětná spotřeba spadá pod čl. 14 odst. 1 písm. a) Směrnice, který od daně osvobozuje energetické produkty a elektřinu používané k výrobě elektřiny, a zda se toto osvobození vztahuje pouze na distributory podle čl. 21 odst. 5 třetího pododstavce.²⁶ SDEU shledal, že portugalský výklad, že distributor musí být pro osvobození od daně zároveň malým výrobcem, vycházel z chybného překladu Směrnice, ve kterém došlo k propojení obou vět předmětného ustanovení.²⁷

SDEU dospěl k závěru, že subjekt vyrábějící elektřinu pro vlastní použití, bez ohledu na její množství a jeho hlavní ekonomickou činnost, musí být považován za „distributora“, na jehož činnost se vztahuje osvobození od daně.²⁸ Nesplnění formálních požadavků národního práva (nepředložení prohlášení o uvolnění elektřiny) pak nemůže zpochybnit osvobození od daně podle práva unijního.²⁹

Zajímavým aspektem rozhodnutí je přístup SDEU k nesouladu v jazykových zněních. Ten stanoví, že jedna jazyková verze nemůže sloužit jako jediný základ pro výklad unijního práva.³⁰

²³ Směrnice Rady 2003/96/ES ze dne 27. října 2003, kterou se mění struktura rámcových předpisů Společenství o zdanění energetických produktů a elektřiny.

²⁴ Bod 5 anotovaného rozhodnutí.

²⁵ Bod 22 anotovaného rozhodnutí.

²⁶ Bod 27 anotovaného rozhodnutí.

²⁷ Body 28-29 anotovaného rozhodnutí.

²⁸ Body 23-33 anotovaného rozhodnutí a bod 45 anotovaného rozhodnutí.

²⁹ Bod 44 anotovaného rozhodnutí.

³⁰ Bod 30 anotovaného rozhodnutí.

SHROMAŽĎOVÁNÍ OSOBNÍCH ÚDAJŮ ČLENY NÁBOŽENSKÉ SPOLEČNOSTI V RÁMCI PODOMNÍ KAZATELSKÉ ČINNOSTI

Soud: Soudní dvůr Evropské unie
Věc: C-25/17 (Jehovan todistajat)
Datum: 10. 7. 2018
Dostupnost: curia.europa.eu

Finské odnoži náboženské společnosti Svědkové Jehovovi bylo rozhodnutím finské komise pro ochranu údajů (*tietosuojalautakunta*) zakázáno shromažďování nebo zpracování osobních údajů v rámci podomní kazatelské činnosti, pokud nejsou splněny podmínky finské právní úpravy zpracovávání osobních údajů.

Komise pro ochranu údajů dospěla k závěru, že Svědkové Jehovovi i jejich členové jsou společně správci podomně získaných osobních údajů. To bylo napadeno u správního soudu, který se s tímto závěrem neztotožnil a rozhodnutí zrušil. Rozsudek napadl inspektor ochrany údajů (*tietosuojalautuutettu*) u nejvyššího správního soudu (*Korkein hallinto-oikeus*), který podal ve věci předběžnou otázku.

Soudní dvůr ve věci nejprve musel posoudit, zda popsaná činnost představuje zpracování osobních údajů spadající do působnosti směrnice 95/46/ES o ochraně osobních údajů. Druhou otázkou bylo, zda soubor shromážděných údajů naplňuje definici pojmu ‚rejstřík‘, dle článku 2 písm. c) směrnice 95/46/ES. Nakonec pak Soudní dvůr odpověděl také na dotaz, zda je na místě za správce považovat i náboženskou společnost, pokud k údajům mají přístup jen jednotliví podomní kazatelé.³¹

K první otázce Soudní dvůr zopakoval ustálené diktum, že účelem směrnice je zajištění vysoké úrovně ochrany základních práv a svobod fyzických osob a musí tedy být v tomto směru vykládána. Na činnost Svědků Jehovových se neuplatní výjimky z působnosti v článku 3 odst. 2 směrnice, jelikož se nejedná o činnost vlastní státním orgánům,³² ani o výlučně osobní

³¹ Bod 24 anotovaného rozhodnutí.

³² Bod 39 anotovaného rozhodnutí.

činnost, jelikož kazatelská činnost přesahuje soukromou sféru projevu náboženského vyznání zvěstovatelů.³³ Nadto dochází k předávání části údajů kontaktovaných osob za účelem vytváření seznamů těch, kdo si nepřejí být znovu navštíveni.³⁴ V souvislosti s druhou otázkou Soudní dvůr zdůraznil, že článek 2 písm. c) směrnice definuje „rejstřík osobních údajů“ široce jako „jakýkoli“ uspořádaný soubor osobních údajů.³⁵ Předmětný soubor osobních údajů shromážděných v rámci podomní kazatelské činnosti je užíván jako referenční pomůcka na usnadnění organizování opakovaných návštěv a je pro tento účel uspořádán podle potřebných kritérií, např. geografické oblasti.³⁶ Konkrétní způsob uspořádání je pak irrelevantní, pokud dostatečně svému účelu.³⁷ Jde tedy o rejstřík dle článku 2 písm. c) směrnice a není k tomu nezbytné, aby obsahoval specifické kartotéky, seznamy či jiné systémy sloužící k vyhledávání.³⁸ Při výkladu třetí otázky soud upozornil na svůj nedávný rozsudek, kde uvedl, že pojem „správce“ může podle okolností odkazovat i na více než jeden odpovědný subjekt, což však neznamená, že dané subjekty mají stejný podíl odpovědnosti za zpracování.³⁹ Společná odpovědnost správců nadto nepředpokládá, že budou mít všichni přístup k údajům.⁴⁰ O konkrétním zpracování sice rozhodují jednotliví kazatelé, jde však o součást jejich kazatelské činnosti v rámci náboženské společnosti, přičemž jde o jednu ze základních forem působení této společnosti, kterou tato společnost organizuje, koordinuje a podporuje.⁴¹ Soud tedy dospěl k závěru, že shromažďování osobních údajů slouží k do-

³³ Bod 50 anotovaného rozhodnutí.

³⁴ Bod 45 anotovaného rozhodnutí.

³⁵ Bod 56 anotovaného rozhodnutí.

³⁶ Body 59 a 60 anotovaného rozhodnutí.

³⁷ Bod 61 anotovaného rozhodnutí.

³⁸ Bod 62 anotovaného rozhodnutí.

³⁹ Body 65 a 66 anotovaného rozhodnutí odkazující na nedávný rozsudek SDEU ze dne 5. června 2018 ve věci *Wirtschaftsakademie Schleswig-Holstein*, sp. zn. C-210/16, body 28, 29, 43 a 44. Rozhodnutí bylo anotováno v přehledu judikatury v předchozím čísle *Revue pro právo a technologie* č. 17/2018, str. 88-89.

⁴⁰ Bod 69 anotovaného rozhodnutí taktéž odkazující na rozsudek ve věci *Wirtschaftsakademie Schleswig-Holstein*, bod 38.

⁴¹ Bod 70 anotovaného rozhodnutí.

sahování cíle této náboženské společnosti a ta je tudíž spolupodílejícím se správcem údajů, bez ohledu na organizační autonomii kazatelů.⁴²

ORGANISMY ZÍSKANÉ TECHNIKAMI MUTAGENEZE JAKO GENETICKY MODIFIKOVANÉ ORGANISMY

Soud: Soudní dvůr Evropské unie
Věc: C-528/16 (Confédération paysanne)
Datum: 25. 7. 2018
Dostupnost: curia.europa.eu

Organismy získané technikami mutageneze jsou organismy, které nevznikly tzv. „transgenezí“, tedy vnesením genů z jiných organismů (což je „tradiční“ způsob vzniku geneticky modifikovaných organismů), ale jinými molekulárně biologickými postupy editace DNA.

Jedny z francouzských zemědělských odborů a osm francouzských sdružení zabývajících se informováním o nebezpečích týkajících se produkce geneticky modifikovaných organismů v původním sporu navrhovali žalobou zrušení rozhodnutí předsedy vlády, kterým byla zamítnuta žádost o zrušení příslušného ustanovení francouzského zákoníku životního prostředí, které provádí směrnici 2001/18/ES a které vylučuje mutagenezi z definice technik vedoucích ke genetické modifikaci.⁴³ Žalobci argumentovali zejména stejnými nepříznivými účinky na životní prostředí, jako mají organismy vznikající transgenezí, což je zejména vznik plevelů odolných vůči herbicidům, z toho vyplývající potřeba vzniku nových druhů herbicidů a s tím související znečišťování životního prostředí, hromadění rakovinných molekul nebo endokrinních disruptorů v pěstovaných organismech a vznik nežádoucích mutací. Na produkci organismů získaných mutagenezí se však nevztahují přísné povinnosti uvádění na trh uvedené ve směrnici 2001/18/ES.⁴⁴ Oproti tomu předseda vlády a ministr zemědělství, potravinářství a lesnictví argumentovali tím, že tvrzená nebezpečí nejsou

⁴² Body 71, 73 a 74 anotovaného rozhodnutí.

⁴³ Bod 20 anotovaného rozhodnutí.

⁴⁴ Bod 21 anotovaného rozhodnutí.

důsledkem genetické modifikace rostliny, ale pouze důsledkem pěstitelských postupů a že se podobají spontánním mutacím a mohou být eliminovány.⁴⁵

Soudní dvůr se poté zabýval předběžnými otázkami týkajícími se zejména toho, zda jsou organismy získané mutagenézí vyloučeny z povinností uvedených ve směrnici 2001/18/ES podle jejích čl. 2 a 3 a příloh I A a I B a ve směrnici 2002/53/ES podle čl. 4, které se týkají podmínek pro uvolňování a uvádění geneticky modifikovaných organismů na trh, či zda na ně tyto povinnosti mají také dopadat vzhledem k vývoji technik genetického inženýrství.⁴⁶

Soudní dvůr nejprve dovedl, že výjimku, která vylučuje z působnosti směrnice 2001/18/ES organismy získané technikami, které jsou již dlouho bezpečně používány, nelze z logiky věci aplikovat na nové metody mutagenese, které se objevily až po přijetí této směrnice, směrnice tedy reguluje uvádění i těchto organismů na trh.⁴⁷ Z tohoto výroku dále dovedl, že se na předmětné organismy vztahuje taktéž směrnice 2002/53/ES a povinnosti z ní vyplývající pro uvádění osiv a sadeb geneticky modifikovaných organismů na trh, tedy povinnost přijmout veškerá vhodná opatření, aby se zabránilo nepříznivým účinkům na lidské zdraví a život.⁴⁸ Současně Soudní dvůr judikoval, že členským státům dále svědčí právo vztáhnout na některé organismy spadající pod výjimku vyloučení z působnosti směrnice 2001/18/ES povinnosti této směrnice či jiné povinnosti.⁴⁹

Závěr tohoto rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie v praxi znamená, že na organismy vznikající novými technikami mutagenese, na které doteď nedopadaly poměrně přísné povinnosti výše uvedených směrnic, pod působnost těchto směrnic spadají, a tudíž je jejich uvádění na trh v rámci těchto regulací mnohem komplikovanější.

⁴⁵ Bod 22 anotovaného rozhodnutí.

⁴⁶ Bod 25 anotovaného rozhodnutí.

⁴⁷ Body 51 a 54 anotovaného rozhodnutí.

⁴⁸ Bod 67 anotovaného rozhodnutí.

⁴⁹ Bod 82 anotovaného rozhodnutí.

K PŘÍPUSTNOSTI DŮKAZU TAJNĚ POŘÍZENÝM ZÁZNAMEM Z PORADY SENÁTU SOUDU

Soud: Ústavní soud České republiky

Věc: III. ÚS 4071/17

Datum: 31. 7. 2018

Dostupnost: nalus.usoud.cz

Ústavní soud se zabýval porušením ústavně zaručeného práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod. K tomu mělo dojít zamítnutím námitky podjatosti proti předsedkyni senátu v návaznosti na její dehonestující výroky na účel stěžovatele a jeho obhájce, které byly skrytě nahrány během tajné porady senátu bez jejího vědomí.

Krajský soud, u kterého bylo vedeno předmětné trestní řízení, námitku označil za nedůvodnou, jelikož záznam byl pořízen nezákonně.⁵⁰ Vrchní soud tomuto verdiktu přisvědčil a dále zdůraznil, že existují důvodné pochybnosti o autenticitě pořízeného záznamu, jelikož stěžovatel nedoložil kým, kdy a kde byl záznam pořízen. Doplnil, že došlo k nepřipustnému narušení práva nahrávané soudkyně na nedotknutelnost osoby a soukromí a k záznamu tudíž nelze přihlížet.⁵¹

Stěžovatel podal proti rozhodnutí ústavní stížnost, ve které zdůraznil, že není původcem zvukového záznamu, který dohledal na webu internetové televize XTV.⁵² Uvedl, že předsedkyně senátu jeho pravost nepopřela, ač k tomu měla prostor. Vrchnímu soudu vytkl neuplatnění testu proporcionality a zdůraznil, že jeho požadavek na provedení dokazování předmětným záznamem ob stojí z hlediska jednotlivých komponent tohoto testu.⁵³ Podle stěžovatele nelze zamítnout provedení důkazu jen proto, že není zřejmý

⁵⁰ Bod 2 anotovaného rozhodnutí.

⁵¹ Bod 3 anotovaného rozhodnutí.

⁵² Bod 11 anotovaného rozhodnutí.

⁵³ Bod 14 anotovaného rozhodnutí.

jeho původ, zvláště s přihlédnutím ke skutečnosti, že jeho vypovídací hodnota tímto nebyla nijak dotčena.⁵⁴

Ústavní soud při posuzování přípustnosti záznamu zdůraznil, že ze zásady bezprostřednosti plyne, že soud má čerpat důkazy z pramene, je-li možno, co nejbližšího zjišťované skutečnosti.⁵⁵ Přisvědčil stěžovateli v tom ohledu, že samotná předsedkyně senátu autenticitu záznamu nepopřela, soud tedy vycházel ze zjištění, že záznam je autentický.⁵⁶ Soud shledal, že vyjádření se přímo netýkala porady o usnesení v předmětném řízení a nejsou tedy v režimu § 127 odst. 1 trestního řádu ukládajícím mlčenlivost o obsahu porady.⁵⁷ Soud projevil pochopení pro obavy vrchního soudu z možného zneužití tajného záznamu porady, shledal jej však v předmětné věci za přípustný důkaz.⁵⁸ Uznal, že tajné nahrávání představuje závažný zásah do soukromí, zdůraznil však potřebu provedení testu proporcionality ve vztahu ke všem dotčeným osobám a ke všem zveřejněným informacím.⁵⁹ Celkově pak shrnul, že nelze upřít převahu veřejného zájmu na uplatnění informací v trestním řízení před ochranou soukromí předsedkyně senátu, jde-li o její tvrzení způsobilá vyvolat pochybnosti o její nepodjatosti.⁶⁰ Nelze tedy uvažovat o tom, že provedení tohoto důkazního prostředku by zasahovalo v nepřiměřené míře do soukromí jakékoliv osoby či by bylo zneužito k jiným účelům.⁶¹ Podle názoru soudu pejorativní vyjádření na adresu obhájce stěžovatele opodstatňuje závěr, že přinejmenším z hlediska objektivního testu podjatosti nelze předsedkyni senátu považovat za nestrannou, což ke zrušení napadeného usnesení vrchního soudu postačuje.⁶² Pejorativní až vulgární výrazy účastníků řízení vůči soudcům jsou dle judikatury ESLP chráněny pouze výjimečně, podle soudu tedy není

⁵⁴ Bod 17 anotovaného rozhodnutí.

⁵⁵ Bod 35 anotovaného rozhodnutí.

⁵⁶ Bod 35 anotovaného rozhodnutí.

⁵⁷ Bod 50 anotovaného rozhodnutí.

⁵⁸ Bod 51 anotovaného rozhodnutí.

⁵⁹ Bod 63 anotovaného rozhodnutí.

⁶⁰ Bod 64 anotovaného rozhodnutí.

⁶¹ Bod 68 anotovaného rozhodnutí.

⁶² Bod 78 anotovaného rozhodnutí.

věcně udržitelné srovnatelné výroky tolerovat ani tehdy, jsou-li proneseny soudci vůči obviněným a jejich obhájcům, byť měly být takto negativně "hodnoceným" osobám zůstat skryté.⁶³ Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a napadené rozhodnutí vrchního soudu zrušil.⁶⁴

DALŠÍ KROK VE SDĚLOVÁNÍ VEŘEJNOSTI

Soud: Soudní dvůr Evropské unie

Věc: C-161/17 (Renckhoff)

Datum: 7. 8. 2018

Dostupnost: curia.europa.eu

Střední škola ve Waltrop vystavila volně na své webové stránce referát studentky, který obsahoval fotografii převzatou z cestovatelského webu. Fotografie byla doprovázena odkazem na původní adresu. Proti takovému počínání se však ozval Dirk Renckhoff coby fotograf dotčené fotografie, který namítal, že poskytl právo k užití fotografie jen cestovatelskému webu. Počínání školy proto mělo porušovat jeho autorské právo.⁶⁵

Soud prvního stupně rozhodl o odškodnění Renckhoffa a uložil škole fotografii z webu stáhnout.⁶⁶ Odvolací Vrchní zemský soud v Hamburku pak považoval počínání školy za oddělení fotografie od prvotního zveřejnění na cestovatelském webu.⁶⁷ Poslední stupeň, spolkový soudní dvůr, spatřoval největší problém v kritériu nové veřejnosti dle unijní judikatury.⁶⁸

Soudní dvůr proto řešil předběžnou otázku, zda je vložení díla (volně přístupného se svolením nositele autorského práva pro všechny uživatele internetu) do veřejně přístupných internetových stránek zpřístupněním veřejnosti ve smyslu čl. 3 odst. 1 směrnice 2001/29/ES, pokud je dílo nejprve zkopírováno na server a odtud nahráno na internetové stránky.

⁶³ Bod 79 anotovaného rozhodnutí.

⁶⁴ Bod 82 anotovaného rozhodnutí.

⁶⁵ Body 6-8 anotovaného rozhodnutí.

⁶⁶ Bod 9 anotovaného rozhodnutí.

⁶⁷ Bod 10 anotovaného rozhodnutí.

⁶⁸ Body 11 a násl. anotovaného rozhodnutí.

Soudní dvůr po zopakování judikatury k posuzování znaku originality a tvůrčí svobody v případě fotografie⁶⁹ a k problematice sdělování veřejnosti, kterýžto institut se skládá ze „sdělování“ a „veřejnosti“, upozornil na kritérium „nové“ veřejnosti.⁷⁰ Po eliminaci kritéria nové specifické technologie použité ke sdělování (čímž by mohlo dojít k naplnění znaku veřejnosti) upozornil na roli přiměřených odměn a prvotní zpřístupnění nositelem autorských práv.⁷¹ Soudní dvůr pak odmítl aplikaci stávající judikatury ke sdělování veřejnosti prostřednictvím hypertextových odkazů.⁷² V tomto případě totiž nedochází (na rozdíl od hypertextových odkazů) k umožnění šíření informací, ale naopak k narušení rovnováhy práv, přičemž rozmnožením díla na soukromém serveru a umístěním online na jiný web došlo k naplnění kritéria nové veřejnosti.⁷³ Na rozdíl od tohoto případu totiž dojde-li v případě hypertextových odkazů ke smazání původního obsahu, použitý odkaz se stane nefunkčním, kdežto v tomto případě nikoliv.⁷⁴

V závěru tedy pojem sdělování veřejnosti zahrnuje zpřístupnění online na internetových stránkách fotografie, která předtím byla bez omezujícího opatření zabraňujícího jejímu stažení a se svolením nositele autorského práva zveřejněna na jiných internetových stránkách.⁷⁵

Vedle budování doktríny sdělování veřejnosti mimo hypertextové odkazy je v tomto kontextu zajímavé upozornit na stanovisko generálního advokáta, které ve svém textu upozorňuje na problémy internetu, zdání volné dostupnosti a myšlenky formální ochrany autorského práva, jakož i nežádoucí dopady, které toto rozhodnutí může mít.

⁶⁹ Bod 14 anotovaného rozhodnutí.

⁷⁰ Body 18 a násl. anotovaného rozhodnutí.

⁷¹ Body 24 a násl. anotovaného rozhodnutí.

⁷² Body 38 a násl. anotovaného rozhodnutí.

⁷³ Body 41 a násl. anotovaného rozhodnutí.

⁷⁴ Bod 44 anotovaného rozhodnutí.

⁷⁵ Bod 47 anotovaného rozhodnutí.

OPRÁVNĚNÍ KOLEKTIVNÍHO SPRÁVCE A ODPOVĚDNOST ZA PRONÁJEM IP ADRES A INTERNETOVÝCH STRÁNEK

Soud: Soudní dvůr Evropské unie

Věc: C-521/17 (SNB-REACT)

Datum: 7. 8. 2018

Dostupnost: curia.europa.eu

SNB-REACT, organizace se sídlem v Amsterdamu zajišťující kolektivní zastupování majitelů ochranných známek, podala k soudu prvního stupně v Harju návrh, kterým se domáhala, aby žalovaný D. Mehta ukončil porušování práv deseti jejích členů, aby se zdržel jejich dalšího porušování a aby mu byla uložena náhrada způsobené škody. Dle SNB-REACT zaregistroval D. Mehta názvy internetových domén protiprávně obsahující označení totožná s ochrannými známkami jejích členů, a provozuje internetové stránky, na nichž bylo protiprávně prodáváno zboží nesoucí tato označení. D. Mehta uvedl, že nezaregistroval názvy domén a webové stránky, na něž poukazuje SNB-REACT, ani nijak neužíval označení totožná s ochrannými známkami členů této organizace. Žalovaný uznal, že je držitelem 38 000 IP adres, které pronajímá dvěma společnostem a musí tak být považován pouze za poskytovatele služby informační společnosti.

Odvolací soud položil Soudnímu dvoru dvě předběžné otázky. V první otázce se Soudní dvůr vyjadřoval, zda má být dle čl. 4 písm. c) směrnice 2004/48/ES⁷⁶ přiznáno organizaci kolektivní správy oprávnění žádat vlastním jménem o použití nápravných opatření podle této směrnice a aktivní legitimace k uplatňování těchto práv. Čl. 4 písm. c) směrnice 2004/48/ES uvádí, že takové oprávnění náleží kolektivním správcům práv duševního vlastnictví, kteří jsou zároveň řádně uznáváni jako osoby oprávněné zastupovat nositele práv, v rozsahu povoleném použitelným právem a v souladu s tímto právem. Dle soudního dvora je pojem “použitelné právo” chápán

⁷⁶ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/48/ES ze dne 29. dubna 2004 o dodržování práv duševního vlastnictví.

jako odkaz na vnitrostátní právní předpisy i případně na unijní předpisy.⁷⁷ Pokud je tedy kolektivní správce považován vnitrostátními právními předpisy za subjekt mající přímý zájem na ochraně těchto práv a umožňují-li mu tyto předpisy vystupovat v řízení před soudem, jsou členské státy povinny přiznat mu oprávnění žádat o použití opatření, řízení a nápravných opatření stanovených směrnicí 2004/48/ES a aktivní legitimaci k uplatňování těchto práv před soudem.⁷⁸

K druhé předběžné otázce za první soudní dvůr uvedl, že nedisponuje dostatečnými poznatky pro určení, zda služba poskytovaná žalovaným spadá pod pojem služby informační společnosti dle směrnice č. 2000/31/ES⁷⁹ a přísluší tak národnímu soudu, aby toto ověřil. V souladu s ustálenou rozhodovací praxí⁸⁰ soud uzavřel, že články 12 až 14 směrnice musejí být vykládány v tom smyslu, že se v nich stanovená omezení odpovědnosti vztahují na poskytovatele služby pronájmu a registrace IP adres umožňující anonymní používání názvů internetových domén za splnění předpokladu, že tato služba spadá do některé ze skupin služeb uvedených v těchto člácích a naplňuje všechny příslušné podmínky a pokud má činnost poskytovatele čistě technickou, automatickou a pasivní podobu.⁸¹ Toto znamená, že poskytovatel této služby nezná ani nekontroluje informace přenášené či ukládané jeho zákazníky, a nehraje aktivní roli tím, že jim umožňuje optimalizovat jejich činnost spočívající v provozování on-line prodeje.

⁷⁷ Bod 31 anotovaného rozhodnutí.

⁷⁸ Bod 34 anotovaného rozhodnutí.

⁷⁹ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/31/ES ze dne 8. června 2000 o některých právních aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu, na vnitřním trhu.

⁸⁰ Rozsudky ze dne 23. března 2010, *Google France a Google*, C-236/08 až C-238/08, EU:C:2010:159; ze dne 15. září 2016, *Mc Fadden*, C-484/14, EU:C:2016:689; ze dne 12. července 2011, *L'Oréal a další*, C-324/09, EU:C:2011:474.

⁸¹ Bod 52 anotovaného rozhodnutí.

ZVEŘEJNĚNÍ OSOBNÍCH ÚDAJŮ NA WEBU - VYŘIZOVÁNÍ ŽÁDOSTI PODLE Z. 106/1999 SB.

Soud: Nejvyšší správní soud České republiky
Věc: 9 As 198/2018 – 37
Datum: 21. 8. 2018
Dostupnost: nssoud.cz

Původní žalovaný (později stěžovatel) Krajský úřad Libereckého kraje (dále jen „krajský úřad“) zveřejnil na svých webových stránkách dokument „Žádosti podané a vyřízené v režimu zák. č. 106/1999 Sb.“, který obsahoval osobní údaje (jméno, příjmení, datum narození, adresu trvalého pobytu a bydliště) žalobce. Tyto osobní údaje žalobce jsou současně zveřejněny v živnostenském rejstříku.⁸²

Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka Liberec (dále jen „krajský soud“) rozhodoval o žalobě, ve které žalobce domáhal určení, že výše popsaným jednáním se vůči němu žalovaný dopustil nezákonného zásahu. Krajský soud rozhodl, že se nejedná o oprávněně zveřejněné údaje dle § 5 odst. 2 písm. d) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů (dále jen „zákon o ochraně osobních údajů“) a současně nebyl dán souhlas žalobce dle § 3 odst. 6 tamtéž, a proto se jedná o nezákonný zásah. Proti tomuto rozhodnutí podal žalovaný kasační stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu.⁸³

Nejvyšší správní soud se zabýval otázkou, zda se jednalo o oprávněně zveřejněné údaje.

Zpracování osobních údajů správcem mimo rámec účelu, pro něž byly shromážděny, upravují zejména § 3 odst. 6), § 5 odst. 1 písm. f) a § 5 odst. 2 písm. d) zákona o ochraně osobních údajů.

Nejvyšší správní soud nejprve konstatuje, že stěžovatel je správcem osobních údajů a jejich umístění na webové stránce je zpracováním

⁸² Odstavec 1 anotovaného rozhodnutí.

⁸³ Odstavce 2 a 3 anotovaného rozhodnutí.

osobních údajů dle § 4 písm. e) zákona o ochraně osobních údajů.⁸⁴ Dále konstatoval, že zveřejnění osobních údajů, které je nutné uvést v žádosti o poskytnutí informace ze zákona, překračuje účel, pro který mohl stěžovatel poskytnuté osobní údaje zpracovávat.⁸⁵ Nejvyšší správní soud dále dovořil, že situaci nelze podřadit ani pod režim § 5 odst. 1 zákona o ochraně osobních údajů, jelikož subjekt nedal ke zpracování souhlas a ani se nejednalo o speciální případ dle § 3 odst. 6 tamtéž.⁸⁶ Ve vztahu ke zveřejnění osobních údajů žalobce v živnostenském rejstříku Nejvyšší správní soud konstatoval, že ani tento fakt nezakládá výjimku dle § 5 odst. 2 písm. d) zákona o ochraně osobních údajů proto, že se jedná o zpracování za zcela jiným účelem, než je účel zveřejnění osobních údajů v rámci živnostenského zákona a dodal, že i veřejně dostupným osobním údajům je poskytována právní ochrana.⁸⁷

Na základě těchto argumentů Nejvyšší správní soud rozhodl, že zveřejnění osobních údajů v dokumentu je v rozporu se zákonem o ochraně osobních údajů a kasační stížnost zamítl.⁸⁸

KRITÉRIA ZÁVAŽNOSTI ZÁSAHU DO SOUKROMÍ A OCHRANY OSOBNÍCH ÚDAJŮ PODLE E-PRIVACY SMĚRNICE

Soud: Soudní dvůr Evropské unie
Věc: C-207/16 (Ministerio Fiscal)
Datum: 2. 10. 2018
Dostupnost: curia.europa.eu

Španělská kriminální policie vyšetřovala loupež, při které byl oběti odcizen telefon. Pro identifikaci pachatelů chtěla využít telefonních čísel z aktivovaných SIM karet na daném telefonu, společně s osobními údaji o jejich

⁸⁴ Odstavec 25 anotovaného rozhodnutí.

⁸⁵ Odstavec 26 anotovaného rozhodnutí.

⁸⁶ Odstavec 27 anotovaného rozhodnutí.

⁸⁷ Odstavec 29 anotovaného rozhodnutí.

⁸⁸ Odstavec 31 anotovaného rozhodnutí.

majitelích. Proto požádala o uložení povinnosti poskytovatelům služeb elektronických komunikací data poskytnout.⁸⁹

Vyšetřující soudce žádost zamítl s odkazem na španělský zákon o uchovávání údajů o elektronické komunikaci a veřejných komunikačních sítích, podle kterého je předání údajů poskytovateli služeb elektronických komunikací omezeno na případy závažné trestné činnosti.⁹⁰ Státní zastupitelstvo podalo proti usnesení odvolání, argumentující alternativními kritérii pro určení závažnosti trestné činnosti podle trestního zákoníku. Jedním je spáchání kvalifikované trestné činnosti, druhým je horní hranice trestní sazby ve výši minimálně tří let. Odvolací soud však konstatuje, že hranice tří let odnětí svobody zahrnuje většinu trestných činů.⁹¹ Proto pokládá SDEU následující otázky: Lze závažnost trestných činů určit toliko s ohledem na trest, který lze za vyšetřovaný čin uložit? Pokud by určení závažnosti výlučně na základě trestní sazby vyhovovalo unijnímu právu, jaká by měla být její minimální hranice?⁹²

Směrnice o zpracování osobních údajů a ochraně soukromí v odvětví elektronických komunikací⁹³ („e-privacy směrnice“), navazující na obecnou úpravu ochrany osobních údajů, v čl. 15 odst. 1 uvádí, že členské státy mohou přijmout legislativní opatření nezbytná pro prevenci, vyšetřování, odhalování a stíhání trestných činů.⁹⁴

Posuzovanou otázkou tak bylo, zda spáchaná loupež odůvodňuje navrhovaný zásah do práv garantovaných čl. 7 a čl. 8 Listiny základních práv Evropské unie.⁹⁵ SDEU uvedl, že cíl opatření musí být úměrný závažnosti zásahu.⁹⁶ Protože se žádost týkala pouze telefonních čísel a totožnosti majitelů, a nikoliv komunikace uskutečněné prostřednictvím telefonu, ani jeho

⁸⁹ Body 19-20 anotovaného rozhodnutí.

⁹⁰ Bod 21 anotovaného rozhodnutí.

⁹¹ Body 22-23 anotovaného rozhodnutí.

⁹² Bod 26 anotovaného rozhodnutí.

⁹³ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/58/ES ze dne 12. července 2002 o zpracování osobních údajů a ochraně soukromí v odvětví elektronických komunikací.

⁹⁴ Bod 11 anotovaného rozhodnutí.

⁹⁵ Bod 58 anotovaného rozhodnutí.

⁹⁶ Bod 56 anotovaného rozhodnutí.

lokalizace, nejedná se o závažný zásah do soukromí dotčených osob. SDEU rozhodl, že za těchto okolností se nejedná o závažný zásah do základních práv, a proto podle unijního práva postačí zpřístupnění údajů odůvodnit cílem spočívajícím ve stíhání trestné činnosti. Není potřeba navíc kvalifikovat trestnou činnost jako „závažnou“.⁹⁷

Význam judikátu spočívá v nastavení hranice pro to, jaká činnost orgánů veřejné moci bude posuzována jako závažný zásah do soukromí a ochrany osobních údajů, a jaká činnost takový zásah nepředstavuje.⁹⁸ Rozhodnutí navazuje na případ *Tele2Sverige*⁹⁹, který se zabýval možností plošného uchovávání provozních a lokalizačních údajů na základě čl. 15 odst. 1 e-privacy směrnice.

ODPOVĚDNOST MAJITELE INTERNETOVÉHO PŘIPOJENÍ

Soud: Soudní dvůr Evropské unie

Věc: C-149/17 (*Bastei Lübbe*)

Datum: 18. 10. 2018

Dostupnost: curia.europa.eu

V roce 2010 došlo skrze P2P síť k nelegálnímu sdílení audioknihy, ke které vykonávala autorská práva společnost *Bastei Lübbe* coby výrobce zvukových záznamů. Společnost vyzvala *Michaela Strotzera*, skrze jehož IP adresu došlo ke sdílení, aby porušování autorských práv ukončil, nicméně bezvýsledně.¹⁰⁰

S cílem finančního odškodnění tak společnost podala proti *Strotzerovi* žalobu u obvodního soudu v Mnichově. Pro popření porušení autorských práv žalovaným a potenciální pluralitu subjektů u dané IP adresy (kterou využívali rodinní příslušníci žalovaného) však soud žalobu zamítl.¹⁰¹ Odvo-

⁹⁷ Body 59-62 anotovaných rozhodnutí.

⁹⁸ Bod 63 anotovaného rozhodnutí.

⁹⁹ Rozsudek SDEU (Velkého senátu) ze dne 21. 12. 2016 ve spojených věcech C-203/15 a C-698/15 (*Tele2 Sverige*) – řízení o předběžné otázce.

¹⁰⁰ Body 12-14 anotovaného rozhodnutí.

¹⁰¹ Bod 16 anotovaného rozhodnutí.

lací zemský soud však přiznal nárok společnosti, když z tvrzení žalovaného nevyplývalo, že by se činu dopustila třetí osoba. Navíc upozornil na to, že dle německé judikatury existuje sekundární důkazní břemeno majitele internetového připojení, tj. musí dokázat, kdo v daném okamžiku využil internetové připojení k porušení autorského práva, jinak platí domněnka odpovědnosti žalovaného.¹⁰²

Zemský soud v návaznosti na to podal předběžné otázky ohledně toho, zda pouhé uvedení rodinného příslušníka, které vylučuje odpovědnost majitele internetového připojení, vede k „účinné a odrazující“ sankci ve smyslu směrnice 2001/29/ES, jakožto i k „účinným“ opatřením k zajištění do držování práv duševního vlastnictví ve smyslu směrnice 2004/48/ES.

Po konstatování přípustnosti předběžných otázek Soudní dvůr zdůraznil maximu vysoké úrovně ochrany autorského práva, nutnost přiměřených sankcí a opatření, stejně jako připomněl jejich nutnou účinnost, přiměřenost a odrazující účinek.¹⁰³ Zároveň Soudní dvůr poukázal na vnitrostátní vyvratitelnou domněnku odpovědnosti majitele internetového připojení a eurokonformní výklad.¹⁰⁴ Soudní dvůr se navíc v kontextu případu zabýval právem na respektování soukromého a rodinného života.¹⁰⁵

Soudní dvůr dospěl k závěru, že dané směrnice brání vnitrostátní právní úpravě, podle níž majitele internetového připojení, jehož prostřednictvím byla sdílením souborů porušena autorská práva, nelze činit odpovědným, pokud uvede alespoň jednoho rodinného příslušníka, který měl možnost přístupu k tomuto připojení, aniž by tento majitel sdělil bližší podrobnosti o době, kdy tento rodinný příslušník uvedené připojení použil, a o povaze tohoto použití.¹⁰⁶

Soudní dvůr v zájmu účinnosti sankcí a opatření označil pouhé uvedení třetí osoby, která potenciálně mohla autorské právo porušit, jako nedosta-

¹⁰² Body 18 a násl. anotovaného rozhodnutí.

¹⁰³ Body 30-31 anotovaného rozhodnutí.

¹⁰⁴ Body 35 a násl. anotovaného rozhodnutí.

¹⁰⁵ Body 36 a násl. anotovaného rozhodnutí.

¹⁰⁶ Bod 55 anotovaného rozhodnutí.

tečné. Tím utvrdil doktrínu autorskoprávní ochrany a zjednodušil aplikaci odpovědnostního režimu v obdobných případech.

CHUŤ NENÍ AUTORSKÝM DÍLEM

Soud: Soudní dvůr Evropské unie

Spojené věci: C-310/17 (Levola Hengelo)

Datum: 13. 11. 2018

Dostupnost: curia.europa.eu

V Nizozemsku byl v roce 2012 udělen patent na výrobní postup pomazánky Heksenkaas společnosti Levola. Konkurenční společnost Smilde v roce 2014 začala distribuovat výrobek „Witte Wievenkaas“. Ten podle společnosti Levola porušuje její autorská práva k chuti (sic!) dané pomazánky, proto podala proti společnosti Smilde žalobu.¹⁰⁷

Soud prvního stupně v Gelderland měl určit, zda chuť pomazánky je vlastním duševním výtvozem výrobce a požívá autorskoprávní ochrany, přičemž chuť konkurenčního výrobku je rozmnoženinou díla. Soud nároky žalující společnosti zamítl, neboť nebylo prokázáno, které prvky propůjčují chuti původní povahu a osobitost.¹⁰⁸ Odvolací soud pak s ohledem na judikaturu Nejvyššího soudu Nizozemska, podle které lze přiznat autorskoprávní ochranu vůni parfému, a judikaturu francouzskou, podle které naopak ne,¹⁰⁹ položil Soudnímu dvoru Evropské unie dvě předběžné otázky.

První otázka se týkala toho, zda unijní právo brání tomu, aby byla chuť potraviny jako vlastní duševní výtvor autora chráněna autorským právem, a to zejména s poukazem na Bernskou úmluvu a vnímatelnost zrakem nebo sluchem, nestálost potraviny a subjektivní vnímání chuti. V případě záporné odpovědi na tuto otázku byl Soudní dvůr tázán, jaké jsou požadavky na chuť jako autorské dílo, jaký je vliv receptury potraviny či jak erudovaně posuzovat shodnost a odlišnost chutí.

¹⁰⁷ Body 14-17 anotovaného rozhodnutí.

¹⁰⁸ Body 18-19 anotovaného rozhodnutí.

¹⁰⁹ Body 21-23 anotovaného rozhodnutí.

Po vymezení přípustnosti Soudní dvůr zdůraznil roli díla v kontextu směrnice 2001/29/ES, pojmové znaky autorského díla a příslušnou judikaturu, stejně jako upozornil na nutnost vyjádření duševního výtvoru.¹¹⁰ Soudní dvůr připomněl, že ač Evropská unie není smluvní stranou Bernské úmluvy, má dle Smlouvy WIPO autorském právu povinnost tuto úmluvu respektovat.¹¹¹ V návaznosti na to musí být předmět ochrany dostatečně přesně a objektivně identifikovatelný. To v případě chuti potraviny není naplněno, neboť její identifikace spočívá zásadně na subjektivních a proměnlivých pocitech a chuťových prožitcích.¹¹²

Soudní dvůr dospěl k závěru, že směrnice 2001/29/ES brání tomu, aby byla chuť potraviny chráněna autorským právem podle této směrnice a aby byla vnitrostátní právní úprava vykládána tak, že takové chuti přiznává ochranu z titulu autorského práva.¹¹³ Ke druhé otázce se Soudní dvůr pro nedůvodnost nevyjádřil.

Soudní dvůr napomáhá budovat doktrínu pojmových znaků autorského díla skrze odkazování na Bernskou úmluvu a nutnou objektivní identifikaci, kterou klade vedle doposud zastávané originality. Navíc napomáhá sjednotit do té doby roztržštěné závěry ohledně autorskoprávní ochrany vůně či chuti.

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>).

¹¹⁰ Body 33 a násl. anotovaného rozhodnutí.

¹¹¹ Bod 38 anotovaného rozhodnutí.

¹¹² Body 39 a násl. anotovaného rozhodnutí.

¹¹³ Bod 46 anotovaného rozhodnutí.

<https://doi.org/10.5817/RPT2018-2-5>

HISTORICKÉ PRÁVNÍ INFORMACE A JEJICH DATABÁZOVÉ ZPŘÍSTUPNĚNÍ (VÝCHODISKA, OBECNÉ OTÁZKY A PŘÍPADOVÁ STUDIE)

JAN KOBER, JÁN MATEJKA, PETR AUBRECHT, DAVID BRŮHA¹

ABSTRAKT

Článek Historické právní informace a jejich databázové zpřístupnění zkoumá zpřístupňování výrazně specifického druhu právních informací – historických právních informací. V své první části se článek zabývá všeobecnými otázkami zpřístupňování historických právních informací a nakládání s nimi. Druhá část popisuje současnou českou situaci a zmiňuje současné praktické obtíže. Třetí část článku přináší kritický přehled aktivit, které byly dosud na poli digitalizace ve zkoumané oblasti uskutečněny. Čtvrtá část článku tyto projekty sumárně hodnotí a na podkladu tohoto hodnocení formuluje optimální požadavky na podobu dalších aktivit. Z těchto požadavků vychází podoba vytvářeného projektu Národní právní dědictví, stručně popsaná částí pátou. Možnosti systému podrobně popisuje rozsáhlá část šestá o způsobech jeho využívání. Část část sedmá pak doplňuje část šestou přiblížením roviny vybraných technických parametrů řešení systému.

¹ Mgr. Jan Kober, LL.M., Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i. E-mail: jan.kober@ilaw.cas.cz; JUDr. Ján Matejka, Ph.D., Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i. E-mail: matejka@ilaw.cas.cz; Ing. Petr Aubrecht, Ph.D., Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i. E-mail: petr.aubrecht@ilaw.cas.cz; Bc. David Brůha, Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i. E-mail: david.bruha@ilaw.cas.cz. Příspěvek vznikl z podpory projektu NAKI II. č. DG16P02H035 s názvem Národní právní dědictví (National Legal Heritage), jejíž poskytovatelkou je Česká republika – Ministerstvo kultury.

KLÍČOVÁ SLOVA

Právní historie, Databáze, Digitalizace, Knihovny právnické, Česká republika

ABSTRACT

The article „Historical Legal Informations and Database Access“ examines the problem of digitalisation of a highly specific type of legal information – historical legal information. In its first part, the article deals with the general issues of access to and handling of historical legal information. The second part describes the current Czech situation and mentions the practical difficulties arising from digitalisation and database availability of historical legal informations. The third part of the article provides a critical overview of the activities that have been undertaken in the field of digitization and of database access. The fourth part of the article summarizes the mentioned projects on the basis of this assessment and formulates optimal requirements for the further activities. These requirements are being implemented the National Legal Heritage Project, briefly described in Part Five. The part six describes the possibilities of the system and the ways of its use. The seventh part then completes the preceding part with selected technical parameters of the system solution.

KEYWORDS

Legal history, Databases, Digitalisation, Legal libraries, Czech Republic

1. ÚVODEM

Předkládaný článek se zabývá problematikou zpřístupňování výrazně specifického druhu právních informací – právních informací historických. V své první části se článek zabývá všeobecnějšími otázkami zpřístupňování historických právních informací a nakládání s nimi. Druhá část článku navazuje nastíněním současné zdejší situace a zmiňuje stávající praktické obtíže, jejichž částečná řešení může digitalizace přinést. Třetí část článku přináší kritický přehled aktivit, které byly dosud na poli digitalizace historické právní literatury uskutečněny nebo jsou uskutečňovány. Čtvrtá část článku tyto projekty sumárně hodnotí na podkladu tohoto hodnocení for-

muluje optimální požadavky na podobu aktivit dalších. Z těchto požadavků se pak snažila vycházet podoba vytvářeného projektu Národní právní dědictví, jehož obsah stručně popisuje část pátá. Možnosti systému podrobně popisuje rozsáhlá část šestá o způsobech jeho využívání. Část sedmá pak doplňuje část šestou přiblížením roviny vybraných technických parametrů řešení systému.²

2. HISTORICKÁ PRÁVNÍ INFORMACE MEZI ZAPADLOSTÍ A DIGITALIZACÍ

Jakým způsobem přistoupit k historickým právním informacím,³ resp. úzeji řečeno, k historické právní literatuře? Má vůbec smysl ji digitalizovat? Nemůže náhlá dostupnost materiálů, vzniklých v naprosto odlišné době, vést k jejich nepatřičnému, účelovému a jejich historicitu a jejich naprosto odlišný společenský kontext ignorujícímu užívání? Není digitalizace staré literatury přísloušným vyhazováním peněz z okna? To jsou jen některé pochybovačné otázky, které si lze klást při přemýšlení nad problémem digitalizace staré právní literatury. Zatímco některé historické právní předpisy našly prostor pro své zpřístupňování v elektronické podobě již v projektech druhé poloviny 80. let XX. století, právní literatura naopak po dlouhá léta zůstávala ve stínu pozornosti. Projekt CS Legsys, uskutečňovaný na někdejším Ústavu státu a práva ČSAV, byl vytvořen v letech 1986-87 (v podobě záměru) a zahájen roku 1988.⁴ CS Legsys byl koncipován jako systém soudobého (živého) práva, avšak vlivem snahy, využít databázi zá-

² Článek využívá teze projektu, nastíněné in KOBER, Jan; MATEJKA, Jan. Právněhistorická databáze Národní právní dědictví. In: SUCHOŽA, J.; HUSÁR, J.; HUČKOVÁ, R. (ed.), *Právo, obchod, ekonomika VII.* Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Právnická fakulta, 2017, s. 225 a n.

³ Pojem historické právní informace je opozitem právní informace současné; nepevně vymezený praktický předěl mezi minulým a současným odpovídá obdobnému napětí v oblasti historické vědy. Podstatně vyšší praktický význam nežli střešní pojem historické právní informace mají pojmy historické právní časopisy, historická soudní rozhodnutí, historické právní monografie, atd. V níže popisovaném projektu se soustředíme pouze na texty autorskoprávně volné. U celistvých prací (např. monografie) to nečiní obtíž. Složitější je situace u prací skladebných (např. časopisy, poety, kolektivní knihy). Pokud se v jejich rámci vyskytne kapitola či jiný text dosud autorskoprávně chráněný, nebude tento dílčí text zpřístupněn až do doby, než tato ochrana pomine.

roveň k projektu podrobné kvantitativní analýzy vývoje československého právního řádu od roku 1918 (František Novák) pokrýval plošně uvedené období republikánského práva, pro léta 1918-1945 však obsáhl pouze ze sbírky zákonů a nařízení, pro období po roce 1945 zahrnul i některé podzákonné předpisy, např. vydávané v Úředním listě.⁵ Později však přestal být tento systém v ÚSP AV ČR rozvíjen. Jiným právním informačním systémem, zahrnujícím i historické dokumenty, je systém ASPI (Automatizovaný systém právních informací), vytvářený původně veřejnou rukou. Později byl však proměněn v systém komerční a dostal se do rukou zahraničním investorem vlastněného nakladatelského podniku.

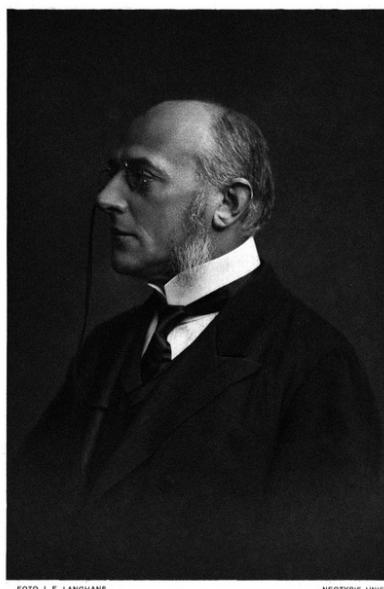
Všechny uvedené systémy se soustředily nebo soustřeďují primárně na právní předpisy, některé z nich postupem času a v omezeném rozsahu také na sbírky soudních rozhodnutí. Společným znakem části těchto systémů, které jsou vytvářeny s pouhým komerčním cílem dosahování zisku pro vlastníka systém provozující obchodní společnosti, je specifické východisko, záležící v tom, že jejich obsahový rozvoj systému je plně podřízen uživatelské poptávce. Rozvoj se tedy soustředí pouze na to, oč je v té které době v právní praxi, zvláště komerční, zájem. V 90. letech minulého století to byly především právní předpisy, později, v době rychlého vzestupu zájmu praxe o soudní rozhodování, stále více i soudní rozhodnutí a posléze i vybrané tituly aktuální právní literatury, zpravidla právě z nakladatelství, provozující ten který právní informační systém. Čerpání pouze z takové literatury ovšem vytváří obraz, který je nedostačující.⁶ Historická právní literatura je materií pro komerční právní praxi téměř zcela nezajímavou a jen obtížně využitelnou, a proto nikdy nenalezla podstatnější prostor v ko-

⁴ CVRČEK, F.; DONÁT, J.; NOVÁK, F. Informační systém o čs. právních předpisech – CS Leg-sys. *Právník*, 1991, č. 5, s. 456-465. Dále též CVRČEK, F. *Právní informatika*. Praha; Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-80-87439-00-5, s. 35-38.

⁵ CVRČEK, F.; DONÁT, J.; NOVÁK, F. Informační systém o čs. právních předpisech – CS Leg-sys. *Právník*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 1991, č. 5, s. 456. ISSN 0231-6625.

⁶ Nezahrnuje jiný pohled komentářů a literatury z jiných nakladatelství. Nadto patrně odborně nejdůležitější a nejméně obsahově povrchní časopisy jsou většinou vydávány nekomerčními aktéry (univerzitami, ústavy, odbornými spolky, popřípadě státními úřady). Specifické postavení mají časopisy profesních komor, které se z nejasných příčin svým pojetím orientují na komerční vzory, ač jsou vydávány na nekomeční bázi a nic je k tomu tedy nenutí.

merčních právních informačních systémech. Naopak pro právní vědu je historická právní literatura mimořádně důležitá: umožňuje stopovat vývoj právních problémů a způsobů myšlení o nich. Využitelné jsou také pro hlubší studium, zvláště s právněhistorickým prvkem, a dále také pro praxi legislativní a jazykovědnou, jakož i pro hlubší studium vývojových otázek vyššími soudy.

Heyrovský

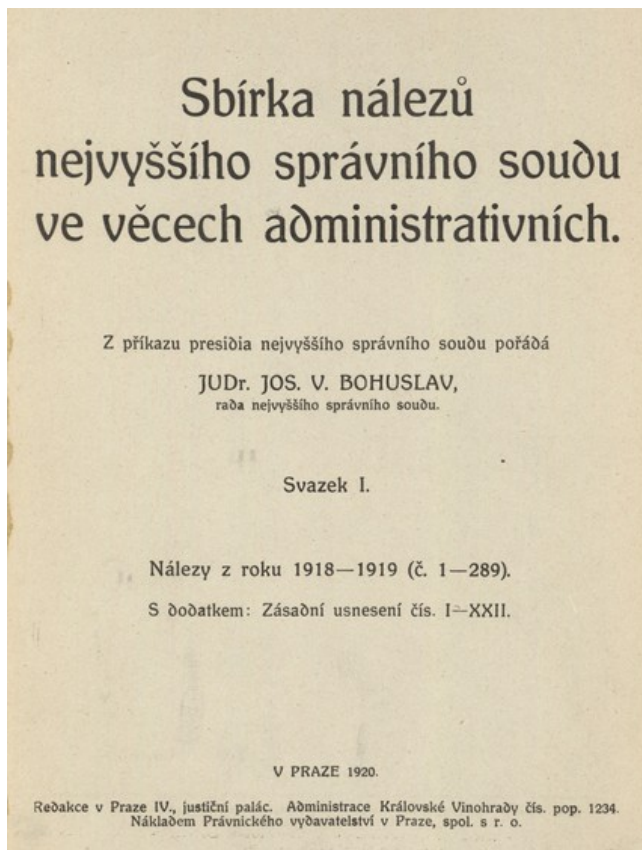
Obr. 1. Vyobrazení Leopolda Heyrovského z pocty, která mu byla věnována.

Pocta je jedním z dokumentů, digitalizovaných v projektu Národní právní dědictví.

Informační systém, který by zahrnul historickou právní literaturu a soudní rozhodnutí, by byl vítaným pomocníkem především pro právní historiky, popřípadě pro historiky politických, hospodářských a sociálních dějin. Rovněž pro právní vědce, zabývající se historickým vývojem svých oborů, ale také pro soudce, zvláště pak vyšších soudů, pracovníky ústředních úřadů a ovšem také pro legislativní pracovníky, by měl takový systém nemalou užitečnost. Zpřístupnění historické právní literatury v rám-

ci informačního systému však v sobě může skrývat i nebezpečí. Ve vztahu k systémům historických právních informací může docházet ze strany nemravných právníků k velmi snadnému účelovému vyhledávání právních informací, které pak mohou být, vytrženy ze svého odlišného historického kontextu, nekriticky přenášeny do současnosti a užívány např. ve vědomě zavádějící právní argumentaci. Jak upozornil ve svém závazném a v české právní literatuře přelomovém článku Tomáš Richter, nezávislost české právní vědy je dalekosáhle ohrožována do té míry, že podle něj již dnes v komerčně atraktivních oblastech nezávislá právní věda v ČR neexistuje.⁷ Uvedený stav je patrně způsoben zvláště neblahým provázáním komerční právní praxe a právní vědy, resp. personálním pronikáním představitelů advokátní praxe do právní vědy. Stejně nebezpečí, např. účelové užívání historických právních informací s cílem argumentačně ovlivnit soudy ve prospěch klienta anebo obecněji doktrínu ve prospěch určitých výkladových či právněpolitických tendencí, hovících hospodářsky mocným hráčům, z nichž se rekrutuje okruh advokátových klientů, ovšem existuje již nyní, avšak přítomnost obrovitého korpusu historických právních informací, snadno prohledávatelného jediným kliknutím, tuto cestu zešíroka otevře. Lze ovšem dodat, že např. i soudy budou schopny dohledat zdrojový dokument v témže historickém informačním systému a zavádějící argumentaci odhalit, byť to pro ně samozřejmě bude znamenat nutnost dalšího pracovního úsilí.

⁷ RICHTER, T. Koho chléb jíš, toho píseň zpívej: konflikty vznikající při propojení právní praxe s právní teorií. *Právník*, Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2013, č. 2, s. 124-137. ISSN 0231-6625.

Obr. 2. Sbírka nálezů Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních, pořádaná J. V. Bohuslavem, první svazek za léta 1918-1919, vydaný roku 1920.

3. PROČ DIGITALIZOVAT PRÁVNÍ LITERATURU

3.1 PŘEHLED PROBLÉMŮ

Stav českých (a slovenských) odborných právních knihoven⁸ je nedobrá a dostupnost staré právní literatury je velmi neuspokojivá.⁹ Tento stav vzni-

⁸ Jimi jsou míněny knihovny právnických fakult a knihovny obou ústavů státu a práva. Potažmo k nim lze ještě volně přiřadit knihovny profesních komor, knihovny soudní a knihovny úřední.

⁹ Výchozí stav jsem již podrobněji popsal v článku zmíněném výše v pozn. č. 2 a na který tímto odkazuji; zde proto podávám pouze stručný vývojový přehled.

kl souhrou několika vlivů, které se pokusím popsat. Jejich nahlédnutí nám zároveň umožní lépe pochopit, které požadavky může námi připravovaný právní informační systému saturovat a které funkce může uskutečnit. Postupně se budu zabývat výchozí situací v ČR a SR, dále ztrátami na knižních fondech a současnými možnostmi.

3.2 NEDOSTATKY VLIVEM HISTORICKÉHO VÝVOJE

Závažným problémem odborných právních knihoven v České republice a ve Slovenské republice je neúplný, někde i jen zcela fragmentární stav jejich staršího, historického knihovního fondu. Zdrojem těchto nedostatků je historický vývoj: u právnických fakult je dodnes určující již sama neblahá situace právnického studia v českých zemích. V první půli XIX. století existovaly v zemích Koruny české pouze dvě právnické fakulty (Praha, Olomouc). Namísto rozvoje pak naopak došlo k dalšímu omezení, když neoabsolutistický režim Františka Josefa ve svém pronásledování demokratů zrušil v 50. letech olomouckou právnickou fakultu a posléze i celou univerzitu. V českých zemích tak zůstala fakulta jediná, pražská, v 80. letech rozdělená na českou a německou. Letité úsilí o založení druhé české univerzity v Brně byl za časů habsburské monarchie, Čechům silně nepřející, neúspěšný. Na Slovensku nebyl slovenský jazyk na univerzity připuštěn vůbec a maďarizačním útlakem byl dokonce vytlačován i ze školství středního. Teprve vyústění světové války a šťastný pád habsburské monarchie umožnil dostatečný národní rozvoj Čechů i Slováků a tedy i českého a slovenského právníctví, včetně plnohodnotného rozvoje všech právních profesí a funkcí (např. vysoká státní správa, mezinárodní právo a diplomacie). Republika naplnila staré požadavky a roku 1919 zřídila univerzity v Brně a také v Bratislavě (výuku zahájila až roku 1921), kde vznikla první slovenská právnická fakulta. Knihovny nových fakult byly budovány na zelené louce a stejně jako na obou fakultách pražských, měly podobu knihoven seminárních. Sjednocování do knihoven fakultních přišlo teprve v polovině XX. století. Knihovny dalších fakult, zřízených ještě později – košické v 70. letech, olomoucké, plzeňské, banskobystrické a trnavské v 90. letech – bohužel měly a mají historický fond naprosto neucelený, většinou jen nesyste-

maticky získávaný z darů, odkazů či příležitostných koupí.¹⁰ Snaha tento fond promyšleně doplňovat směrem k úplnosti zřejmě nikde neexistovala, nebyla ostatně ani umožněna dostatečným finančním zázemím na promyšlené budování knihovních sbírek.

3.3 ZTRÁTY NA KNIŽNÍCH FONDECH

Podstatným prvkem, ovlivňujícím stav právních knihoven v naší republice, byly jednorázové ztráty, které řada knižních fondů utrpěla. Dvě ze čtyř knihoven českých fakult byly poškozeny povodněmi. Zčásti byl nepřímo vinen i nedostatek prostoru, nutící knihovny k umisťování knih do různých podzemních skladů, někdy ne zcela vhodných a vůči vodě nedostatečně zabezpečených. Prvně takto byla postižena část knih olomoucké fakulty při povodních na řece Moravě; o něco později a mnohem ničivěji pak byla poškozena i knihovna pražské fakulty při povodních na Vltavě. Drtivou většinu obrovitých ztrát historického fondu, zčásti tvořenou množstvím unikátní zahraniční literatury, se pochopitelně zacetit nepodařilo. Lze zmínit rovněž ztráty na knižním fondu Ústavu státu a práva AV ČR, vzniklé v době, kdy ústav musel vlivem privatizace v 90. letech XX. století narychlo vyklízet prostory, v nichž měl umístěn rozsáhlý knižní depozitář.

4. EXISTUJÍCÍ ZPŘÍSTUPŇOVACÍ SNAHY A POKUSY

Abychom naznačili kontext projektu, přiblížíme v tomto oddílu některé jiné projekty, které v České republice vznikly. Nejprve se budeme věnovat – v pořadí, odpovídajícím době jejich vzniku – projektům zpřístupňujícím určitý právněhistorický obsah, ať již coby obsah primární (4.1, 4.3, 4.4, 4.5), anebo jen mezi obsahovými okruhy jinými (4.2). Následně se budeme věnovat českým bibliografickým projektům, opět v pořadí dle doby jejich vzniku (4.6, 4.7).

¹⁰ Podrobněji k situaci knihoven srov. článek zmíněný v pozn. č. 2.

4.1 SPOLEČNÁ ČESKO-SLOVENSKÁ DIGITÁLNÍ PARLAMENTNÍ KNIHOVNA

4.1.1 CHARAKTERISTIKA

Nejstarším a velmi záslužným projektem na poli zpřístupňování byla Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, uvedená do provozu roku 2002. Byl to projekt ve své době velmi průbojný. Navázal na tradice z počátků naší republiky, kdy si dal Zdeněk V. Tobolka nemalý úkol: vybudovat téměř z ničeho vzornou parlamentní knihovnu. Reálně byl ovšem tento projekt patrně motivován i nedobrymi poměry parlamentní knihovny a špatnou dostupností historických parlamentních tisků prozaicky z důvodů prostorových (nemožnost uložení k volnému přístupu k jejich celým řadám ve studovně) – knihovna parlamentu byla a je od roku 1993 nucena k existenci v nevyhovujících prostorách.¹¹

4.1.2 PODSTATNÉ NEDOSTATKY

Zcela zásadní vadou tohoto projektu je odstranění historické paginace a chybějící zpřístupnění předloh. Tento zásah bohužel znemožňuje jakoukoli smysluplnou citaci. Tisky a stenografické protokoly tak v praxi bývají někdy citovány webovou adresou, což je řešení naprosto nešťastné a vůči starším citacím s uvedením stránky diskontinuitní. Stejně tak absence paginace činí obtížným dohledání v historických tištěných svazcích (např. v případě blackoutu), jednak vede i k delším citacím, než by vedl jednoduchý odkaz na příslušný svazek a stranu. Z dnešního pohledu je třeba velmi litovat, že nebyla historická paginace zachována a že nebyly zpřístupněny společně s převedeným textem rovněž skeny historických předloh. Skeny však existují a nabízí se tak do budoucna možnost je do databáze spolu s paginací doplnit. Lze doufat, že se tak stane, protože dnes nelze tento zdroj smysluplně citovat. Dalším velkým nedostatkem této digitální knihov-

¹¹ Po zániku federace nová Poslanecká sněmovna nepřevzala za své sídlo moderní budovu Federálního shromáždění, dokonale vybavenou a architektonicky cennou (arch. Karel Prager), ale nadále zůstala v prostorově nevyhovujících budovách na Malé Straně, v čemž ji později následoval i Senát. Knihovna zde má jen nepatrný počet studijních míst a příručku, většina jejích fondů musela být uložena jinde.

ny je nemožnost jednoduchého stažení celých textů (například jednotlivých svazků) k práci offline. Převedené texty jsou nešťastně rozsekány do tisíců malých html souborů. Vygenerování a stažení celého dokumentu (např. svazku stenoprotokolů) není umožněno.

The screenshot shows the website 'DIGITÁLNÍ REPOZITÁŘ' of the 'POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY'. It features a search bar with the text 'Vyhledat' and a magnifying glass icon, and a language selector for 'English'. Below the search bar is a navigation menu with 'Přehled obsahu', 'Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna', 'Digitální knihovna České sněmy', 'Informace', 'Rejstříky', and 'Zajímavosti v repozitáři'. The main content area is titled '"H"' and lists several legislative documents:

- Habsburkové.** Prozatímní správa majetku rodu habsbursko-lotrinského. Č. t. 46. Návrh J. Skorokovského. 5 (26. list. 1918) 76.
- Zabavení jmění býv. panovnického rodu. Č. t. 151. Návrh A. Heinricha. 8 (10. pros. 1918) 154.
- Zabavení jmění býv. rak. arciv. Bedřicha Habsburka a použití ho k náhradě škod, způsobených příslušníkům R. Čsl. internováním, konfinováním a vězněním. Č. t. 277. Návrh dra Bartoška. 14 (9. ledna 1919) 340; zpráva (ústav. výb.) Č. t. 2843. 145 (15. dubna 1920) 4281.
- Zákaz pobytu ve státě Čsl. a nabytí státní příslušnosti v něm. Č. t. 1517. Návrh F. Sise. 72 (16. září 1919) 2231; zpráva (ústav. výb.) Č. t. 2844.
- Hájek.** Komisionelní prohlídka kláštera v Hájků. Dotaz dra Mazance č. 986. Odpověď č. 1858. 92 (25. list. 1919) 2744.
- Haličti uprchlíci.** Vykázání jich z R. Čsl. Dotaz J. Nohela č. 1064. Odpověď č. 1219. 60 (26. června 1919) 1764.
- Hardtmuth L. & C.** viz Budějovice.

Obr. 3. Ukázka z rejstříku digitalizovaných parlamentních materiálů v Digitálním repozitáři PSP.

4.2 NĚKTERÉ PRÁVNICKÉ DOKUMENTY V PROJEKTU KRAMERIUS

4.2.1 NEDOSTATKY

Patrně největším a po dlouhá léta neměnným zklamáním na poli české digitalizace je projekt Kramerius. Jeho hostilita vůči potřebám uživatelů je pověstná. Největším nedostatkem je nemožnost rychlého a jednoduchého stahování celých dokumentů pro práci offline. Autor tohoto textu kontaktoval uskutečňovatele projektu Kramerius konstruktivně kritickým dopisem.¹² Ve vstřícné odpovědi pracovníků projektu Kramerius na e-mail bylo uvedeno, že omezení stahování maximálně 20 stranami je motivováno značnou náročností generování větších textů ze skenů.¹³ V následné odpovědi jsem navrhl, aby dokumenty jako celek byly jednou provždy od kaž-

¹² E-mail autora týmu projektu Kramerius z 26.06.2017 (archiv autora).

dého dokumentu automaticky vygenerovány (třeba i ve více kvalitativních a objemově se lišících variantách) v pdf, takto jednou provždy uloženy na serveru a uživateli jednoduše stahovány,¹⁴ neboť značná část uživatelů by preferovala jednorázové stáhnutí celého dokumentu a nikoli generování kousku textu od strany x do strany y. Osoba, chtějící si vygenerovat jen určité stránky, by tak nadále mohla činit buď s omezením 20 stran, anebo si stáhnout celý dokument k sobě a již na svém zařízení, bez zátěže serveru Krameria, si z něj dále sama generovat, resp. vyjímat menší části.¹⁵ Na tyto náměty jsem již žádnou další odpověď neobdržel, resp. bylo mi sděleno, že podnět bude přeoslán dalším kolegům.¹⁶

4.2.2 DALŠÍ PROBLÉMY

OCR Krameria, přinejmenším u dříve digitalizovaných dokumentů, je vesměs nekvalitní a postrádá korektury. Vedle toho lze Krameriu vytknout absenci koncepce při volbě toho, co a v jakém pořadí bude digitalizováno. Ilustrovat to lze např. na denním tisku z období počátků 20. let, kde je, namísto nabízejícího se postupu od největších celostátních deníků (coby historicky a společensky nejdůležitějších) k menším deníkům okresním a různým periodikům zájmovým, došlo k digitalizaci i některých bezvýznamných lokálních tiskovin, zatímco některé pro historiky meziválečného období klíčové celostátní deníky typu Práva lidu dodnes digitalizovány nebyly. Srovnáváme-li výsledky a uživatelskou vstřícnost Krameria např. s výtečným francouzským projektem Gallica, uskutečňovaným francouzskou Národní knihovnou, s dosti zdařilým projektem bavorským či decentralizovanou, avšak přesto užitečnou digitalizací polskou, nemůžeme než konstatovat značné zklamání.

¹³ „Ohledně limitu pro stahování jsme nuceni s lítostí konstatovat, že důvodem omezení počtu stran v generovaném PDF je zejména výpočetní náročnost tohoto procesu. Souběh několika požadavků v jednom okamžiku hrozí zpomalením chodu aplikace, nebo přímo její nedostupností. Proto jsme nuceni na současnou infrastrukturu minimalizovat riziko havárie aplikace tímto limitem. Hledáme takové technické řešení, které by nám do budoucna umožnilo limit na stahování navýšit či rovnou zrušit“. Tamtéž.

¹⁴ Stejně tak to správně a jednoduše činí projekt Archive, projekt, který je, navzdory různým nedostatkům, nejvíce orientován na potřeby uživatelů.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Tamtéž.

4.3 PRÁVNICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY – OCHRANNÁ DIGITALIZACE STARÝCH KNIH

Rovněž Právnická fakulta Univerzity Karlovy přistoupila k menší digitalizaci a z digitalizovaných dokumentů vytvořila Historickou sbírku knihovny Právnické fakulty UK.¹⁷ V současnosti lze ve sbírce najít 64 dokumentů. Je zde několik starých tisků – Nové právo útrpné a hrdelní krále Josefa I., *Constitutio Criminalis Theresiana*, Všeobecný řád soudní (v schönfeldovském vydání) a dále Koldínova Práva a zřízení zemská království českého. Ostatní položky tvoří svazky říšské sbírky zákonů (říšského zákoníku) z let 1849 až 1852 a 1860 až 1916. K samotným textům se nám však nepodařilo dostat, neboť přístup k nim (na digitool.is.cuni.cz) nefungoval (po kliknutí na ikonu s nápisem „fulltext“ prohlížeč hlásil, že stránka není dostupná¹⁸). Lze však předpokládat, že se jedná pouze o skeny historické předlohy. Zda systém umožňuje stažení digitalizovaného textu pro práci offline či jeho prohledávání, jsme nemohli zjistit.

4.4 PRÁVNICKÁ FAKULTA MASARYKOVY UNIVERZITY – DIGITALIZACE MORAVSKÉHO ZEMSKÉHO ZÁKONÍKU A ŘÍŠSKÉHO ZÁKONÍKU

4.4.1 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA

Jiným digitalizačním projektem se stalo zpřístupnění moravské sbírky zákonů a říšského zákoníku aktivitou Právnické fakulty Masarykovy univerzity. Obě digitalizace sdílejí stejný způsob zpřístupnění, záležití v naskenování listů sbírky, v jejich uložení a uveřejnění ve formátu png, v částečném (jen u některých ročníků, viz níže) zpracování metadat v podobě názvů předpisů a jejich zpřístupnění pomocí rozklikávání jednotlivých let a jednotlivých předpisů. Naopak bohužel nedošlo k využití skenů pro získání vlastního textu zdrojového dokumentu metodou OCR.

¹⁷ PRÁVNICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY. Historická sbírka knihovny Právnické fakulty UK [online]. [cit. 12.11.2017]. Dostupné z: http://digitool.is.cuni.cz/R/Y2K1NAKRB-SHAKP4RHCLK7XKVG4QFCNS485EJDNSMNN98RGIT8U-00097?func=collection-result&collection_id=2847

¹⁸ Přístup byl zkoušen opakovaně ještě i později při úpravách článku, opět bezvýsledně.

4.4.2 MODUL MORAVSKÁ SBÍRKA

Moravská sbírka¹⁹ pokrývá léta 1848 až 1859, 1871 až 1873 a 1884 až 1919. Pouze část z těchto naskenovaných ročníků je však opatřena i obsahem (metadaty v podobě názvů právních předpisů, naskenovanými z indexu jednotlivých svazků). Naopak jiné ročníky (1848-1855, 1857-1859 a 1890-1901) tato metadata postrádají a při vyhledávání se z nich tedy samozřejmě nezobrazují výsledky. Reálně jsou tedy plně – se skeny i metadaty v podobě názvů předpisů – v současné době zpřístupněny pouze roky 1856, 1871-1873, 1884-1889 a 1902-1919. U ostatních ročníků je nutné hledat ve skenech každého jednotlivého svazku naskenovaný obsah. Proč existuje ve způsobu zpřístupnění taková nepravidelnost, není zřejmé.

Moravská sbírka zákonů

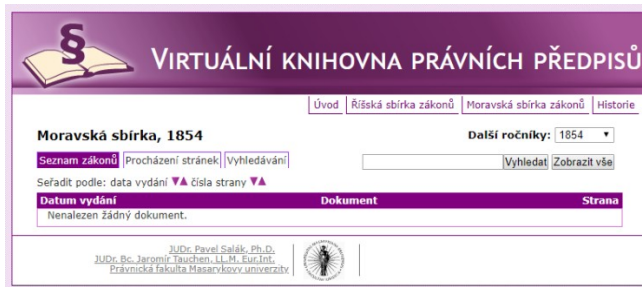
1848 - 1849											
1849 - 1850	1851	1852	1853	1854	1855	1856/I	1856/II	1857	1858	1859	
1871	1872	1873									
1884	1885	1886	1887	1888	1889						
1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899		
1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909		
1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919		

JUDr. Pavel Salák, Ph.D.
JUDr. Bc. Jaromír Tauchen, LL.M. Surlint
Právnická fakulta Masarykovy univerzity

Obr. 4. Základní rozhraní Moravské sbírky zákonů.

Přestože systém nabízí řádek pro vyhledávání (je možné pouze v celém systému a nelze je omezit např. na ročník), ve skutečnosti tato funkce funguje pouze jako vyhledávač v metadatech, nikoli ve vlastních textech předpisů, které k dispozici nejsou. Lze tedy vyhledávat pouze v názvech předpisů – v textech proklikávatelného obsahu, ovšem pouze těch ročníků, které metadata mají, tj. 1856, 1871-1873, 1884-1889 a 1902-1919.

¹⁹ PRÁVNICKÁ FAKULTA MASARYKOVY UNIVERZITY. Moravská sbírka [online]. [cit. 15.11.2017]. Dostupné na: <https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/praf/ps09/dlibrary/web/ms.html>

Obr. 5. Příklad ročníku bez metadat (ročník 1854).

4.4.3 MODUL ŘÍŠSKÉHO ZÁKONÍKU

O říšském zákoníku²⁰ v zásadě platí to, co bylo uvedeno výše. I v jeho případě jde o digitalizaci ucelené řady 1849-1918 (chybí však ročníky 1853-1859 a 1866-1867).

Také zde z nejasné příčiny část ročníků metadata v podobě názvů zákonů má a část nikoli. V těchto metadatach lze vyhledávat pouze u ročníků 1851 až 1852, 1860 až 1865, 1868 až 1884, 1895 až 1918. U ostatních lze, stejně jako výše u moravské sbírky, pouze listovat ve skenech. Také ve všem ostatním je zpřístupnění totožné.

²⁰ PRÁVNICKÁ FAKULTA MASARYKOVY UNIVERZITY. Říšský zákoník [online]. [cit. 15.11.2017]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/praf/ps09/dlibrary/web/rs.html>

Obr. 6. Základní rozhraní říšské sbírky zákonů.

4.4.4 NEDOSTATKY SPOLEČNÉ OBĚMA MODULŮM

Zásadní vadou tohoto systému je značná hostilita vůči uživatelům: není možné ročníky jako celek jednoduše stáhnout v jediném souboru pdf (nebo alespoň komprimovaný archiv jednotlivých obrazových souborů) k užívání offline; stejně tak nelze stahovat ani jednotlivé předpisy. Jedinou možností jak text uložit, je učinit tak samostatně pro každý jednotlivý obrázek (png). Okno zpřístupňuje vždy pouze jedinou stránku skenu. Pro přejítí na stránku další je třeba klikat na malou ikonku. Existuje funkce „vytisknout stránku“, vztahující se však právě na jeden sken; chce-li kdo vytisknout dvacetistránkový předpis, musí tak učinit postupným proklikáním a dvacetkrát každou jednotlivou stránku vytisknout (stránka se nadto nevytiskne sama o sobě, ale doplněna záhlavím, zápatím a poutavým vyobrazením rolovacích lišt).

4.5 PRÁVNICKÁ FAKULTA MASARYKOVY UNIVERZITY – OCHRANNÁ DIGITALIZACE RŮZNÝCH STARÝCH KNIH

4.5.1 CHARAKTERISTIKA A HLAVNÍ KLADY PROJEKTU

Projekt Digitální knihovny Právnické fakulty Masarykovy Univerzity započal roku 2014 a je nyní zpřístupněn pod názvem Digitální knihovna histo-

rického fondu.²¹ Autoři digitalizace na Právnické fakultě Masarykovy univerzity pochopili, že podstatným požadavkem uživatelů je vedle jiného možnost jednoduše, jedním kliknutím, stáhnout dokument (knihu, ročník časopisu, jednotlivý článek) a uložit si jej k práci offline. Tomuto požadavku, na rozdíl od Krameria, brněnský projekt vyhovuje dokonale, když jednoduché stažení textů umožňuje. Český čtenář, pozorující zahraniční digitalizační úspěchy na straně jedné a zdejší donedávna digitalizační mizeřii (hlavně krameriovskou) na straně druhé, je proto hotov hlasitě chválit brněnskou digitalizaci už jen pro to, že tato mu možnost rychlého a jednoduchého stažení celých knih vůbec poskytuje. Chválu za samozřejmost poskytnutou v prostředí plném nesamozřejmosti si brněnský projekt jistě zaslouží: zároveň však nemohou zůstat bez další kritiky některé jeho nedostatky.

4.5.2 NEDOSTATEK KONCEPCE

Zásadní vadou je, jak se zdá, bezkonceptnost digitalizace. Pozorovatel může při prohlížení obsahu databáze v marné snaze dobrat se kritérií výběru skenovaných děl ustát jedině na tom, že patrně žádná taková kritéria nebyla. Skenováno snad bylo to, co stálo ve skladu seřazeno dle přírůstkových čísel na polici.²² Vedle výtečných knih najít lze mezi naskenovaným i práce nepřipadné, mnoho knih nemajících vztah k právu ani příbuzným oborům (např. Pozdně gotické deskové malířství v Čechách od Jaroslava Pešiny) či výjimečně i knih nevědeckých (např. náboženská tematika). Mezi přístupnými díly lze skrze vlastnické značky sledovat mj. sbírku Karla Laštovky, bohatou mj. na slova a hungarika (původce působil na bratislavské fakultě). Hodnotným prvkem je také kolekce separátů, metadaty ovšem nijak neuzavřená v jediný celek.

²¹ PRÁVNICKÁ FAKULTA MASARYKOVY UNIVERZITY. Digitální knihovna historického fondu [online]. [cit. 15.11.2017]. Dostupné z: <https://library.law.muni.cz/content/cs/e-zdroje/digitalni-knihovna/>

²² Plošnost zpracování ovšem může mít i jisté klady, např. poskytuje pohled na rozsah a obsah historických seminárních knihoven, ovšem za předpokladu oddělení pozdějších nákupů a darů např. poznámkou v metadatech.

4.5.3 NEDOSTATKY VYHLEDÁVÁNÍ A METADAT

Vyhledávání je umožněno na plnotextové úrovni. Protože však současný způsob zpřístupnění neumožňuje žádný druh přepínání mezi různým zobrazáním, nelze text, získaný pomocí OCR kvalitně vizualizovat a prohledávat v něm – je poskytnut pouze jako součást souborů pdf. Je proto i obtížné plošně zhodnotit kvalitu nebo nekvalitu tohoto OCR. Velkým problémem je samotné nastavení vyhledávání, při kterém se v defaultní podobě objevuje nemožné množství výsledků, často pochybné nebo chybějící relevance. Vyhledáváme-li např. přesný, uvozovkami uzavřený pojem „mezinárodní právo soukromé“, databáze vyhledá všechny záznamy, v nichž je uvedeno „mezinárodní“ nebo „právo“ nebo „soukromé“. Vyhledávání v databázi je umožněno i na úrovni metadat: hlavním problémem však zůstává mimořádná nekvalita tohoto vyhledávání v metadatech. Nelze užít běžné vyhledávací syntaxe (např. uvozovek k nalezení přesného výrazu, značky +, AND, apod.). Také úroveň metadat u jednotlivých dokumentů je velmi různá. Ještě nejspolehlivějším způsobem, jak se k určité knize dostat, je vyhledávání autoritní, pokud ovšem známe autora.

4.5.4 NEDOSTATKY VNITŘNÍHO ČLENĚNÍ SBÍRKY

Digitální knihovna má v současnosti tři základní sbírky, dosti nevhodně zvolené: Historický fond 1801-1918, Historický fond od roku 1919- a Osobnosti. První dvě kolekce lze patrně vysvětlit převzetím knihovnických manipulačních kategorií, např. ochranných či z oblasti uložení fondu. Třetí je quasi-sbírkou, vytvořenou poznovu drtivou většinou obsahu z obou sbírek předešlých, přiřazením děl k autoritám. Skutečným členěním tak zůstává členění oborové, z nejasné příčiny se opět rozpadající vždy pouze do dvou oddílů (1801-1918, 1919-současnost). Existující oborové kategorie jsou: Právní dějiny, Římské právo, Církevní právo; dále pak Právní teorie, Ústavní právo, Správní právo, Trestní právo, Občanské právo, Obchodní právo, Mezinárodní právo, Národní hospodářství, finanční právo. Velkými kategoriemi jsou zbytkové kategorie nazvané „Ostatní (neprávní fond)“ a „Ostatní (právní fond)“. Mimořádně podivná je absence kategorie

Pracovního práva,²³ Rodinného práva a také Civilního procesního práva. Užitá tradiční střešní kategorie občanského práva je problematická jak pojmově, tak i z hlediska funkčního (praktické techniky vyhledávání – je přespríliš široká). Zcela chybí kategorie Státovědy, což ovšem odráží i její spíše kormutlivé postavení na současných fakultách; chybí bohužel i kategorie Kolizního práva.²⁴ Zásadním problémem ve vztahu k nepřehledné šíři občanského práva je i absence kategorií Věcná práva, Závazkové právo, Dědické právo, Právo osob či Obecné občanské právo. Dosti problematické je i propojení finančního práva s národním hospodářstvím: na místě by byly dvě kategorie samostatné. Kategorie právní teorie by měla být doplněna i o právní filosofii, neboť hranice mezi nimi nejsou historicky podstatné. Užitečná by snad mohla být i kategorie Právní profese a z hlediska pragmatického i kategorie Mezioborové pocty a sborníky. Chybět by neměla kategorie Personálie. Z kategorie Ostatní by zcela jistě měly dojít některé pro právo zvláště podstatné obory vyčlenění: nabízely by se přinejmenším kategorie Historie, Filosofie, Politická věda, Vnitřní politika, Mezinárodní politika a diplomacie, a také Sociologie či Statistika. Za úvahu by stálo zřídit i dodatkovou (k podřazení do jiných kategorií se pouze přimykající) kategorii Historické sbírky, členěnou dále do podsbírek podle výsledovatelných zaniklých sbírek, indikovaných např. vlastnickými značkami (srov. výše zmíněná Sběrka Karla Laštovky²⁵). Spřežení těchto publikací pospolu by bylo právněhistoricky a ovšem i knihovnický velmi užitečné a bylo by také výrazem docenění shromažďovatelského úsilí jejich původců.

4.5.5 NEDOSTATKY A DÍLČÍ SHRNUÍ

Naopak mimo pozornost autorů zůstaly další požadavky, například práce s textem. Vedle historické předlohy zde chybí, stejně jako u projektů sbírek,

²³ N. b. na fakultě s velmi významnou katedrou pracovního práva.

²⁴ Často nesmyslně označovaného jako „mezinárodní právo soukromé“. V angloamerickém prostředí je užíván podstatně vhodnější pojem „Conflict of laws“. Kladně lze naopak hodnotit užití názvu kategorie „Mezinárodní právo“ a nikoli, jako se někdy nevhodně a nesmyslně užívá, „Mezinárodní právo veřejné“.

²⁵ Lze dodat, že v názvech sbírek by se neměly objevovat akademické tituly, neboť původci sbírek byli osobami široce známými a záměna s jiným nositelem téhož jména a příjmení v daných souvislostech jistě nehrozí.

samostatné a volitelné zpřístupnění nejen podoby faksimilové, ale i plno-textové, prohledávatelné a členitelné. Menší vadou spíše technické povahy je i občasná kvalitativní různost skenů: srovnajme např. sken některé z učebnic z 30. let s nekvalitními skeny Heyrovského Systému ve známém 4. vydání z roku 1910. Současná databáze působí dojmem, že byla vytvořena velmi narychlo a ledabyly: neobsahuje informace o projektu (prázdná stránka) ani návod, také „často kladené otázky“ zobrazují prázdnou stránku. Přes uvedené kritické výtky je třeba dodat, že projekt kvalitně splnil, co si předsevzal, totiž chránit starý knižní fond a široce jej zpřístupnit k užívání. U učebnic a jiných prací, které valně nezastaraly, tedy římskoprávních a právněhistorických, je to široce užitečné především pro studenty. Naopak ve vztahu k ostatním textům může být zpřístupnění přínosem převážně pro právní historiky (např. práce z oblasti věcného, dědického či procesního práva). Poučeným a trpělivým čtenářům může vedle užitečného stažení plných textů nabídnout při dlouhém přebírání hlušiny řadu radostných a nečekaných překvapení (a posílit tak v životě vědců prvek dobrodružství), avšak kvalitní nástroje vyhledávání a procházení dosud nemá.

4.6 ÚSTAV STÁTU A PRÁVA AV ČR – BIBLIOGRAFICKÁ DATABÁZE

CLAN

Na poli bibliografie je nejstarším a nejrozsáhlejším projektem zřejmě Bibliografická databáze CLAN, vytvářená Střediskem vědeckých informací ÚSP AV ČR již od počátku 90. let XX. století.²⁶ Databáze zahrnuje bibliografické údaje o článcích většiny (byť bohužel ne všech) českých a slovenských právních časopisů od doby svého vzniku a výběrově i některé články retrospektivně (v současnosti okolo 40 tisíc záznamů). Přidanou hodnotou jsou nejen precizní bibliografické záznamy, vytvářené knihovníky, ale u článků i shrnutí. Velkým kladem je i zahrnutí zpráv z vědeckého života, personálií či recenzí.

²⁶ ÚSTAV STÁTU A PRÁVA. Databáze [online]. [cit. 22.11.2017]. Dostupné na: <https://www.ilaw.cas.cz/sluzby-on-line-knihovna/database.html>

hledat vložit články autoři klíčová slova nakladatelé organizátoři periodika výběr (21) Jan Kober

Vyhledávání v **názvu článků** **ročníků časopisů**

hledat v názvu:

nalezeno **29 článků** pro vybrané periodikum a rok, vypisují podle **id vzestupně**:

id	autoři	název článku	rok	akce
477	Kopecký Martin	Reforma územní správy a správní řád	1991	
2236	Šimek Lubomír	Správní řád a tzv. sankční zákon	1994	
3310	Němec Vladimír	Novela správního řádu, nebo nový správní řád?	1994	
3697	Průchová Ivana	Ochrana životního prostředí a správní řád	1996	
13815	Nedorost Libor	Podklady pro rozhodnutí a dokazování	2001	
16993	Staša Josef	Nový správní řád a stavební právo	2004	
16994		Zákon 500/2004 Sb. ze dne 24. června 2004 - správní řád.	2004	
17192	Vopálka Vladimír	Nový správní řád- rozsah působnosti a vztahy k jiným právním předpisům	2004	
17442	Mikule Vladimír	Nový správní řád je konečně na světě	2004	
17873	Kolman Petr	Nový správní řád : Otázka jednacího jazyka	2005	
17923	Vedral Josef	Nový správní řád a územní samospráva	2005	
18542	Kolman Petr	Nový správní řád - otázka jednacího jazyka	2005	
18834	Průcha Petr	Správní právo procesní na rozcestí	2005	
19270	Černý Pavel	Nový správní řád (nejen) z pohledu osob dotčených rozhodováním	2006	

Obr. 7. Ukázka vyhledávání v databázi CLAN.

Naopak určitým nedostatkem databáze, orientované na články v periodických tiskovinách, je nezahrnutí obsahu poct, sborníků a kolektivních monografií, jakož i monografií jediného autora. Tento nedostatek je však vzhledem ke zvladatelnému počtu uvedených publikací stále ještě bez větších obtíží zpětně doplnitelný. Pro veřejnost je dostupné zjednodušené vyhledávání.²⁷ Plné vyhledávání umožňuje kombinované dotazy, procházení podle klíčových slov, po autoritních záznamech, nakladatelích, procházení jednotlivých periodik, apod.

²⁷ ÚSTAV STÁTU A PRÁVA. Databáze CLAN [online]. [cit. 22.11.2017]. Dostupné z: https://data.ilaw.cas.cz/knihovna_vyhledavani.php

The screenshot shows a web interface for a database search. At the top, there are search filters and a user name 'Jan Kober'. The main record is for an article with the following details:

- Název:** Problém legitimní autority
- Podnázev:** Souběžný název
- Název části:** Označení a č. části 1. část
- Překlad:**
- Autoři:** Sobek Tomáš
- Další autoři:**
- Zdrojový dokument - periodikum:**
 - Název:** Právník
 - Podnázev:** Teoretický časopis pro otázky státu a práva
 - ISSN:** ISSN 0231-6625
 - místo vydání:** Praha
 - rok:** 2013
 - svazek, ročník:** 152
 - číslo:** 6
 - strany:** 537-561
- Klíčová slova:** filozofický anarchismus, legitimita, morální autorita, politická autorita, právní autorita
- Anotace:** Toto je první ze dvou děl eseje o problému legitimní autority. Tato část se zaměřuje na vysvětlení základních pojmových rozdíů. Rozlišujeme několik druhů legitimity, např. etickou, sociologickou a právní legitimitu. Co je to vlastně právní legitimita? Lze ji redukovat na etickou legitimitu? Lze ji redukovat na sociologickou legitimitu? Nebo je něčím specifickým a nezávislým? Velmi důležité je odlišení epistemické a praktické autority. Epistemické expertní autority poskytují dobré rady, praktické autority stanoví příkazy. Většina teoretiků uvažuje politickou autoritu spíše jako druh praktické autority než jako druh epistemické autority. Nicméně, lze redukovat praktickou autoritu na epistemickou? I to je velmi zajímavá a hodně diskutovaná otázka. Pojem legitimity má justifikační předpoklady a oblažiční důsledky. Jak ospravedlnit povinnost k poslušnosti politické autoritě? A jakou povahu má tato povinnost? Je to morální povinnost?

Obr. 8. Ukázka záznamu článku v databázi CLAN s knihovnický zpracovanou anotací jeho obsahu.

4.7 PRÁVNICKÁ FAKULTA MASARYKOVY UNIVERZITY – PROJEKT BIBLIOGRAFICKÉHO SOUPISU

Bibliografie vybraných právnických časopisů a sborníků 1918–1989, provozovaná Právníkou fakultou Masarykovy univerzity, představuje výstup ze stejnojmenného projektu z roku 2012.²⁸ Pro právní historii představuje projekt bezpochyby nemalý přínos, neboť v tomto rozsahu dosud bibliografie neexistovala, pomineme-li záslužné právněhistorické bibliografie, vydané dříve tiskem. Jako velmi problematickou lze ovšem nahlížet přípravateli databáze v jejich textu zmíněnou a dnes bohužel rozšířenou neblahou tendenci k umělé, krkolomné a poněkud manipulativní „aktualizaci“ historických textů pro současnost,²⁹ jako by právo různých období minulosti snad mohlo být mechanicky a násilně přenášeno do jiného, zcela odlišného historického období.³⁰

²⁸ Projekt MUNI/A/0768/2012 „Vytvoření bibliografie právnických časopiseckých článků a sborníkových příspěvků 1918 – 1989.“

BIBLIOGRAFIE VYBRANÝCH PRÁVNICKÝCH ČASOPISŮ A SBORNÍKŮ 1918–1989

Úvod » O projektu » **Bibliografie**

Procházení **Vyhledávání**

Autor:

Název:

Publikace:

Jazyk: čeština slovenština polština němčina
 ruština itaština francouzština angličtina

Rok: od do

všechny kategorie

právní historie pracovní právo
 právo duševního vlastnictví právo sociálního zabezpečení
 finanční právo rodinné právo
 hospodářské právo správní právo
 mezinárodní právo trestní právo
 mezinárodní právo soukromé ústavní právo a státověda
 občanské právo právo životního prostředí a pozemkové právo
 obchodní právo ostatní (právní filosofie, sociologie...)

Přřazení kategorií článkům je pouze orientační.

Celkem nalezeno článků: 129

	Autor ▲▼	Název článku ▲▼	Publikace ▲▼	Rok ▲▼	Jazyk	Str. ▲▼
1.	Haderka, Jiří	Moderní genetika a naše současné rodinné právo	Acta Universitatis Carolinae: Iuridica	1973	cze	79
2.	Haderka, Jiří	K některým problémům konkurence paternitních domněnek	Bulletin advokacie	1979	cze	17
3.	Haderka, Jiří	Některé sporné otázky řízení a rozhodování o způsobilosti k právním úkonům	Bulletin advokacie	1980	cze	13
4.	Haderka, Jiří	K některým paternitním problémům	Bulletin advokacie	1981	cze	34
5.	Haderka, Jiří	Význam biologického původu pro platnost určení otcovství dle §§ 52, 53 ZR	Bulletin advokacie	1981	cze	32
6.	Haderka, Jiří	K některým aspektům první domněnky otcovství	Bulletin advokacie	1982	cze	96
7.	Haderka, Jiří	K problematice § 79 obč. zákoníku (zejména z hlediska promlčitelnosti oprávnění věřitele)	Bulletin advokacie	1983	cze	1
8.	Haderka, Jiří	K některým dalším adopčním problémům	Bulletin advokacie	1983	cze	60

Obr. 9. Ukázka vyhledávání v Bibliografii vybraných právnických časopisů a sborníků

²⁹ Příkladem může být z jedné strany „aktualizační“ tendence v přístupu k právní historii – např. problematická představa o užitečnosti zařazování určitých segmentů právní historie do výuky občanského práva, nemírné zdůrazňování významu určitých vyučovaných materiálů římského práva, apod. Tyto „aktualizační“ tendence lze pozorovat zhruba od doby výročí všeobecného zákoníku občanského (které bylo mohutně připomínáno, přičemž byl tento zákoník často nahlížen nekriticky), a následně od doby přijetí a účinnosti stávajícího občanského zákoníku. (Je však třeba dodat, že zmíněné tendence mohou být i jen sebezáchovnou snahou o zdůraznění významu historických disciplín k udržení rozsahu výuky právněhistorických předmětů, potenciálně ohrožovaných kurikulárními reformami). Z druhé strany lze pozorovat, zvláště v advokacii, jakýsi módní historismus, připisující právu určitých období minulosti bez rozumné příčiny velmi kladné hodnocení, snahy užívat pro dnešní případy stará rozhodnutí meziválečného Nejvyššího soudu, apod.

³⁰ Srov. např. vyjádření PRÁVNICKÁ FAKULTA MASARYKOVY UNIVERZITY. O projektu [online]. [cit. 23.12.2018]. Dostupné na: https://is.muni.cz/do/law/kat/kdsp/bibliografie/o_projektu.html.

Vedle kladů má tato databáze i určité nedostatky. Zpracována byla pouze odborná pojednání, nikoli však jiné, kratší útvary – informace o soudních rozhodnutích, kratší komentáře, zprávy, personálie, recenze a jiné podobné typy textů zůstaly stranou, což ovšem hodnotu bibliografie velmi ochuzuje – podobně, jako to kdysi ochuzovalo stejným způsobem zpracovanou bibliografii časopisu *Právník*, připravenou knihovnou Policejní akademie. Na druhé straně je ovšem zřejmé, že podrobnější zpracování by bylo velmi náročné. Drobným nedostatkem, přítomným ovšem pouze u některých do bibliografie zahrnutých časopisů, je absence pozornosti ke způsobu stránkování zpracovávané předlohy. Zatímco většina časopisů je číslována průběžně (po skončení roku je ročník kniharem svázán), některé časopisy z nejasných příčin číslovaly pouze v rámci jednotlivých sešitů. Zpracovatelé bibliografie těchto růzností ovšem nedbali a proto údaj o čísle (sešitu) v bibliografickém údaji u časopisů stránkovaných tímto způsobem chybí; čtenář, postupující na základě tohoto neúplného údaje by tak musel prohledat postupně jednotlivá čísla předmětného ročníku. Navzdory výše uvedeným kritickým poznámkám je třeba zdůraznit, že se jedná o projekt velmi pěkný a přínosný.

5. SNAHA O FORMULACI ODLIŠNÉHO PŘÍSTUPU

5.1 CELKOVÉ HODNOCENÍ EXISTUJÍCÍCH PROJEKTŮ

Jak jsme viděli, dosud tedy vzniklo pouze několik menších, v zásadě izolovaných a nesystematických snah jednotlivých fakultních knihoven digitalizovat si z vlastního fondu některé své vlastní staré knihy. Tyto digitalizace tedy měly většinou paradoxně *ráz ochranný* (ke vzácné digitalizované knize netřeba pouštět čtenáře, lze je odkázat na digitální obraz) a nikoli, jak by se především nabízelo, *ráz doplňovací*, tedy pojetí digitalizace coby aktu doplňujícího, zacelujícího mezery, někde i neexistenci či nedostatečnost historického fondu jednotlivých právních knihoven, anebo zacelujícího povodňové ztráty. To bylo dosti zvláštní, neboť se rozhodně nelze domnívat, že by ve velké většině šlo o fondy nějak ohrožené (např. destrukcí papíru) a pomineme-li digitalizaci několika tisků z doby před rokem 1800, usku-

tečnou knihovnou PF UK, nešlo ani o fondy kromobyčejně staré a vzácné, pouze z XIX. a XX. století. Zdá se, že se jako motivy vedle ubiquity digitálních faksimilií (jejichž reálná užitečnost je ovšem u úzkoprofilových témat sporná) přistoupily i lenost (míním lenost či neschopnost hledat ve starých knihách³¹) a snad i představa, že digitalizovat je moderním trendem, k němuž je třeba se přidružit. Jmenovitě lze právě ve vztahu k brněnské digitalizaci velmi litovat, že se prvně nezaměřila na knihy před rokem 1800, jejichž dostupnost je často velmi problematická. Naopak například knihy z meziválečného období XX. století jsou právním historikům dostupné ve většině velkých knihoven bez obtíží (byť ne k vypůjčení a byť ne vždy v úplnosti v knihovnách fakultních), a také například knihy ze druhé poloviny XIX. století nebo z období před 1. světovou válkou nejsou jistě nedostupné ani ohrožené. Nemyslím si však, že je to překvapivé. Tento stav obecně odpovídá určitému nepovědomí o tom, že by cílem každé kvalitní odborné knihovny měl být pokud možno *historicky ucelený knižní fond* na poli jejího odborného profilu. Zatímco v jiných zemích je taková ucelenost běžnou snahou jednotlivých institucí, projevující se mj. i v aktivní akviziční politice nákupů i historické literatury a také ve snaze získávat v maximální míře knižní dary a pozůstalosti, v českých zemích panuje přístup přímo opačný, tedy akviziční politika ve vztahu k historickému fondu převážně pasivní. Jedním ze zdrojů tohoto přístupu je i setrvalý a ochromující nedostatek prostoru na přírůstky ve většině knihoven, ostudné podfinancování jejich rozpočtů na nákupy knih (velmi omezující aktivní doplňování fondu nákupy starých knih), a také nedostatek financí na optimální počet odborných sil; kde je personální stav za běžných okolností nedostatečný, těžko lze hledat ochotu např. ke zpracování jednorázových rozsáhlejších přírůstků.³² Zčásti šlo o projekty omezené jen na jeden typ dokumentu (digitalizace sbírek zákonů v Praze a v Brně) nebo na úzký okruh nej-

³¹ Nedostatečné navyknutí studentů na práci s reálnými knihami a časopisy ve fakultní knihovně a schopnost vyhledávat v nich, jejich z pohodlnění ve světě elektronických právních systémů. Nejlépe by se snad ta schopnost vycvičila, jako i v zahraničí, psaním malých seminárních prací (třeba jen patnáctistránkových), ovšem s důkladnou a průběžnou zpětnou vazbou učitelů. Takové rozsahem malé, avšak náročné práce, tři z různých oblastí práva během studia, by přinesly studentům více, nežli stále se udržující neužitečný relikv magisterské diplomové práce na konci studia.

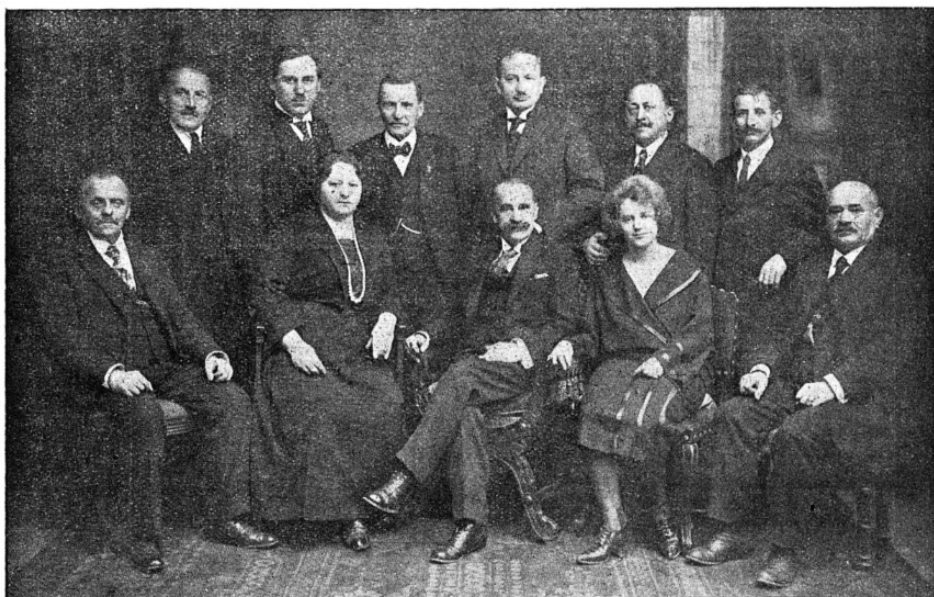
cennějších historických dokumentů, často prvotisků (Praha). Rozsáhlejší a úplnější povahu měla pouze nejnovější digitalizace brněnská, snažící se o plošné zpřístupnění historického knihovního fondu vlastní knihovny, avšak její šíře byla poněkud znehodnocena nedostatkem koncepčního výběru digitalizovaných titulů. Samostatně stojí dva bibliografické projekty, každý pokrývající jiné období a lišící se jak v rozsahu zpracovávaných informací (úplné zpracování všech typů textů z časopisů, ne však sborníky vs zpracování pouze odborných pojednání z časopisů, vynechání drobnějších textů, ale zahrnutí sborníků), hloubkou a kvalitou zpracování (komplexní bibliografické záznamy, anotace, podřazování pod autority vs přepsání obsahu ročníků časopisů či sborníků) i zpracovateli (odborní pracovníci s knihovnickým vzděláním vs studenti). Oba projekty jsou ovšem záslužné svou značnou šíří.

5.2 NEDOSTATEK PLNOTEXTOVÉHO ZPŘÍSTUPNĚNÍ

Především se však jednalo (až na výjimky – parlamentní knihovny, Krameria a brněnské fakultní knihovny³³) o digitalizace bez provedení OCR. Takové pojetí je však problematické, neboť neumožňuje plnohodnotnou práci s digitálním textem, zvláště pak jeho prohledávání. Toto pojetí jsme se proto rozhodli pro náš projekt Národní právní dědictví opustit a navzdory vědomí mimořádné náročnosti odlišné cesty jsme se rozhodli náš projekt utvářet jako plnotextový, tedy nejen zpřístupňující naskenované předlohy, ale zároveň z nich i vytváření pomocí nástrojů OCR plné texty a tyto texty navíc podrobující korekturám.

³² Mohu uvést příklad, který jsem sám viděl: nejmenovaná univerzitní knihovna s knižním fondem teprve dobudovávaným a ani zdaleka ne úplným vyjadřovala namísto rozumně očekávatelné radosti z hodnotné akvizice přímo hrůzu a odmítání, když se po ní žádalo, aby darem převzala do svého fondu a pozvolna zpracovala nikterak velké množství knih (pouhých asi osm tisíc svazků) hodnotné staré odborné literatury z oblasti společenských věd, vesměs zahraniční a ve fondu knihovny nezastoupené. Knižní celek pro odpor vedení knihovny převzat nebyl a musel být rozdán studentům.

³³ Zatímco texty v repozitáři parlamentní knihovny zřejmě prošly korekturou, takže jsou bez podstatnějších chyb, texty v Krameriu korigovány nebyly, což u nekvalitně tištěných předloh (např. denní tisk s nízkou kvalitou papíru i literek) nutně vede k nekvalitnímu plnému textu.

Obr. 10. Historické vyobrazení členů a členek lichevních soudů z roku 1922, otištěné v jednom z periodik, digitalizovaných v projektu Národní právní dědictví.

5.3 NEDOSTATKY V METADATECH A VE VYHLEDÁVÁNÍ

Společné mají posavadní projekty i spíše skromnou tvorbu metadat (někde metadata i chybí), popřípadě se nevzdávají k nejnižším dělitelným celkům (např. článek, předpis, rozhodnutí), ale jen k dokumentu jako celku (knižní svazek). Také vyhledávací nástroje existujících projektů zpravidla nebyly příliš zdařilé (s výjimkou brněnského bibliografického projektu). Bez vytvoření kvalitních metadat nebo s metadaty nepřliší úplnými však není kvalitní historický právní informační systém myslitelný a bez *kvalitních vyhledávacích nástrojů* jsou zase metadata pouze zčásti využitelná. Rozhodli jsme se proto v našem projektu položit na tyto dva okruhy hlavní důraz: opatřit nejmenší dělitelné jednotky (články, rozhodnutí, atd.) vlastními metadaty a zároveň vyvinout takové vyhledávací nástroje, které by umožnily vysoce náročnou práci s plným textem i metadaty.

5.4 ZVOLENÉ INSTITUCIONÁLNÍ ŘEŠENÍ

Bylo možné se domnívat, že náhlá rána povodňových ztrát na straně jedné a dlouhodobý nedostatek historického právního knižního a časopiseckého fondu na straně druhé by mohly vést k solidaritě a ke vzájemně výhodné kooperaci mezi fakultami v oblasti digitalizace. Autor těchto řádek se před více než osmi lety pokusil veřejně vyzvat k založení digitalizačního spolku (sdružení) všech čtyř českých fakult,³⁴ avšak bez ohlasu. Příčinou toho byl asi obecnější problém vzájemné izolace čtyř českých fakult, žijící myšlenkově i personálně (fakultní autarkie, inzucht) ve svých uzavřených světech a druhé fakulty – jakkoli nežádoucí takový stav je – vnímající spíše optikou „konkurence“ a „boje o zdroje“ nežli solidarity a kooperace. Ukázalo se, že vhodnější a účinnější cestou bude zpřístupnění historických textů činností centrální výzkumné instituce – Ústavu státu a práva Akademie věd. Jedná se o postup, který se osvědčil například v Německu, kde právě centrální výzkumné instituce učinily v kvalitním zpřístupnění historické právní literatury velmi mnoho. Knihovna Ústavu státu a práva AV ČR má – podobně jako knihovny obdobných pracovišť v zahraničí – náročnou a zodpovědnou úlohu neformální ústřední odborné právní knihovny v naší republice. Disponuje kvalitní a na zdejší poměry ještě relativně ucelenou sbírkou historického fondu zdejší právní literatury, ucelenější než sbírky většiny fakultních knihoven. To znamená možnost digitalizovat velkou část textů přímo z vlastních knižních fondů; zároveň se však nevyhýbá výpůjčkám předloh k digitalizaci z jiných institucí. Ústav je institucí, která není, jako by byla fakulta, do jisté míry vázána např. sledováním zájmů své vlastní univerzity. Vodítkem pro práci projektu Národní právní dědictví je naopak prospěch celonárodní, tedy prospěch nikoli pouze odborných pracovníků Ústavu státu a práva, ale i odborných pracovníků všude jinde v republice, na všech univerzitách i mimo ně, a potažmo pak prospěch všech občanů či jiných osob v zahraničí o určitý historický právní text se zajímajících, jinak řečeno: veřejný zájem.³⁵

³⁴ KOBER, J. Mezi Clio a Justitií: psaní o starší právní vědě a návrat jedné antologie. *Právník*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR. 149 (2010), č. 4, s. 419, 429-430. ISSN 0231-6625.

6. OBSAH DATABÁZE NÁRODNÍ PRÁVNÍ DĚDICTVÍ COBY PŘÍKLADU PRÁVNĚHISTORICKÉHO INFORMAČNÍHO SYSTÉMU

6.1 VŠEOBECNĚ O AKTUÁLNÍCH OBSAHOVÝCH SLOŽKÁCH (MODULECH)

Chceme-li přiblížit obsah databáze v jejím aktuálním – dosud pracovním – stupni vývoje, je třeba předně zmínit časopisecké články, dále pak jiné texty v neperiodických publikacích (pocty a jiné sborníky, encyklopedie), monografie a konečně informace o soudních rozhodnutích. Volně se pak přimyká obsahová složka bibliografická, určitým způsobem zpřístupňující údaje o obsahu výše uvedených složek.

6.2 OBSAHOVÁ SLOŽKA ČASOPISECKÝCH ČLÁNKŮ

Základem pro utváření obsahu databáze byly a jsou pro nás v počátečním stádiu články v odborných časopisech (z časopisů jako zdrojové jednotky ovšem získáváme zčásti také obsahy jiných modulů, např. informace o soudních rozhodnutích). Rozsahem tvoří vedle soudních rozhodnutí v současnosti nejdůležitější část databáze. Při výběru časopisů se soustředíme přednostně na časopisy jednak vědecky významné,³⁵ jednak na časopisy hůře dostupné, z jazykového hlediska byla prozatím upřednostněna čeština.³⁷ O pořadí je rozhodováno na základě hodnocení tvůrci projektu. Dlouhodobým cílem je, aby databáze Národní právní dědictví obsáhla veškeré odborné právní časopisy, vycházející na území Československa v jakémkoli jazyce, včetně časopisů vycházejících pouze efemerně, časopisů na

³⁵ Text oddílu vychází z úvah, vyslovených již v KOBER, J.; MATEJKA, J. Právněhistorická databáze Národní právní dědictví. In: SUCHOŽA, J.; HUSÁR, J.; HUČKOVÁ, R. (ed.). *Právo, obchod, ekonomika VII.* Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Právnická fakulta, 2017, s. 225 ff. ISBN 978-80-8152-528-5.

³⁶ Měněny jsou z období, na které se projekt soustřeďuje, především Právník, Sborník věd právních a státních, brněnské Časopis pro právní vědu, Vědecká ročenka a bratislavský Právny obzor, coby časopisy s vědeckou ambicí, oproti časopisům orientovaným spíše prakticky či jako tribuna určité profesní skupiny.

³⁷ V první etapě upřednostňujeme časopisy jazykově české a slovenské, dále samozřejmě budou doplněny i čs. časopisy německé a maďarské.

pomezí právní a státní vědy a věd jiných, popřípadě interních bulletinů, apod.

Posudek o návrhu zákona o účasti zaměstnanců na správě a čistém zisku podniků.

K posudku tomuto vyzývána byla pražskou obchodní komorou Právníká Jednota v Praze; posudek pochází z péra univ. prof. Dr. V. Mildschuha.

(Tisk 1701 Národního shromáždění r. 1919.)

Zákonem navrženým členy Národního shromáždění

Tučným, Laubem a spol. má býti zahájena t. zv. socialisace, t. j. ona opatření, jimiž má se dělnictvu dostati účasti na podnikání, aniz nebo dříve než by výroba byla kolektivně uspořádána. To se má dle návrhu (zákonu právě zmíněného) státi

jednak tím, že se dělnictvu dostane účasti na správě, jednak tím, že se mu má dostati též účasti na čistém zisku podniku.

1. **Účast na správě.** Té má býti docíleno tím, že o všech důležitých opatřeních správy podniku se týkajících, jmenovitě též o přijímání a propouštění dělníků a úředníků, jejich pensionování, o rozdělení práce, o kázní, o důtkách a pokutách, o rozšíření závodů a o změnách ve výrobě, o rozdělení čistého zisku atd. nemá rozhodovati již majitel sám, nýbrž toliko spolu se závodním výborem, resp. předsednictvem dělnickým a úřednickým (viz § 16.). Při tom má dle § 21. majitel nebo správa podniku míti tolik hlasů, kolikrát 200 000 franků čítá závodní kapitál, závodní výbor, resp. předsednictvo pak tolik hlasů, kolik dvacetek zaměstnanců má závod.

Ustanovení ta neznamenají vlastně nic jiného než **zdrůžstevnění** podniků, arci s tím rozdílem, že při výrobním družstvu rozhodují o správě podniku toliko dělníci v družstvu zaměstnaní, kdežto v podnicích dle hořejších ustanovení socialisovaných má vedle dělníků a úředníků rozhodovati též majitel závodu. Leč vliv majitele bude tu jen velmi malý. Vždyť v mnohých případech závodnímu výboru bude příslušet více hlasů, než jemu, i bude tu odsunut zcela stranou. Ale i tam, kde tomu

Obr. 11. Příklad plného textu článku: Mildschuhův Posudek návrhu zákona o účasti zaměstnanců na správě a čistém zisku podniků z Právníka 59 (1920).

6.3 OBSAHOVÁ SLOŽKA MONOGRAFIÍ

Další obsahovou složkou jsou monografické spisy. I zde je dlouhodobým cílem projektu obsáhnout vše podstatné, co v tomto formátu na území Česko-slovenska vzniklo, bez ohledu na jazyk, nakladatele (tedy i drobné spisy vydané vlastním nákladem autora) a na otázky přetisku (zahrnutí separátů, pokud vyšly s vlastní odlišnou paginací). V počátečním výběru jsou upřednostněny monografie špatně dostupné (např. vydané pouze v malém nákladu)³⁸ a jazykově české, v první skupině zvláště z meziválečného období, a přihlíženo je též k obecné vědecké hodnotě jednotlivých děl. Přihlíží se též k tomu, které monografie vyšly nedávno v reprintech a jsou tedy pohodlně dostupné – tyto budou zařazeny až v poslední fázi. O pořadí je rozhodováno na základě hodnocení tvůrci projektu, přičemž jsou zohledňovány i technické otázky a zastoupení různých typů dokumentů v databázi.

³⁸ Nejsou tedy primárně (zpravidla) zařazovány meziválečné učebnice, dodnes solidně dostupné a některé z nich i v současnosti reprintované. V budoucnu je však rovněž zahrneme.

6.4 OBSAHOVÁ SLOŽKA TEXTŮ VE SBORNÍCÍCH A ENCYKLOPEDIÍCH

Do samostatné obsahové složky jsme vyčlenili texty ve sbornících a odborných právních encyklopediích. Cílem projektu je postupem času zahrnout veškeré československé pocty a jiné sborníky. Z právních encyklopedií je např. součástí databáze Všeobecný slovník právní a bude jí také Slovník veřejného práva československého.

Cizoložství

I. **Pojem.** Cizoložství záleží v tom, že dvě osoby, z nichž aspoň jedna jest v platném svazku manželském, souloží spolu s vědomím, že tím porušují platné manželství. I osoba neoddaná dopouští se cizoložství, vi-li o manželství osoby, s níž souloží. Cizoložství předpokládá platné manželství; poněvadž pak rozvod od stolu a lože nezbavuje manžely povinnosti věrnosti manželské, jest i s takovými manželi cizoložství možno.

II. **Právo soukromé.** Cizoložství jest dle § 67 a 94 o. o. z. **překážkou manželství**, již dbáti jest z povinnosti úřední a jež má za následek neplatnost manželství osob, jež spolu cizoložství se dopustily. Cizoložství musí však prokázáno býti dříve, než se manželství uzavře a sice buď před soudem civilním, úřadem trestním, nebo před soudcem rozhodčím. Důkaz o cizoložství nelze však vésti doznáním, učiněným před duchovním správcem neb úřadem duchovním (dv. d. ze dne 6. pros. 1833). Byli-li jeden z manželů uznán vinným cizoložstvím, může ku žalobě manžela druhého dle § 109 o. o. z. nalezeno býti **na rozvod od stolu a lože** a u křesťanů nekatolíků dle § 115 o. o. z. i **na rozloučení**

Obr. 12. Ukázka hesla z Všeobecného slovníku právního od F. X. Veselého z roku 1896.

6.5 OBSAHOVÁ SLOŽKA INFORMACÍ O SOUDNÍCH ROZHODNUTÍCH

Velmi zajímavým modulem je obsahová složka informací o soudních rozhodnutích. Tato zahrnuje jednak soudní rozhodnutí, vydávaná v hlavních sbírkách (Bohuslav, Vážný), jednak i rozsáhlou a nepatrně známou masu informací, vydávanou časopisecky, zvláště pak v časopise Právník, ale i jinde a před rokem 1918 nahrazujících podstatnou měrou české sbírky. Informace o soudních rozhodnutích mají velmi různorodou povahu, od relativně ustálených podání meziválečných sbírek až po kritické přehledy a komentáře rozhodování v určité otázce.

6.6 OBSAHOVÁ SLOŽKA OSOBNÍCH BIBLIOGRAFIÍ

Zvláštním doplňkovým modulem je složka osobních bibliografií. Tento modul naváže na zkušenosti projektu CLAN a umožní ve zvláštním modulu autoritní procházení bibliografií jednotlivých osob. V budoucnu by měly být vybrané bibliografie důležitých vědců knihovnický doplněny z dalších zdrojů tak, aby byly, alespoň pokud se týče odborné literární činnosti,

úplné a mohly tak představovat pod označením Akademická bibliografie autoritativní zdroj.

7. ZPŮSOBY VYUŽÍVÁNÍ DATABÁZE NÁRODNÍ PRÁVNÍ DĚDICTVÍ

7.1 DVA DRUHY OBJEKTŮ: TEXT A FAKSIMILE

Obsah je v databázi Národní právní dědictví zpřístupňován jednak v podobě plnotextové, vzniklé převodem naskenovaných předloh pomocí nástrojů OCR, následně lidskými opravami korigovaného. Je však také všude zároveň zpřístupněn i v podobě faksimile, tedy v podobě naskenovaných historických předloh. Řada čtenářů z dobrých příčin upřednostňuje faksimili, neboť přináší výhody práce s textem v jeho původní grafické podobě.

7.2 PROCHÁZENÍ STRUKTUROU DOKUMENTŮ

Stejně jako všechny kvalitní databáze, umožní Národní právní dědictví pohyb uživatele procházením strukturou dokumentů (browsing, prohlížení). Tento způsob používání je zvláště příhodný pro uživatele bez specifického hledaného cíle, se zájmem o určitý dokument, typ dokumentů nebo historické období jako celek.

7.3 EXPORT INFORMACÍ

Mimořádně důležitým a nezbytným prvkem každého informačního systému je široká možnost exportu informací. Tento můžeme třídit na export úplných celků k dalšímu použití offline, a export kopírováním textu přímo z prohlížeče. Národní právní dědictví umožní stahování naskenovaných předloh na všech přirozených úrovních textových celků, tedy jednak na úrovni každého dokumentu jako celku (stažení celého ročníku časopisu, celého ročníku sbírky rozhodnutí, celého svazku monografie či sborníku), jednak na úrovni středních textových jednotek (čísla časopisu), jednak na úrovni nejnižších samostatných textových jednotek (jednotlivých článků, jednotlivých soudních rozhodnutí, encyklopedických hesel, statí v počtě či v jiném sborníku). Ve vztahu k převedenému textu bude umožněno

stahování textů pouze na úrovni nejnižších textových jednotek, tedy jednotlivých článků, soudních rozhodnutí, encyklopedických hesel apod. Nejnižší úroveň textových jednotek bude generována na základě požadavku uživatele; naopak rozsáhlé textové jednotky (celé dokumenty) budou v PDF vygenerovány předem a připraveny ke stažení, aby jejich generování zbytečně nezatěžovalo systém. V kopírování textů přímo z prohlížeče nebudou kladena omezení, tj. nebude třeba generovat export souboru, ale bude možné kopírovat do schránky v rozsahu aktuálně otevřené textové jednotky (např. celé soudní rozhodnutí).

7.4 VYHLEDÁVÁNÍ V DATABÁZI NÁRODNÍ PRÁVNÍ DĚDICTVÍ

7.4.1 VŠEOBECNÁ CHARAKTERISTIKA VYHLEDÁVÁNÍ

Vyhledávání je rozčleněno do dvou základních modů: jednoduchého a podrobného. Jednoduché vyhledávání má sloužit libovolnému uživateli, zadávajícímu nekomplikovaný dotaz. Toto vyhledávání je nastaveno jako výchozí (defaultní). Naopak podrobné vyhledávání je míněno jako vyhledávání určené pro složitější dotazy s možností nejrůznějších způsobů limitace, kombinace a zužování výběru. Sloužit by mělo především vědcům a dostupné bude prokliknutím z modu vyhledávání jednoduchého, resp. i trvalým uživatelským nastavením coby vyhledávání výchozí. V následujícím textu přibližujeme pouze vyhledávání v jednoduché verzi (základní vyhledávání). Popis podrobného vyhledávání, průběžně vyvíjeného, by v tomto článku žádal příliš mnoho místa a bude popsán samostatně v budoucnu.

7.4.2 MASKA JEDNODUCHÉHO VYHLEDÁVÁNÍ

Jednoduché vyhledávání je uskutečňováno z přehledné vyhledávací masky, tvořené řádky k zadání dotazu a dále několika základními nastaveními. Dotaz lze zadávat jednak k vyhledání v plných textech, jednak v názvech dokumentů, podle klíčových slov či podle autora. Výhodou takto samostatně umístěných hlavních vyhledávacích řádků je eliminace ztráty času, která by nastala např. při výběru zúžení vyhledávání z rolety nebo jinak. Uživatel tak může zadávat základní, nejčastější typy dotazů bez dalšího klikání.

NPD.cz
Aktuality [O projektu](#) [Kontakt](#)

Upozornění: Aplikace je v současnosti ve zkušební fázi (verze alfa). Některá nastavení a odkazy nejsou zatím funkční a data jsou dosud pouze v pracovní verzi!

Vyhledávání v plném textu dokumentů:

- Časopisy
- Soudní rozhodnutí
- Vědecké monografie
- Historické předpisy
- Právní encyklopedie
- Pocty a sborníky

Vyhledávání v názvu dokumentu:

Vyhledávání dle klíčových slov:

Vyhledávání dle autora:

Historický filtr:

Od:

Do:

ÚSTAV STÁTU
A PRÁVA
ANALYTICKÝ ÚSTAV

NPD vyhledávání, aplikace vznikla za podpory projektu NAKI II, č. DG16P02H035 s názvem Národní právní dědictví
 (National Legal Heritage), jehož poskytovatelem je Česká republika – Ministerstvo kultury.

Obr. 13. Celkový náhled na základní (jednoduchou) podobu vyhledávací masky databáze Národního právního dědictví.

Dalším zúžením, které lze v jednoduchém vyhledávání využít, je zúžení podle druhu dokumentu. Uskutečňuje se pomocí zatržitek v kategoriích Časopisy, Soudní rozhodnutí, Vědecké monografie, Historické předpisy, Právní encyklopedie a Pocty a sborníky. Výchozím nastavením je zatržení všech těchto kategorií. Odstraňováním zatržení lze tedy výběr zužovat. Konečně je v jednoduchém vyhledávání možné užít rovněž jednoduchý historický filtr, v němž lze zadat data, mezi nimiž chce uživatel vyhledávat.

7.4.3 VÝPIS VÝSLEDKŮ

Po zadání plnotextového vyhledávacího dotazu získá uživatel výpis výsledků, z něhož následně může dále pokračovat na plné texty jednotlivých výsledků. Vyhledáme-li například slovo „rozluka“ a nenastavíme-li žádné filtrování, bude výpis vypadat následujícím způsobem:

Výsledky vyhledávání
Boh. adm. 6.1924 Svazek 1 – č. 3199
Váž. civ. 6.1924 Svazek 2 – č. 4124
Boh. adm. 5.1923 Svazek 2 – č. 2664
Boh. adm. 4.1922 Svazek 1 – č. 1183
Boh. adm. 8.1926 Svazek 1 – č. 5515
Právník 61.1922 – Novelisace a reforma řízení pozůstalostního
Boh. adm. 6.1924 Svazek 1 – č. 3202
Boh. adm. 9.1927 Svazek 1 – č. 6233
Boh. adm. 6.1924 Svazek 2 – č. 3711
Váž. civ. 5.1923 – Rozhodnutí č. 2186
Právník 59.1920 – Ještě k příslušnosti dle § 20 rozl. zák.
Boh. adm. 3.1921 – č. 814

Obr. 14. Výpis výsledků vyhledávání v databázi Národního právního dědictví.

Jak je vidět na obrázku, jsou nalezené výsledky označeny jednak základními údaji o dokumentu, např. Boh. adm. 4.1922 (Bohuslavova sbírka nálezů ve věcech administrativních, ročník čtvrtý za rok 1922). Kde je dokument rozdělen do více svazků (např. u sbírek), je uvedeno i číslo svazku; konečně je pak uveden i název textu (např. u rozhodnutí č. 1183).

V budoucnu předpokládáme rovněž doplnění výpisu výsledků s náhledy nalezeného slova v jeho usazení, tedy s náhledem výseku několika vět z předmětného výsledku, v němž je slovo nalezeno, aby uživatel mohl hned na výpisu výsledků uvážit kontext, v němž se hledané slovo nachází a usoudit, zda má smysl přejít na plný text toho kterého výsledku.

7.4.4 ZOBRAZENÍ PLNÉHO TEXTU VÝSLEDKU

Z výpisu výsledků se lze prokliknout na plný text výsledku, např. na text historického článku nebo soudního rozhodnutí. Tento plný text je výsledkem převodu historických předloh pomocí nástrojů OCR a náročné korektury, odstraňujících chyby a vytvářející jednak metadata každého textu, jednak provazby v podobě vzájemných odkazů. Z jednoho textu tak bude možné prokliknutí na jiný článek či soudní rozhodnutí, které je v předmětném textu zmiňováno či citováno.

Ze zobrazení bude možné vždy přejít též do zobrazení faksimile (skenů) historické předlohy. V budoucnu by mělo být rovněž propojením faksimile a plného textu umožněno plnotextové prohledávání pod samotnou faksimi-

lí. Nedílnou součástí zobrazení výsledku bude také jeho export (k tomu níže v samostatném oddílu).

Čís. 2196.

Uznáno-li právoplatně na rozluku manželství z viny obou manželů, lze se domáhat zrušení smluv svatebních.

Smlouva, již snoubenec snoubenku za peněžitý přínos bere do spoluvlastnictví nemovitostí, jest smlouvou svatební. Zruší-li se tato smlouva pro rozluku manželství, zjedná se ohledně vlastnictví dřívější stav knihovni; otázku, zda vymažou se dluhy, jimiž manželka zatížila svou polovici nemovitostí, dlužno řešiti od případu k případu.

(Rozh. ze dne 23. ledna 1923, Rv I 704 22).

V roce 1910 uzavřel žalobce se žalovanou sňatek a postoupil jí notářským spísem ze dne i 8. listopadu 1910 polovinu své usedlosti proti přínosu 5 800 K a jedné krávy v ceně 200 K. Dne 20. července 1919 podala žalovaná na žalobce žalobu o rozluku manželství, již bylo právoplatně vyhověno a manželství rozloženo z viny obou stran. Dne 8. ledna 1920 žaloval manžel manželku na rozvod z její viny, z kteréžto žaloby sešlo vzhledem k rozhodnutí o rozluce. Na základě rozluky manželství domáhal se manžel zrušení svatební smlouvy. **Procesní soud první stolice** žalobě vyhověl, a uznal žalovanou manželku povinnou, vrátiti žalobci polovinu usedlosti, obtíženu dle stavu v době podání žaloby (12. dubna 1920) proti tomu, že jí žalobce zaplatí 5 800 K a vydá jednu krávu, zamítí však nárok žalobcův by žalovaná byla uznána povinnou dáti svým nákladem vymazati dluhy a závady vrácenou polovici usedlosti postihnoucí až do dne 12. dubna 1920. **Odvolační soud** k odvolání obou stran rozsudek potvrdil a uvedl k žalobcovu odvolání v **důvodech**: Právem uznal procesní soud první stolice na zrušení smluv notářským spísem uzavřených, ježto

Obr. 15. Příklad plného textu soudního rozhodnutí: Váž. civ. 5.1923 – Rozhodnutí č. 2196

7.5 OSOBNÍ PRACOVNÍ PROSTŘEDÍ

Národní právní dědictví v budoucnu rovněž nabídne možnost přihlášení a používání osobního pracovního prostředí s trvalými nastaveními, možností ukládání, poznámek, návratu ke starým, dříve zadaným dotazům, vytvářením vlastních tematických sbírek dokumentů (shromážděných např. za účelem studia určitého konkrétního problému), atd.

7.6 AUTORSKÁ PRÁVA MAJETKOVÁ

Z pohledu autorskoprávního je projekt orientován výlučně na díla, u nichž uběhla doba trvání majetkových práv (tj. zpravidla více než 70 let po smrti autora) ve smyslu ustanovení § 27 zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů; projekt tak nepočítá s uzavíráním specifických dohod s vykonavateli těchto práv ze strany jejich současných dědiců.

Výsledky projektu, včetně programu, budou přístupné veřejnosti dle zásad open access a nekomerčního volného šíření výsledků (open source platforma – viz níže). Hlavní výsledek projektu, jakož i všechny navazující

výsledky, jsou vytvářeny řešitelským týmem v režimu zaměstnaneckých děl dle § 58 zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, tj. jako součást plnění práv a povinností vyplývajících z pracovněprávních vztahů. Právní povaha takto zvoleného režimu nabízí co do rozsahu práv zaměstnavatele zcela jedinečné postavení při následném výkonu majetkových práv k těmto dílům, a to včetně širokých možností úprav a jeho dalšího neomezeného (nekomerčního) šíření. Po skončení projektu bude docházet k jeho aktualizaci v reálných kontextech.³⁹

7.7 ZVLÁŠTNÍ REŽIM ZÁKONA O SVOBODNÉM PŘÍSTUPU K INFORMACÍM

Z pohledu samotného účelu projektu, spočívajícího primárně ve zveřejňování historických právních písemností ze strany veřejné výzkumné instituce, je nutno pamatovat i na specifický zákonný režim svobodného přístupu k informacím, zejména pak ustanovení § 4b zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, podle kterého je třeba veškeré informace poskytovat zveřejněním poskytovatelem všech formátech a jazycích, ve kterých byla vytvořena, přičemž alespoň jeden z těchto formátů musí být otevřený a, je-li to možné, též strojově čitelný (je-li to možné a vhodné, zveřejní povinný subjekt spolu s informací též metadata, která se k ní vztahují. Formát i metadata by měly co nejlépe splňovat otevřené formální normy). Uvedený požadavek zákona je důsledkem reakce na změny v evropské legislativě, konkrétně na přijetí směrnice č. 37/2013, kterou byla novelizována směrnice č. 2013/98, a to za účelem zajištění přístupu veřejnosti k tzv. otevřeným datům jako specifickému obsahu, který s ohledem na formu i zveřejnění neomezuje žádné uživatele ve způsobu jejich použití a opravňuje všechny uživatele k jejich dalšímu šíření, pokud při tomto využití a šíření bude uveden autor dat

³⁹ K tomu více viz např. KORBEL, F.; MELZER, F. Společenské a právní základy zveřejňování judikatury a způsoby jeho realizace. *Právní rozhledy*, Praha: C. H. Beck, 2011, č. 9; s. 314-321. ISSN 1210-6410; MYŠKA, M.; Vybrané právní aspekty otevřeného přístupu k vědeckým informacím. *Právní rozhledy*, 2014, č. 18, s. 611-619. ISSN 1210-6410.

a pokud i ostatní uživatelé budou mít stejná oprávnění s dále šířenými daty nakládat.

8. TECHNOLOGICKÁ IMPLEMENTACE

8.1 PODSTATNÉ PRINCIPY ZVOLENÉHO TECHNOLOGICKÉHO ŘEŠENÍ

8.1.1 HLAVNÍ VÝCHODISKA

Databáze Národní právní dědictví byla navržena jako typická webová aplikace. Cílem bylo řešení otevřené, stabilní, spolehlivé, bezpečné a také řešení do budoucna rozšiřitelné. Zvolené řešení by mělo zaručit, že i po letech bude aplikaci možno jednoduše udržovat a rozvíjet.

8.1.2 POŽADAVEK OTEVŘENOSTI

Projekt klade důraz na používání knihoven a dalšího software, který je otevřený (open source, svobodný software, viz dále). Uvedené knihovny a software dovolují rozvíjet projekt libovolným způsobem bez jakéhokoliv omezení, které obvykle přináší uzavřený software a jeho pravidla použití. Veškeré námi použité komponenty neomezují ani uživatele, ani vývoj.

8.1.3 POŽADAVEK STABILITY

Pokládáme za podstatné užít technologie, které se v čase příliš nemění. Mnoho z moderních technologií se prudce vyvíjí (často javascriptové knihovny, např. Angular). Tyto technologie dochází postupem let značných přepracování a projekty na nich závislé, musí být opakovaně přepracovávány, často i velmi zásadním způsobem. Technologie užité v projektu Národní právní dědictví jsou dlouhodobě zavedené. Pravděpodobnost, že bude dostatek vývojářů schopných pracovat v nich i po mnoha letech, je tedy nemalá.

8.1.4 POŽADAVEK SPOLEHLIVOSTI

Pro projekt jsme upřednostnili užít již zavedeného softwaru. To umožňuje stavět na již odladěném řešení a umenšuje nutnost věnovat značný čas ladění užitých knihoven.

8.1.5 POŽADAVEK BEZPEČNOSTI

Zvolili jsme technologie, které jsou napadány jen zřídka a jejich spolehlivost je velmi vysoká. Potenciálně slabší prvky (aplikační server, databáze) jsou chráněny a nejsou zvenku přímo dostupné.

8.1.6 POŽADAVEK ROZŠÍŘITELNOSTI

Vedle možnosti projekt stále vylepšovat mohou růst požadavky na další funkce a výkonnostní parametry. Těmto požadavkům vyhovují námi vybraná již etablovaná open source řešení.

8.2 OTEVŘENÁ SOFTWAREOVÁ ŘEŠENÍ (OPEN SOURCE LICENCE)

8.2.1 VŠEOBECNÉ OTÁZKY

S technologickou rovinou, resp. přesněji technologicko-aplikační problematikou, je nedílně spojena i určitá reflexe existující otevřených softwarových řešení (typicky open source licencí), jejichž uvážlivý výběr může mít zásadní dopad nejenom na financovatelnost, resp. nákladovost projektů tohoto typu, ale i na jejich dlouhodobou udržitelnost v čase, a to jak ve smyslu materiálně-technologickém, tak i právním, zejména pak licenčním (viz níže) či soutěžním,⁴⁰ racionální a především odpovědná volba vhodné open source licence či jiné obdobně otevřené platformy umožňuje použít, modifikovat, či jinak využívat zdrojové kódy či jiné součásti třetích stran, zároveň je umožněno tyto součásti přezkoumávat a upravovat pro vlastní potřebu, a to zpravidla zdarma a za dodržení minimálních povinností,⁴¹ tj. bez dalších licenčních či jiných poplatků.

⁴⁰ Např. i z rozhodovací praxe českého Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže vyplývá, že „(d)odavatelem předložený informační systém by neměl být postaven na platformě jediné softwarové společnosti nerespektující technologickou neutralitu – otevřenost pro všechny dodavatele s tím, že by měl spočívat v tzv. otevřeném formátu, který nemá právní omezení na jeho používání. Primárním cílem je zde garance dlouhodobého přístupu k údajům bez současné nebo budoucí nejistoty ohledně legálních práv či technické specifikace“. K tomu více viz Rozhodnutí ÚOHS ze dne 20. 3. 2012 (ÚOHS-R236/2011/VZ-4006/2012/310/PMo).

8.2.2 KLÍČOVÁ ROZHODNUTÍ

Použití otevřených a svobodných komponent představovalo jedno z klíčových rozhodnutí při přípravě a řešení projektu. V dnešní době existuje nepřehledné množství používaných licencí, které které jsou veřejně svými provozovateli deklarovány jako open source,⁴² byť jsou z povahy věci v mnoha ohledech pro své uživatele vysoce omezující a ne vždy zcela transparentní. Pro naše potřeby musíme odlišovat „použití“ od „odvozeného díla“. Pokud je součástí našeho systému aplikační server X, jde o „použití“, protože výsledkem není aplikační server, ale celá aplikace. To samé platí u databází, případně knihoven. Všechny open source licence se vzdávají zodpovědnosti za škody kvůli nefunkčnosti. Vlivem poskytnutí softwaru zdarma je to očekávatelné. Bohužel, ani placené varianty neposkytují lepší podmínky; pouze slibují reakci na chybu, zpravidla avšak nikoli její opravu.

8.2.3 JEDNOTLIVÉ POUŽITÉ LICENCE

Užili jsme licence MIT, BSD, dovolující uživateli nakládat s projektem prakticky libovolně. Zakázáno je pouze distribuovat odvozený kód pod stejným jménem. Dále jsme užili licenci GPL, nejslavnější licenci, se kterou Richard Stallman založil celé hnutí Free Software & Open Source. Použití je povolené, ale u odvozeného díla je vyžadováno šíření pod licencí GPL – jednou svobodný software musí zůstat svobodný. Nejvyšším požadavkem na takové dílo je povinnost poskytnout uživateli díla na požádání zdrojové kódy. Celá licence je vymyšlena jako konkurenční výhoda open source, přičemž GPL díla smí využívat GPL knihovny, zatímco uzavřené knihovny nikoliv, protože výrobce nechce poskytovat své zdrojové kódy. Software pod GPL licencí nepoužíváme jako součást aplikace, abychom neovlivňovali licenci

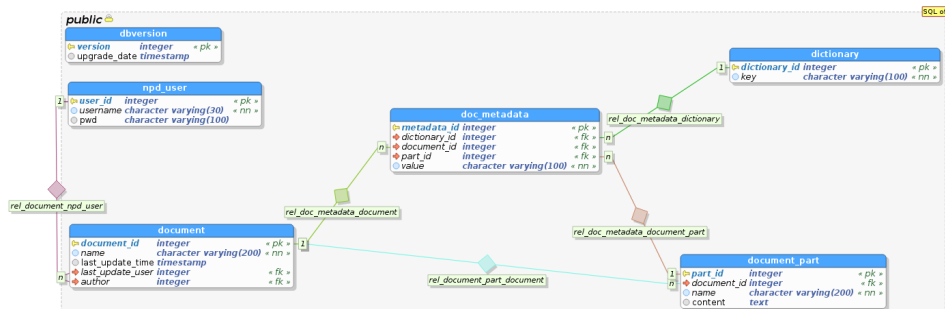
⁴¹ Jedním z relativně standardních požadavků, podmiňujících využití těchto výhod, resp. souvisejících uživatelských oprávnění, je zpravidla zveřejnění zdrojového kódu (některé licence však ujednání o přístupnosti zdrojového kódu neobsahují). K tomu více viz MÝŠKA, M.; KYNCL, L.; POLČÁK, R.; ŠAVELKA, J.; SVIRÁKOVÁ, I. *Veřejné licence v České republice*. Verze 2.0. Brno: Masarykova univerzita, 2014, ISBN 978-80-210-7193-3, s. 76 a násl. Elektronická verze publikace je dostupná z: https://is.muni.cz/repo/1203341/Myska_et_al._Verejne_licence_2.0_-_online.pdf.

⁴² K tomu více viz např. HARAŠTA, J. Google opět před Evropskou komisí – může být open-source proti soutěži? *Obchodněprávní revue*, 2016, č. 10, ISSN 1803-6554, s. 282.

projektu. Využití GPL software například pro monitorování není vytváření odvozeného díla a tudíž neovlivňuje licenci projektu. Dále jsme užili licenci LGPL, mírnější formu GPL, používanou pro knihovny, kde autor chce umožnit svobodu dané knihovny i v uzavřeném díle. Klíčový požadavek je zachovat možnost uživateli cílového díla nahradit tuto knihovnu, např. opravenou nebo novou verzí. A samozřejmě na vyžádání poskytnout zdrojové kódy k této knihovně. Užili jsme též licenci CDDL, tedy licenci podobnou GPL, doplněnou ochranou proti softwarovým patentům. Konečně byla užita Apache Licence (ASL), velmi volná licence, dovolující libovolné použití. Zakázáno je pouze použití ochranných známek (trademark) jako označení identifikující samy sebe, své výrobky či další služby.

8.3 DATABÁZE

V oblasti databází existuje několik úspěšných projektů. Vybrali jsme PostgreSQL,⁴³ především kvůli stabilitě, rychlosti, spolehlivosti, rozšiřitelnosti a v neposlední řadě i licence. Dalšími možnostmi bylo MySQL/MariaDb, které má výrazně slabší dotazovací jazyk a spolehlivost, alternativou byla i databáze Firebird. Licencí je PostgreSQL, podobná MIT a BSD.

Obr. 16. Schématický náčrt databáze.

8.4 APLIKAČNÍ SERVER

Na serverovou stranu jsme použili řešení typické pro podnikové systémy, které kladou důraz na spolehlivost – platformu Java Enterprise Edition 7.

⁴³ PostgreSQL [online]. [cit. 12.12.2017]. Dostupné z: <https://www.postgresql.org/>.

Její široké použití zajišťuje, že systém bude možné rozvíjet i po dlouhé době, kdy budou zcela určitě existovat podporované servery i programátoři se zkušeností s touto technologií. Z dostupných serverů jsme použili Glassfish,⁴⁴ referenční implementaci od firmy Oracle. Do budoucna uvažujeme ještě o přechodu na server Payara s o něco lepší podporou komunity. Payara vznikla jako komunitní odnož (fork) Glassfishu s rychlejším vývojem, ošetřením bezpečnostních problémů a dalšími rozšířeními. Licence je CDDL a GPL. Alternativou je JBOSS od RedHat, nebo TomEE od Apache. Na aplikační server jsme nasadili dva druhy monitoringu. Jednak na úrovni systému (dostupnost a mailové upozornění při problémech⁴⁵), jednak na úrovni Javy. Toto druhé sledování stavu aplikace zajišťuje knihovna JavaMelody.⁴⁶ Užití JavaMelody nám dovoluje sledovat stav aplikace, využití paměti a nároky na výkon. Licence je Apache License 2.0.

8.5 BEZPEČNOST – PŘEDSAZENÍ WEBOVÉHO SERVERU

Aplikační server poskytuje potřebné služby, bohužel zaostává v bezpečnosti. Protože škála služeb nedovoluje dokonalé zabezpečení a nová ohrožení se v budoucnu určitě najdou, komunikaci s klientem zprostředkovává webový server, v našem případě nginx.⁴⁷ Licence je 2-clause BSD license. Jde o typické nastavení tzv. reversní proxy. Kromě omezení bezpečnostních děr zprostředkovává webový server i HTTPS terminaci. Alternativou je Apache, který je mnohem více konfigurovatelný, ale o to složitější a přináší i vyšší payload.

8.6 ULOŽENÍ DAT

Data jsou uložena na fyzickém diskovém poli sestávajícím ze 4 fyzických disků v RAID 10 poli. Samotný virtualizační systém využívá jiné disky. Tím je zaručeno, že veškerý výkon disků je věnován pouze tomuto projektu.

⁴⁴ Glassfish [online]. [cit. 12.12.2017]. Dostupné z: <https://javaee.github.io/glassfish/>

⁴⁵ Srov. oddíl Virtuální servery níže.

⁴⁶ Javamelody [online]. [cit. 12.12.2017]. Dostupné z: <https://github.com/javamelody/>

⁴⁷ Nginx [online]. [cit. 12.12.2017]. Dostupné z: <http://nginx.org>

8.7 VIRTUÁLNÍ SERVERY

Projekt využívá možností virtualizace, v tomto konkrétním případě pomocí projektu KVM. Díky tomu bylo možné na jeden fyzický server (IBM Lenovo) nasadit čtyři virtuální stroje pro projekt Národní právní dědictví. Virtualizace se zde využívá především proto, že konfigurace fyzického serveru poskytuje výrazný nadbytek výkonu pro provoz jediného produkčního serveru. Výkon je tak rozdělen mezi více virtuálních serverů, které rozhodně netrpí nedostatkem prostředků; v tomto ohledu lze považovat virtualizaci (podobně jako cloudová řešení) za určitý aktuální světový trend. Ačkoliv se jedná o virtuální servery, všechny jsou pochopitelně monitorovány specializovaným softwarem. V našem případě jsme zvolili monitorovací systém Zabbix, který je open source, ale zároveň se řadí do třídy enterprise řešení. Dovoluje nám nejen monitorovat aktuální stav serverů, ale i inteligentně predikovat, jak se budou jednotlivé trendy vyvíjet do budoucnosti a tak i umožnit regulovat potřebné prostředky nebo např. dokoupit potřebnou infrastrukturu před tím, než dojde k jejímu přetížení.

8.8 ZÁLOHOVÁNÍ

Zálohování je vždy jedním z nejdůležitějších prvků systému. Soubory jsou denně zálohovány pomocí systému deduplikace, zajišťujícího, že soubor je fyzicky zálohován pouze jednou, přičemž ve všech ostatních zálohách se jedná pouze o odkaz na tento soubor. Tím se dramaticky snižuje objem prostoru, který je pro zálohování potřebný. Databáze (produkční i pro Git tasky) je zálohována do také místopisně odděleného datacentra v Kanadě v blízkosti Montrealu (voleno z důvodu umístění záloh na jiný kontinent) čímž se urychluje možnost obnovy).

PRÁVNÍK
ČASOPIS
VĚNOVANÝ VĚDĚ PRÁVNÍ I STÁTNÍ,
JEŽ VYDÁVÁ
PRÁVNICKÁ JEDNOTA V PRAZE,
S PODPOROU ČESKÉ AKADEMIE PRO VĚDY,
SLOVESNOST A UMĚNÍ
ODPOVĚDNÍ REDAKTORI:
JUD. JAN HELLER, JUD. VÁCLAV HORA,
JUD. JOSEF LUKAŠ.
ROČNÍK LVIII.

V PRAZE.
NAKLAD JEDNOTY PRÁVNICKÉ. — KNIHTISKÁRNA DR. ED. GRÉGR A SYN V PRAZE
1919.

Obr. 17. Titulní stránka časopisu Právník z roku 1919.

9. ZÁVĚRY

V článku jsme ukázali výchozí situaci obtížné dostupnosti starší právní literatury a ukázali jsme také, jakým způsobem se zatím snažily tento problém řešit jiné projekty a iniciativy. Z jejich kritického zhodnocení vyrůstala koncepce projektu Národního právního dědictví. Ten představuje typově nový přístup, který nechce být pouhou digitalizací, nýbrž cílí k vytvoření vysoce kvalitního právního informačního systému, splňujícího nejnáročnější vědecké požadavky, avšak umožňujícího také vyhledávání zjednodušené, pro běžného uživatele, stejně jako standardní služby kvalitních digitalizačních projektů, zahrnující možnost stahování dokumentů pro práci offline.

Očekávané přínosy projektu Národní právní dědictví lze shrnout do několika okruhů. Prvním je vytvoření možnosti náročného vyhledávání v databázi a možnost analytické práce s textem. Tím se otevírají nové výzkumné i rešeršní možnosti.

Druhým okruhem přínosů jsou výhody, společné všem digitalizačním projektům – ubiquita, vzdálený přístup, absence nutnosti střežit cenné originály při jejich užívání čtenáři, atd. V českých podmínkách, které jsou v řadě ohledů atypické, však tento okruh přínosů zároveň znamená také zásadní a konečné zacelení ztrát, které knihovny utrpěly povodněmi, v menší míře i krádežemi či jiným ničením knižního fondu (např. vytrháváním článků ze svázaných ročníků časopisů). Přestože jde o zacelení náhražkové, tento jeho charakter je vyvážen řadou výhod.

Třetím okruhem přínosů, který je ovšem důsledkem okruhu prvního a druhého, jsou zásadní přínosy společenské, přínosy v oblasti vybavenosti českých a slovenských právnických fakult a univerzit obecně. Dojde k pronikavému nastolení rovnosti v přístupu členů akademických obcí jednotlivých fakult a univerzit k historickým právním textům. Znamená to ukončení tragické nedovybavenosti fakultních knihoven – alespoň pokud jde o starší literaturu – a bude snad působit příznivým a hojivým účinkem proti některým vývojovým tendencím v českém vysokoškolském právnickém prostoru v uplynulém čtvrtstoletí (nedovybavenost knihoven, odkázanost fakult na sebe samé).⁴⁸

Čtvrtým okruhem přínosů bude široké zpřístupnění historických právních informací pro potřebu soudů, státních i samosprávných úřadů a obecně i právních profesí. Široké otevření přístupu k historickým právním textům dalším odborným skupinám mimo právo (historické vědy, lingvistika, politická věda, hospodářské vědy) může také napomoci zvýšení mezinárodního zohledňování historického práva a historické právní vědy jinými vědními obory. Znamená také nastolení rovnosti v přístupu k těmto textům mezi takzvanými centry a takzvanou periferií: tedy mezi velkými městy s důležitými historickými a vědeckými knihovnami (Praha, Brno, Olomouc)

⁴⁸ Podrobněji k tomu v tezích projektu, uvedených v článku v poznámce č. 2.

a mezi ostatními knihovny s historickým odborným knižním fondem nedostatečně vybavenými lokalitami v republice, resp. i kdekoli v zahraničí.

10. SEZNAM LITERATURY

10.1 LITERATURA

- [1] CVRČEK, F.; DONÁT, J.; NOVÁK, F. Informační systém o čs. právních předpisech – CS Legsys. *Právník*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR. 1991, č. 5, s. 456-465. ISSN 0231-6625.
- [2] CVRČEK, F. *Právní informatika*. Praha; Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-80-87439-00-5, s. 35-38.
- [3] HARAŠTA, J. Google opět před Evropskou komisí – může být open-source proti soutěži? *Obchodněprávní revue*, 2016, č. 10, ISSN 1803-6554, s. 282-285.
- [4] KOBER, J. Mezi Clio a Justitií: psaní o starší právní vědě a návrat jedné antologie. *Právník*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR. 149 (2010), č. 4, s. 419, 429-430. ISSN 0231-6625.
- [5] KOBER, J.; MATEJKA, J. Právněhistorická databáze Národní právní dědictví. In: SUCHOŽA, J.; HUSÁR, J.; HUČKOVÁ, R. (ed.). *Právo, obchod, ekonomika VII*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Právnická fakulta, 2017, ISBN 978-80-8152-528-5, s. 225 a n.
- [6] KORBEL, F.; MELZER, F. Společenské a právní základy zveřejňování judikatury a způsoby jeho realizace. *Právní rozhledy*, Praha: C. H. Beck, 2011, č. 9; s. 314-321. ISSN 1210-6410.
- [7] MATEJKA, J. *Internet jako objekt práva: hledání rovnováhy autonomie a soukromí*. Praha: CZ.NIC, 2013, ISBN 978-80-904248-7-6, 256 s., Dostupné [online] z: https://knihy.nic.cz/files/nic/edice/jan_matejka_ijop.pdf
- [8] MYŠKA, M.; KYNCL, L.; POLČÁK, R.; ŠAVELKA, J.; SVIRÁKOVÁ, I. *Veřejné licence v České republice*. Verze 2.0. Brno: Masarykova univerzita, 2014, ISBN 978-80-210-7193-3, s. 76 a násl. Elektronická verze publikace je dostupná z: https://is.muni.cz/repo/1203341/Myska_et_al._Verejne_licence_2.0_-_online.pdf
- [9] MYŠKA, M.; Vybrané právní aspekty otevřeného přístupu k vědeckým informacím. *Právní rozhledy*, 2014, č. 18, s. 611-619. ISSN 1210-6410.
- [10] RICHTER, T. Koho chléb jíš, toho píseň zpívej: konflikty vznikající při propojení právní praxe s právní teorií. *Právník*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2013, č. 2, s. 124-137. ISSN 0231-6625.

10.2 SEZNAM ONLINE ZDROJŮ

- [11] Glassfish [online]. [cit. 12.12.2017]. Dostupné z: <https://javaee.github.io/glassfish/>
- [12] Javamelody [online]. [cit. 12.12.2017]. Dostupné z: <https://github.com/javamelody/>
- [13] Nginx [online]. [cit. 12.12.2017]. Dostupné z: <http://nginx.org>
- [14] PostgreSQL [online]. [cit. 12.12.2017]. Dostupné z: <https://www.postgresql.org/>

- [15] PRÁVNICKÁ FAKULTA MASARYKOVY UNIVERZITY. Moravská sbírka [online]. [cit. 15.11.2017]. Dostupné na: <https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/praf/ps09/dlibrary/web/ms.html>
- [16] PRÁVNICKÁ FAKULTA MASARYKOVY UNIVERZITY. Říšský zákoník [online]. [cit. 15.11.2017]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/praf/ps09/dlibrary/web/rs.html>
- [17] PRÁVNICKÁ FAKULTA MASARYKOVY UNIVERZITY. Digitální knihovna historického fondu [online]. [cit. 15.11.2017]. Dostupné z: <https://library.law.muni.cz/content/cs/e-zdroje/digitalni-knihovna/>
- [18] PRÁVNICKÁ FAKULTA MASARYKOVY UNIVERZITY. O projektu [online]. [cit. 23.12.2018]. Dostupné na: https://is.muni.cz/do/law/kat/kdsp/bibliografie/o_projektu.html
- [19] PRÁVNICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY. Historická sbírka knihovny Právnické fakulty UK [online]. [cit. 12.11.2017]. Dostupné z: http://digitool.is.cuni.cz/R/Y2K1NAKRB-SHAKP4RHCLK7XKVG4QCNS485EJDNSMNN98RGIT8U-00097?func=collection-result&collection_id=2847
- [20] ÚSTAV STÁTU A PRÁVA. Databáze [online]. [cit. 22.11.2017]. Dostupné na: <https://www.ilaw.cas.cz/sluzby-on-line-knihovna/databaze.html>
- [21] ÚSTAV STÁTU A PRÁVA. Databáze CLAN [online]. [cit. 22.11.2017]. Dostupné z: https://data.ilaw.cas.cz/knihovna_vyhledavani.php

10.3 CITACE ZDROJŮ OBRÁZKŮ

- [22] Obr. 1. Neznámý autor. Vyobrazení Leopolda Heyrovského (zatím neveřejný přístup). In: Národní právní dědictví [online]. [vid. 20.09.2017]. Dostupné z: <http://www.npd.cz>
- [23] Obr. 2. Sběrka nálezů Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních, pořádaná J. V. Bohuslavem, první svazek za léta 1918-1919, vydaný roku 1920. In: Národní právní dědictví [online]. [vid. 20.09.2017]. Dostupné z: <http://www.npd.cz>
- [24] Obr. 3. Ukázka z rejstříku digitalizovaných parlamentních materiálů v Digitálním repozitáři PSP. In: Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna [online]. [vid. 20.09.2017]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/rejstrik/vecny/h.htm>
- [25] Obr. 4. Základní rozhraní Moravské sbírky zákonů. In: Virtuální knihovna právních předpisů [online]. [vid. 20.09.2017]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps09/dlibrary/web/ms.html>
- [26] Obr. 5. Příklad ročníku bez metadat (ročník 1854). In: Virtuální knihovna právních předpisů [online]. [vid. 20.09.2017]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps09/dlibrary/web/ms.html>
- [27] Obr. 6. Základní rozhraní říšské sbírky zákonů. In: Virtuální knihovna právních předpisů [online]. [vid. 20.09.2017]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps09/dlibrary/web/rs.html>

- [28] Obr. 7. Ukázka vyhledávání v databázi CLAN (neveřejný přístup). In: CLAN [online]. [vid. 20.09.2017]. Dostupné z: https://data.ilaw.cas.cz/knihovna_vyhledavani.php
- [29] Obr. 8. Ukázka záznamu článku v databázi CLAN s knihovnický zpracovanou anotací jeho obsahu (neveřejný přístup). In: CLAN [online]. [vid. 20.09.2017]. Dostupné z: https://data.ilaw.cas.cz/knihovna_vyhledavani.php
- [30] Obr. 9. Ukázka vyhledávání v Bibliografii vybraných právnických časopisů a sborníků. In: Bibliografie vybraných právnických časopisů a sborníků [online]. [vid. 20.09.2017]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/law/kat/kdsp/bibliografie/library.html>
- [31] Obr. 10. Historické vyobrazení členů lichevních soudů z roku 1922 (zatím neveřejný přístup). In: Národní právní dědictví [online]. [vid. 20.09.2017]. Dostupné z: <http://www.npd.cz>
- [32] Obr. 11. Příklad plného textu článku: Mildschuhův Posudek návrhu zákona o účasti zaměstnanců na správě a čistém zisku podniků z Právníka 59 (1920) (zatím neveřejný přístup). In: Národní právní dědictví [online]. [vid. 20.09.2017]. Dostupné z: <http://www.npd.cz>
- [33] Obr. 12. Ukázka hesla z Všeobecného slovníku právního od F. X. Veselého z roku 1896 (zatím neveřejný přístup). In: Národní právní dědictví [online]. [vid. 20.09.2017]. Dostupné z: <http://www.npd.cz>
- [34] Obr. 13. Celkový náhled na základní (jednoduchou) podobu vyhledávací masky databáze Národního právního dědictví (zatím neveřejný přístup). In: Národní právní dědictví [online]. [vid. 20.09.2017]. Dostupné z: <http://www.npd.cz>
- [35] Obr. 14. Výpis výsledků vyhledávání v databázi Národního právního dědictví (zatím neveřejný přístup). In: Národní právní dědictví [online]. [vid. 20.09.2017]. Dostupné z: <http://www.npd.cz>
- [36] Obr. 15. Příklad plného textu soudního rozhodnutí: Váž. civ. 5.1923 – Rozhodnutí č. 2196 (zatím neveřejný přístup). In: Národní právní dědictví [online]. [vid. 20.09.2017]. Dostupné z: <http://www.npd.cz>
- [37] Obr. 16. Schématický náčrt databáze. Vytvořeno autory textu, dosud nepublikováno.
- [38] Obr. 17. Titulní stránka časopisu Právník z roku 1919 (zatím neveřejný přístup). In: Národní právní dědictví [online]. [vid. 20.09.2017]. Dostupné z: <http://www.npd.cz>

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>).

<https://doi.org/10.5817/RPT2018-2-6>

UTAJOVANÉ PATENTY

TEREZA NOVOTNÁ¹

ABSTRAKT

Tento článek zpracovává problematiku utajovaných patentů, což jsou patenty obsahující utajované informace. Tento institut tedy leží na pomezí práva ochrany průmyslového vlastnictví a práva ochrany utajovaných informací. Jako takový v sobě obsahuje typické znaky z obou právních odvětví, některé z nich jsou si navzájem v kontradikci. Proto je nejprve diskutována samotná existence tohoto institutu, který je ze své podstaty neveřejným, s ohledem na princip veřejnosti, který je typický pro právo průmyslového vlastnictví.

Následně analyzuje právní úpravu samotného institutu na mezinárodní, evropské a zejména národní úrovni s důrazem na přesný popis řízení o jeho udělení a se snahou definovat i dopad utajování patentu na vlastnická práva k němu. Prostor je věnován zejména tomu, kdo a jak navrhuje stupeň utajení patentové přihlášky, kdo o stupni rozhoduje a jak toto rozhodnutí dále ovlivňuje následné patentové řízení. Definována jsou také postavení Úřadu průmyslového vlastnictví, Národního bezpečnostního úřadu a případně dalších ústředních správních orgánů v tomto specifickém řízení. Zahrnuta je také část zabývající se rozborem vlivu utajení patentu na vlastnická práva majitele. Tato část je specifická vzhledem k ostatnímu textu zejména absencí relevantních normativních i odborných zdrojů a je proto zpracována mimo jiné i za pomoci odborných konzultací a historického textu.

Na závěr je analýza doplněna krátkou komparací s právní úpravou utajovaného patentu v dalších státech, kterými jsou Spojené státy, Spojené království a Německo, která se zaměřuje zejména na rozdílné prvky v řízení a případně po-

¹ Mgr. Tereza Novotná je studentkou prezenčního doktorského studia na Ústavu práva a technologií Právnické fakulty MU. Kontaktní e-mail: tereza.novotna@mail.muni.cz.

rovnání některých statistických údajů o počtu utajovaných patentů či patentových přihlášek. Tyto údaje však nebylo možno získat ze všech států. Komparaci následuje úvaha *de lege ferenda*, ve které je zhodnocena aktuální právní úprava zejména na základě přechodí komparace a navržen směr možné budoucí změny úpravy uajovaného patentu.

KLÍČOVÁ SLOVA

Utajovaný patent, Patentové právo, Princip veřejnosti, Utajovaná informace, Zájmy České republiky, Omezení vlastnických práv

ABSTRACT

This article comprehensively deals with the issue of secret patents, which are patents containing classified information. This institute therefore lies within the scope of industrial property rights and the protection of classified information. As such, it contains typical features of both legal branches, some of which are in contradiction. Therefore, the very existence of this institute, which is by its very nature non-public, is discussed with regard to the principle of disclosure, which is typical for the industrial property rights.

It then analyzes the legal regulations of the institute itself at the international, European and, especially, national level, with an emphasis on the precise description of the procedure for its granting and with the effort to define the impact of the patent secrecy on property rights thereon. In particular, this part is devoted to who and how the degree of secrecy of the patent application is proposed, who decides on the degree and how this decision further affects subsequent patent proceedings. The position of the Industrial Property Office, the National Security Authority and possibly other central administrative bodies in this specific management are also defined. A section dealing with the analysis of the effect of patent confidentiality on the owner's property rights is also included. This part is specific to the other text in particular by the absence of relevant normative and professional resources and is therefore compiled, inter alia, with the help of consultations with experts and historical text.

Finally, the analysis is complemented with short comparison with legal regulations of secret patents in other countries, namely the United States, the

United Kingdom and Germany, where the focus is mainly on different elements in procedure and this part includes some statistics comparing the number of classified patents or patent applications. However, these data could not be obtained from all countries. The comparison is followed by de lege ferenda evaluation, which evaluates current legislation, in particular on the basis of previous comparisons, and suggests the direction of possible future changes of this legal regulation.

KEYWORDS

Secret patent, Patent law, Principle of disclosure, Classified information, Interests of Czech republic, Restriction on property rights

1. UTAJOVANÝ PATENT

První část tohoto příspěvku má za cíl popsat a analyzovat institut utajovaného patentu, což je problematika, která v českém právním řádu ani na odborné úrovni komplexně popsána není.² Analýza zkoumaného institutu pak bude probíhat od teoretických otázek jeho existence přes řízení až po pravděpodobné dopady udělení utajovaného patentu na soukromý vynález. Vzhledem k absenci relevantních konkrétních zdrojů pak budou některé otázky řešeny pouze na základě obecných principů, dopadajících na tento institut, a konzultací s odborníky.

1.1 UTAJOVANÝ PATENT V KONTEXTU PRINCIPU VEŘEJNOSTI

Otázka jak anebo dokonce zda-li vůbec chránit výsledky tvůrčí činnosti (a to jak na poli průmyslových vynálezů tak autorských děl) není otázkou novou, nicméně po dobu existence právní ochrany duševního vlastnictví stále stejně kontroverzní. Hlasy ostře se vymezující proti ochraně výsledků vynálezecké činnosti pozorujeme již od poloviny 19. století.³

² V tuto chvíli je nutno zmínit, že komentáře k patentovému zákonu a odborná literatura toto téma nepokrývají.

³ MACHLUP, Fritz; PENROSE, Edith. The Patent Controversy in the Nineteenth Century. *The Journal of Economic History* [online]. 1950, vol. 10, no. 1, s. 1 - 29 [cit. 6. 1. 2018].

Důležitým argumentem, který vyvažuje vytvoření monopolní ochrany vynálezu, je argument zveřejnění výsledků tvůrčí práce veřejnosti a tím povzbuzení dalšího výzkumu a vývoje. I přes různé názorové proudy, často i podpořené výzkumy a fakty, je argument zveřejněním odbornou veřejností brán obecně jako dostačující satisfakce za poskytnutí výlučné ochrany.⁴

Utajované patenty ve zkratce ze své podstaty tuto satisfakci neposkytují. Popis fungování utajovaného patentu je zahrnut v samostatné části níže, nicméně pro úplnost zahrnu stručný popis i zde. Utajovaný patent je standardním patentem mimo to, že je obsah jeho přihlášky po udělení ochrany zveřejněn v patentovém rejstříku. Takovým způsobem je i ve zkratce definován v § 71 patentového zákona - „pro řízení o vynálezech, které jsou utajovány podle zvláštního právního předpisu, nebo mezinárodní smlouvy, jíž je Česká republika vázána, platí tento zákon s výjimkou jejich zveřejnění”.⁵ Znamená to tedy, že je vynálezci tohoto patentu poskytnuta veškerá ochrana související s udělením patentu, nicméně satisfakce veřejnosti v podobě uveřejnění jeho detailní podstaty se neodehraje. Nebo slovy teorie společenské smlouvy,⁶ druhá strana závazku se neuskuteční a jedná se tudíž pouze o smlouvu jednostrannou; tato smlouva veřejnosti nepřináší profit z příspěvní do obecného povědomí o technologickém vývoji.

Otázkou tedy zůstává, co lze považovat za užitek, který přináší společnosti patent, který zůstane utajovaný.

Intuitivní odpověď bychom mohli najít v § 2 písm. a) a b) zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, ve znění pozdějších předpisů (dále jen “zákon o ochraně

⁴ MAZZOLENI, Roberto; NELSON, Richard. The benefits and costs of strong patent protection: a contribution to the current debate. *Research Policy* [online]. 1998, vol. 27, no. 3, s. 273 [cit. 6. 1. 2018].

⁵ Ustanovení § 71 patentového zákona.

⁶ Teorie společenské smlouvy s ohledem na patentovou ochranu byla uvedena ve zprávě francouzskému Národnímu shromáždění již v roce 1790 De Boufflerem; ve Francii se těšila oblibě, jedním z dalších zastánců byl i francouzský ekonom Louis Wolowski, který jej rozvedl ve své práci „*Annales de la Société d'Economie Politique, VIII (1869-70)*“. Viz MACHLUP, Fritz; PENROSE, Edith. The Patent Controversy in the Nineteenth Century. *The Journal of Economic History* [online]. 1950, vol. 10, no. 1, s. 26 [cit. 6. 1. 2018].

utajovaných informací”).⁷ Utajovaná informace, která je součástí utajované patentové přihlášky, se nějakým způsobem podílí na zachování zájmů České republiky uvedených v písm. b) uvedeného ustanovení a současně její vyzrazení nebo zneužití podle písm. a) téhož ustanovení by způsobilo újmu na výše uvedených zájmech České republiky.⁸ Jedná se o zachování tzv. nedistributivních práv, což jsou *“veřejné statky, pro které je typické, že prospěch z nich je nedělitelný a lidé nemohou být vyloučeni z jeho požívání, příklady veřejných statků jsou národní bezpečnost, veřejný pořádek, zdravé životní prostředí”*, jak uvádí v odlišném stanovisku k nálezu Ústavního soudu č. j. Pl. ÚS 32/95 Pavel Höllander.⁹ Znamená to, že ačkoliv se takového zájmu nemůžeme domáhat jednotlivě, zájem na zachování těchto práv má každý. Můžeme tedy říci, že protiplněním za patentovou ochranu utajovaného vynálezu je příspěví k ochraně zájmů České republiky.

Problematickou otázkou, která se téměř vždy naskytne, pokud argumentujeme “zájmy státu”, je pak otázka určité hranice - jak lze oddělit, co ještě slouží přímo zájmům státu a co už ne? V otázce utajovaných patentů bych kontrolními body nazvala zejména to, že stupeň utajení navrhuje *a priori* sám přihlašovatel vynálezu,¹⁰ dále také možnost přezkumu rozhodnutí o udělení či neudělení navrhovaného stupně utajení, které probíhá standardně podle správního řádu¹¹ či soudního řádu správního.¹² Dále však detailně tento proces rozeberu v následující části.

Cílem této části byl stručný teoretický úvod do patentového práva se zaměřením na jeden z jeho důležitých principů – princip veřejnosti, který je v případě utajovaného patentu úplně potlačen, a definování základních rozdílů utajovaného patentu od patentu standardního.

⁷ Ustanovení § 2 písm. a) a b) zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a bezpečnostní způsobilosti, ve znění pozdějších předpisů.

⁸ Tamtéž § 2 písm. a).

⁹ Bod 2 odlišného stanoviska Pavla Höllandera k nálezu pléna Ústavního soudu ze dne 3. 4. 1996, sp. zn. Pl. ÚS 32/95.

¹⁰ V některých případech jej může navrhnout i zaměstnanec Úřadu, viz ustanovení čl. 8 odst. 8 Bezpečnostního řádu Úřadu průmyslového vlastnictví ve znění Příkazu č. 6 ze dne 31. 1. 2012 (dále jen „Bezpečnostní řád“).

¹¹ Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹² Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů.

1.2 UTAJOVANÁ INFORMACE V ČESKÉM PRÁVNÍM SYSTÉMU

Již výše bylo uvedeno, že utajovaný patent je ten, který obsahuje utajované informace. Proto se tato část příspěvku bude nejprve zabývat problematikou utajovaných informací obecně, ale i v kontextu s ochranou práv průmyslového vlastnictví. Definován bude zejména pojem utajované informace a analýza tuzemské právní úpravy nakládání s ní.

Jedná se o jakýkoliv druh informace, který je nutno ve veřejném zájmu utajit; k tomu je nutno splnit kumulativně tři podmínky uvedené v § 2 písm. a) zákona o utajovaných informacích. Informace musí být *“označena způsobem stanoveným zákonem,¹³ jejíž vyzrazení nebo zneužití může způsobit újmu zájmu České republiky nebo může být pro tento zájem nevýhodné¹⁴ a která je uvedena na seznamu utajovaných informací vydaném nařízením vlády¹⁵”*, který upravuje § 139 tohoto zákona.

První podmínka - označování utajovaných informací podle zákona - je popsána ve IV. hlavě zákona o utajovaných informacích¹⁶ a prováděna vyhláškou č. 275/2015 Sb.¹⁷ V § 21 je pak specifikováno, jak má být utajovaná informace označena - musí být uveden název původce, stupeň utajení, evidenční značení a datum vzniku.¹⁸ Definici původce pak najdeme v § 2 písm. f) zákona o utajovaných informacích - jedná se o *“orgán státu, právnická nebo podnikající fyzická osoba, u nichž utajovaná informace vznikla, nebo Úřad průmyslového vlastnictví¹⁹”* (právě Úřad průmyslového vlastnictví bude původcem utajované informace podle tohoto zákona v případě některých utajovaných patentových přihlášek, viz níže).²⁰

Stupeň utajení stanovuje původce při vzniku informace a musí být zachován po celou dobu trvání důvodů utajení, přičemž původce musí prověřit aktuálnost důvodů pro utajení informace nejméně jednou za pět let -

¹³ Ustanovení § 21 zákona o ochraně utajovaných informací.

¹⁴ Zájmy České republiky jsou vyjádřeny tamtéž v § 2 písm. b).

¹⁵ Tamtéž § 2 písm. a).

¹⁶ Tamtéž § 21 a násl.

¹⁷ Vyhláška č. 275/2015 Sb., kterou se mění vyhláška č. 529/2005 Sb., o administrativní bezpečnosti a o registrech utajovaných informací, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸ § 21 zákona o ochraně utajovaných informací.

¹⁹ Tamtéž § 2 písm. f).

pokud už důvody utajení stupni neodpovídají, je stupeň změněn nebo zrušen.²¹ Stupně utajení jsou vyznačeny v § 5 zákona o ochraně utajovaných informací²² a ve vyhlášce o administrativní bezpečnosti jako PŘÍSNĚ TAJNÉ (zkratka “PT”), TAJNÉ (zkratka “T”), DŮVĚRNÉ (zkratka “D”) a VYHRAZENÉ (zkratka “V”).²³ Jedná se o čistě formalistickou podmínku, která *ad absurdum* říká, že označení utajované informace je nezbytnou podmínkou pro určení, že je informace utajovaná - *a contrario* informaci, která by fakticky měla být utajovaná, jelikož splňuje další dvě podmínky, avšak by z nějakého důvodu takto označena nebyla, by pak nebylo možno považovat za utajovanou a tudíž by byla veřejnosti přístupná, což by mohlo být proti zájmům České republiky. V tomto bodu se patrně jedná o nešťastné vyjádření, jelikož z teleologického hlediska nelze tento postup považovat za zamýšlený zákonodárcem při tvorbě tohoto zákona.²⁴ Na tomto místě je na závěr ještě nutné dodat, že nevyznačení informace jako utajované je správním deliktem podle § 152 odst. 1 písm. g) zákona o utajovaných informacích.²⁵

Utajovaná informace musí dále mít tu vlastnost, že její “*vyzrazení nebo zneužití může způsobit újmu zájmu České republiky nebo může být pro tento zájem nevýhodné*”.²⁶ Seznam zájmů České republiky pak můžeme najít v § 2 písm. b) zákona v taxativním výčtu - „*zachování ústavnosti, svrchovanosti a územní celistvosti, zajištění vnitřního pořádku a bezpečnosti, zajištění mezinárodních závazků a obrany, ochrana ekonomiky a ochrana života nebo zdraví fyzických osob*”.²⁷ Újmy jsou pak podle závažnosti rozděleny na čtyři katego-

²⁰ Je třeba rozeznávat původce utajované informace podle zákona o utajovaných informacích a původce vynálezu podle zákona o vynálezech. Úřad průmyslového vlastnictví bude původcem dle zákona o ochraně utajovaných informací v případě, že přihlašovatelem utajovaného patentu bude fyzická nepodnikající osoba (viz. § 70 odst. 4 zákona o ochraně utajovaných informací).

²¹ Tamtéž § 22.

²² Tamtéž § 5.

²³ § 4 vyhlášky č. 529/2005 Sb.

²⁴ K § 21 až 23. Důvodová zpráva k zákonu č. 412/2005 Sb. o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti.

²⁵ Tamtéž § 152 odst. 1 písm. g).

²⁶ Tamtéž § 2 písm. a).

²⁷ Tamtéž § 2 písm. b).

rie - mimořádně vážná, vážná, prostá újma a nevýhodnost pro zájmy,²⁸ které hierarchicky kopírují rozdělení kategorií utajovaných informací (vyzrazení přísně tajné informace může zapříčinit mimořádně vážnou újmu atd.).²⁹

Poslední podmínka zmiňuje seznam utajovaných informací, v němž musí být informace uvedena. Seznam vydává vláda na základě § 139 odst. 1 zákona o utajovaných informacích. Proto jeho konkrétní podobu pak upravují nařízení vlády č. 522/2005 Sb.³⁰ a č. 240/2008 Sb.³¹ Na vytváření seznamu se dále podílí Národní bezpečnostní úřad.³² Tento seznam obsahuje velmi obecné kategorie utajovaných informací a příslušný stupeň utajení - často vyjádřen rozmezím stupňů.³³ Jednotlivé instituce pak mohou vydat vlastní specifické vnitřní předpisy (např. bezpečnostní řád či metodický pokyn),³⁴ které specifikují kategorie seznamu (např. Bezpečnostní řád stanoví, že v přihláškách vynálezů mohou být utajované informace pouze ve stupních Vyhrazené až Tajné, viz následující část³⁵).

Posledním důležitým aspektem utajovaných informací, který je vhodné zmínit, je jejich rozdělení v § 5 zákona o utajovaných informacích³⁶ podle zajištění ochrany těchto informací na personální, průmyslovou, administrativní a fyzickou bezpečnost, bezpečnost informačních a komunikačních systémů a kryptografickou ochranu. Pro účely této práce bude důležitá zejména personální bezpečnost, která stanovuje podmínky přístupu fyzické soby k utajovaným informacím a administrativní bezpečnost, která popisuje způ-

²⁸ Tamtéž § 3.

²⁹ Tamtéž § 4.

³⁰ Nařízení vlády č. 522/2005 Sb., kterým se stanoví seznam utajovaných informací, ve znění pozdějších předpisů.

³¹ Nařízení vlády č. 240/2008 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 522/2005 Sb., kterým se stanoví seznam utajovaných informací, ve znění pozdějších předpisů.

³² Ustanovení § 139 odst. 1 zákona o ochraně utajovaných informací.

³³ Např. Nařízení vlády č. 522/2005 Sb., příloha I.

³⁴ Bezpečnostní řád a Metodický pokyn pro řízení před Úřadem průmyslového vlastnictví z ledna 2016, část B (dále jen „Metodický pokyn“).

³⁵ Ustanovení čl. 2 odst. 2 Bezpečnostního řádu.

³⁶ Ustanovení § 5 zákona o ochraně utajovaných informací.

sob fyzického nakládání s utajovanými informacemi.³⁷ Zajištění jednotlivých druhů ochrany informací je pak specifikováno ve vyhláškách Národního bezpečnostního úřadu - konkrétně tedy vyhláška č. 363/2011 Sb., o personální bezpečnosti a vyhláška č. 529/2005 Sb., o administrativní bezpečnosti.

1.3 UTAJOVANÝ PATENT

Jak už bylo výše uvedeno, utajovaný patent je ve své podstatě patent obsahující utajované informace. Jedná se o institut, o kterém toho bohužel nevyčteme příliš ani ze zákona či podzákoných předpisů, ani z odborné literatury. Tato situace je samozřejmě kumulací několika různých důvodů, mám ale za to, že dva důvody jsou nejvýznamnější - zejména je patrné, že faktická data o aktuálních počtech takových patentů či jiné statistiky nejsou veřejně dostupné k analýze a za druhé se v České republice nejedná o nějaké velké téma či palčivý problém, jako je tomu jinde na světě. Pro představu jde na obranu, kde by se dal očekávat největší zájem o utajování vynálezů, za rok 2017 asi 1% hrubého domácího produktu,³⁸ což je jedna polovina závazku, který pro Českou republiku vyplývá ze členství v NATO.³⁹

Jinou pozitivní příčinou může být samozřejmě také poměrně dlouhá doba bez reálné válečné hrozby, neboť je historickou zkušeností, že technologický vývoj (a to nejen ten související s obranou státu) se významně zrychluje během válečných etap.⁴⁰

Utajovaný patent je tedy taková patentová ochrana, která je využitelná na vynález, jehož podstata či část je utajovanou informací. Znamená to tedy, že by mohl být využit za účelem zachování zájmů České republiky tak, jak jsme si je definovali v předchozí části tohoto příspěvku - tedy

³⁷ Tamtéž § 5 písm. a) a c).

³⁸ Resortní rozpočet. *Ministerstvo obrany České republiky* [online]. Copyright © Ministerstvo obrany, publikováno 26. června 2017 [cit. 25. 2. 2018].

³⁹ NATO uklidňuje Trumpa, výdaje rostou. Česko je čtvrté od konce. *iDnes.cz* [online]. © MAFRA 1999 – 2018, publikováno 13. března 2017 [cit. 25. 2. 2018].

⁴⁰ RUTTAN, Vernon W. *Is War Necessary for Economic Growth?: Military Procurement and Technology Development*. B.m.: Oxford University Press, 2006. s. 4 [cit. 25. 2. 2018].

ústavnosti, svrchovanosti a územní celistvosti, zajištění vnitřního pořádku a bezpečnosti, zajištění mezinárodních závazků a obrany, ochrana ekonomiky, ochrana života nebo zdraví fyzických osob.⁴¹ Prakticky tedy presumuji, že se bude jednat zejména o vynálezy, jejichž podstatu by mohly využít například zpravodajské služby, armáda České republiky, policejní sbory či celní správa při ochraně těchto zájmů.

Takový patent musí splnit standardně všechny zákonné podmínky podle zákona o vynálezech, rozdílné bude zejména “přiřazení” stupně utajení, úkony jednotlivých subjektů a následné nakládání s právy vyplývajícími z patentové ochrany.

1.3.1 PRAMENY PRÁVNÍ ÚPRAVY

Jak už bylo uvedeno výše, právní úprava obsahující přímo problematiku utajovaného patentu a nakládání s ním v českém právním řádu (mimo pár zmínek) neexistuje; častěji se setkáme spíše s průnikem práva ochrany utajovaných informací a patentového práva. Můžeme říci, že se jedná o institut na pomezí veřejného a soukromého práva – výsledky tvůrčí činnosti vynálezce, ke kterým má výlučná práva, se stávají utajovanou informací, což je z podstaty veřejnoprávní institut, ve veřejném zájmu (viz výše).

Na úrovni mezinárodních smluv je upravena otázka vzájemné ochrany utajovaných vynálezů Dohodou NATO o vzájemném zabezpečení utajení vynálezů týkajících se obrany, na něž byla podána žádost o udělení patentu („*NATO Agreement for the mutual safeguarding of secrecy of inventions relating to defence and for which applications for patents have been made*“ dále jen „Dohoda NATO o vzájemném zabezpečení utajení vynálezů“)⁴² z 21. září 1960 (podepsána v Paříži) a ke které přistoupila Česká republika až 11. října 2000. Jejím účelem bylo zejména odstranit překážky v přihlašování utajovaných patentů v různých státech NATO⁴³ – nutno dodat, že v době

⁴¹ Ustanovení § 2 písm. b) zákona o ochraně utajovaných informací.

⁴² Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 17/2003 Sb. m. s., o sjednání Dohody o vzájemném zabezpečení utajení vynálezů týkajících se obrany, na něž byla podána žádost o udělení patentu, ve znění pozdějších změn.

⁴³ Ustanovení čl. 1 Dohody NATO o vzájemném zabezpečení utajení vynálezů.

vzniku této smlouvy ještě neexistovala Smlouva o patentové spolupráci⁴⁴ („*Patent Cooperation Treaty*“, nebo „*PCT*“, která vznikla až roku 1970) a nebylo tudíž možno přihlašovat vynálezy jednou mezinárodní přihláškou. Z textu Dohody NATO o vzájemném zabezpečení utajení vynálezů vyplývá, že předchozí praxe zakládajících států této dohody obvykle zakazovala utajovaný patent přihlásit i v jiných členských státech NATO, což brzdilo výzkum a vývoj na poli vojenské techniky.⁴⁵ Jejím účelem je tedy umožnit přihlašovat utajované vynálezy u ostatních členských států a garantovat ochranu utajovaných informací, které přihláška obsahuje, v ostatních členských státech pod alespoň srovnatelným stupněm utajení jako v zemi původu.⁴⁶

Žádná jiná z výše uvedených mezinárodních smluv o patentové ochraně problematiku utajovaného patentu neobsahuje.

Na evropské úrovni také samostatnou právní úpravu nenacházíme, což platí stejně jako pro národní právní systém. Úmluva o udělování evropských patentů pouze stanovuje ve svém čl. 77, že „*evropská patentová přihláška, jejíž předmět byl utajen, se Evropskému patentovému úřadu nepředává*“,⁴⁷ z čehož vyplývá, že utajované přihlášky řeší vždy výhradně národní patentový úřad. Z tohoto článku následně vyplývá, že při předávání přihlášek Evropskému patentovému úřadu má národní patentový úřad postupovat co nejrychleji, ovšem v respektu k lhůtám, které národní právní systém přiznává k průzkumu, zda předmět nepodléhá utajení.⁴⁸

Důvodem absence mezinárodní i evropské úpravy je pak zejména fakt, že se jedná o problematiku téměř výhradně teritoriálního charakteru (což

⁴⁴ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 296/1991 Sb., o uložení listiny o přístupu České a Slovenské Federativní Republiky ke Smlouvě o patentové spolupráci, sjednané ve Washingtonu dne 17. června 1970, ve znění pozdějších změn.

⁴⁵ Ustanovení čl. 1 Dohody NATO o vzájemném zabezpečení utajení vynálezů.

⁴⁶ Ustanovení čl. 10 Dohody NATO o vzájemném zabezpečení utajení vynálezů, omezení přihlašování utajovaných vynálezů v zahraničí je stále součástí komparovaných právních úprav, viz níže.

⁴⁷ Ustanovení čl. 77 odst. 2 Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 69/2002 Sb. m. s., o přístupu České republiky k Úmluvě o udělování evropských patentů (Evropské patentové úmluvě), ve znění pozdějších změn.

⁴⁸ Tamtéž.

vyplývá ze samotné podstaty „utajování“ informací, či patentů, v rámci zachování zájmů státu).

Utajovaný patent na národní úrovni vychází z právní úpravy patentových práv a ochrany utajovaných informací, znamená to tedy, že se jedná o kombinaci právních pramenů uvedených výše. Na zákonné úrovni se jedná o zákony č. 527/1990 Sb., o vynálezech a zlepšovacích návrzích a č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací. Dále se na něj vztahují ještě podzákonné předpisy Úřadu průmyslového vlastnictví, zejména Bezpečnostní řád a Metodický pokyn Úřadu průmyslového vlastnictví, a taktéž podzákonné předpisy Národního bezpečnostního Úřadu, např. výše zmínovaná vyhláška o administrativní bezpečnosti a další.

Při analýze situace *de lege lata* tak budu vycházet zejména z patentového zákona, jelikož je právní úprava z velké části totožná s právní úpravou veřejného patentu,⁴⁹ zejména v oblasti obecných zásad a principů patentové ochrany, které byly uvedeny výše, či předmětu ochrany, zúčastněných subjektů nebo podmínek ochrany. V částech týkajících se řízení o udělení patentové ochrany či vymahatelnosti práv pak budu více vycházet ze zákonné úpravy ochrany utajovaných informací,⁵⁰ kterou se obsah patentové přihlášky stává v momentě udělení stupně utajení.

Samotný zákon o vynálezech předpokládá existenci utajovaných vynálezů na jediném místě – v § 71 určuje použití tohoto zákona i na vynálezy utajované s výjimkou jejich zveřejnění.⁵¹ Mohli bychom tedy říci ve vztahu k standardnímu patentu, že ten utajovaný je speciálním druhem patentu, na který lze použít všechna zákonná pravidla obsažená v patentovém zákoně s výjimkou zveřejnění, které koliduje s ochranou utajovaných informací dle zákona.⁵² Domnívám se nicméně, že tohle pravidlo lze zobecnit; z úpravy ochrany utajovaných informací zákonem vyplývají i další povinnosti pro nakládání s utajovanými informacemi – např. zachování mlčenlivosti,⁵³

⁴⁹ Ustanovení § 71 patentového zákona.

⁵⁰ Zejména ze zákona o ochraně utajovaných informací a z příslušných podzákonných předpisů (např. vyhláška č. 529/2005 Sb., atd.).

⁵¹ Ustanovení § 71 patentového zákona.

⁵² Zákon o ochraně utajovaných informací.

⁵³ Ustanovení § 65 odst. 2 zákona o ochraně utajovaných informací.

z toho lze vyvodit, že je nutné při nakládání s utajovaným patentem vycházet primárně ze zákona o ochraně utajovaných informací a zejména v případech, kdy by ustanovení kolidovala s ustanoveními patentového zákona.

1.4 PŘEDMĚT OCHRANY

Otázka předmětu ochrany patentovým právem je jedna z těch, které jsou totožné u utajovaného i veřejného patentu, proto se mu budu věnovat jen krátce, vzhledem k hojnosti relevantní literatury.⁵⁴

Právo na ochranu vynálezů, neboli patentové právo, upravuje právní vztahy vznikající při institucionální ochraně průmyslového vlastnictví. Subjekty těchto vztahů jsou původce, přihlašovatel a majitel patentu, objektem jsou vztahy vznikající z ochrany a předmětem je samotný vynález.⁵⁵ Úřad průmyslového vlastnictví je správním orgánem pro patentové řízení⁵⁶ a Národní bezpečnostní úřad je zase správním orgánem pro otázky související s utajováním informací.⁵⁷

Vynález je tedy ústředním pojmem patentového práva, místo legální definice tohoto pojmu obsahuje zákon hmotněprávní podmínky, za kterých je možné vynález patentovat – tzv. podmínky patentovatelnosti.⁵⁸ Definicí dále doplňuje negativně vymezený seznam předmětů, které nelze patentovat.⁵⁹

⁵⁴ Např. JAKL, Ladislav. *Právní ochrana vynálezů a užitných vzorů: vypracování jejich popisů a nároků na ochranu*. 1. vyd. Praha: Metropolitní univerzita Praha, 2010, s. 11 – 21, POSPÍŠIL, Michal a kol. *Práva z průmyslového vlastnictví*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2007, s. 20 – 22, TAKENAKA, Toshiko. *Patent law and theory: a handbook of contemporary research*. Cheltenham, UK: Edward Elgar, 2008. Research handbooks in intellectual property. s. 325 – 414, HORÁČEK, Roman a kol. *Práva k průmyslovému vlastnictví*. 3. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 80 – 90.

⁵⁵ Nutno řádně rozlišovat pojmy vynález, což je samotný předmět ochrany, tedy nové technické řešení, a patent, což je udělená právní ochrana; bývá veřejností zaměňováno.

⁵⁶ § 2 patentového zákona.

⁵⁷ § 136 zákona o ochraně utajovaných informací.

⁵⁸ § 3 patentového zákona.

⁵⁹ Jsou jimi „objevy, vědecké teorie a matematické metody, estetické výtvořky, plány pravidla azpůsobu vykonávání duševní činnosti, hraní her nebo vykonávání obchodní činnosti, programy počítačů a podávání informací“ uvedeny v § 2 odst. 3 tamtéž.

1.4.1 PODMÍNKY PATENTOVÉ OCHRANY

Podmínky patentovatelnosti jsou obecně uvedeny v § 3 zákona o vynálezech a platí stejně pro utajované patenty. Jedná se o „*novost, výsledek vynálezecké činnosti a průmyslovou využitelnost*“.⁶⁰

Zákon stanovuje, že „*vynález je nový, není-li součástí stavu techniky*“.⁶¹ Pojem „*stav techniky*“ pak definuje v odstavci druhém, kde uvádí, že se jedná o „*vše, k čemu byl přede dnem, od něhož přísluší přihlašovatelů právo přednost, umožněn přístup veřejnosti*“.⁶² Obsah patentové přihlášky, u které je podána žádost na utajení, se však nezveřejňuje, což vyplývá ze zákona⁶³ i ze samotné podstaty utajovaného patentu. Zůstává tedy otázka, zda i obsahy utajovaných přihlášek jsou součástí stavu techniky. Tato otázka je řešena v § 5 odst. 3, který říká, že „*přihlášky vynálezů utajované podle zvláštních předpisů se pokládají pro účely tohoto ustanovení za zveřejněné uplynutím 18 měsíců od vzniku práva přednosti*“.⁶⁴ Z hlediska právní teorie se bude jednat o právní fikci – je patrné, že zveřejnění utajované přihlášky nikdy nenaštane (pouze v moment odtajnění, kdy už se ale nebude jednat o utajovanou přihlášku), znamená to tedy, že se nelze dovolat opaku. Druhý závěr který lze vyvodit je ten, že součástí úplného průzkumu přihlášky ke zjištění současného stavu techniky je i průzkum utajovaných vynálezů.

To přináší dvě zajímavé otázky – nejprve otázku personální bezpečnosti státních úředníků na Úřadě průmyslového vlastnictví, z nichž někteří pro vypracování řešerše současného stavu techniky musí být držiteli platného osvědčení fyzické osoby pro přístup k utajovaným informacím daného stupně.

Dále v případě, že by byl obsah zkoumané přihlášky, i částečně, totožný s obsahem některé přihlášky utajované a zkoumaná přihláška by proto byla zamítnuta z důvodu, že by nesplňovala podmínku novosti, musí zamítnutí

⁶⁰ Tamtéž § 3.

⁶¹ Tamtéž § 5 odst. 1.

⁶² Tamtéž § 5 odst. 2.

⁶³ Tamtéž § 71.

⁶⁴ Ustanovení § 5 odst 3 patentového zákona.

obsahovat zákonné náležitosti dle § 34 odst. 1 zákona o vynálezech, který stanoví, že „před zamítnutím přihlášky vynálezu musí být přihlašovatelí umožněno vyjádřit se k podkladům, na jejichž základě má být o přihlášce vynálezu rozhodnuto“.⁶⁵ Z toho vyplývá, že nastane konflikt práva přihlašovatele na vyjádření se k důvodům zamítnutí s ochranou utajovaných informací, kterou je obsah utajovaného patentu. Řešení nabízí zákon o ochraně utajovaných informací konkrétně v § 58 odst. 4, který určuje, že pro účel trestního, správního a občanského řízení okruh osob, které mají přístup k utajovaným informacím bez platného osvědčení, určí zvláštní předpis.⁶⁶ Správní řád dále uvádí, že v případě, že jsou součástí podkladů k rozhodnutí utajované informace, tak se s nimi může účastník seznámit tak, aby to nezmařilo účel utajení; pokud by to nebylo možné, tak orgán sdělí účastníkovi alespoň obecně, jaké skutečnosti z nich vyplývají.⁶⁷ Tato právní úprava však byla do zákona vložena až novelou zákonem č. 183/2017 Sb.,⁶⁸ důvodová zpráva uvádí, že „v řízeních, kde se rozhoduje o právním nároku, je žádoucí, aby osoba měla přístup k podkladům pro rozhodnutí (alespoň v agregované podobě), na rozdíl od řízení, kde se o jejím právním nároku nerozhoduje“.⁶⁹ Navazuje tak na nález Ústavního soudu ze dne 16. června 2011, který stanovuje, že „pokud by vůbec nebylo možné poskytnout žalobci přístup k utajovaným informacím byť v určité omezené formě, není soud vázán žalobními body a přezkoumá relevanci utajovaných informací ze všech hledisek, která se vzhledem k povaze věci jeví důležitými, [...], z toho plyne, že rozhodnutí, v jehož odůvodnění budou pouze v obecné rovině skutečnosti, které vyplývají z podkladů obsahujících utajované informace, bude přezkoumatelné podle § 76 odst. 1 písm. a) soudního řádu správního, resp. ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny

⁶⁵ Tamtéž § 34 odst. 1.

⁶⁶ Zvláštním předpisem je v této situaci zákon č. 500/2004 Sb, správní řád, který je subsidiárním aplikačním předpisem pro řízení před Úřadem průmyslového vlastnictví (pokud jeho použití není zákonem vyloučeno) podle § 63 odst. 1 patentového zákona.

⁶⁷ § 36 odst. 3 zákona č. 500/2004 Sb.

⁶⁸ Zákon č. 183/2017 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich a zákona o některých přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 183/2017 Sb.

základních práv a svobod“.⁷⁰ Výše uvedené pak znamená, že pakliže účastník nemá možnost zúčastnit se s podklady, které vedly k napadanému rozhodnutí z důvodu, že obsahují utajované informace, tak soud má povinnost provést v navazujícím řízení úplný přezkum podkladů rozhodnutí.

Dále musí vynález splnit podmínky výsledku vynálezecké činnosti a průmyslové využitelnosti, tyto podmínky jsou uvedeny v § 6 a § 7 zákona o vynálezech – pokud je vynález výsledkem vynálezecké činnosti, znamená to, že „*pro odborníka nevyplývá zřejmým způsobem ze stavu techniky*“⁷¹, průmyslové využitelný je, „*může-li jeho předmět být vyráběn nebo jinak využíván v průmyslu, zemědělství nebo jiných oblastech hospodářství*“⁷². Obě tyto podmínky se pro utajované patenty nebudou samozřejmě nijak lišit.⁷³

1.5 SUBJEKTY

Zákon definuje tři typy subjektů patentových práv – původce vynálezu, jeho přihlašovatele a majitele. Za určitých okolností můžeme uvažovat i spolupůvodce, a to v případě, že se na tvůrčí činnosti vedoucí k vynálezu podílela více než jedna osoba.⁷⁴

Původce je fyzická osoba, která svojí tvůrčí prací vytvořila vynález.⁷⁵ Přihlašovatel je dále ten, kdo podal patentovou přihlášku k Úřadu průmyslového vlastnictví⁷⁶ a majitel je ten, kdo má výlučná práva disponovat s patentem.⁷⁷

V případě, že bude patentová přihláška označena za utajenou a bude tedy obsahovat utajenou informaci některého stupně, pak bude nakládání

⁷⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 16. června 2011 sp. zn. II. ÚS 1392/11.

⁷¹ § 6 patentového zákona.

⁷² Ustanovení § 7 patentového zákona.

⁷³ Pro účely této práce nejsou podmínky patentovatelnosti více rozebrány, dovoluji si odkázat na odbornou literaturu: CHLOUPEK, Vojtěch a kol. *Patentový zákon. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 6 - 18, nebo HORÁČEK, Roman a kol. *Práva k průmyslovému vlastnictví*. 2., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011, s. 41-62 či KNAP, Karel a kol. *Práva k nehmotným statkům*. 1. vyd. Praha: Codex, 1994, s. 23-30.

⁷⁴ Ustanovení § 8 odst. 3 patentového zákona.

⁷⁵ Tamtéž § 8 odst. 2.

⁷⁶ Ustanovení § 24 zákona patentového zákona.

⁷⁷ Tamtéž § 34 odst. 3.

s ní podléhat režimu zákona o ochraně utajených informací; znamená to tedy, že pro přístup k takové informaci bude muset být osoba v roli jednoho ze subjektů řádně poučena (pokud neplňuje podmínky k přístupu už předtím). Poučení provádí Úřad průmyslového vlastnictví a to podle úpravy zákona č. 412/2005 Sb.⁷⁸

Ačkoliv to ze zákona přímo nevyplývá, přístup k utajované informaci na základě § 70 zákona o ochraně utajovaných informací lze analogicky přirovnat ke zvláštnímu přístupu k utajované informaci podle § 58 odst. 4 téhož zákona, který upravuje přístup fyzických osob bez platného osvědčení k utajovaným informacím v trestním řízení, v občanském soudním řízení, ve správním řízení a v soudním řízení správním pouze na základě jejich poučení.⁷⁹ Toto lze usuzovat na základě toho, že řízení před Úřadem průmyslového vlastnictví je speciálním typem správního řízení, jak již bylo výše uvedeno, podle zákona o ochraně vynálezů se subsidiární aplikovatelností správního řádu.⁸⁰ Z toho vyplývá,⁸¹ že poučení bude provedeno povinnou osobou způsobem podle ustanovení § 2 písm. i) zákona o ochraně utajovaných informací – tedy „*písemným záznamem o seznámení fyzické osoby s jejími právy a povinnostmi v oblasti ochrany utajovaných informací a s následky jejich porušení*“⁸² a to před prvním přístupem k informaci přiměřeně podle § 9 odst. 1 téhož zákona.⁸³

Pokud dojde k udělení utajovaného patentu a přihlašovatelem je nepodnikající fyzická osoba, má postavení původce utajované informace Úřad průmyslového vlastnictví.⁸⁴

⁷⁸ Ustanovení § 70 odst. 5 patentového zákona.

⁷⁹ Ustanovení § 58 odst. 5 zákona o ochraně utajovaných informací.

⁸⁰ Ustanovení § 63 odst. 1 patentového zákona. K otázce se nevyjadřuje ani důvodová zpráva či některý z komentářů ke správnímu řádu.

⁸¹ Konkrétně analogicky z § 58 odst. 5 zákona o ochraně utajovaných informací.

⁸² Ustanovení § 2 písm. i) zákona o ochraně utajovaných informací.

⁸³ Tamtéž § 9 odst. 1.

⁸⁴ Tamtéž § 70 odst. 4.

1.6 ŘÍZENÍ O UDĚLENÍ UTAJOVANÉHO PATENTU

Během řízení o udělení utajovaného patentu, nebo-li o utajované patentové přihlášce, se nejvíce projevuje charakter utajované informace a její dopad na běžné patentové řízení.

V řízení o utajované přihlášce vystupují dvě důležité instituce – Úřad průmyslového vlastnictví a Národní bezpečnostní úřad, které spolu kooperují v případě přihlášek obsahujících utajované informace.

1.6.1 POSTAVENÍ ÚŘADU PRŮMYSLOVÉHO VLASTNICTVÍ V ŘÍZENÍ

Jelikož je řízení o udělení utajovaného patentu speciálním patentovým řízením, ve kterém dochází k nakládání s utajovanými informacemi, Úřad průmyslového vlastnictví proto zřizuje speciální pozice. Zákon o ochraně utajovaných informací ukládá všem orgánům státní správy, u kterých vzniká nebo kterým je poskytnuta utajovaná informace, zřízení institutu bezpečnostního ředitele.⁸⁵

Bezpečnostní ředitel je obsazen předsedou Úřadu a zabezpečuje plnění povinností Úřadu vyplývajících ze zákona o ochraně utajovaných informací, tedy zejména těch, které vyplývají z řízení o utajované přihlášce;⁸⁶ konkrétní povinnosti budou zmíněny u popisu příslušných částí řízení.

Dále se jedná o personál Úřadu podílející se nařízení o utajovaných přihláškách, Metodický pokyn či Bezpečnostní řád ÚPV pak zmiňují přímo zaměstnance patentového odboru, jež má přístup k utajovaným informacím,⁸⁷ a který poté prakticky vede celé řízení o přihlášce a provádí, současně s bezpečnostním ředitelem, úkony v řízení.

Patentové řízení jako takové podléhá zásadě formálnosti, znamená to tedy, že Úřad průmyslového vlastnictví sám věcně zkoumá, zda byly splněny všechny podmínky podle zákona o vynálezech a podle toho udělí či neudělí patentovou ochranu.⁸⁸ Dále vzhledem k tomu, že samotné řízení může

⁸⁵ Ustanovení § 71 zákona o ochraně utajovaných informací.

⁸⁶ Ustanovení čl. 4 odst. 2 Bezpečnostního řádu.

⁸⁷ Ustanovení čl. 2.3 Metodického pokynu.

⁸⁸ CHLOUPEK, Vojtěch a kol. § 24 [Zahájení řízení]. In: Patentový zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2017, s. 182.

být pro Úřad průmyslového vlastnictví finančně i časově náročné, uplatní se zde i tzv. princip odloženého průzkumu, který znamená provedení průzkumu až v případě předpokladu, že patent bude opravdu udělen.⁸⁹ Jak již bylo výše zmíněno, na tato řízení se použije právní úprava zákona o vynálezech a o ochraně utajovaných informací se subsidiárním použitím správního řádu mimo taxativně vyjmenované instituty.⁹⁰ Dále se na tento typ řízení aplikuje vyhláška č. 550/1990 Sb., o řízení ve věcech vynálezů a užitných vzorů, vyhláška č. 527/2005 Sb., o administrativním značení utajovaných informací a dále několik interních předpisů jako je Metodický pokyn, Bezpečnostní řád či Instrukce předsedy Úřadu, kterou se stanoví standard úpravy přihlášky vynálezu.⁹¹

1.6.2 UTAJOVANÁ PATENTOVÁ PŘIHLÁŠKA

Utajovaná patentová přihláška musí formálně splňovat všechny zákonné náležitosti standardní přihlášky⁹² spolu s návrhem stupně utajení vynálezu.⁹³

Návrh na stupeň utajení má povinnost podat přihlašovatel v případě, že se domnívá, že přihláška obsahuje utajované informace.⁹⁴ Zákon ani komentář tuto povinnost nespécifikují, lze tedy vycházet pouze z obecné zákonné definice utajované informace jak byla popsána výše,⁹⁵ mělo by se tedy jednat o přihlášku na vynález, jehož zveřejnění by bylo proti zájmům České republiky. Odtajněné patentové přihlášky obsahují například roz-

⁸⁹ CHLOUPEK, Vojtěch a kol. § 33 [Úplný průzkum]. In: Patentový zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2017, s. 219.

⁹⁰ Ustanovení § 63 odst. 1 patentového zákona.

⁹¹ Instrukce předsedy Úřadu průmyslového vlastnictví ze dne 30. prosince 2009, kterou se stanoví standard úpravy přihlášky vynálezu, žádosti o udělení dodatkového ochranného osvědčení a přihlášky užitečného vzoru.

⁹² Otázka formálních náležitostí patentových přihlášek je obsáhlou sama o sobě, v této práci se zaměřím spíše na její utajení. Pro srovnání však např. CHLOUPEK, Vojtěch a kol. § 24 [Zahájení řízení]. II. Obsah přihlášky. In: Patentový zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2017, s. 183 – 192, a HORÁČEK, Roman a kol. *Práva k průmyslovému vlastnictví*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 129 – 140.

⁹³ Ustanovení čl. 2.3 Metodického pokynu.

⁹⁴ Ustanovení čl. 2.3 Metodického pokynu a § 70 odst. 1 zákona o ochraně utajovaných informací.

⁹⁵ Ustanovení § 2 písm. a) zákona o ochraně utajovaných informací.

nětku pro zapalovače, zážehovou směs, iniciační slož pro trasovací slož, hydraulickou zákluzovou brzdu s ventilem apod.⁹⁶

V případě, že přihlašovatel tento návrh nepodá, může jej navrhnout i zaměstnanec Úřadu průmyslového vlastnictví a oznámit návrh bezpečnostnímu řediteli, domnívá-li se, že přihláška obsahuje utajovanou informaci.⁹⁷ V praxi je však nejčastější situace, kdy je podán návrh stupně utajení přihlašovatelem, který je poté většinou odmítnut.⁹⁸

Podáním přihlášky vzniká přihlašovatelovi právo priority,⁹⁹ proto je okamžik podání důležitý; náležitosti podání přihlášky jsou alespoň označení přihlašovatele projevujícího vůli přihlásit vynález a popis vynálezu.¹⁰⁰ Od tohoto momentu se také počítá osmnácti měsíční lhůta, po jejímž uplynutí je utajovaná přihláška považována za zveřejněnou pro účely určení stavu techniky,¹⁰¹ fakticky zveřejněna ale není.

1.6.3 ŘÍZENÍ O UTAJOVANÉ PŘIHLÁŠCE

Samotnému řízení o přihlášce, tedy zjišťování, zda-li přihláška splňuje formální požadavky definované zákonem o vynálezech, v případě utajované

⁹⁶ Jedná se o odtajněné vynálezy, které byly zveřejněny ve věstníku po odtajnění pod kódem záhlaví podle WIPO standardu č. 17 „SB4A“ a „SB4F“ pro autorská osvědčení, která se již nepoužívají. Více ke zveřejňování ve Věstníku viz níže. (WIPO standard st. 17: Recommendation for the coding of headings of announcements made in official gazettes. *Handbook on industrial property information and documentation* [online]. World intellectual property organization [cit. 28. 2. 2018].). Jedná se o: SELLIER AND BELLOT A. S. VLAŠIM. Roznětka pro zapalovače. Původce: Václav SVACHOUČEK. Česká republika. Patentový spis CZ 299391 B6. 30. 1. 1997. SELLIER AND BELLOT A. S. VLAŠIM. Zážehová směs. Původce: Jiří NESVEDA, Stanislav BRANDEJS, Radek KOTOUČEK. Česká republika Patentový spis CZ 299392 B6. 13. 8. 1996. SELLIOR AND BELLOT A. S. VLAŠIM. Iniciační slož pro trasovací slož. Původce: Václav SVACHOUČEK. Patentový spis CZ 299393 B6. 21. 12. 1998. MINISTERSTVO OBRANY ČR, ODBOR VĚCNÝCH ZDROJŮ A SPRÁVY ORGANIZACÍ PRAHA. Hydraulická zákluzová brzda s ventilem. Původce: Milan VAŠÍČEK, Josef MANDÁK. Česká republika. Autorské osvědčení CZ 299396 B1. 22. 4. 1986.

⁹⁷ Ustanovení čl. 8 odst. 6 Bezpečnostního řádu.

⁹⁸ Tuto informaci poskytla ke zveřejnění k JUDr. Eva Maříková z Odboru právního a legislativního Národního bezpečnostního úřadu. Tímto bych jí chtěla poděkovat.

⁹⁹ Více k právu přednosti např. HORÁČEK, Roman a kol. *Práva k průmyslovému vlastnictví*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 129.

¹⁰⁰ JAKL, Ladislav. *Právní ochrana vynálezů a užitných vzorů: vypracování jejich popisů a nároků na ochranu*. 1. vyd. Praha: Metropolitní univerzita Praha, 2010. s. 53.

¹⁰¹ Ustanovení § 5 odst. 2 patentového zákona.

příhlášky předchází fáze, ve které se zjišťuje, zda-li je návrh na stupeň utajení podaný ať už přihlašovatelem či zaměstnancem Úřadu průmyslového vlastnictví důvodný. Nutno dodat, že tato fáze předchází i řízení odehrávající se na vstupním a poplatkovém odboru, má tedy absolutní prioritu.¹⁰² Současně v případě, že by se jednalo o evropskou či mezinárodní přihlášku s návrhem stupně utajení,¹⁰³ musí být k samotnému podání této přihlášky přiložen souhlas Národního bezpečnostního úřadu.¹⁰⁴ Takovýto případ však není znám v posledních letech ani jeden.¹⁰⁵

V případě, že se jedná o přihlášku s návrhem na stupeň utajení podaným přihlašovatelem, pak bezpečnostní ředitel Úřadu průmyslového vlastnictví předloží tuto přihlášku bezodkladně Národnímu bezpečnostnímu úřadu, a to včetně popisu nároků, anotace a výkresů a vyobrazení. Národní bezpečnostní úřad rozhoduje o udělení stupně utajení tedy ještě před provedením předběžného průzkumu. V případě, že se jedná o přihlášku standardní tak k návrhu na stupeň utajení dojde projednávajícím zaměstnancem úřadu či bezpečnostním ředitelem až během předběžného průzkumu přihlášky.

Do doby rozhodnutí Národního bezpečnostního úřadu o stupni utajení je s přihláškou nakládáno, jakoby byla utajovanou informací stupně *Vyhrazená*.¹⁰⁶ V případě, že se jedná o přihlášku neobsahující návrh stupně utajení od přihlašovatele je do doby odtajnění utajované informace během předběžného průzkumu a navrhnutí stupně utajení s přihláškou nakládáno standardně a poté jako s utajovanou informací stupně *Vyhrazená*.

Národní bezpečnostní úřad poté rozhoduje o návrhu stupně utajení; ve lhůtě 60 dní musí navrhovaný stupeň buď potvrdit, změnit či zamítnout, v praxi je údajně většina takovýchto návrhů zamítnuta.¹⁰⁷ Rozhoduje však na základě vyjádření ústředního správního úřadu, do jehož věcné pů-

¹⁰² Ustanovení čl. 8 odst. 2 Bezpečnostního řádu.

¹⁰³ Viz část 1.3 této práce.

¹⁰⁴ Ustanovení § 24 odst. 4 patentového zákona.

¹⁰⁵ Tuto informaci poskytla ke zveřejnění JUDr. Eva Maříková.

¹⁰⁶ Ustanovení čl. 7 odst. 3 zákona o ochraně utajovaných informací.

¹⁰⁷ Tuto informaci poskytla ke zveřejnění JUDr. Eva Maříková z Odboru právního a legislativního Národního bezpečnostního úřadu. Tímto bych jí chtěla poděkovat.

sobnosti spadá předmět přihlášky, např. u zbraňového systému by to typicky bylo Ministerstvo obrany, u ochranného prvku proti padělání bankovek by se jednalo o Českou národní banku atd. V případě, že by předmět nespadal do věcné působnosti žádného takového orgánu, není vyjádření vyžadováno.¹⁰⁸

Na základě tohoto vyjádření pak Národní bezpečnostní úřad rozhodne, zda přihláška utajovanou informaci obsahuje. Pokud je návrh na stupeň utajení zamítnut, přihláška se eviduje jako běžná a dále standardně pokračuje řízení o udělení patentu před Úřadem. Informace o zamítnutí návrhu na stupeň utajení je však zveřejněna v patentové dokumentaci ve Věstníku a online databázi v přehledu položek řízení.¹⁰⁹

V případě, že Národní bezpečnostní úřad rozhodne, že přihláška utajovanou informaci obsahuje, předá přihlášku zpět bezpečnostnímu řediteli, který ji spravuje následně¹¹⁰ spolu s informací, zda-li přihlašovatel splňuje podmínky přístupu k utajované informaci daného stupně.¹¹¹ Jeho povinností je uvědomit o tomto faktu přihlašovatele a to opět bezodkladně a v písemné formě¹¹² a zaznačit stupeň utajení na přihlášce, přihlašovatel pak musí označit stupeň utajení na předmětu přihlášky. Další povinností bezpečnostního ředitele je evidovat utajovanou přihlášku v protokolu¹¹³ postupem podle čl. 6 Bezpečnostního řádu. Obsah tohoto ustanovení vychází mimo jiné z vyhlášky Národního bezpečnostního úřadu č. 529/2005 Sb., o administrativní bezpečnosti a o registrech utajovaných informací a lze říci, že ji specifikuje a určuje konkrétní povinnosti pověřeným osobám (v daném případě bezpečnostnímu řediteli),¹¹⁴ což je i explicitně uvedeno

¹⁰⁸ Tuto informaci také poskytla ke zveřejnění JUDr. Eva Maříková z Odboru právního a legislativního Národního bezpečnostního úřadu. Tímto bych jí chtěla poděkovat.

¹⁰⁹ Např. ZVI A. S. PRAHA. Zážehová slož pro elektricky iniciovatelné zápalky. Původci: Václav SVACHOUČEK, Jan KUSÁK, Jiří STRNAD. Česká republika. Patentový spis CZ 295050 B6. 11. 3. 2005.

¹¹⁰ Ustanovení čl. 2.3 Metodického pokynu.

¹¹¹ § 70 odst. 3 zákona č. 412/2005 Sb.

¹¹² Ustanovení čl. 8 odst. 1 Bezpečnostního řádu.

¹¹³ Tamtéž čl. 8 odst. 2.

¹¹⁴ Ustanovení § 1 vyhlášky č. 529/2005 Sb.

v čl. 5 odst. 1 Bezpečnostního řádu.¹¹⁵ Ustanovení popisuje konkrétní způsob označování utajovaných dokumentů a způsob vytvoření jednacího čísla, způsob evidování utajovaných přihlášek a vedení jejich spisů – tzv. *spisovou službu*,¹¹⁶ která je dále specifikována v čl. 9 Bezpečnostního řádu.

V případě klasické patentové přihlášky se po běžné evidenci a založení spisu přihlášky vynálezu tato přihláška naskenuje a zaznamená do databáze, což provádí vstupní oddělení Úřadu.¹¹⁷ V případě utajované přihlášky však bezpečnostní ředitel provede pouze omezený zápis bibliografických údajů do databáze, který obsahuje pouze spisovou značku, mezinárodní patentovou třídu, datum podání přihlášky a kód utajovaných přihlášek.¹¹⁸ Bezpečnostní ředitel následně uchovává všechny utajované dokumenty v trezoru.¹¹⁹

Přihláška je po zaevidování předána do rukou té fyzické osobě na patentovém odboru Úřadu, která má přístup k utajovaným informacím; tato osoba následně vede celé řízení o utajované přihlášce v zabezpečené oblasti¹²⁰ (Metodický pokyn zmiňuje pouze „*místnost k tomu vhodnou*“¹²¹) a to dle Metodického pokynu.¹²² Ve fázi osobního projednávání je však již nezbytné, aby fyzická osoba, se kterou je řízení vedeno, tedy přihlašovatel, měla také přístup k utajovaným informacím stejného či vyššího stupně jako je označena přihláška.¹²³ V tento moment tedy musí proběhnout poučení podle zákona o ochraně utajovaných informací tak, jak bylo uvedeno viz výše.¹²⁴ Následné řízení před Úřadem probíhá standardně dle zákona o vynálezech a prováděcích předpisů s výjimkou zveřejnění vynálezu;¹²⁵ ovšem pro účely

¹¹⁵ Ustanovení čl. 5 odst. 1 Bezpečnostního řádu.

¹¹⁶ Tamtéž čl. 5 odst. 4.

¹¹⁷ Ustanovení čl. 2 Metodického pokynu.

¹¹⁸ Ustanovení čl. 6 odst. 5 písm. f) Bezpečnostního řádu.

¹¹⁹ Tamtéž čl. 5 odst. 6.

¹²⁰ Tamtéž čl. 8 odst. 2.

¹²¹ Ustanovení čl. 2.3 Metodického pokynu.

¹²² Ustanovení čl. 8 odst. 3 Bezpečnostního řádu.

¹²³ Tamtéž čl. 8 odst. 3.

¹²⁴ Ustanovení § 70 odst. 5 patentového zákona.

¹²⁵ Tamtéž § 71.

úplného průzkumu se utajovaná přihláška považuje za zveřejněnou 18 měsíců od vzniku práva přednosti.¹²⁶ Je tedy proveden standardně předběžný i úplný průzkum a řízení je ukončeno udělením patentu či zamítnutím přihlášky. V každém z těchto případů má pak bezpečnostní ředitel opět povinnost zaznamenat výsledek řízení do databáze. Pokud je patentová ochrana udělena, bezpečnostní ředitel Úřadu zaznamená do databáze i číslo patentového dokumentu a tuto informaci oznamuje ve Věstníku ÚPV.¹²⁷ Vzhledem k povinnosti nezveřejňovat utajované patentové přihlášky je možné tedy z této úpravy pouze vyvozovat, že se jedná o neveřejnou část Věstníku a nápodobně neveřejnou interní databázi utajovaných patentových přihlášek.

V případě, že bude mít přihlašovatel či majitel za to, že už dále neexistují důvody pro utajování patentu, může požádat o snížení stupně utajení či jeho úplné zrušení u Úřadu, nicméně o žádosti bude rozhodovat Národní bezpečnostní úřad, který rozhodnutí následně oznamuje bezpečnostnímu řediteli a ten pak zpět přihlašovatelovi či majiteli patentu.¹²⁸

Na závěr této části bych ráda ještě zmínila v krátkosti značení utajovaných patentů. Bibliografická data utajovaných vynálezů podléhají stejnému značení, jako u standardního patentu (což nutně vyplývá ze zákonných požadavků, kdy všechny podmínky kromě zveřejnění se aplikují i na utajované přihlášky¹²⁹), tuto skutečnost lze, jako jednu z mála v tomto tématu, ověřit prakticky v online databázi – pro srovnání lze vyhledat odtažněné patenty a porovnat dokumentaci s patenty standardními.¹³⁰ Nutno ale dodat, že číselné kódy INID pro označování bibliografických dat technických řešení¹³¹ neobsahují kategorii, která by referovala k faktu, že přihláška je či byla v minulosti utajovaná. Fakt, že se v minulosti jednalo o utajovanou přihlášku je evidován na naskenovaném patentovém spisu

¹²⁶ Tamtéž § 5 odst. 3.

¹²⁷ Ustanovení čl. 8 odst. 4 Bezpečnostního řádu.

¹²⁸ Ustanovení čl. 8 odst. 5 Bezpečnostního řádu. Dle konzultovaných informací se aktuálně jedná v České republice o řádově jednotky návrhů na utajení přihlášek, z nichž je většina zamítnuta. Za poskytnutí této informace děkuji paní JUDr. Evě Maříkové z právního a legislativního odboru Národního bezpečnostního úřadu.

¹²⁹ Ustanovení § 71 patentového zákona.

(konkrétně slovy „*po odtajnění*“) a lze jej vyčíst z INID kategorie číslo 24 referované jako „*oznámení o zápisu ve Věstníku (po odtajnění)*“. Z tohoto vyjádření v podstatě vyplývá, že udělení utajovaného patentu je ve Věstníku zveřejněno až jeho odtajněním. Dále lze tuto informaci zjistit z přehledu položek řízení v online databázi, kde se zmiňuje jak žádost o odtajnění (pokud jí bylo vyhověno),¹³² tak i žádost o utajení v případě, že byla zamítnuta.¹³³

Ve Věstníku Úřadu je dále použito kódování záhlaví oznámení publikovaných ve Věstníku vyplývající se standardu WIPO číslo 17,¹³⁴ které narozdíl od předchozích obsahuje dvě kategorie kódování oznámení, které přímo referují k odtajnění patentů a autorských osvědčení – jedná se o kategorie SB4A a SB4F.¹³⁵ Pomocí těchto kategorií lze ve Věstníku vyhledat odtajněné patenty a autorská osvědčení.¹³⁶

¹³⁰ Odtajněné patentové přihlášky a autorská osvědčení např.: SELLIER AND BELLOT A. S. VLAŠIM. Roznětka pro zapalovače. Původce: Václav SVACHOUČEK. Česká republika. Patentový spis CZ 299391 B6. 30. 1. 1997., SELLIER AND BELLOT A. S. VLAŠIM. Zážehová směs. Původce: Jiří NESVEDA, Stanislav BRANDEJS, Radek KOTOUČEK. Česká republika Patentový spis CZ 299392 B6. 13. 8. 1996., SELLIOR AND BELLOT A. S. VLAŠIM. Iniciační slož pro trasovací slož. Původce: Václav SVACHOUČEK. Patentový spis CZ 299393 B6. 21. 12. 1998., MINISTERSTVO OBRANY ČR, ODBOR VĚCNÝCH ZDROJŮ A SPRÁVY ORGANIZACÍ PRAHA. Hydraulická zákluzová brzda s ventilem. Původce: Milan VAŠÍČEK, Josef MANDÁK. Česká republika. Autorské osvědčení CZ 299396 B1. 22. 4. 1986.

¹³¹ WIPO standard st. 9: Recommendation concerning bibliographic data on and relating to patents and SPCS. *Handbook on industrial property information and documentation* [online]. World intellectual property organization [cit. 28. 2. 2018].

¹³² Např.: SELLIER AND BELLOT A. S. VLAŠIM. Roznětka pro zapalovače. Původce: Václav SVACHOUČEK. Česká republika. Patentový spis CZ 299391 B6. 30. 1. 1997.

¹³³ Přihláška se zamítnutou žádostí na utajení např.: ZVI A. S. PRAHA. Zážehová slož pro elektricky iniciovatelné zápalky. Původci: Václav SVACHOUČEK, Jan KUSÁK, Jiří STRNAD. Česká republika. Patentový spis CZ 295050 B6. 11. 3. 2005.

¹³⁴ WIPO standard st. 17: Recommendation for the coding of headings of announcements made in official gazettes. *Handbook on industrial property information and documentation* [online]. World intellectual property organization [cit. 28. 2. 2018].

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ V online databázi Věstníku vynálezů a patentů Úřadu průmyslového vlastnictví lze aktuálně pod kapitolou „*Autorská osvědčení a patenty zapsané do rsjstříku po odtajnění*“ nalézt 24 záznamů: Vyhledávání ve Věstníku podle bibliografických údajů [online]. Úřad průmyslového vlastnictví, 2018, [cit. 5. 7. 2018].

1.7 VLASTNICKÁ PRÁVA A LICENCOVÁNÍ

Tato část práce je zahrnuta s cílem objasnit nakládání s vynálezem po udělení utajovaného patentu. Z praktického hlediska (nebo z hlediska přihlašovatele a později majitele) se tedy jedná v podstatě o nejdůležitější část problematiky, jelikož se jedná o samotný cíl řízení; udělení patentové ochrany obecně znamená udělení výlučných *erga omnes* vlastnických práv na nakládání s vynálezem jeho majiteli, v případě utajovaného patentu však lze rozumně předpokládat, že z principu budou tato práva omezena. O to je paradoxnější situace, kde o vlastnických právech a jejich nakládání v případě utajovaného patentu mlčí všechny relevantní výše zmíněné zdroje v kontextu toho, že celá tato práce se potýká s absencí i širší relevantních zdrojů. Jedná se tedy o část tohoto článku, která je založena téměř bezvýhradně na obecných principech pojících se k utajování informací a právům duševního vlastnictví v kombinaci s konzultacemi s odborníky v těchto směrech.¹³⁷

Důsledky udělení patentové ochrany na vynález jsou podle zákona o vynálezech zejména majitelovo „výlučné právo využívat nález, poskytnout souhlas k využívání jiným osobám, nebo na ně patent převézt“,¹³⁸ což je specifikováno dále v následujících paragrafech.¹³⁹ Je patrné, že všechny tyto způsoby nakládání s vynálezem jsou v případě udělení utajovaného patentu v přímé kontradikci; těžko si lze představit volné využívání majitelem patentu či další osobou pokud je vynález považován za utajovaný, lze tedy legitimně očekávat nějaké omezení majitelových vlastnických práv z důvodu veřejného zájmu.

V tento moment by mohl být nápomocen patentový zákon z dob první republiky č. 305/1919 Sb.,¹⁴⁰ který v podstatě přejímá s drobnými úprava-

¹³⁷ Autor několika odborných publikací a český i evropský patentový zástupce pan Ing. Karel Čada a paní JUDr. Eva Maříková z právního a legislativního odboru Národního bezpečnostního úřadu.

¹³⁸ Ustanovení § 11 odst. 1 patentového zákona.

¹³⁹ Tamtéž § 13 a § 13a.

¹⁴⁰ Zákon č. 305/1919 Sb.

mi rakouský patentový zákon č. 30/1897 ř. z.¹⁴¹ Nejprve je nutno říci, že tento zákon vůbec neobsahoval explicitní vyjádření udělení utajovaného patentu jako takového, pouze uváděl, že do rejstříku se zapisují všechny udělené patenty a to včetně těch vyhrazených státu nebo válečné správě, avšak tyto patenty nejsou přístupny k nahlížení – tedy uveřejněny v pravém slova smyslu.¹⁴² Naopak ale obsahoval explicitní vyjádření možnosti omezení vlastnických práv k patentu či úplného vyvlastnění za účelem využití patentu státní nebo válečnou správou (viz níže).

Omezit bylo možné ve prospěch válečné správy, státního monopolu či cizích vozidel na území státu. Omezení ve prospěch cizích vozidel bylo čistě praktickým projevem mezinárodní přepravy, znamená výjimku z patentových práv na vozidla či zařízení na nich, která se na území státu nachází přechodně při použití k dopravě.¹⁴³ Relevantnější bylo ovšem omezení ve prospěch válečné správy či státního monopolu. Nutno říct, že v tomto ohledu byl patentový zákon poměrně nekompromisní. Jednalo-li se o vynález, který se vztahoval k „válečným zbraním, trřaskavinám, střelivům, opevnění nebo válečným lodím“¹⁴⁴ a který by mohl „zvýšit brannou moc“¹⁴⁵ státu, měla válečná správa právo využívat vynález a nemohlo být proti ní uplatněno výlučné právo vyplývající z patentu (např. ani nárok na náhradu škody apod.).¹⁴⁶ Využívání patentu ovšem záviselo na schválení Ministerstvem obchodu, toto rozhodnutí muselo být získáno ještě před začátkem užívání vynálezu.¹⁴⁷ Majitel patentu měl právo na přiměřenou náhradu, ta byla stano-

¹⁴¹ Zákon č. 30/1897 ř. z. Za tuto radu bych na tomto místě ráda poděkovala prof. Karlovi Čadovi.

¹⁴² ŠPIRK, Ludvík; VANĚK, Cyril. *Výklad právních předpisů československého práva patentního: výklad zákona ze dne 11. ledna 1897, č. 30 ř. z., novelisovaného zákony ze dne 29. prosince 1908, č. 286 ř. z., ze dne 27. května 1919, č. 305 Sb. z. a n., ze dne 30. června 1922, č. 252 Sb. z. a n. a příslušných nařízení.* V Praze: Nákladem vlastním, 1933, s. 63 – 64.

¹⁴³ ŠPIRK, Ludvík; VANĚK, Cyril. *Výklad právních předpisů československého práva patentního: výklad zákona ze dne 11. ledna 1897, č. 30 ř. z., novelisovaného zákony ze dne 29. prosince 1908, č. 286 ř. z., ze dne 27. května 1919, č. 305 Sb. z. a n., ze dne 30. června 1922, č. 252 Sb. z. a n. a příslušných nařízení.* V Praze: Nákladem vlastním, 1933, s. 84.

¹⁴⁴ Tamtéž s. 82.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ Tamtéž s. 83.

vena dohodou mezi majitelem a vojenskou správou, musela být však následně odsouhlasena také Ministerstvem financí. Pokud by však k dohodě nedošlo, tak měl pravomoc rozhodnout o výši náhrady ministr financí s ministrem obchodu a válečnou správu a proti tomuto rozhodnutí není přípustný opravný prostředek. Nutno také dodat, že neukončený proces stanovení výše náhrady nezabraňoval využívání vynálezu vojenskou správou, pokud o tom bylo řádně rozhodnuto v souladu s výše uvedeným.¹⁴⁸

Omezení patentových práv mohlo nastat i ve prospěch státního monopolu, toto omezení se týkalo předmětů ze zákona vyloučených z patentovatelnosti z důvodu, že byly vyhrazeny státnímu monopolu, které však byly i přesto patentovány (ze zákona by měl být patent po zjištění této skutečnosti na žádost zrušen). Udělení patentu na takovéto předměty pak nemělo účinek vůči státní nebo válečné správě. Jednalo se zejména o „*předměty, které jsou používány veřejností, mohou však spadat také pod státní monopol (střelné a trhací látky)*“.¹⁴⁹

Zákon dále obsahoval i institut vyvlastnění patentu, v § 15 byly obsaženy tři způsoby vyvlastnění patentu – vyvlastnění v celém rozsahu, částečně či úplné zrušení patentu za účelem volného užívání veřejností. Důvody k vyvlastnění byly definovány jako „*zájem ozbrojené moci nebo veřejného dobra nebo jiný naléhavý zájem státní, aby vynálezu bylo užíváno zcela nebo částečně státní nebo válečnou správou samou, anebo aby byl vynález ponechán všeobecnému užívání*“.¹⁵⁰ V těchto případech rozdílně oproti omezení vlastnických práv rozhodovalo o žádosti na vyvlastnění Ministerstvo vnitra a to za státní nebo válečnou správu, rozhodnutí pak mělo účinky vůči majiteli i ostatním osobám, které měli užívací práva k vynálezu. Za vyvlastnění příslušela ze zákona přiměřená náhrada všem zmíněným osobám, opět se preferovala dohoda mezi nimi na jedné straně a státní správou na straně druhé, v případě, že k dohodě nedošlo, tak výši náhrady určil soud na zá-

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ ŠPIRK, Ludvík; VANĚK, Cyril. *Výklad právních předpisů československého práva patentního: výklad zákona ze dne 11. ledna 1897, č. 30 ř. z., novelisovaného zákony ze dne 29. prosince 1908, č. 286 ř. z., ze dne 27. května 1919, č. 305 Sb. z. a n., ze dne 30. června 1922, č. 252 Sb. z. a n. a příslušných nařízení*. V Praze: Nákladem vlastním, 1933, s. 83 – 84.

¹⁵⁰ Tamtéž s. 154 – 155.

kladě žaloby. Soud přihlížel při vyměřování ke znaleckým posudkům a původní majitel patentu měl právo na to jednoho znalce jmenovat, vždy však přihlížel pouze k účinkům patentu na státním území. Náhrada měla dvě složky – obecnou tržní cenu a určení pravděpodobných zisků z patentu. Opět zde fungoval princip, že využívání vynálezu státní či válečnou správou (nebo veřejností v některých případech) bylo možné už před rozhodnutím o náhradě škody, dokonce v některých případech bylo využívání možné již před vydáním vyvlastňovacího nálezu Ministerstvem vnitra, nicméně bylo vyžadováno alespoň svolení Ministerstva s tím, že nález vydá později (zejména hrozilo-li by nebezpečí z prodlení).¹⁵¹ V případě, že by však Ministerstvo poté v nálezu vyvlastnění nepovolilo, přísluší majiteli právo na náhradu škody.¹⁵² Státní či válečná správa měla poté všechna práva majitele v rozsahu uvedeném v nálezu. Tato skutečnost se neuváděla v rejstříku, pouze ji patentní úřad uvedl v patentovém spise.¹⁵³ Vyvlastnit bylo možné i práva k vynálezu, kterému ještě patentová ochrana nebyla udělena a bylo o něm zatím vedeno pouze řízení.¹⁵⁴

Dle získaných informací však v současné době zákon neumožňuje vyvlastnění ani omezení vlastnických práv ze zákona, všechna vlastnická práva zůstávají majiteli. Za těchto okolností si lze tedy představit pouze smluvně upravené využívání vynálezu státem formou licenční smlouvy dle § 14 patentového zákona.

1.8 SHRNUTÍ

V této části byla analyzována právní úprava udílení utajovaných patentů, od úpravy utajovaných informací zvláště přes definici utajovaného patentu a prameny právní úpravy, který tento institut popisují, až po konkrétní postup řízení, které by mělo vyústit udělením utajovaného patentu. Zaměřila jsem se na ty fáze řízení, které se odlišují od běžného řízení o udělení patentu a jejich rozbor. V poslední části jsem nejvíce narazila na absenci re-

¹⁵¹ Tamtéž s. 155.

¹⁵² Tamtéž, s. 156.

¹⁵³ Tamtéž s. 155 – 156.

¹⁵⁴ Tamtéž s. 156.

levantních zdrojů a je tudíž vypracována pouze na základě obecných principů, příkladu historické právní úpravy a odborné konzultace, otevírá ovšem prostor pro další výzkum.

2. UTAJOVANÝ PATENT VE VYBRANÝCH PRÁVNÍCH SYSTÉMECH A KOMPARACE S ČESKOU PRÁVNÍ ÚPRAVOU

Druhá část tohoto článku má za cíl porovnat právní úpravu utajovaných patentů v České republice s jejich právní úpravou ve Spojených státech, Spojeném království a Německu. Ačkoliv se jedná o státy s právními systémy více či méně vzdálenými, jejich výběr byl účelový vzhledem k tomu, že se jedná o státy, které tohoto institutu využívají mnohem více, což se odráží i v mnohem konkrétnější právní úpravě.¹⁵⁵ Tento příspěvek však nemá ambice porovnat celé fungování utajovaného patentu v těchto zemích s tuzemskou úpravou tak, jak bylo popsáno výše; jednalo by se o cíl hodný minimálně ještě jednou stejného rozsahu, jako je tento článek. Spíše se zaměřím na průběh řízení o utajované patentové přihlášce a dále porovnání vlivu udělení utajovaného patentu na vlastnická práva vynálezce. Zkoumaná otázka je pojata poměrně široce z důvodu, že je obtížné získat relevantní a důvěryhodné informace o všech třech dílčích podotázkách ze všech zkoumaných právních systémů, současně si ale myslím, že každá z nich je příliš důležitá pro dokreslení celkového obrazu fungování utajovaných patentů na to, aby nebyla zahrnuta vůbec.

Postupovat budu podle komparativní metody práva.¹⁵⁶ Zkoumaná otázka je tedy, jak je právně upraven utajovaný patent ve srovnávaných právních řádech a jaký vliv má udělení utajovaného patentu na vlastnická práva majitele.¹⁵⁷ Tato otázka souvisí úzce zejména se základním právem na ochranu soukromého vlastnictví, s právem na informace, principem veřejnosti pa-

¹⁵⁵ Total Secrecy Orders in effect (at end of period). *Invention Secrecy Activity (as reported by The Patent and Trademark Office)* [online]. Federation of American Scientists, © 2018 [cit. 15. 3. 2018]. Official Statistics. *Facts and figures: patent, trade mark, design and hearing data: 2016 - GOV.UK* [online]. © Crown Copyright, publikováno 2. 11. 2017 [cit. 15. 3. 2018].

¹⁵⁶ SAMUEL, Geoffrey. *An introduction to comparative law theory and method*. Portland, Oregon: Hart Publishing, 2014. s. 26.

¹⁵⁷ Tamtéž.

tentového práva tak, jak byl analyzován výše a transparentním fungováním státní správy. *Tertium comparationis* bude v tomto případě právní úprava utajovaného patentu ve všech právních řádech, a to zejména ta část, ve které je rozhodováno o přihlášce - zda-li obsahuje utajované informace a udělen tedy bude utajovaný patent či nikoliv a to z důvodu, že se jedná o klíčové rozhodnutí, které již nelze zvrátit (v některých případech sice lze, ale jen s obtížemi, jak bude uvedeno viz níže) a o případném omezení vlastnických práv. *Comparatum* bude tedy tuzemská právní úprava související s rozhodnutím o utajení patentové přihlášky, zejména tedy čl. 7 a 8 Bezpečnostního řádu Úřadu průmyslového vlastnictví, *comparandum*¹⁵⁸ pak bude v právním řádu Spojených států § 181 a násl. amerického patentového zákona¹⁵⁹ a v právním řádu Spojeného království v části 22 a 23 patentového zákona z roku 1977¹⁶⁰ a v německém patentovém zákoně § 50 a násl.¹⁶¹

2.1 ČESKÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA

Tímto tématem jsem se v podstatě zabývala v první části tohoto článku, ovšem pro účely srovnání se domnívám, že by se hodilo krátké shrnutí vzhledem k tomu, že se jedná o *comparatum*. V českém právním systému je utajovaná patentová přihláška řešena velmi stručně na zákonné úrovni (jedná se pouze o pár zmínek v zákoně o vynálezech¹⁶² a jeden paragraf zákona o utajovaných informacích¹⁶³), konkrétnější podmínky stanovují prováděcí předpisy výkonných orgánů na poli národní bezpečnosti a prů-

¹⁵⁸ Viz ÖRÜCÜ, A. Esin. Methodology of comparative law. In: SMITS, Jan M. *Elgar Encyklopedia of Comparative Law*. 1 ed. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2006, s. 442.

¹⁵⁹ SPOJENÉ STÁTY. § 181 et seq. Invention Secrecy Act of 1951, Title 35 of United States Code, Pub. L. 82-256 (dále jen „35 U.S.C.“).

¹⁶⁰ SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ. Sec. 22 – 23. Patents Act of 1977, Chapter 37 (dále jen „Patents Act“).

¹⁶¹ NĚMECKO. § 50 - § 56 Patengesets vom 16. Dezember 1980, BGBl. 1981 I S. 1 (dále jen „PatG“).

¹⁶² Konkrétně § 4, § 24 a § 71 patentového zákona.

¹⁶³ Konkrétně § 71 zákona o ochraně utajovaných informací.

myslového vlastnictví – tedy vyhlášky Národního bezpečnostního úřadu¹⁶⁴ a Úřadu průmyslového vlastnictví.¹⁶⁵ Hlavní odpovědnost za detekci utajovaných informací má dle Bezpečnostního řádu přihlašovatel – on je ten, kdo navrhuje stupeň utajení.¹⁶⁶ V případě, že by utajení nebylo navrhnuto přihlašovatelem je možné, aby jej navrhnul ještě také zaměstnanec Úřadu během řízení o přihlášce.¹⁶⁷ O stupni utajení poté rozhoduje Národní bezpečnostní úřad na základě vyžádaných posudků (viz výše).¹⁶⁸ V praxi se nejčastěji jedná právě o ty případy, kdy je stupeň utajení navrhnut přihlašovatelem a následně je zamítnut Národním bezpečnostním úřadem.¹⁶⁹ Nakládání s vynálezem po udělení utajovaného patentu vzhledem k výše uvedenému nejspíše probíhá formou vzájemné dohody (pravděpodobně licenční smlouvy) mezi majitelem a státem.

2.2 PRÁVNÍ ÚPRAVA VE SPOJENÝCH STÁTECH

Porovnávanou problematiku upravuje v právním řádu Spojených států zejména § 181 a násl. zákona č. 35/1951 („35 U.S.C.”).¹⁷⁰ Toto ustanovení má několik specifíků. Prvním je zejména to, že americký právní systém rozlišuje mezi přihlášením vynálezu, který byl financován částečně či zcela státem nebo některou jeho organizační složkou a čistě soukromým vynálezem.¹⁷¹ Toto rozlišení je pro účel komparace důležité zejména proto, že vynálezy financované státem je samozřejmě jednodušší utajit v rámci patentového řízení než ty soukromé. Druhým specifíkem je to, že v případě rozhodnutí o utajení není patent vůbec udělen.

V právním systému Spojených států existuje poměrně podrobný soubor pravidel týkajících se utajovaného patentu již na zákonné úrovni, ve výše

¹⁶⁴ Např. vyhláška o administrativní bezpečnosti.

¹⁶⁵ Např. Bezpečnostní řád či Metodický pokyn.

¹⁶⁶ Ustanovení čl. 7 odst. 1 Bezpečnostního řádu.

¹⁶⁷ Tamtéž čl. 8 odst. 6.

¹⁶⁸ Tamtéž čl. 8 odst. 1.

¹⁶⁹ Za poskytnutí této informace děkuji paní JUDr. Evě Maříkové.

¹⁷⁰ SPOJENÉ STÁTY. Ustanovení § 181 až § 188 35 U.S.C.

¹⁷¹ Tamtéž § 181.

zmíněném zákoně.¹⁷² Ta obsahují konkrétní popis detekce utajovaných vynálezů, orgány vstupující do řízení o udělení, náhradu škody či pokutu při neuposlechnutí příkazů vyplývajících z tohoto zákona.¹⁷³ Základním pravidlem je to, že americký Úřad patentů a ochranných známek („*The United States Patent and Trademark Office*“) prochází všechny patentové přihlášky, které jsou mu doručeny, k tomu využívá tzv. průvodce orgánů obrany, které poskytují vodítka k určení, zda se jedná o informaci, jejíž zveřejnění může být škodlivé pro národní bezpečnost.¹⁷⁴ Výjimkou jsou pouze přihlášky na vynálezy, které jsou částečně či úplně vlastněny státem (tzv. vládní přihlášky) – v těchto případech je povinností přihlašovatele (tedy státní organizace), aby procházel svoje přihlášky a případně navrhnul utajení Úřadu patentů a ochranných známek sám.¹⁷⁵ Pakliže by soukromá patentová přihláška mohla obsahovat informace, jejichž zveřejnění by mohlo poškodit národní bezpečnost, patentový komisař pak zpřístupní takovou přihlášku Ministerstvu obrany a to skrze jeho poradní výbor pro patenty ozbrojených služeb. Ministerstvo obrany či nějaká z jeho složek pak zkoumá důvodnost utajení této přihlášky. Jestliže dojde k závěru, že by informace v přihlášce neměly být zveřejněny, doporučí tento závěr zpět poradnímu výboru, který poté doporučí patentovému komisaři vydat příkaz k utajení přihlášky.¹⁷⁶ Vedle této linie existuje paralelně řízení pod Ministerstvem energie, které má také pravomoc procházet všechny doručené přihlášky za účelem detekovat ty, které souvisejí s jadernou energií a souhlasně doporučit patentovému komisaři vydání příkazu k utajení přihlášky. Proti příkazu k utajení je možné podat opravný prostředek.¹⁷⁷

¹⁷² SPOJENÉ STÁTY. Ustanovení § 122, § 133, § 151, § 181 až § 188 35 U.S.C.

¹⁷³ Tamtéž § 181 až § 188.

¹⁷⁴ ARMER SERVICES PATENT ADVISORY BOARD. *Patent Security Category Review List* [online]. Federation of American Scientists, ©, 2018 [cit. 15. 3. 2018].

¹⁷⁵ *The Secrecy Order Program in the United States Patent & Trademark Office*. Federation of American Scientists, © 2018 [cit. 15. 3. 2018].

¹⁷⁶ Tamtéž. Existují dokonce tři druhy těchto příkazů, jejich rozlišení však není pro účely této komparace podstatné.

¹⁷⁷ CITRIN, Adam J. *Are the Secrecy Order Compensation Provisions of the Patent Act Constitutional Under the Fifth Amendment?* 2007, vol. 1, s. 279.

V případě, že je vydán příkaz k utajení přihlášky pak není patent udělen, přestože řízení dojde až do momentu, kdy by udělen za standardních okolností byl. Ten je udělen až v moment odtajnění (v těchto případech pak může být rozdíl mezi datem podání přihlášky a udělením patentu i několik desítek let, viz patentová přihláška v poznámce pod čarou¹⁷⁸). Dále podle typu příkazu k utajení je mu zakázáno přihlásit vynález v cizí zemi anebo i podáním mezinárodní či evropské přihlášky (u některého typu to od uzavření Dohody o vzájemném zabezpečení utajení vynálezů možné je, nicméně pouze se souhlasem patentového komisaře) a dále jej nelze licencovat na volném trhu (což je nutným důsledkem zákazu jakéhokoli zveřejnění patentu).¹⁷⁹ Sankcí za odtajnění či přihlášení vynálezu mezinárodní přihláškou či standardní cestou v zahraničí je pak pokuta do výše 10 000 dolarů, až dva roky odnětí svobody anebo kombinace těchto trestů.¹⁸⁰ Jako satisfakci za omezení těchto vlastnických práv k vynálezu má však vynálezce¹⁸¹ právo na náhradu ušlého zisku i za využívání jeho vynálezu státem.¹⁸² K získání finanční satisfakce musí podat žádost k tomu státnímu orgánu, který „prakticky“ rozhodl o utajení – tedy tomu, který projevil zájem o využívání přihlašovaného vynálezu – a to do šesti let od vydání utajovacího příkazu.¹⁸³ Prioritu má ze zákona dohoda mezi daným státním orgánem a vynálezcem o výši finanční náhrady¹⁸⁴, pokud takové dohody zúčastněně

¹⁷⁸ V odkazu viz níže uvádím příklad odtajněné patentové přihlášky, které byl patent udělen až necelých 15 let po přihlášení. (THE CHARLES STARK DRAPER LABORATORY, INC. Fused PM fiber single-polarisation resonator. United States of America. US 9115993 B1. 30. 8. 1990.) V USA je dále znám případ opravdu dlouhé doby utajení vynálezu, který byl řešen u soudu: Rozsudek Okresního soudu v Massachusetts ve věci Stein v. United States ze dne 6. dubna 2001, sp. zn. [135 F. Supp. 2d 265], kde byl příkaz k utajení v platnosti od 9. dubna 1873 do 33. března 2000.

¹⁷⁹ CITRIN, Adam J. *Are the Secrecy Order Compensation Provisions of the Patent Act Constitutional Under the Fifth Amendment?* 2007, vol. 1, s. 275 - 276.

¹⁸⁰ SPOJENÉ STÁTY. Ustanovení § 186 35 U.S.C.

¹⁸¹ Termín „vynálezce“ je užit vzhledem k matoucí terminologii – nejedná se totiž ještě o majitele, jelikož patent není udělen, nicméně je ve stavu, jakoby udělen byl (příkaz k utajení je „udělen“ místo patentu). I nadále bude užíváno spíše tohoto termínu než-li duálních termínů přihlašovatel a majitel, které by mohly být vzhledem k dané situaci nepřesné.

¹⁸² SPOJENÉ STÁTY. Ustanovení § 183 35 U.S.C.

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ SPOJENÉ STÁTY. Ustanovení § 183 35 U.S.C.

strany nedojdou, je způsob získání konkrétní částky dán zákonem, ačkoliv je toto ustanovení definováno poměrně vágně.¹⁸⁵ Částku pak určuje vedoucí daného státního orgánu a nesmí přesahovat 75 procent částky, kterou tato strana považuje za přiměřenou kompenzaci ušlého zisku a užívání vynálezu;¹⁸⁶ zákon pak ale nespecifikuje, jak se určuje přiměřená částka a ani moment, kdy lze konstatovat, že dohody nelze dojít.

Na závěr této analýzy bych uvedla některé statistiky z utajování vynálezů v USA pro představu jak často je tento institut využíván a případné porovnání s dalšími získanými daty. Za fiskální rok 2017 bylo evidováno 5 784 příkazů k utajení v účinnosti (znamená to, že toto číslo může zahrnovat mimo vynálezy i průmyslové vzory apod.),¹⁸⁷ vedle 347 243 udělených patentů celkově (opět včetně průmyslových vzorů atd.)¹⁸⁸ bylo utajovacích příkazů vydáno 132,¹⁸⁹ což je asi 0,04%, z toho 39 jich bylo vydáno na čistě soukromé vynálezy, zbylé byly spolufinancovány státem, a dále bylo 28 vynálezů odtajněno.¹⁹⁰ Vzhledem k minulým letům je spíše klesající trend poměrů utajovaných příkazů na udělené patenty – mezitím co patentových přihlášek přibývá, utajovacích příkazů ubývá.¹⁹¹

2.3 PRÁVNÍ ÚPRAVA VE SPOJENÉM KRÁLOVSTVÍ

Právní úprava ochrany utajovaných vynálezů ve Spojeném království vychází z patentového zákona č. 37 z roku 1977 („*Patents Act 1977*“), jedná

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ Total Secrecy Orders in effect (at end of period). *Invention Secrecy Activity (as reported by The Patent and Trademark Office)* [online]. Federation of American Scientists, © 2018 [cit. 15. 3. 2018].

¹⁸⁸ TABLE 1: Summary of Patent Examining Activities (FY 2013 – FY 2017). *United States Patent and Trademark Office: Performance and Accountability Report FY 17* [online]. United States Patent and Trademark Office, 2017, s. 172 [cit. 15. 3. 2018].

¹⁸⁹ Total Secrecy Orders in effect (at end of period). *Invention Secrecy Activity (as reported by The Patent and Trademark Office)* [online]. Federation of American Scientists, © 2018 [cit. 15. 3. 2018].

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ TABLE 1: Summary of Patent Examining Activities (FY 2013 – FY 2017). *United States Patent and Trademark Office: Performance and Accountability Report FY 17* [online]. United States Patent and Trademark Office, 2017, s. 172 [cit. 15. 3. 2018].

se konkrétně o články 22 a 23.¹⁹² V některých nosných bodech je úprava podobná patentovému zákonu USA, zejména co se týče neudělení patentové ochrany vůbec v případě, že by podle státní správy měl být vynález utajen. Potencionálně utajovaná přihláška je definována jako taková, která obsahuje informace, jejichž zveřejnění by mohlo ohrozit národní nebo veřejnou bezpečnost.¹⁹³ Úřad duševního vlastnictví Spojeného království („*The Intellectual Property Office*“) vydal k tomuto účelu seznam technologických oblastí, ve kterých je pravděpodobné, že by přihlašovaný vynález mohl podléhat utajení podle zákona.¹⁹⁴ Stejně jako v případě Spojených států, i zde jsou úplně všechny přihlašované vynálezy kontrolovány, zda neobsahují utajovanou informaci.¹⁹⁵ V případě, že kontrolor usoudí, že by přihláška takovou informaci obsahovat mohla, vydá příkaz k utajení.¹⁹⁶ Již od toho momentu jsou značně omezena práva vynálezce nakládat s vynálezem – nesmí jej zveřejňovat ani podat mezinárodní nebo evropskou přihlášku anebo jej přihlásit v jiném státě,¹⁹⁷ navíc patent nesmí být vůbec udělen.¹⁹⁸ Přihlášku dále zkoumá státní tajemník, který rozhoduje o tom, zda byl příkaz důvodný – v případě, že usoudí, že důvodný byl, je příkaz nadále platným, nicméně musí být tajemníkem dále pravidelně přezkoumáván.¹⁹⁹ V případě, že rozhodne, že utajení není důvodné, informuje o tomto rozhodnutí kontrolora, který příkaz k utajení zruší a patent může být udělen.²⁰⁰ Proti příkazu k utajení je dále také možný opravný prostředek, který se podává na Ministerstvo obrany a požaduje zrušení příkazu k utajení.²⁰¹

¹⁹² SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ. Sec. 22 – 23 Patents Act.

¹⁹³ Tamtéž sec. 22 (1) a (2).

¹⁹⁴ Technology which may be subject to section 22 of The Patents Act. *Technology prejudicial to national security or public safety – GOV.UK* [online]. © Crown Copyright, publikováno 25. 2. 2008 [cit. 15. 3. 2018].

¹⁹⁵ Guidance. *National security checks on patent applications – GOV.UK* [online]. © Crown Copyright, publikováno 9. 4. 2014 [cit. 15. 3. 2018].

¹⁹⁶ SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ. Sec. 22 (1) a (2) Patents Act.

¹⁹⁷ Tamtéž sec. 23 (1).

¹⁹⁸ SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ. Sec. 22 (3) Patents Act.

¹⁹⁹ Tamtéž sec. 22 (5) písm. a), b) a c).

²⁰⁰ Tamtéž sec. 22 (5) písm. d) a e).

²⁰¹ Guidance. *National security checks on patent applications – GOV.UK* [online]. © Crown Copyright, publikováno 9. 4. 2014 [cit. 15. 3. 2018].

V případě porušení některého z uvedených příkazů hrozí vynálezci, či jiné osobě, sankce nejvýše 1 000 liber nebo až dva roky odnětí svobody, případně kombinace.²⁰² Vynálezci pak opět přísluší obecná finanční náhrada podle čl. 57A patentového zákona, což je náhrada ušlého zisku spolu s náhradou nedostatečného využití potenciálu vynálezu, kterou v případě, že se vynálezce se státním orgánem odpovědným za využívání vynálezu nedohodne, určuje soud.²⁰³ Vedle toho lze ještě žádat náhradu podle čl. 22 odst. 7 patentového zákona, kterou lze získat za prokázané těžkosti, které vznikly vynálezci v souvislosti s utajením vynálezu.²⁰⁴

Co se týče statistických hodnot, k datu odevzdání této práce byla uveřejněna pouze data za rok 2016. Na konci roku 2016 bylo pod příkazem k utajení 104 patentových přihlášek. Během roku bylo patentových přihlášek odtajněno 10 a přihlášeno celkem 53 nových (a co je zajímavé, to včetně 6 zahraničních), z toho 46 přihlašovatelů bylo veřejných, a 51 zůstalo účinných z předchozího roku.²⁰⁵ Celkově bylo přitom uděleno v tomto roce 2 893 patentů, což znamená že těch utajených z nich bylo asi 1,8%.

2.4 PRÁVNÍ ÚPRAVA V NĚMECKU

Německá úprava detekování a právní ochrany utajovaných vynálezů je pak už blíže té naší, a to mimo jiné v tom, že i v Německu neexistuje veřejně přístupná statistika utajovaných vynálezů tak, jak byla zmíněna výše u Spojených států amerických a Spojeného království. Narozdíl od české právní úpravy je však v té německé utajování vynálezů jasně definováno na úrovni zákona.²⁰⁶

Utajovaná přihláška je definována jako přihláška na vynález, který je státním tajemstvím,²⁰⁷ státní tajemství je definováno v německém trestním

²⁰² SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ. Sec. 22 (9) Patents Act.

²⁰³ Tamtéž sec. 57A (3) a (5).

²⁰⁴ Tamtéž sec. 22 (7).

²⁰⁵ Official Statistics. *Facts and figures: patent, trade mark, design and hearing data: 2016 - GOV.UK* [online]. © Crown Copyright, publikováno 2. 11. 2017 [cit. 15. 3. 2018].

²⁰⁶ NĚMECKO. § 50 - § 56 PatG.

²⁰⁷ Tamtéž § 50 odst. 1.

zákoníku.²⁰⁸ Proces je také velmi podobný tomu českému. Přezkumné oddělení Patentového úřadu („*Deutsches Patent und Markenamt*“) zkoumá při doručení všechny patentové přihlášky, zda jejich obsah nepředstavuje státní tajemství. V případě, že by státní tajemství přihláška obsahovat mohla, pak přezkumné oddělení přihlášku konzultuje s příslušným oddělením federální vlády (např. Ministerstvo obrany).²⁰⁹ Dle výsledku konzultace pak vydá případně příkaz, podle kterého nesmí být obsah takové přihlášky uveřejněn.²¹⁰ Řízení o udělení patentové ochrany pak probíhá jako u standardního patentu s výjimkou povinnosti zveřejnění přihlášky; pokud přihláška splňuje zákonné náležitosti, je na závěr řízení patent udělen.²¹¹ Takový vynález se poté považuje, stejně jako v tuzemské právní úpravě, za součást dosavadního stavu techniky po uplynutí lhůty 18 měsíců od data podání přihlášky²¹² a zapisuje se do speciálního rejstříku.²¹³ Přezkumné oddělení úřadu má dále povinnost zkoumat důvodnost utajování vynálezů v zákonných lhůtách jednoho roku.²¹⁴ Proti rozhodnutí o utajení či neutajení přihlášky je možný opravný prostředek.²¹⁵ Dále zákon požaduje souhlas příslušného oddělení federální vlády k přihlášení utajované přihlášky do zahraničí, či mezinárodní nebo evropské přihlášky, pod hrozbou sankce až pěti let odnětí svobody a pokutou nespecifikované výše.²¹⁶

Tento zákon podobně jako tuzemská úprava zmiňuje zákaz zveřejňování a dále omezené možnosti přihlašovat vynález do zahraničí, je tedy nutné vycházet také z obecných principů a úpravy. Vzhledem k tomu, že patent je fakticky udělen, má jeho majitel všechna vlastnická práva dle obecné

²⁰⁸ NĚMECKO. § 93 Strafgesetzbuch vom 13. November 1998, BGBl. I S. 3322 (§ 93 německého trestního zákoníku).

²⁰⁹ NĚMECKO. § 56 PatG.

²¹⁰ Tamtéž § 50 odst. 1.

²¹¹ FITZNER, Uwe et al. *Beck'scher Online-Kommentar Patentrecht*. § 54 [Besonderes register für Geheimpatente]. 4. ed. München: C. H. Beck, 2017.

²¹² FITZNER, Uwe et al. *Beck'scher Online-Kommentar Patentrecht*. § 54 [Besonderes register für Geheimpatente]. 4. ed. München: C. H. Beck, 2017.

²¹³ Tamtéž.

²¹⁴ Tamtéž § 50 odst. 2.

²¹⁵ Tamtéž § 73.

²¹⁶ Tamtéž § 52.

úpravy podle komentáře k patentovému zákonu.²¹⁷ Pakliže by však chtěl svoje práva uplatnit u soudu, jednalo by se o řízení s vyloučením veřejnosti. Dále je nutno zmínit, že k využívání vynálezu či jeho licencování je nutné přijmout dostatečná ochranná opatření, aby nedošlo k uveřejnění technologie, porušení této povinnosti může být trestným činem proti zachování mlčenlivosti.²¹⁸ Právo na náhradu naopak explicitně zmíněno v zákoně je, majitel se ho může domáhat v případě, že nemůže využívat svůj vynález z důvodu uděleného příkazu k utajení. Výsledná částka zohledňuje několik faktorů – výši výdajů vynaložených na vznik vynálezu, nemožnost nakládání s vynálezem apod.²¹⁹

2.5 KOMPARACE

V této části bych ráda shrnula a porovнала výše zjištěné poznatky o právní úpravě zkoumaných aspektů utajovaných patentů. Komparaci rozdělím na tři tématické části dle podotázek zkoumané otázky – řízení, vlastnická práva a náhrada a statistiky.

Z historického, společenského i ekonomického vývoje vybraných států lze zpozorovat dva odlišné přístupy k problematice řízení. Spojené státy americké a Spojené království disponují úpravou, která vůbec patent neudělí, dokud je považován za utajovaný, mezitím co právní úprava v Německu a v České republice patent standardně uděluje, pouze jej nezveřejňuje. V tomto ohledu je z pohledu ochrany soukromého vlastnictví prvně zmiňovaný způsob mnohem invazivnější, vynálezce je po celou dobu pouze v postavení přihlašovatele a nemůže tedy vůbec využívat práva přiznaná majiteli patentu. Může lehce nastat situace, kdy v momentě odtajnění vynálezu patent nebude udělen vůbec, jelikož již nebude splňovat některou z podmínek patentovatelnosti (např. novost) – v případě, že je rozhodnuto o odtajnění vynálezu, může to mimo jiné znamenat, že už se nejedná o toliko novou technologii, jejíž zveřejnění by mohlo poskytnout jiným státům

²¹⁷ FITZNER, Uwe et al. *Beck'scher Online-Kommentar Patentrecht*. § 54 [Besonderes register für Geheimpatente]. 4. ed. München: C. H. Beck, 2017.

²¹⁸ Tamtéž.

²¹⁹ NĚMECKO. § 55 PatG.

např. konkurenční výhodu, těžko tedy předpokládat, že bude patent opravdu udělen. Ve všech srovnávaných státech kromě České republiky je úprava utajované patentové přihlášky a nakládání s ní upravena explicitně zákonnými ustanoveními, s tím, že je tato úprava konkretizována nařízeními patentových úřadů apod. V České republice však celé řízení upravuje v podstatě v konkrétní formě alespoň Bezpečnostní řád, nicméně jedná se o právní pramen podzákonné síly, který vydává předseda ÚPV a jeho změny nepodléhají rozhodně takové veřejné kontrole a přísným procesním pravidlům jako je legislativní proces, spíše naopak. Vlastnická práva a jejich omezení nejsou nakonec konkrétně upravena na žádné úrovni. Zákonné omezení vlastnických práv lze subsidiárně dovodit ze zákona o ochraně utajovaných informací, nicméně úprava náhrady za utajení vynálezu chybí úplně. Domnívám se, že se nejedná o legální přístup vzhledem k tomu, že utajení přihlášky může mít dopady na vlastnická práva k duševnímu vlastnictví, což je základní právo chráněné Listinou základních práv a svobod, z jejíž dikce vyplývá, že vlastnické právo lze obecně omezit pouze na základě zákona a za náhradu.²²⁰

Čímž jsem se dostala ke druhé zkoumané podotázce - vlivu utajení přihlášky na vlastnická práva. Lze konstatovat, že česká právní úprava je v tomto ohledu nejméně konkrétní a obsáhlá. Na zákonné úrovni neobsahuje pravidla žádná. Nutno říct, že v tomto ohledu ani ostatní úpravy nebyly vyloženy konkrétní. Všechny obsahovaly podobný zákaz zveřejňování a zákaz přihlašování do zahraničí pod hrozbou sankce, nicméně konkrétní nakládání s vynálezem po utajení ani jedna nespécifikovala. Zásadním rozdílem je však to, že v právním systému Spojených států a Spojeného království patent není udělen vůbec a nelze tudíž přímo mluvit o vlastnických právech plynoucích z ochrany a o jejich omezení. Podle německého a českého patentového zákona pak patent udělen je a majiteli svědčí veškerá práva plynoucí z jeho ochrany až na omezení uvedená explicitně v zákoně (například zákaz zveřejnění).

²²⁰ Ustanovení čl. 11 Usnesení České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

Podobně problematická je v některých státech i úprava určení výše náhrady vynálezci; v USA ji dokonce někteří pokládají za protiústavní,²²¹ protože je definována vágními pojmy a určována v případě vzájemného nedohodnutí jednostranně daným úřadem, podobně to překvapivě upravuje i německý patentový zákon. O něco „spravedlivější“ je potom úprava Spojeného království, kde výši určuje soud, nese to sebou tedy i všechny zákonné opravné prostředky atd., navíc je takové řešení určitě více v souladu s principem právní jistoty a legitimního očekávání. Opět se budu opakovat konstatováním, že v tuzemské právní úpravě toto téma vůbec nezaznívá. Z výše uvedeného však lze předpokládat, že v rámci české právní úpravy probíhá využívání utajovaného vynálezu státem na základě vzájemné dohody (pravděpodobně v podobě licenční smlouvy). Vzhledem k tomu, že vynález nemůže být majitelem uveden na trh, je vyjednávací pozice této strany do značné míry omezená.

Co se týče statistických dat, tak jsou veřejně dostupná pouze ta z USA a Spojeného království, což je dle mého názoru také jistý ukazatel transparentnosti veřejné správy. Myslím, že největší informační hodnotu má srovnání percentuelního zastoupení utajovaných přihlášek ze všech udělených patentů v platnosti za dané období, což je 0,04% v USA a 1,8% ve Spojeném království (v Německu a v České republice tyto údaje volně dostupné nejsou). Pouze z dílčích informací z odborné konzultace víme, že v České republice se jedná řádově o jednotky utajovaných patentů (viz výše), což je vzhledem k údaji 5 985 udělených národních patentů asi pouhých 0,16%.²²² Jedná se však o absolutní čísla – tedy poměr celkově utajovaných přihlášek s celkovým počtem zapsaných aktivních patentů. Údaje z posledního roku tak, jak jsou porovnávány v USA a Spojeném království, se získat nepodařilo.

V této části byly porovnány čtyři různé právní úpravy utajované patentové přihlášky z hlediska přihlašování a následného nakládání s touto při-

²²¹ CITRIN, Adam J. *Are the Secrecy Order Compensation Provisions of the Patent Act Constitutional Under the Fifth Amendment?* 2007, vol. 1, s. 275 – 276.

²²² Národní patenty a validované evropské patenty platné na území České republiky k 31. 12. 2017, *Výroční zpráva Úřadu průmyslového vlastnictví České republiky 2017*. [online]. Úřad průmyslového vlastnictví, 2018, [cit. 20. 6. 2018].

hláškou. Všechny úpravy měly některé základní společné rysy co se týče detekce utajovaných informací v přihláškách, příkazů k utajení a následného řízení, větší rozdíly pak spatřuji zejména v nakládání s přihláškou po jejím utajení. V USA a Spojeném království nebyl patent vůbec udělen narozdíl od tuzemské a německé právní úpravy, naproti tomu však tyto dvě země pravidelně zveřejňují statistiky utajování vynálezů. Z porovnání však jednoznačně vyplynulo, že právě česká úprava je nejméně obsáhlá a konkrétní, některé věci dokonce nejsou upravené vůbec, avšak současně je zde tohoto institutu pravděpodobně nejméně využíváno.

3. SHRUTÍ A ÚVAHA DE LEGE FERENDA

Tato poslední část práce shrnuje poznatky z částí předchozích a na jejich základě by měla nabídnout úvahu, jakým způsobem lze tuzemskou právní úpravu posouvat k optimálnějšímu stavu.

Jak již bylo několikrát uvedeno, problémem je nedostatečná a roztržitá právní úprava tohoto typu patentů na zákonné úrovni - jedná se jen o několik dílčích zmínek. Původ tohoto problému může souviset se statistickými daty, která hovoří tak, že tohoto institutu je využíváno tak málo, že není potřeba pro ně vyžadovat separátní úpravu. Já mám nicméně za to, že i přesto by takováto problematika měla být řešena zákonnou úpravou. Domnívám se, že nedosažení většího počtu přihlášení utajovaných patentů není důvodem, proč neupravit precizněji související otázky.

Jediná právní úprava řízení o udělení utajovaného patentu tak jak je popsána v Bezpečnostním řádu Úřadu průmyslového vlastnictví je dle mého názoru dostačující, protože poměrně podrobně popisuje všechny části patentového řízení včetně návrhu i rozhodování o utajení. Avšak nejdůležitější část právních vztahů vyplývajících z udělení utajovaného patentu – tedy ty mezi majitelem a státem, který nařídil utajení vynálezu – není popsána vůbec, lze říci, že pro majitele patentu nejsou žádné dostupné informace týkající se této otázky. Považovala bych v tomto ohledu za vhodné konkrétnější právní úpravu zahrnout do patentového zákona – vzorem by mohla úprava německého patentového zákona. Ten obsahuje základní obecné principy nakládání s utajovanými patenty a možnost požadovat fi-

nanční kompenzaci včetně rámcově uvedeného způsobu jejího výpočtu. Taková úprava by byla transparentnější a srozumitelnější. Větší transparentnosti by dle mého názoru také přispělo pravidelné zveřejňování statistik týkajících se utajování patentů tak, jak jsou zveřejňovány statistiky všech udělených patentů ve výročních zprávách Úřadu průmyslového vlastnictví.

Vzhledem k aktuální právní úpravě by však byla vhodná jakákoliv změna právní úpravy směrem v souladu s výše uvedeným.

4. SEZNAM ZDROJŮ

4.1 MONOGRAFIE

- [1] FITZNER, Uwe et al. *Beck'scher Online-Kommentar Patentrecht*. 4. ed. München: C. H. Beck, 2017, 2221 s. ISBN 978-3-8006-3591-7.
- [2] HORÁČEK, Roman a kol. *Práva k průmyslovému vlastnictví*. 3. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2017, 381 s. ISBN 978-80-7400-655-5.
- [3] CHLOUPEK, Vojtěch a kol. *Patentový zákon. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 334 s. ISBN 978-80-7400-268-7.
- [4] JAKL, Ladislav. *Právní ochrana vynálezů a užitných vzorů: vypracování jejich popisů a nároků na ochranu*. 1. vyd. Praha: Metropolitní univerzita Praha, 2010. 279 s. ISBN 978-80-86855-56-1.
- [5] KNAP, Karel a kol. *Práva k nehmotným statkům*. 1. vyd. Praha: Codex, 1994, 245 s. ISBN 80-901185-3-4.
- [6] POSPÍŠIL, Michal a kol. *Práva z průmyslového vlastnictví*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2007, 231 s. ISBN 978-80-86775-17-3.
- [7] SAMUEL, Geoffrey. *An Introduction to Comparative Law Theory and Method*. Oxford: Hart Publishing, 2014, 210 s. European Academy of Legal Theory series. ISBN 978-1-84946-643-1.
- [8] ŠPIRK, Ludvík; VANĚK, Cyril. *Výklad právních předpisů československého práva patentního: výklad zákona ze dne 11. ledna 1897, č. 30 ř. z., novelisovaného zákony ze dne 29. prosince 1908, č. 286 ř. z., ze dne 27. května 1919, č. 305 Sb. z. a n., ze dne 30. června 1922, č. 252 Sb. z. a n. a příslušných nařízení*. V Praze: Nákladem vlastním, 1933, 170 s.
- [9] TAKENAKA, Toshiko. *Patent law and theory: a handbook of contemporary research*. Cheltenham, UK: Edward Elgar, 2008. Research handbooks in intellectual property. 790 s. ISBN 978-1-84542-413-8.
- [10] ÖRÜCÜ, A. Esin. *Methodology of comparative law*. In: SMITS, Jan M. Elgar Encyclopedia of Comparative Law. 1 ed. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2006, 840 s. ISBN-13: 9781845420130.

4.2 ČLÁNKY

[11] CITRIN, Adam J. Are the Secrecy Order Compensation Provisions of the Patent Act Constitutional Under the Fifth Amendment? *Akron Intellectual Property Journal* [online], 2007, vol. 1, 25 s [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: <http://ideaexchange.uakron.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1007&context=akronintellectualproperty> 22.

[12] MACHLUP, Fritz; PENROSE, Edith. The Patent Controversy in the Nineteenth Century. *The Journal of Economic History* [online]. 1950, vol. 10, no. 1, s. 1 - 29 [cit. 6. 1. 2018]. ISSN 0022-0507.

[13] MAZZOLENI, Roberto; NELSON, Richard. The benefits and costs of strong patent protection: a contribution to the current debate. *Research Policy* [online]. 1998, vol. 27, no. 3, s. 273 – 284 [cit. 4. 1. 2018]. ISSN 0048-7333. Dostupné z: [doi:10.1016/S0048-7333\(98\)00048-1](https://doi.org/10.1016/S0048-7333(98)00048-1)

[14] RUTTAN, Vernon W. *Is War Necessary for Economic Growth?: Military Procurement and Technology Development*. B.m.: Oxford University Press, 2006. 232 s. [cit. 25. 2. 2018]. ISBN 978-0-19-804065-1.

4.3 JUDIKATURA

[15] Nález Ústavního soudu ze dne 16. června 2011 sp. zn. II. ÚS 1392/11. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/documentview.seam?documentId=njptembrgfpkxk427ge3tkni>

[16] Odlišné stanovisko Pavla Höllandera k nálezu pléna Ústavního soudu ze dne 3. 4. 1996, sp. zn. Pl. ÚS 32/95. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njptcojzgzptens7ovzw4>

[17] SPOJENÉ STÁTY. Rozsudek Okresního soudu v Massachusetts ve věci Stein v. United States ze dne 6. dubna 2001, sp. zn. [135 F. Supp. 2d 265]

4.4 INTERNETOVÉ ZDROJE

[18] ARMED SERVICES PATENT ADVISORY BOARD. *Patent Security Category Review List* [online]. Federation of American Scientists, ©, 2018 [cit. 15. 3. 2018]. Dostupné z: <https://fas.org/sgp/othergov/invention/pscr1.pdf>

[19] Guidance. *National security checks on patent applications – GOV.UK* [online]. © Crown Copyright, publikováno 9. 4. 2014 [cit. 15. 3. 2018]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/guidance/national-security-checks-on-patent-applications>

[20] Národní patenty a validované evropské patenty platné na území České republiky k 31. 12. 2017, Výroční zpráva Úřadu průmyslového vlastnictví České republiky 2017. [online]. Úřad průmyslového vlastnictví, 2018, [cit. 20. 6. 2018]. Dostupné z: <https://www.upv.cz/cs/publikace/rocenka/rocenka.html>.

- [21] NATO uklidňuje Trumpa, výdaje rostou. Česko je čtvrté od konce. *iDnes.cz* [online]. © MAFRA 1999 – 2018, publikováno 13. března 2017 [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/vydaje-nato-na-obranu-rostoudgx-/zpr_nato.aspx?c=A170313_191335_zpr_nato_inc
- [22] Official Statistics. *Facts and figures: patent, trade mark, design and hearing data: 2016 - GOV.UK* [online]. © Crown Copyright, publikováno 2. 11. 2017 [cit. 15. 3. 2018]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/statistics/facts-and-figures-patent-trade-mark-design-and-hearing-data-2016>
- [23] Resortní rozpočet. *Ministerstvo obrany České republiky* [online]. Copyright © Ministerstvo obrany, publikováno 26. června 2017 [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/finance-a-zakazky/resortni-rozpocet/resortni-rozpocet-5146/>
- [24] TABLE 1: Summary of Patent Examining Activities (FY 2013 – FY 2017). *United States Patent and Trademark Office: Performance and Accountability Report FY 17* [online]. United States Patent and Trademark Office, 2017, s. 172 [cit. 15. 3. 2018]. Dostupné z: <https://www.uspto.gov/sites/default/files/documents/USPTOFY17PAR.pdf>
- [25] Technology which may be subject to section 22 of The Patents Act. *Technology prejudicial to national security or public safety – GOV.UK* [online]. © Crown Copyright, publikováno 25. 2. 2008 [cit. 15. 3. 2018]. Dostupné z: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/307009/p-securitylist.pdf
- [26] The Secrecy Order Program in the United States Patent & Trademark Office. Federation of American Scientists, © 2018 [cit. 15. 3. 2018]. Dostupné z: <https://fas.org/sgp/othergov/invention/program.html>
- [27] Total Secrecy Orders in effect (at end of period). *Invention Secrecy Activity (as reported by The Patent and Trademark Office)* [online]. Federation of American Scientists, © 2018 [cit. 15. 3. 2018]. Dostupné z: <https://fas.org/sgp/othergov/invention/stats.html>
- [28] Vyhledávání ve Věstníku podle bibliografických údajů [online]. Úřad průmyslového vlastnictví, 2018, [cit. 5. 7. 2018]. Dostupné z: https://isdv.upv.cz/webapp/webapp.vestnik.lst_pt

4.5 PRÁVNÍ PŘEDPISY

- [29] Nařízení vlády č. 240/2008 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 522/2005 Sb., kterým se stanoví seznam utajovaných informací, ve znění pozdějších 86 předpisů. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mrq-ga4f6mrugawta>
- [30] Nařízení vlády č. 522/2005 Sb., kterým se stanoví seznam utajovaných informací, ve znění pozdějších předpisů. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mrqga2v6njsgiwte>

- [31] NĚMECKO. § 50 - § 56 Patengesets vom 16. Dezember 1980, BGBl. 1981 I S. 1 [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: <http://www.gesetze-im-internet.de/patg/>
- [32] NĚMECKO. Strafgesetzbuch vom 13. November 1998, BGBl. I S. 3322 [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>
- [33] SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ. Sec. 22 – 23. Patents Act of 1977, Chapter 37 [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1977/37>
- [34] SPOJENÉ STÁTY. § 181 et seq. Invention Secrecy Act of 1951, Title 35 of United States Code, Pub. L. 82–256 [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: <http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=5399>
- [35] Usnesení České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzhezv6mrnge>
- [36] Vyhláška č. 275/2015 Sb., kterou se mění vyhláška č. 529/2005 Sb., o administrativní bezpečnosti a o registrech utajovaných informací, ve znění pozdějších předpisů. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mrqge2v6mrngxuwta>
- [37] Vyhláška č. 529/2005 Sb., o administrativní bezpečnosti a o registrech utajovaných informací. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: <https://www.beckonline.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mrqga2v6njshewtg>
- [38] Vyhláška Federálního úřadu pro vynálezy č. 550/1990 Sb., o řízení ve věcech vynálezů a průmyslových vzorů. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzheyf6njvgawtc>
- [39] Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mrqgazf6mjvgawtgmq>
- [40] Zákon č. 183/2017 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich a zákona o některých přestupcích, ve znění pozdějších předpisů. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mrqge3v6mjygmwtg>
- [41] Zákon č. 305/1919 Sb., jenž se týká prozatímních opatření na ochranu vynálezů, ve znění pozdějších předpisů. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: [90 https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzge4v6mzqguwta](https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzge4v6mzqguwta)

[42] Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a bezpečnostní způsobilosti. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mrqga2v6nbrgiwtema>

[43] Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mrqga2f6n-jqgawtcmq>

[44] Zákon č. 527/1990 Sb., o vynálezech, průmyslových vzorech a zlepšovacích návrzích. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzheyf6njsg4wtcmi>

[45] Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 69/2002 Sb. m. s., o přístupu České republiky k Úmluvě o udělování evropských patentů (Evropské patentové úmluvě), ve znění pozdějších změn. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrg2427giydams7gy4s2my>

[46] Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 17/2003 Sb. m. s., o sjednání Dohody o vzájemném zabezpečení utajení vynálezů týkajících se obrany, na něž byla podána žádost o udělení patentu, ve znění pozdějších změn. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/documentview.seam?documentId=onrg2427giydam27ge3s2ma&tocid=onrg2427giydam27ge3s2ma>

[47] Agreement for the mutual safeguarding of secrecy of inventions relating to defence and for which applications for patents have been made. *United Nations Treaty Collection* [online]. © UNITED NATIONS [cit. 28. 2. 2018]. Dostupné z: <https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=08000002801376e0>

[48] Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 296/1991 Sb., o uložení listiny o přístupu České a Slovenské Federativní Republiky ke Smlouvě o patentové spolupráci, sjednané ve Washingtonu dne 17. června 1970, ve znění pozdějších změn. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzheyv6mrzgywtena>

4.6 OSTATNÍ

[49] Instrukce předsedy Úřadu průmyslového vlastnictví, kterou se stanoví standard úpravy přihlášky vynálezu, žádosti o udělení dodatkového ochranného osvědčení a přihlášky užitného vzoru. *Úřad průmyslového vlastnictví* [online]. Copyright 2008 Úřad průmyslového vlastnictví [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: <https://www.upv.cz/cs/prumyslova-prava/vynalezypatenty/Instrukcepredsedy-UPV.html>

[50] THE CHARLES STARK DRAPER LABORATORY, INC. Fused PM fiber singlepolarisation resonator. United States of America. US 9115993 B1. 30. 8. 1990.

[51] Důvodová zpráva k zákonu č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?document-94_tId=oz5f6mrqga2v6nbrgjpwi6q&groupIndex=0&rowIndex=0&relationType=reference&referenceType=active&referenceName=dz&originalDocumentId=onrf6mrqga2v6nbrgiwtema&showLowerSectionsRelations=false&activeFacets=11&sortBy=sorted-rank-rp&firstPage=0¤tPage=0

[52] Bezpečnostní řád Úřadu průmyslového vlastnictví.

[53] Metodický pokyn pro řízení před Úřadem průmyslového vlastnictví: Část B.

[54] Důvodová zpráva k zákonu č. 183/2017 Sb. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 25. 2. 2018]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-relations.seam?relationType=reference&referenceType=active&referenceName=dz&documentId=onrf6mrqge3v6mjygmwtg&showLowerSectionsRelations=false>

[55] WIPO standard st. 17: Recommendation for the coding of headings of announcements made in official gazettes. *Handbook on industrial property information and documentation* [online]. World intellectual property organization [cit. 28. 2. 2018]. Dostupné z: http://www.wipo.int/standards/en/part_03_standards.html

[56] WIPO standard st. 9: Recommendation concerning bibliographic data on and relating to patents and SPCS. *Handbook on industrial property information and documentation* [online]. World intellectual property organization [cit. 28. 2. 2018]. Dostupné z: http://www.wipo.int/standards/en/part_03_standards.html

[57] SELLIER AND BELLOT A. S. VLAŠIM. Roznětka pro zapalovače. Původce: Václav SVACHOUČEK. Česká republika. Patentový spis CZ 299391 B6. 30. 1. 1997.

[58] SELLIER AND BELLOT A. S. VLAŠIM. Zážehová směs. Původce: Jiří NESVEDA, Stanislav BRANDEJS, Radek KOTOUČEK. Česká republika Patentový spis CZ 299392 B6. 13. 8. 1996.

[59] SELLIOR AND BELLOT A. S. VLAŠIM. Iniciační slož pro trasovací slož. Původce: Václav SVACHOUČEK. Patentový spis CZ 299393 B6. 21. 12. 1998. 13.

[60] MINISTERSTVO OBRANY ČR, ODBOR VĚCNÝCH ZDROJŮ A SPRÁVY ORGANIZACÍ PRAHA. Hydraulická zákluzová brzda s ventilem. Původce: Milan VAŠÍ-ČEK, Josef MANDÁK. Autorské osvědčení CZ 299396 B1. 22. 4. 1986. 14.

[61] ZVI A. S. PRAHA. Zážehová slož pro elektricky iniciovatelné zápalky. Původci: Václav SVACHOUČEK, Jan KUSÁK, Jiří STRNAD. Česká republika. Patentový spis CZ 295050 B6. 11. 3. 2005.

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>).

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS

The Review of Law and Technology is a peer-reviewed scientific journal for technological areas of law and jurisprudence.

Since 1st January 2015 the journal is listed in the List of non-impact peer-reviewed journals published in the Czech Republic and since 24th June 2015 in ERIH PLUS database.

Contributions submitted for the Topic and Discussion sections are anonymously peer-reviewed by at least two independent reviewers and the final decision on publication is in the sole discretion of the editorial board. Review process takes approximately one month. The submissions are not subject to language proofreading.

Contributions shall be submitted through our web-based system available at www.revue.law.muni.cz.

RECOMMENDED EXTENT OF THE CONTRIBUTIONS:

Topic section: 30 – 80 standard pages

Discussion section: 5 – 30 standard pages

Case annotation: 2 – 10 standard pages

Book review: 1 – 5 standard pages

(including spaces, footnotes and bibliography)

CITATIONS FORMAT

Citations shall be in accordance with the ISO 690:2011 citation standard.

Referencing examples are available in interpretations of the aforementioned citation standard (e. g. at www.ezdroje.muni.cz/prehled/zdroj.php?lang=en&id=441).

Individual sources are referenced in the text by upper index. The actual citation of the source is then contained in a footnote.

DEADLINES FOR CONTRIBUTIONS SUBMISSIONS

For the summer issue: 31th March

For the winter issue: 30th September

The Review of Law and Technology is a gold open access journal.

The journal and contributions are available on the journal website at www.journals.muni.cz/revue under the terms of public license Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International (Available at: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>).

Contributions are included into respective electronic legal information systems operated by Wolters Kluwer ČR, a. s. (ASPI), Nakladatelství C. H. BECK, s. r. o. (beck-online.cz) and ATLAS consulting spol. s r. o. (CODEXIS).

Detailed information about the publication process, structure and format of the contributions, the review process and copyright are available in the “For the authors” section at www.revue.law.muni.cz. Further information is available upon request addressed to editorial staff (contact e-mail revue@law.muni.cz).

REVIEW OF LAW AND TECHNOLOGY

VOLUME 9 | YEAR 2018 | NUMBER 18

DISCUSSION

Miroslava Pavlíková, Miroslav Mareš: Techniques of robotic propaganda on the social network Twitter.....3

Jan Tomíšek: Which is the ideal model of liability for autonomous system?.....29

ANNOTATION

František Kasl: The form of notice on denial of erasure of personal data.....55

D. Galajdová, F. Kasl, P. Loutocký, J. Míšek, T. Novotná, J. Zibner, V. Žolnerčíková:

Overview of the current case law II/2018.....65

TOPIC

Jan Kober, Ján Matejka, Petr Aubrecht, David Brůha: Historical legal information and database access (background, general questions and a case study).....93

Tereza Novotná: Classified patents.....141

Review of Law and Technology

Peer-reviewed scientific journal for technological areas of law and jurisprudence, listed in the List of non-impact peer-reviewed journals published in the Czech Republic and ERIH PLUS database.

Only the contributions submitted for the Discussion and Topic sections are peer-reviewed.

Published bi-annually. This issue was published on 31st December 2018.

ISSN 1804-5383 (Print), ISSN 1805-2797 (Online), Ev. nr. MK ČR E 19707

Published by: Masaryk University, Žerotínovo nám. 9, 601 77 Brno, Czech Republic, ID-Nr. 00216224

Editor-in-chief and contact person: JUDr. Matěj Myška, Ph.D., Institute of Law and Technology, Faculty of Law, Masaryk University, Veveří 70, 611 80 Brno, Czech Republic, tel: +420 549494751, fax: +420 541210604, e-mail: revue@law.muni.cz | www.revue.law.muni.cz

Deputy editor-in-chief: Ing. Mgr. František Kasl

Editorial Staff: JUDr. Jakub Harašta, Ph.D., Mgr. MgA Jakub Míšek

Editorial Secretary: Anna Štefanidesová

Editors: Anna Štefanidesová, Anna Blechová

Editorial Board: doc. JUDr. Radim Polčák, Ph.D. (honorary chairman), JUDr. Zuzana Adamová, Ph.D., prof. JUDr. Michael Bogdan, B.A., LL.M., jur. dr. (Lund), JUDr. Marie Brejchová, LL.M., JUDr. Jiří Čermák, doc. JUDr. Bc. Tomáš Gřivna, Ph.D., doc. JUDr. Josef Kotásek, Ph.D., JUDr. Bc. Zdeněk Kučera, Ph.D., Mgr. Ing. Zbyněk Loebel, LL.M., JUDr. Ján Matejka, Ph.D., prof. RNDr. Václav Matyáš, M.Sc., Ph.D., JUDr. Matěj Myška, Ph.D., Mgr. Antonín Panák, LL.M., Mgr. Bc. Adam Ptašník, Ph.D., JUDr. Danuše Spáčilová, JUDr. Eduard Szattler, Ph.D., JUDr. Tomáš Ščerba, Ph.D.

Layout: Mgr. Martin Loučka, JUDr. Matěj Myška, Ph.D.

Print: POINT CZ, s.r.o., Milady Horákové 20, 602 00 Brno

The publication of this issue of the Review of Law and Technology was funded by the project „Právo a technologie VI“, MUNI/A/1015/2017.

Journal © Masaryk University, 2018

MUNI
LAW

Ústav práva
a technologií

děkuje svým partnerům za podporu v roce 2018

Zákony pro lidi.CZ

EdPL EUROPEAN DATA
PROTECTION
LAW REVIEW

Diskuze

Miroslava Pavlíková, Miroslav Mareš: **Techniky robotické propagandy na sociální síti Twitter**

Jan Tomíšek: **Jaký je ideální model odpovědnosti za autonomní systém?**

Anotace

František Kasl: **Povaha sdělení o zamítnutí výmazu osobních údajů**

D. Galajdová, F. Kasl, P. Loutocký, J. Míšek, T. Novotná, J. Zibner, V. Žolnerčíková:

Přehled aktuální judikatury II/2018

Téma

Jan Kober, Ján Matejka, Petr Aubrecht, David Brůha: **Historické právní informace a jejich databázové zpřístupnění (východiska, obecné otázky a případová studie)**

Tereza Novotná: **Utajované patenty**

